RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929. Andra kammaren. Nr 43.

Lördagen den 1 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till fonden för mötande av förluster å Aktiebolaget Kreditkassan; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Andra lagutskottets härpå föredragna utlåtande nr 46 bordlades åter.

§ 3.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor.

Till avgörande företogs bankoutskottets utlåtande, nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 13 maj 1929 dagtecknad proposition, nr 238, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad av föredragande departementschefen till nämnda statsrådsprotokoll angivits, till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 överföra engagemang från Aktiebolaget Jordbrukarbanken.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen i anledning av propositionen väckta motioner nämligen:

inom första kammaren
nr 296, av herr *Björck m. fl.;* samt

inom andra kammaren
nr 459 av herr *Lithander;* och
nr 460 och 461 av herr *Laurin.*

Herr *Lithander* hade uti sin ovanberörda motion yrkat, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, med minsta möjliga förlust för statsverket, avyttra statens innehav av aktier i Aktiebolaget Jordbrukarbanken med iakttagande av, att statens eventuella förlust begränsades att röra sig inom den utgiftsram, som ifrågasattes i Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å motionerna I: 296, II: 459 och II: 460, måtte

a) medgiva, att från Aktiebolaget Jordbrukarbanken finge, i huvudsaklig överensstämmelse med vad utskottet angivit, överföras engagemang till Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922; samt

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

b) besluta, att för ifrågavarande ändamål skulle såsom ytterligare garantifond för Aktiebolaget Kreditkassan av år 1922 genom riksgäldskontoret tillhandahållas bolaget ett belopp av 10 miljoner kronor i av svenska staten utgivna $4^1/_2$ procent obligationer, dock utan rätt för bolaget att för stöd åt inhemska banker ikläda sig förbindelser utöver nu stadgat högsta belopp av 110 miljoner kronor; ävensom

II) att motionen II: 461, i den mån densamma icke kan anses besvarad genom vad utskottet i sitt utlåtande anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Jonas Andersson*, *Per Adolf Larsson*, *Winkler*, *Svensson* i Betingetorp och *Leffler*, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava annan i reservationen angiven lydelse.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wohlin:** Herr talman, mina herrar! Jag vet icke, om min uppfattning delas av kammarens ledamöter, men jag har trott, att det vore rationellt och tidsbesparande att vid behandlingen av detta bankoutskottets betänkande icke ingå på något bemötande av de punkter i utskottets motivering, som innebära ett klander av mitt förfarande vid beredandet av detta ärende, utan låta med dessa punkter anstå, till dess konstitutionsutskottets memorial nr 22 kort härefter kommer att behandlas i kammaren. Genom ett sådant tillvägagångssätt vinner man uppenbarligen en tidsbesparing, och jag tror också, att det kan vara lämpligt, att den föreliggande sakfrågan, som nu är behandlad i bankoutskottets utlåtande, kan avhandlas oavsett de anmärkningar, som komma att göras vid behandlingen av konstitutionsutskottets memorial kort härefter. Om nu kammaren delar denna min uppfattning, vill jag genast övergå till en principiell utläggning i mycket summariska drag av min uppfattning om hela denna fråga om det svenska jordbrukets bank, och huru jag ifrån denna min utgångspunkt sett de spörsmål, som nu rullas upp.

Jag har under de gångna åren i riksdagen vid upprepade tillfällen givit uttryck åt den tanken, att det svenska lantbruket skulle ha nytta av en särskild, för dess säregna kreditbehov inrättad bankinrättning, och har vid flera tillfällen sagt, att jag trott, att den svenska jordbrukskooperationsrörelsen, som nu anknyter sig till Svenska Lantmännens Riksförbund och dess underavdelningar med en parallell verksamhet, som kommit till uttryck i våra jordbrukskreditföreningar, skulle kunna ha nytta av en central penninginrättning, avsedd att tillgodose dessa viktiga verksamhetsgrenars legitima kreditbehov. Sålunda yttrade jag bland annat vid behandlingen av frågan om Jordbrukarbankens förnyade oktroj den 12 maj i fjol i första kammaren: »Det är alldeles nödvändigt, att svenska jordbruket återigen får en central penninganstalt för sina kreditbehov. När man» — fortsatte jag i mitt anförande — »följer den kooperativa sammanslutningsrörelsen bland jordbrukarna i skilda länder, finner man, att denna för jordbruket så viktiga rörelse är i oundgängligt behov av en kreditinrättning, som särskilt anpassar sig och sin kreditgivning efter jordbrukets speciella förhållanden. När man» — tillade jag ytterligare längre ned — »från denna utgångspunkt skall bedöma den föreliggande frågan, bör man visserligen å ena sidan erinra sig, att vid bankens tillkomst meningen alls icke var, att denna bank skulle bli för framtiden bestående, utan att den skulle vara en avvecklingsbank. Det händer emellertid ofta i det mänskliga livet, att utvecklingen kan gå i en riktning, som man från början icke tänkt sig. Jord-

brukarbankens verksamhet under de gångna åren vill jag nu icke beröra. Men så mycket torde väl ändå vara klart, att det är tänkbart, att denna bankinstitution längre fram i tiden, efter det att statens engagemang i banken övertagits av konsortier av enskilda lantbrukare, skall kunna bli just den institution, efter vilken jordbrukarna här i landet så starkt längta. Jag säger ingalunda att det är säkert, men det är likväl en möjlighet att så kan ske.» Under resor i vissa främmande länder har jag tidigare studerat den kooperativa jordbruksrörelsens kreditbehov och kreditförhållanden och bland annat i det forna Preussen samt jämväl i Finland insett den betydelse, som en central penninginrättning för den kooperativa lantmannasammanslutningsrörelsen äger för hela lantmannarörelsens utveckling. Jag slutar alltså med att ännu en gång betona betydelsen för den kooperativa lantmannarörelsen och för jordbrukets kreditrörelse av en sådan central penninginrättning, där staten, såsom skett i åtskilliga länder, tillskjutit en grundfond av statsobligationer, medan de olika jordbrukssammanslutningarna själva jämväl satsat pengar, vars verksamhet ledes av personer, för vilka alla jordbrukare ha förtroende, och som uteslutande inriktar sin verksamhet på detta speciella fält, som är lantbrukets. En dylik penninginrättning bör enligt min personliga uppfattning jämväl i vårt land förr eller senare bli förverkligad.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Huru har då, mina herrar, utvecklingen gestaltat sig här i landet? Jo, vi hade här före kriget och under kriget den stora sammanslutningen, som hette Svenska Lantmännens Riksförbund, och vi hade en särskild bankinrättning, Aktiebolaget Svenska Lantmännens bank. Det är naturligtvis icke min mening att så många år efteråt utöva någon kritik över det sätt, på vilket Svenska Lantmännens bank på sin tid sköttes och leddes, men så mycket kan man väl ändå tillåta sig säga, att banken på sin tid under trycket av den allmänna hausseperioden, som tiden efter kriget medförde, inlett sig på åtskilliga engagemang och åtskilliga verksamhetsgrenar, som lågo något mer främmande för det egentliga jordbruket. Det är icke obekant, att Svenska Lantmännens bank på den tiden finansierade åtskilliga företag och satte i gång åtskilliga verksamhetsgrenar, som icke direkt anknöto sig till den svenska lantbrukskooperationen, utan som stodo mer eller mindre avlägsna från denna. Nåväl, hur som helst! Icke minst till följd av dessa förhållanden utan jämväl naturligtvis på grund av den stora och våldsamma deflationskris, som inträdde, och ytterligare till följd av det svenska lantbrukets mycket tryckta läge under åren efter kriget råkade denna Svenska Lantmännens bank på obestånd. Jag erinrade om den krasch, som inträffade år 1923, och huru man då för riksdagens skilda partier var angelägen att söka finna någon form, varigenom den svenska lantbrukskooperationens rörelse, som man inom alla läger med skäl tillmätte så stor betydelse, icke skulle duka under och gå fullständigt sönder utan alltjämt i fortsättningen kunna upprätthållas med stöd av en särskild kreditinrättning. Jag tror mig icke taga miste, då jag återkallar i minnet den dåvarande finansministerns yttrande vid frågans behandling år 1923, som visar, att jämväl dåvarande finansministern Thorsson i allra första rummet tog sikte på vikten av att icke låta de med Svenska Lantmännens Riksförbund sammanknutna strävandena resultera i en fullkomlig katastrof, strävanden, som dessförinnan uppburits under lång tid, och strävanden, som i fortsättningen måste fortfara för att säkerställa och så mycket som möjligt tillgodose det svenska lantbrukets behov av denna sammanslutningsrörelse. Med utgångspunkt därifrån beslöt också riksdagen i detta kritiska läge att låta staten insätta 15,000,000 kronor i en för ändamålet nybildad bank, Aktiebolaget Jordbrukarbanken, vilket kapital utökades med ytterligare 5,000,000 kronor, så att staten praktiskt taget är ensam ägare av denna bank.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

På grund av omständigheternas makt, som sålunda egentligen icke kunna läggas någon till last, blev på detta sätt Aktiebolaget Jordbrukarbanken redan från sin första start nödsakat att övertaga en hel del engagemang av skilda slag till värden, som man måhända redan då, men i varje fall sedermera, funnit vara avsevärt övervärderade. Därigenom kom detta företag, Jordbrukarbanken, att segla med den tyngd i lasten, som dylika övervärderade engagemang självfallet måste innebära för vilken bank som helst. Bland dessa övervärderade engagemang var en del rena industriengagemang, som egentligen ligga en jordbrukets bank mera främmande, och Jordbrukarbanken fick alltså från sin första start dragas med de svårigheter, som äro förenade med att administrera och söka avveckla och i varje fall på ett lämpligt sätt skydda sådana industriengagemang, som övertagits till övervärderade värden. Enligt en uppgift, som jag icke kan kontrollera, men som kammarens ledamöter hava till hands i ett här återgivet aktstycke, kunna dessa övervärden beräknas i runt tal hava uppgått till omkring 12,000,000 kronor. Av dessa övervärden har sedermera enligt bankstyrelsens uppfattning omkring hälften kunnat avskrivas med hjälp av de vinster, som banken under en följd av år efteråt lämnat, men övervärdena hava likväl varit så stora, att banken alltjämt enligt bankstyrelsens egen mening dras med vissa övervärden, d. v. s. en faktisk brist i aktiekapitalet på mellan 5 och 6 miljoner kronor. Detta innebär från lagens synpunkt, att 91 § i banklagen icke kan sägas hava varit någonsin, alltifrån början till nu, uppfylld av denna bank. 91 § stadgar, att, visar sig av bokslutet eller eljest att $^1/_{10}$ av kapitalet är förlorat, skall banken sammankalla sina aktieägare, och sedermera skola dessa anmanas att tillskjuta det felande kapitalet, och vägras detta, skall banken gå i likvidation. Visas av bokslutet eller eljest, att mer än $^1/_{10}$ av kapitalet förlorats, är banken likvidationsmässig, och faktiskt förhåller det sig så — det framgår av handlingarna — att Aktiebolaget Jordbrukarbanken, om man tolkar banklagens 91 § efter ordalydelsen, varit likvidationsmässig från första början. Jag säger icke detta såsom något klander, riktat mot bankstyrelsen, eftersom förhållandet väsentligen berott på de övervärden, vilka denna bank vid sin start fick övertaga. Jag kan emellertid på tal härom icke underlåta att påpeka, att förutom dessa övervärden har man jämväl att taga i betraktande, att banken företagit avsevärda nyinvesteringar av kapital i dessa övervärderade engagemang till betydande belopp samt slutligen, att banken på senare tid därjämte förvärvat åtskilliga, åtminstone några, rent industriella engagemang, för vilka säkerheten måhända är ganska stor, men som likväl icke gärna kunna sägas ligga precis inom ramen för Jordbrukarbankens egentliga verksamhet, som ju dock är att tillgodose det svenska lantbrukets och den svenska lantbrukskooperationens kreditbehov.

Man finner sammanlagt av vad jag anfört, att den av denna bank liksom självfallet även av andra banker förda politiken kan göras till föremål för kritik, och bankoutskottet har självt i slutet av sin motivering uttalat en viss om också i hovsam formulering klädd kritik av denna bankstyrelses verksamhet. Det ligger i sakens natur, att ingen bankledning är fri från missgrepp, men det är naturligtvis ett faktum, som i detta sammanhang får tagas i betraktande, att icke heller denna bank kommit att bli den renodlade jordbrukarbank, avsedd uteslutande för jordbrukets kredit, som man sedan lång tid längtat efter inom svenska lantmannakretsar, och som man enligt min mening bör hoppas att kunna få i någon form realiserad.

Nu är det emellertid, såsom alla veta, så, att händelser under år 1929 inträffat, som rullat upp hela frågan om denna bank i en mera markant form än som tidigare skett. Jag tror mig icke taga miste, om jag säger, att även tidigare finansministrar fått en viss kännedom om Jordbrukarbankens engage-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

mang och sålunda icke varit främmande för de förhållanden, som numera trätt i dagen, ehuruväl man vid dessa tillfällen icke ansett sig ha anledning att göra något ingripande, eftersom bankens likviditetsställning var relativt tillfredsställande, även om soliditetsställningen brustit. Nu inträffade som bekant på vårvintern dessa beklagliga och allmänt kända händelser, som knyta sig kring kraschen i vissa allmänna sparbanker, och därav vållades av åtskilliga skäl en stor oro i insättarkretsar runt om i landet, som även kom att rikta sig mot andra håll än dessa stupade sparbanker. Jag behöver icke erinra om de många oroliga förfrågningar, man fick angående soliditeten hos den ena eller andra sparbanken, som icke var med i de allmänna sparbankernas krets, eller om huru naturligt och begripligt det var, att denna oro kom att vända sig jämväl mot Jordbrukarbanken, eftersom Jordbrukarbanken i de allmänna tidningarna mycket kort därefter sammankopplades med Aktiebolaget Stockholms Hypotekskassa, på grund av att Jordbrukarbanken emitterat vissa obligationslån för sistnämnda kassa, samt vidare på den grund, att ett par personer voro den ena ledamot och den andra suppleant i Jordbrukarbankens styrelse samtidigt som de tillhörde de ledande personerna inom detta bankrutterade företag, Aktiebolaget Stockholms Hypotekskassa. På grund av detta och även på grund av de beklagliga tidningsartiklar, som voro intagna i en stockholmstidning, uppstod kring Jordbrukarbanken en stor oro och denna omständighet är det väl egentligen, som föranlett, att frågan om Jordbrukarbanken nu kommit på riksdagens bord.

Jag skall icke upptaga någon diskussion om de anmärkningar, som på vissa punkter bankoutskottet riktat mot mig i detta sammanhang, utan slutar alltså med att konstatera sagda förhållande för att sedan gå över till frågan om nödvändigheten att göra något med hänsyn till det läge, som inträffat. Att en passivitet från regeringens eller riksdagens sida i det nuvarande läget icke kan tillrådas, är väl ganska uppenbart, eftersom det blivit in amplissima forma här klart för alla i landet, att bankens ställning icke är stark, och att en del av aktiekapitalet även i gynnsamt fall skulle kunna anses vara förlorat på det sätt, som bankinspektören i sin P. M. utvecklat.

Det är då givet — jag behöver ju därmed icke gå in på anmärkningsfrågan — att jag ur mina synpunkter helst hade sett en sådan lösning av frågan, att man kunnat på ett för statsverket och sålunda för statsfinanserna gynnsamt sätt försälja statens aktieinnehav i denna bank, därmed befriande sig från alla bekymmer för dessa industriella och andra engagemang, om vilka det här har varit tal, för att sedermera — det har varit min enskilda tanke — kunna skrida till realiserandet av den centralkassa för jordbrukskredit, som alltid varit ett önskemål hos mig under de gångna åren. På grund av förhållanden, som sammanhängde med Svenska Lantmännens Riksförbunds och dess underavdelningars kreditbehov, kunde denna linje som bekant icke realiseras, och i stället har man nu fått gå en annan linje, om vars statsfinansiella konsekvenser jag självfallet icke kan här uttala något bestämt omdöme, men som jag för min personliga del likväl tror kommer att innebära större uppoffringar för statskassan än den förra linjen. Jordbrukarbanken får, när denna proposition, som jag förmodar, nu kommer att av riksdagen godkännas, förfara på det sättet, som också i propositionen är tänkt, att i den mån ett nödlidande engagemang icke längre kan av Jordbrukarbanken hållas, göra framställning om att detta engagemang överflyttas till Kreditkassan för att av Kreditkassan handhas på vanligt sätt och avyttras i den mån, som en sådan avyttring kan ur Kreditkassans sedvanliga synpunkter anses för statsverket förmånlig.

Jag har till sist beträffande själva propositionen ingenting annat att tillägga än att denna på en punkt har blivit kompletterad av bankoutskottet. I propositionen förutsättes, att Kreditkassan skulle ha varit i tillfälle att utan

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

några särskilda anordningar övertaga den verksamhet, varom här är fråga. Jag vill till stöd för denna uppfattning erinra därom, att Kreditkassan tidigare finansierat övertagandet av mycket betydande engagemang genom växelaccepter utan att särskilda säkerheter legat bakom krediten. I januari, februari och mars månader 1925 diskonterade sålunda Kreditkassan hos riksbanken av kassan utställda och av dess dotterbolag accepterade växlar på tillhopa mera än 24 miljoner kronor. Dessa växlar infriades först mer än ett år senare i oktober och december 1926 genom upptagandet av lån hos riksbanken mot hypotek av aktier såsom säkerhet. En liknande växeltransaktion företogs på hösten 1925 för ett belopp av tillsammans 13 miljoner kronor, vilka växlar infriades först mer än ett år därefter. Om det varit möjligt att vid nyssnämnda tidpunkter, då Kreditkassans förlustrisker voro vida större än vad nu är fallet, finansiera kassans engagemang genom växelaccepter, trodde jag för min del, att uppenbarligen samma möjlighet skulle kunna stå öppen även nu. Framhållas må i detta sammanhang — såsom jag också gjorde vid remissen av detta ärende — att Kreditkassans fonder uppgå till 55 miljoner kronor, medan förlustrisken icke beräknas högre än till 25 à 30 miljoner kronor, varav följer, att en ganska stor marginal föreligger, samt att de särskilda förluster, som måste följa av stödaktionen till förmån för insättare i de allmänna sparbankerna, ju avses att finansieras direkt genom anslag på riksstaten på sätt, som statsutskottet nyligen föreslagit.

Lägger jag sålunda tillsammans vad jag nu anfört, kommer jag till det resultatet, *att* jag alltid haft och fortfarande hyser det största intresse för en central jordbrukskassa för jordbrukskredit, *att* Svenska Lantmännens bank på sin tid gav sig in på åtskilliga engagemang, som icke hängde alldeles tillsammans med det svenska lantbruket och dess kreditrörelse, *att* denna bank stupade, *att* riksdagen ju då — uteslutande, kan man säga, med hänsyn till jordbrukskooperationen — gick in för att satsa nya statens pengar, *att* den bank, som därigenom kom till, under sin verksamhet fått dragas med ett antal industriengagemang, som voro övervärderade redan vid bankens tillkomst, *att* samma Jordbrukarbank sålunda enligt banklagens 91 § de facto varit likvidationsmässig alltifrån starten, *att* bankens likviditetsställning likväl trots den dåliga soliditetsställningen varit ganska tillfredsställande, *att* om icke händelserna med de allmänna sparbankerna och den därav föranledda oron, förbindelsen med Stockholms Hypotekskassa och en viss tidnings skriverier kommit emellan, någon stödaktion *för närvarande* troligen icke hade varit behövlig, vilket ju icke utesluter att längre fram i tiden frågan kunnat komma upp i annat sammanhang, *att* den väg, på vilken jag först var inne, enligt min personliga mening, om den hade kunnat leda till gynnsamt resultat för statsmakterna och samtidigt kunnat tillgodose lantmännens kooperativa rörelse, hade inneburit vissa fördelar, *att* den linje, som nu valts, troligen enligt min personliga mening kommer att kosta statsverket mera, *att* den emellertid i nuvarande läge är den enda framkomliga, *att* denna väg faktiskt kommer att leda till att Jordbrukarbankens nödlidande engagemang i viss utsträckning överflyttas till Kreditkassan, *att* man på den vägen troligen bör kunna komma fram till det åtrådda målet, att denna bankinstitution kommer, om det går, som man tänker, att bliva en mera renodlad det svenska jordbrukets bank och icke ha en del engagemang på andra områden, såsom hittills har varit fallet, *samt slutligen att* den detalj i fråga om propositionen med avseende å Kreditkassan, som gjort, att bankoutskottet fått komplettera propositionen på denna speciella punkt, bedömdes av mig på det sätt, som jag nyss angav.

Med dessa ord vill jag uttala den förhoppningen, att i varje fall diskussionen av detta nu föreliggande ärende måtte kunna om möjligt hållas till själva denna sak, och att man sedermera vid det efterföljande ärendet kan komma till

de speciella punkter i bankoutskottets motivering, där anmärkningar framställts mot min handläggning av detta ärende, vilka anmärkningar för övrigt i realiteten äro ganska sammanfallande med konstitutionsutskottets uttalanden och sålunda vid detta senare tillfälle kunna diskuteras.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Herr **Winkler:** Herr talman, ärade ledamöter av andra kammaren! För att få ett underlag för vad jag senare kommer att säga med anledning av bankoutskottets föreliggande betänkande nr 59 angående stöd åt Jordbrukarbanken, ber jag att för några minuter få föra tankarna tillbaka till den tid, då Jordbrukarbanken startades. Det var ju år 1923, som man fick reda på att förhållandena i Svenska Lantmännens bank voro förtvivlade och att rusningen från insättarnas sida hade urartat på sådant sätt, att man inom kort komme att se sig nödsakad att stänga banken. Med anledning härav framlade dåvarande finansminister Thorsson en kungl. proposition om stöd åt banken från Kreditkassan av 1922. I denna proposition sades det tydligt ifrån, att man till att börja med trodde, att förhållandena icke voro så dåliga, som de sedermera visade sig vara. Man tänkte sig från början, att det skulle räcka med ett tillskott från staten på 5 miljoner kronor för att banken skulle kunna reda sig. Det ansågs nämligen, att 7.5 miljoner kronor skulle finnas kvar av det gamla bolagets kapital. Finansminister Thorsson gjorde emellertid en undersökning om den verkliga ställningen och därvid använde han, enligt vad som anfördes på sid. 3 i propositionen, icke allenast representanter för Kreditkassan utan även representanter för de privata bankerna för att de skulle övertyga sig om det verkliga läget. Det framhölls i propositionen, att »en ytterligare nedskrivning beträffande vissa engagemang vore erforderlig, varjämte de av styrelsen ifrågasatta åtgärderna för att förskaffa den nya banken nödig likviditet icke vore tillfyllestgörande». Vidare erinrades det om att man skulle avlyfta från banken alla riskabla engagemang, så att den verkligen kunde börja med en solid ställning. Han yttrade, att härefter skulle 5 miljoner kronor tecknas av enskilda personer, i första hand aktieägarna i den nuvarande banken, och denna teckning av enskilda skulle garanteras av Kreditkassan. »På så sätt skulle den nya bankens aktiekapital uppbringas till 20 miljoner kronor, vilket belopp befunnits vara nödigt men också tillräckligt för att banken skall nå erforderlig styrka.» Längre fram sades det, att »givetvis måste det förutsättas, att de engagemang, som banken skulle övertaga, nedskrivas till fullt betryggande värden och att banken tillförsäkras en fullt affärsmässig ledning». Jag vill be herrarna att hålla vissa av dessa yttranden i minnet.

Statsutskottet tillstyrkte, som vi alla veta, propositionen, och det påpekades i dess utlåtande, att det funnes goda skäl för staten att göra denna uppoffring. Det framhölls emellertid alldeles tydligt såväl i propositionen som i utskottets utlåtande, att man genom åtgärden icke tagit någon som helst ställning till den av många önskade statliga affärsbankens upprättande. Herr Thorsson sade också i sitt yttrande i kammaren, att han icke kunde vara så dåraktig, att han ville bilda en statsbank på så svaga grunder, som den nu ifrågavarande banken stod.

Utskottet sade vidare bland annat, att »slutligen vill utskottet ej underlåta framhålla, att ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter får anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel».

Det fanns vissa reservanter vid statsutskottets utlåtande, men riksdagen godkände utskottets formulering och förslaget genomfördes. I riksdagsskrivelsen nr 64 år 1923 repeteras en hel del av vad som förekom i utskottets utlåtande och som av mig relaterats, men det sattes även där in en sak, som

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

icke återfinnes i utskottsutlåtandet, vilket torde ha berott på en del yttranden i första kammaren, bland annat om jag icke missminner mig av herr Kvarnzelius. Det sades nämligen, att banken endast borde erhålla oktroj på 6 år, och att man vid oktrojtidens utgång ånyo skulle taga upp spörsmålet om huruvida banken skulle fortsätta sin verksamhet eller försäljas.

I det diskussionsprotokoll, som fördes här i andra kammaren — det skulle föra för långt att på något sätt även erinra om vad som sades i första kammaren — yttrade herr Thorsson på ett ställe, att »man då i bankens ledning skulle placera dels en representant för riksbanken och dels en representant för Kreditkassan, och detta därför, att det bör ses till, att om det förut begåtts något fel i ledningen, så skall sådant förekommas hädanefter». Vidare yttrade han: »Propositionens verkningar kan jag någorlunda bedöma, och de kostnader, som den kan medföra, har jag fått svart på vitt på. De kunna uppgå till 10 eller 15 miljoner; och om statens bidrag sker i form av aktieteckning, har jag möjligheter att rädda något av de 15 miljonerna.» Det var nämligen så, att det även förelåg motioner om att staten skulle träda emellan på annat sätt. Bland annat rekommenderade jag för min del, att man skulle acceptera den motion, som innehöll, att man skulle ställa till Lantmannabankens förfogande förlagsbevis på 15 miljoner kronor men icke gå in för någon aktieteckning. Jag yttrade vid detta tillfälle: »Enligt min mening kan det gå så, att staten får satsa det ena beloppet efter det andra, i synnerhet som av propositionen framgår, att det är meningen att övertaga den svenska Lantmannabankens såväl fordringar som skulder. Skulderna äro nog lätta att överblicka, men fordringarna, eller rättare sagt riskerna — vem kan under den korta tid, som stått till förfogande, verkligen ha hunnit få klarhet i huru stora de komma att bli?» I slutet av mitt anförande upprepade jag på nytt: »Man borde i tid ha sett upp på annat sätt, så att bankerna och andra företag fått konsolidera sig under de goda tiderna för att möta de dåliga.» Detta sades då närmast med anledning av påpekanden om att staten förut trätt hjälpande emellan för att rädda vissa andra banker. Vidare sade jag: »Skulle vi däremot teckna aktier, så dröjer det icke länge, förrän staten måste satsa nya pengar. Det är uppenbart, att dessa direkta förluster, även om vi från början låna upp pengar, förr eller senare måste täckas skattevägen.»

Sedan hörde vi ingenting av Jordbrukarbanken förrän år 1928, då bankens styrelse, oaktat att den på sex år beviljade oktrojtiden ännu icke var utgången, hemställde, att Kungl. Maj:t måtte lägga fram proposition om att ny oktroj redan då skulle beviljas. Kungl. Maj:t föreslog då ytterligare oktroj på fem år, för att man därefter på nytt skulle överväga, huruvida banken borde fortsätta eller om den borde försäljas. På flera ställen i propositionen påpekade den dåvarande frisinnade finansministern, att man borde hålla frågan öppen med avseende å försäljning, och att man icke borde binda sig för någon längre tid. Han framhöll också, att med accepterande av en sådan linje, vore statsmakterna oförhindrade att, om skäl härtill förelåge, verkställa en försäljning. I bankoutskottets utlåtande nr 46 sades också: »Med avseende å statens ställning som aktieägare i banken anser utskottet, i anslutning till vad departementschefen anfört, att Kungl. Maj:t och riksdagen givetvis äro oförhindrade att under oktrojtiden besluta de förändringar, som kunna befinnas lämpliga.» I samma utlåtande upprepas också departementschefens uttalande, att det »givetvis ej möter hinder för statsmakterna att under oktrojtiden, därest så skulle befinnas lämpligt, helt eller delvis avveckla statens aktieinnehav i banken».

För min del föreslog jag under den debatt, som fördes om denna sak, att man skulle inskränka oktrojtiden till fem år, men det är ju bekant, att riksdagen beslöt att man icke skulle göra något uttalande angående tiden utan

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

lämna den saken öppen för Kungl. Maj:t. Det uttalades även under diskussionen, att man icke borde ställa det ofördelaktigare för Jordbrukarbanken genom att ge den kortare oktrojtid än andra banker, i synnerhet som styrelsen för banken hade framhållit, att banken vore i synnerligen stort behov härav för att den skulle kunna vinna den utveckling, det förtroende och den framgång, som man vågade hoppas och som omständigheterna krävde.

Sedan dess ha vi väl litet var gått och hoppats på att banken snart skulle börja ge utdelning till staten på de 20 miljonerna, som vi ha bundit i detta företag. Åtminstone har jag gjort det, och jag har också talat med många, som haft samma förhoppning som jag. Det har gång efter annan påpekats, att banken höll på att konsolidera sig, och att den redan gjort betydande avskrivningar, och att allt var gott och väl. Det var därför inte utan överraskning, som man fick höra, att banken ånyo behövde hjälpas. Visserligen hade man på känn, att med anledning av den affärsförbindelse, som denna bank hade med såväl Allmänna sparbanken som Stockholms hypotekskassa, det givetvis var en mycket påfrestande period, men jag åtminstone trodde för min del, att den hade sina såväl inlåningar som utlåningar ordnade på ett sådant sätt, att den kunde stå emot en tillfällig rusning med avseende å uttagningen. Nu kan det väl inte sägas annat än att bankoutskottets utlåtande, första delen av detsamma, har en ganska märkvärdig ordalydelse. Man påstår däri, att såsom en väsentlig orsak till uppkomsten av den situation, vilken påkallat det i förevarande proposition framlagda förslaget om åtgärder beträffande Aktiebolaget Jordbrukarbanken, torde vara att betrakta vissa i viktiga avseenden ogrundade angrepp i tidningspressen, för vilka banken under den senaste tiden varit utsatt.

Det är ju alldeles uppenbart, att inte endast varje bank utan även varje affärsföretag måste vara berett att, om så påfordras, betala sina skulder. Skulle man i ett företag, där man har sin verksamhet, vara rädd för att ett angrepp i en tidningsartikel skulle på ett ruinerande sätt kunna inverka på våra förehavanden, vore det verkligen inte roligt att vara med. Men vad som man framför allt bör ha klart för sig i all affärsverksamhet, i varje industri och bank, är, att man måste vara beredd motstå en tillfällig kapitalutgift, som man ej på förhand beräknat. Det påstås även längre ned i utlåtandet, att bankens ställning skulle vara stark. Det heter där: »Av den utredning, som i ärendet förebragts, synes nämligen framgå, att bankens ställning ingalunda är eller varit sådan, att någon risk för insättarnas medel kunnat anses föreligga.»

Ja, hur är det nu med denna banks ställning? Jag skall be att ett ögonblick få taga i betraktande bankens egen årsberättelse för 1928 och göra en del jämförelser med tidigare år. Obligationsinnehavet har stigit — nu vill jag inte nämna alla år, ty det skulle taga för lång tid — från 5,153,000 år 1924 till 10,113,877:99 år 1928. Aktierna ha stigit från 1,019,000 till 6,426,517:05. Växlarna ha stigit från 28,370,000 till 52,000,000. Jag nämner siffrorna i runda tal, ty det skulle taga för långt tid att taga med även tusen- och hundratal. Lånen ha stigit från 39,000,000 till 57,000,000. Checkräkning från 12,000,000 till 19,000,000. Med avseende å skulderna har checkräkning stigit från 19,000,000 till inte mindre än 50,000,0000, sparkasseräkning endast från 15,000,000 till 19,000,000 och depositionsräkning endast från 8,000,000 till 13,000,000, kapitalräkning från 34,000,000 till 50,000,000. Vad som är mest överraskande är den stora höjningen av skulden på checkräkning, vilken räkning ju numera motsvarar vad man förr kallade upp- och avskrivningsräkning. Som var och en vet är detta den ömtåligaste skulden i en bank, ty där kunna pengarna avfordras när som helst, och därför måste en bank som har stora insättningar å avista räkningar ligga inne med en betydande kassa eller lätt rea-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

liserbara tillgångar. För den bank, som har det så ordnat som en bank bör ha det, nämligen att de största skuldbeloppen innefattas i depositionsräkning, det vill säga med tre eller fyra månaders uppsägning, blir en sådan rusning, som förekommit beträffande Jordbrukarbanken, utan verkan, ty banken har då möjlighet att reda upp saken genom att själv säga upp motsvarande belopp hos de personer, som den lånat ut pengar till, och när tre eller fyra månader gått och betalningen skall äga rum till dem, som sagt upp sina depositionsbevis, har man hunnit skaffa pengar på ett eller annat sätt, under förutsättning naturligtvis, att bankens ställning är solid.

Jag vill slutligen med avseende å denna balansräkning påpeka, att slutsiffran har stigit från 104,000,000 år 1924 till 163,000,000 år 1928, vilket är rätt så betecknande, eftersom det egna kapitalet alltjämt är detsamma, nämligen 20,000,000 kronor, och det enda, som tillkommit under dessa år, är en bokförd reservfond, som uppgår till 200,000 kronor, men som egentligen icke borde finnas där, då det är oriktigt att bokföra på det sättet. En affär eller en industri gör inte så, om den vill hålla sig på den säkra sidan, att den utvecklar sin rörelse med 50 procent utan att tillföra nytt kapital antingen genom vinster eller nya kapitalinsatser. För övrigt är det ju ganska egendomligt, att man kunnat skriva under sådana balansräkningar år från år med hänsyn till de delvis av finansministern redan anförda bestämmelserna i banklagen. Paragraf 91 i banklagen lyder på följande sätt: »Visar sig vid uppgörandet av bokslut eller eljest, att bankaktiebolag gjort sådana förluster, att 10 procent av grundfonden förlorats, lämne styrelsen ofördröjligen meddelande därom å bolagsstämma. Det åligger styrelsen, att närhelst anledning yppas till antagande, att bolaget gjort förluster i den omfattning, varom ovan förmäles, ofördröjligen upprätta bokslut och kalla revisorerna att granska desamma.» I § 92 heter det vidare: »Har senast vid den i 91 § omförmälda bolagsstämma av aktieägare tecknats vad som erfordras för att återställa grundfonden till dess behöriga belopp, äge bolaget att fortsätta rörelsen; men om så icke skett eller om för grundfondens återställande tecknat tillskott icke inbetalts inom tre månader från stämman, skall bolaget träda i likvidation.»

Härtill komma även andra bestämmelser i banklagen, som säkerligen icke följts av Jordbrukarbankens styrelse och inte heller av dess revisorer. I § 43 heter det: »Bolagets tillgångar må ej upptagas vare sig över sina verkliga värden eller till högre belopp än som motsvara kostnaderna för deras förvärvande eller anskaffande.» I tredje momentet av samma paragraf heter det vidare: »Osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta och värdelösa fordringar avskrivas.» Det kan även ifrågasättas, huruvida banken följt bestämmelserna i 48 och 49 §§. Jag vill emellertid icke i sin helhet uppläsa dessa paragrafer, då det skulle ytterligare draga ut på tiden, och jag förstår, att vi måste skynda på, såvida vi skola hinna med vår föredragningslista i dag. Den ena paragrafen innefattar emellertid bestämmelse om, att en bank inte får inlåna medel till högre belopp, än som motsvarar fem gånger bankens egna fonder, i detta fall således omkring 100,000,000 kronor. Såvitt jag inte räknat fel, vilket jag reserverar mig mot, är inlåningen här uppe i 134,634,478:26 kronor, alltså ett överskridande inte så obetydligt. § 49 innehåller vidare en bestämmelse om, att en bank alltid skall ha en viss procent av sina tillgångar i likvida papper, som inom mycket kort tid eller genast kunna realiseras till belopp, varmed de äro upptagna. Detta var nu om bankens egna balansräkningar.

Jag har skaffat mig, inte på något som helst hemligt sätt, utan på öppna vägar en del balansräkningar från bolag, som ha sina affärer i Jordbrukarbanken och vilkas aktier i mycket stor utsträckning dessutom ägas av denna bank. Här har jag till exempel framför mig en balansräkning för en fabrik,

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

vilken balansräkning slutar på ett belopp av 4,806,000 kronor. Fabriken har ett eget aktiekapital på 500,000 kronor och en fond på 50,000 kronor, alltså sammanlagt 550,000 kronor mot 3,910,000 kronor i skulder. Nu vet ju var och en, som har med affärer att göra, och som är van att upprätta balansräkningar, att det måste finnas en viss proportion mellan det egna kapitalet och skulderna. Jag har inte mycket erfarenhet i fråga om banker, men jag tror, att man bör räkna med, att banken själv skall förfoga över åtminstone en femtedel av balanskontots slutsiffra. I en affär eller industri, där jag känner bättre till förhållandena, anser man, att om bolagets eller innehavarens egna tillgångar motsvara 50 % av balanskontots slutsiffra, är det en mycket solid affär, men om de understiga en tredjedel av detta belopp, är det inte säkert, att man kan klara sig, och i varje fall är det ofta svårt att då kunna skaffa sig den kredit, som man behöver. Det vet jag många exempel på. I detta fall motsvarar 550,000 kronor blott ungefär 15 % av balansräkningens slutsiffra. Detta mitt påstående om förhållandet mellan egna tillgångar och skulder gäller alla de företag, som jag här nämner. Jag vill endast såsom ytterligare exempel omnämna ännu ett par företag. Det första gällde en cementfabrik, det andra ett trävarubolag. Det sistnämnda upptager i sin balansräkning ett aktiekapital på 150,000 kronor, och diverse kreditorers konto 778,000 kronor jämte växlars konto 57,000. Nu tror jag även, att åtminstone huvudparten av detta bolags aktier ägas av Jordbrukarbanken. Det är mycket märkvärdigt, att bland detta trävarubolags tillgångar finns en brädgård upptagen till 150,000 kronor, och då det längre ned i samma tillgångskolumn finns upptaget brädgårdsinventariers konto 134,000 och trävarors konto 309,000 kronor, synes mig den första tillgångsposten vara ett fiktivt värde, men jag vill dock inte ansvara för, att så är förhållandet. Sen finns det ett fastighetsaktiebolag eller rättare sagt ett egnahemsbolag, vilket visar, att Jordbrukarbanken liksom Allmänna sparbanken även bedriver exploatering av jordegendomar. Det är enligt min mening mycket riskabla företag. Här visas till exempel, att man har ett fastighetskonto i ett företag på 1,391,000 kronor, under det att samma egendoms konto år 1923 var upptaget till 352,400 kronor. Detta beror på, att man antingen köpt nya jordar eller byggt villor och egna hem, så att värdet och därmed kapitalutlägget blivit så mycket större. Aktiekapitalet är fortfarande detsamma som 1923, oaktat denna mycket stora utökning av företaget. Balansräkningen slutar på 3,999,000 kronor, under det att den 1923 slutar på 1,733,000 kronor. Det egna kapitalet är endast 390,000 kronor, och följaktligen inte alls i det förhållande till skulderna som det enligt sunda regler bör vara för att företaget skall anses vara solitt. Egendomligt är även — jag kan nu inte förklara, varför det står på vinst- och förlustkonto — att tomtförsäljningskontot upptages såsom en inkomst på 400,000 kronor, men motsvaras under det år, för vilket balansräkningen är upprättad, av avskrivningar å fordringar på 360,000 kronor.

Det är betecknande, att, enligt den redogörelse vi fingo i bankoutskottet, Jordbrukarbanken har ett tillgodohavande tillhopa med ansvarsförbindelser i detta fastighetsföretag på icke mindre än 6,039,000 kronor, vilket givetvis måste innebära mycket stor risk. Här finns vidare en sulfatfabrik, där man till exempel har ett balanskonto på 6,709,000 kronor, och där man har ett eget kapital på 1,100,000 kronor, och där alltså aktiekapitalet och fonderna utgöra endast en sjättedel av balansräkningens slutsiffra. Där finnas visserligen även andra rätt intressanta siffror att nämna, men, herr talman, det skulle taga alltför lång tid att gå in på en grundlig granskning av de av mig här antydda företagen. En annan sulfatfabrik har ett balanskonto på 10,537,000 kronor. Det är alltså betydande summor och betydande företag, som det här gäller. Aktiekapitalet är endast 1,625,000 kronor och reservfonden 70,000 kronor, allt-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

så inte mer än ungefär 17 procent av balanskontots slutsiffra, då det i stället borde vara en helt annan proportion.

Sedan kommer jag till ett mycket omdebatterat företag. Det är en mekanisk verkstad, och jag tror inte det är någon i denna kammare, som inte vet vad verkstaden heter, och därför kunde jag ju nämna namnet, men det gör detsamma. Detta företags balansräkning för 1923 upptar bland annat diverse tillgångar på 1,549,000 kronor. Balansräkningen för 1927—1928 — årets balansräkning har ännu inte inlämnats till patent- och registreringsverket, varför jag inte där kunnat göra avskrift av den — upptar diverse tillgångar till 2,652,000 kronor, samt tidigare balanserad förlust på 693,401: 68 kronor. Jag kunde lämna detaljerad redogörelse för varje år för sig, men jag skall inte upptaga tiden därmed. Om 1927 års förlust kr. 99,323: 53 lägges till den balanserade förlusten 693,401: 68 kronor, är förlusten uppe i 792,725: 21. Det egendomliga med detta företag är, att inom en klammer i dess bokslut står, att det äger ett bolag, som heter Aktiebolaget Maskinaffären Champion. Detta företag känner jag mycket väl till sedan många år tillbaka. Det ägdes tidigare av en dansk firma, men såldes till Gloriaverken, och Jordbrukarbanken har släppt till pengarna. Jag har tittat litet även i detta företags papper. Det är inte något så alldeles särskilt med detta företag, utom att det förlorat pengar både tidigare och efter det att Gloriaverken köpt det, och jag tror inte, att det förtjänat något sedan år 1920. Det underligaste är emellertid, att dess vinst- och förlustkonto för år 1926 ser ut på följande sätt: Tillskjutet av aktieägare för förbrukat aktiekapital 300,000 kronor. Varukonto 280,000 kronor. Balanskonto 35,000 kronor. Detta skulle alltså föreställa, vad man i ett bokslut i vanliga fall menar med den inkomst, man haft på rörelsen. Oaktat detta extra tillskott visar det likväl en förlust på 35,000 kronor.

Nu har jag för någon tid sedan läst i tidningarna, att Gloriaverken köpt ytterligare ett bolag, Aktiebolaget Andrew Hollingworth & C:o. Jag har papper beträffande detta företag också, men det skulle taga för lång tid att närmare gå in därpå. Detta bolag inställde sina betalningar i slutet av förra året och skrev cirkulär till sina fordringsägare för att söka få till stånd ackord. Det var därför en ganska stor överraskning, när man i tidningarna läste, att även detta företag inköpts av Aktiebolaget Gloriaverken. Jag frågade en representant för Jordbrukarbanken i utskottet, vad man skulle göra med dessa två dåliga företag, som jag visste vara alldeles under isen. Andrew Hollingworth & C:o har på sin tid varit ett av de ledande företagen inom sin bransch, men det var många år sedan dess. På sista tiden har det skötts mycket dåligt. Det är emellertid märkligt, att man kunnat sälja en goodwill i ett företag, som redan inställt betalningarna. Jag frågade, vad man haft för fördel av affären, och man svarade då, att man övertagit bolagets försäljningsorganisation, och att man fått agenturen för en amerikansk plog och en tysk radsåningsmaskin. Är det meningen, att staten skall intressera sig i en bank för att denna skall lämna pengar till en mekanisk verkstad, som å sin sida åtager sig agenturer för utländska lantbruksmaskiner till försäljning här i landet och därtill även deras affärsorganisation? Nu är jag så mycket affärsman att jag vet, att man inte kan köpa en affärsorganisation. Däremot kan man undantagsvis mot hög betalning köpa sig en duglig organisatör. Det har jag sett exempel på många gånger, men det finns inte någon, som köper en affärsorganisation, vilket nog var och en förstår.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang omnämna, att jag för någon tid sedan av en bekant fick ett tidningsurklipp, det tycks vara ur Nya Dagligt Allehanda för den 26 november 1923. Av vad anledning denna min vän bevarat tidningsurklippet ända till nu, vet jag emellertid inte. Det står där talat om, att det förekommit en del angrepp mot Jordbrukarbankens till-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

vägagångssätt att intressera sig i industrier, och i anledning därav har denna tidning haft en intervju med verkställande direktören i banken. Intervjuen har följande lydelse: »För att få full klarhet i saken har N. D. A. i dag hänvänt sig till verkställande direktören i Jordbrukarbanken bankokommissarien Gust. Dahlgren. Denne avgav härvid följande förklaring: Vad som här inträffat mellan Jordbrukarebanken och det omnämnda företaget i Gävle är absolut ingenting annat än vad som på senare tiden i ett mångtal fall — de behöva ej uppräknas — i mycket större omfattning skett mellan andra bankinstitut och av dem finansierade industriföretag, som gått över styr, och åtgärderna stå i bästa samklang med direktiven för Jordbrukarbanken — att avveckla den gamla Lantmannabanken och därvid rädda vad som räddas kan. Redskapsbolaget i Gävle — såvitt det ägde några värden — var helt överlämnat till Lantmannabanken genom dess stora engagemang där. Som f. n. under rådande tider var omöjligt att erhålla köpare till redskapsbolagets konkursbo, framtvingade sig nödvändigheten att på annat sätt söka rädda tillgängliga värden. Man bildade ett nytt bolag på det gamlas ruiner. Jordbrukarbanken, som övertagit Lantmannabankens rörelse, inträdde såsom aktieägare — bolaget bildades formellt av banken närstående personer, men det är visst icke meningen att sticka under stolen med, att den faktiska aktieinnehavaren är Jordbrukarbanken. Alldeles oriktig är emellertid föreställningen, att Jordbrukarbanken skulle ha satsat 500,000 kronor färskt kapital. Jordbrukarbanken har ej satsat ett enda öre i kapital — hela transaktionen innebär endast en konvertering av gävleföretagets bankskulder, eller, om man så vill säga, en bokföringsfråga och ingenting därutöver. Av det sagda framgår alltså, att Aktiebolaget Jordbrukarbanken icke med tillkomsten av A.-B. Gloriaverken påtagit sig några som helst ekonomiska risker, ej heller däri placerat något ytterligare kapital. För övrigt går hela mellanträdandet ut på — förklarade vidare bankokommissarie Dahlgren — att åstadkomma en *avveckling* med så gynnsamt utbyte som möjligt. För den skull har rörelsen redan så småningom upptagits, och går i första hand ut på att realisera inneliggande värdefulla lager. Likvisst ligger det icke på något sätt i Jordbrukarbankens intresse att driva företaget en enda dag längre än behövligt är; så fort en köpare uppträder med ett någorlunda drägligt bud, *säljer Jordbrukarbanken sina aktier* i det nybildade A.-B. Gloriaverken i Gävle. Och lyckligtvis, slöt bankokommissarien Dahlgren — tyckes det som om ett sådant avhändande icke skulle behöva vänta på sig så värst länge — det finnes flera intressen, vilkas ögon redan riktas på A.-B. Gloriaverken. Först och sist bör emellertid framhållas, att det nya företaget ej orsakat något som helst kapitalutlägg från bankens sida, och att Gloriaverkens igångsättande heller icke innebär iklädande av några ytterligare risker — det hela är endast en övergångs- och avvecklingsform.»

Om man jämför detta uttalande med vad som sedan passerat, är det ett ganska anmärkningsvärt resultat, som man fått fram. I detta företag har Jordbrukarbanken insatt ett nytt kapital på ytterligare 1,000,000 kronor, d. v. s. ökat kapitalet från 500,000 kronor till 1,500,000 kronor. Enligt i bankoutskottet lämnade uppgifter och de uppgifter i övrigt, som framgå av mina papper, lär skulden för närvarande vara 3,350,000 kronor. Lägg därtill 1,500,000 kronor i aktiekapital, äro vi uppe i ungefär 5,000,000 kronor. Vad som mest överraskade mig var emellertid meddelandet i bankoutskottet, att man ändå sätter in ytterligare pengar i detta företag. I år hade man tänkt sig 400,000 kronor. Ty disponenten hade förklarat, att utsikterna vore så ljusa.

Det mest betecknande är dock den berättelse, som jag nyss hade tag i. Jag glömde att uppläsa själva styrelseberättelsen. Där står följande: »Bolagets

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

rörelse har under året gått stadigt framåt, resulterande i en betydande ökning av bolagets tillverkning, ävensom avsättningen därav. Affärens sanering har fortskridit i enlighet med uppgjord plan, varom förbättringen i vinsträkningens deficit, som balanserats, bär vittne.» Alltså, man skryter med att det går bra framåt, och man visar samtidigt, att man under tidigare år förlorat 693,000 kronor samt under det gångna året ytterligare 99,000 kronor. Åtminstone betackar jag mig som affärsman för att vara med om ett företag, som anser sig förstärka sin ställning och gå framåt på det sätt, som det företag gör, som det här gäller.

Jag har icke tid att taga fram flera balansräkningar. Det finnes emellertid angivet en hel del andra företag, som man är intresserad i, exempelvis en elektrisk valskvarn. Där hava vi 1,400,000 kronor. Vidare en läderfabrik, där vi hava 2,000,000 kronor, och en massa andra sådana mer eller mindre riskabla företag.

Nu är det frågan, vad som skall göras med Jordbrukarbanken. Man klagar över, att man övertagit engagemang från Svenska Lantmännens bank, vilka voro dåliga. Uppgifterna äro emellertid olika. Jag har hört sägas, att man övertagit engagemang på 12,000,000 kronor. Det nämndes även av finansministern. Förut har sagts, att man övertagit en del engagemang, men jag har redan upplyst om, att det avlyftades vid omorganisationen engagemang i dåliga företag för 22,000,000 kronor, som överfördes till Kreditkassan, och att ställningen därmed ansågs fullt konsoliderad. För min del håller jag före, att ställningen är ansenligt sämre nu än då Jordbrukarbanken övertog Lantmännens bank. Det framgår ganska tydligt av de papper, som jag studerat i denna fråga, och det torde vara tydligt även för en stor del av herrarna.

Min hemställan är därför till dem det vederbör, att man må låta göra en riktigt grundlig och ordentlig undersökning angående Jordbrukarbankens ställning. Det kan mycket väl göras. Men det bör icke göras såsom det gjorts hittills. En enda man kan icke överblicka ställningen. Sätt i stället dit en bankman och en duktig industriman inom varje bransch — en för mekaniska verkstäder, en för läderfabriker, en som förstår sulfitfabriker o. s. v. — och sätt sedan till två auktoriserade revisorer. Låt sedan riksdagen och allmänheten få klart och bestämt besked om, vilka värden ligga bakom, och låt dem se, hurudan ställningen är. Det är bättre att se sanningen i ögonen än att tro, att man har det bra beställt med de utlägg, som man gjort, men sedan få erfara sådana plötsliga överraskningar som dessa.

Jordbrukarbankens egen styrelse och även utskottet säga ju, att det finns anledning att hysa förhoppning om en lycklig framtid. Det kan vilket företag som helst hysa sådana förhoppningar, endast det får en ordentlig och riktig skötsel och det får till sitt förfogande det kapital, som det behöver. Men icke finns det någon enskild aktieägare och troligen icke heller staten, som i längden vill skjuta till nya pengar för att användas på detta sätt. Dessutom, hur tro ni, mina herrar, att Jordbrukarbanken skaffat sig så stora insättningar på checkräkningar? Jo, helt enkelt genom att på denna giroräkning betala ungefär samma ränta, ibland t. o. m. högre ränta, än på insättningar på depositionsräkning. Häri ligger alltid en stor risk. De banker, som iakttaga ett riktigt förhållande mellan inlåningsräntorna på olika räkningar, hålla alltid en betydlig skillnad mellan räntan på dagspengar och på sådana pengar, som stå insatta på viss tid. I utlandet betala bankerna i allmänhet icke någon ränta alls på dagspengar.

Nu förefaller det mig ganska egendomligt, att banken själv säger, att de risker, som den har, uppgå till 5,500,000 kronor men att man sedan höjer beloppet så att det för närvarande påståtts vara 12,000,000 kronor. Bankinspektören säger, att förlustsiffran är mellan 7,350,000 kronor som det minsta och

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

12,225,000 som det mesta, men att endast 2,500,000 kronor synas behöva avskrivas. För min del finner jag det ganska egendomligt, att bankinspektören vid värdering av denna banks tillgångar kan komma till det resultat, att man icke omedelbart behöver avskriva mer än 2,500,000 kronor, men att eventuellt förlusten kan bli mellan 7,350,000 kronor och 12,225,000 kronor. Vad är det som skall värderas? Jo, det är det värde, som dessa tillgångar representera i dag. Då får man icke säga, att om det hela skall realiseras eller fortfarande drivas, blir förlusten större eller mindre därigenom. Det är icke säkert, att därför att ett företag i fortsättningen skall drivas, det får större värde, ty det beror på om driften lämnar vinst eller förlust. Den mekaniska verkstad, som jag berörde, är ett exempel. Om den fortsätter med sin nuvarande ledning och bedriver verksamheten på samma sätt som hitintills så blir givetvis förlusten större än om driften nedlägges och tillgångarna realiseras för vad man kan få för dem. Mekanisk verkstadsdrift är något, som icke är främmande för mig, då jag sysslat därmed lång tid. Jag vill säga, att driva mekaniska verkstäder i Sverige rationellt och med framgång är mycket svårt. Visserligen kan man påvisa och framdraga ett och annat, kanske t. o. m. rätt många större och välskötta företag, som i en del fall giva god vinst eller åtminstone icke gå med förlust. Men det stora antalet går alls icke ihop. Ett stort antal mekaniska verkstäder ligger också alldeles nere, då ägarna anse det bli mindre förlust genom att i avvaktan på bättre tider hålla stilla än genom att hålla dem i gång. Följaktligen menar jag, att om en värdering skall göras, måste den ske enligt nuvarande värden. Då måste man sätta ned de värden som verkstaden har, till realisationspriser, om den har gått med förlust. Men om den har gått med mer än normal vinst, kan man lägga till det verkliga värdet en viss summa för goodwill. Jag förstår alltså icke bankinspektörens värdering med avseende å dessa vitt skilda siffror för att med ledning av dessa kunna fastställa de värden, som det här gäller.

Finansministern har klandrats för att han icke ingripit. Jag skall icke tala politik. Men hur skulle han gripit in? Jag delar den åsikten, som står i utskottsmajoritetens betänkande, att det är beklagligt, att man icke kunnat finna något medel att i tid ingripa för att lugna insättarna. Men jag frågar: vem skulle göra det? Jo, främst Jordbrukarbankens egen styrelse och dess revisorer. Men de hava icke vågat sig på det. Det har icke heller bankinspektören gjort. Finansministern har icke heller vågat det, och det undrar jag icke på, ty han är bunden av föregående beslut. Men bankoutskottets majoritet tar sig friheten och djärvheten att helt enkelt skicka ut en kommuniké, innan utskottet ens slutbehandlat ärendet, i vilken kommuniké utskottet säger: »Bankoutskottet har vid behandling under tisdagen av propositionen rörande Jordbrukarbanken i princip beslutat föreslå åtgärder ägnade att säkerställa bankens ostörda verksamhet. Utskottet har i sitt principbeslut utgått från, att statens ställning som ägare av banken måste anses innebära full trygghet för insättarnas intressen.»

Med vad rätt kan utskottets majoritet säga detta? Jag hade åtminstone trott, att utskottet skulle föreslå riksdagen detsamma. Men man har troligen ansett detta uttalande ganska riskabelt. Ty det gör utskottet icke. Här säger man visserligen på sidan 8 och slutet av sidan 7: »Till denna utskottets uppfattning bidrager även den omständigheten, att det efter utskottets förmenande, med hänsyn till statens ställning såsom ägare av i det närmaste samtliga aktier i banken, måste anses praktiskt taget uteslutet, att en likvidation av banken eller en avveckling på annat sätt av dess verksamhet skulle kunna ifrågakomma under förhållanden, som kunna medföra risk för bankens insättare.» Det är bara en förhoppning. Den förhoppningen har jag också. Men den kan icke vara en direkt garanti på samma sätt som utskottets kommuniké.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande trågor. (Forts.)

Därest förhållandena utveckla sig så, att icke riksdagen — vilket jag hoppas dock icke blir fallet — godtager denna proposition, vet jag icke, om det icke kan förefinnas risker för insättarna. Nu har det varit så, vilket faktiskt visats oss i bankoutskottet, att man fått ett enligt min åsikt mycket bra bud för aktierna å 10 miljoner kronor jämte full garanti för insättarna. Men det var ett otrevligt förbehåll, och det var, att vederbörande icke ville gå med på att taga riskerna för jordbrukarnas sammanslutningar. Jag är övertygad, att staten icke vid en framtida realisation får ens det belopp som nu erbjudits för dessa aktier. Skola vi träda in med dessa 10 miljoner kronor igen, hade det varit bra, om bankoutskottet sagt ifrån: ni få icke komma igen och begära ytterligare tillskott. Eller är det verkligen meningen, att detta skötebarn skall omhändertagas, så att om sex år få vi åter tillskjuta 10 miljoner kronor och sedan fortsätta tid efter annan? För min del har jag den övertygelsen, att skall banken skötas med statens pengar som hittills, få vi i framtiden ånyo höra från banken. Det kommer att bliva en dyr affär. Nu är det beklagligt, att icke lantmännen själva kunna övertaga banken. I så fall borde vi kunna sälja den mycket billigt. Icke kan väl någon vilja påstå nu efter de upplysningar, som jag lämnat och vad som framgår av de handlingar, som kommit kammarens ledamöter till handa, att detta verkligen är en jordbrukarbank, som skötes som en sådan med huvudsakligt syfte att tillgodose lantmännens intressen. Enligt mitt förmenande är den huvudsakligen en jobbarbank, som framför allt ägnar sig åt spekulativt användande av pengar i synnerhet till industridrift. Men, såvitt jag förstår, har banken icke någon person till förfogande, som begriper sig på dylik verksamhet och som kan utöva den riktiga kontrollen över dessa företags drift.

Den utfästelse överst på sidan 8, som jag omnämnde, jävas ju i fortsättningen längre ned, då man synes gå ut ifrån att staten nu icke består någon annan garanti åt insättarna än vad den gjort förut, d. v. s. med det kapital, som är insatt i företaget. Jag tror, att såväl allmänheten som insättarna skulle varit bättre betjänta, om därvid talats ett något mera lättförståeligt språk än som kommit till uttryck med den formuleringskonst, som finnes i detta bankoutskottsmajoritetens utlåtande både med avseende å garantien gentemot insättarna och bankens eventuella försäljning.

Ja, skall banken fortsätta som den gjort hittills, kommer den att fortfarande gå med förlust, och staten kommer att få tillsläppa nya medel. Det första som behöver göras, är att sätta till en verkligt duglig ledning, som gör sitt bästa för en sanering av företaget, så att man icke i onödan kastar bort pengar åt olika håll.

Herr talman, mitt anförande har visst icke kommit att gå i den ordning, som jag skisserat i en liten promemoria. Jag vågar icke upptaga kammarens tid längre, utan ber att få yrka bifall till den av herr Andersson i Hedsta m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen, som innebär en annan formulering av motiveringen. Med avseende å slutyrkandet äro alla inom utskottet ense. Där råder ingen meningsskiljaktighet.

Så ber jag, herr talman, om överseende med att jag upptagit tiden längre än jag beräknade, då jag började. Jag sökte emellertid redan i går kväll att sortera mina papper så gott tiden det för mig medgav.

Med herr Winkler förenade sig herr *Forssell*.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Bissmark:** Herr talman! Jag har begärt ordet för att uppehålla mig något vid ett uttalande av bankoutskottet. Det säger i sitt utlåtande bland annat följande: »Utskottet delar departementschefens uppfattning om nödvändigheten av att i nuvarande läge

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

vidtaga åtgöranden i syfte att undanröja svårigheterna för bankens drift men har ansett sig icke kunna underlåta att framhålla, att därest från auktoritativt håll ett ingripande i god tid skett för att genom upplysningar angående bankens verkliga ställning motverka de gjorda angreppen och lugna oron bland insättarna, särskilda åtgärder i berörda syfte enligt utskottets uppfattning med största sannolikhet skulle hava visat sig obehövliga.» Detta synes innebära, att utskottet menar, att sedan regeringen hade erhållit meddelande av bankoinspektören, att minst 7 miljoner kronor av aktiekapitalet var förbrukat, och av Jordbrukarbankens styrelse, att 5,500,000 kronor vore borta, skulle regeringen ändå hava nöjt sig med att lugna insättarna i förhoppning, att bankens likviditet icke skulle påverkas. Detta innebär, att regeringen skulle hava åsidosatt gällande lags bestämmelser på ett sätt, som enligt min mening icke kan försvaras. Jag skall då be att få redogöra för de lagbestämmelser, som i förevarande avseende skulle satts åsido av regeringen.

Paragraf 43 i gällande banklag föreskriver: »Osäkra fordringar skola upptagas endast till de belopp, varmed de beräknas komma att inflyta, och värdelösa fordringar avskrivas.» Här finnes alltså en tydlig och klar bestämmelse, att osäkra fordringar skola endast upptagas till de belopp, varmed de beräknas inflyta. Det är ostridigt, att minst 5,500,000 kronor äro borta. Följaktligen hade det varit bankens ovillkorliga skyldighet att verkställa bokslut, vari dessa nedsatta värden på fordringarna upptagits. Vidare står det i 91 paragrafen av samma lag: »Visar sig vid uppgörandet av bokslut eller eljest, att bankaktiebolag gjort sådana förluster, att 10 procent av grundfonden förlorats, lämne styrelsen ofördröjligen meddelande därom å bolagsstämma.» Om icke det felande beloppet tillskjutes senast vid bolagsstämma, skall banken träda i likvidation.

Nu är det för mig uppenbart, att hela den kritiska situation, som föreligger i dag, beror på att vid bankens grundande icke tillräcklig noggrannhet visats i fråga om de av banken övertagna engagemangen och att de följande regeringarna icke ansett sig böra mot banken tillämpa gällande lags bestämmelser. Jag medger, att det funnits förhållanden, som i andra fall kunnat i viss mån motivera, att man sett genom fingrarna med vissa bestämmelser i banklagen. Men sedan kristiden avvecklats och vi återgått till normala förhållanden, riktar bankoutskottet en uppmaning till regeringen, att den skulle handlat så, att den endast lugnat insättarna. Det har inom regeringen rått en fullständig enighet om, att under alla förhållanden borde banken saneras, och att den röta, som vidlådit banken genom dess brister i fonderna, borde avlägsnas. Då jag finner högst betänkligt, att bankoutskottet givit ett direktiv till regeringen, som kan leda till att enskilda bankledare skulle anse sig hava samma frihet att åsidosätta gällande lags föreskrifter, har jag icke velat som justitieminister lämna detta uttalande utan protest. Jag finner det i hög grad betänkligt, att sådana uttalanden komma från ett av riksdagens utskott.

Herr **Borggren:** Herr talman! När man i dag står vid ett betydelsefullt stadium av Jordbrukarbankens historia, kan man mycket väl våga säga, att banken icke rönt den framgång, som önskligt varit. Varpå detta beror, därom finnes det säkert en hel del att säga. För det första vill jag för min del framhålla, att en av de förnämsta orsakerna härtill har varit de engagemang, som Jordbrukarbanken fått övertaga från Lantmannabanken vid dess omorganisation. För det andra har det visat sig ett misstroende, en kyla och rent av en avoghet mot Jordbrukarbanken. Den har blivit illa sedd och bedömd av andra liknande företag. Man kan också mycket väl med rätta uttala, att den varit en nagel i ögat på den övriga bankvärldens ledande män. Den omständigheten, att staten ställt sig bakom banken, har aldrig kunnat förlåtas. Så snart

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

den enskilda företagsamheten icke fått frihet att röra sig på bankrörelsens fält med sina manipulationer, har missnöjet stigit fram. När man ser på Jordbrukarbankens historia, är det ju märkligt att se, huru banken ändå gått framåt. Man kan mycket väl påvisa, att banken kunnat stå emot de uttagningar, som gjorts under den första tiden. Dessa uttagningar gingo upp till ett belopp av 20 miljoner kronor. Men då finns det ändå å andra sidan en hel massa fiender mot banken, som i sin tur arbeta på att få bort densamma. Nu var det en ärad föregående talare, nämligen herr Winkler, som uttryckte sitt stora missnöje över att bankoutskottet skickat ut en kommuniké med meddelande, vilken ståndpunkt bankoutskottet intagit till insättarna, och över att utskottet meddelat, att någon risk för insättarna icke förelåg. Jag tror, att det var väl mycket sagt av herr Winkler, ty herr Winkler var med i utskottet, då vi behandlade denna sak, och herr Winkler var nog då på det klara med att någonting på det hållet borde göras. Och det var på den grund som denna kommuniké blev utskickad från bankoutskottet.

Man har ju också förargat sig över denna stödaktion, som man nu vill vara med om. Man kan därför förstå, vilket jubel i bankvärlden det skulle väcka, om staten så att säga ställde sig utanför i denna sak. För långa tider framåt skulle detta, att staten mot förmodan fått draga sig tillbaka från banken, anförts som ett stående exempel på det olämpliga i att staten engagerade sig i dylika affärsföretag. Och jag vill för min del säga, och detta med eftertryck, att det fattas bara, att staten skulle tillåtit banken att gå i likvidation. Det hade med andra ord velat säga, att staten skulle stått som vilken som helst annan utarmad gäldenär, att staten låtit skammen torka på sig officiellt, att dess företag gått i kull. Det är förvånansvärt, att sådana tänkesätt kunna vinna anklang. Enligt min mening är det en hederssak för staten att driva sitt företag till seger mot mäktiga enskilda bankintressen.

Till de olyckor, som drabbat banken, kan också räknas det dröjsmål, som vederbörande departementschef låtit komma sig till last, då han ej gjort något för att lugna bankens insättare. Jag vill helt och fullt liksom utskottet uttrycka mitt livliga beklagande över att ingen form för ett dylikt lugnande budskap kunde finnas för finansministern. Men herr finansministern hör kanske liksom många andra till dem, som tycka, att just ingen skada skett, om Jordbrukarbanken fått sluta sina dagar. Att herr statsrådet visar hän på sin proposition om stöd åt banken är ju gott och väl. Men efter allt vad som hänt var väl herr statsrådet nödd och tvungen att framlägga denna proposition. I annat fall måste man få det intrycket av vad som försiggått, att då hade man i stället kommit att avyttra banken i fråga.

När vi inom utskottet behandlade den kungl. propositionen, framgick det på grund av de upplysningar, man inhämtat från olika håll, klart och tydligt, att det tidningsskriveri, som förekommit i åtskilliga högerorgan här i Stockholm, fick opåtalt pågå. Och man kan rentav säga, att utskottet i detta fall pekat hän på att om icke dessa tidningsskriverier kommit, hade det varit helt annorlunda ställt för Jordbrukarbanken, och man hade icke då blivit utsatt för dessa uttagningar, som nu kommit att göras. Det är därför man från utskottets sida anser, att ett ingripande från herr finansministern här borde hava skett. Likaså borde det från det hållet klart och tydligt sagts ifrån, att någon risk för insättarna icke förelåg. Bankens styrelse har också, efter vad utskottet inhämtat, hyst den förhoppningen, att om bankens verksamhet under några år fått fortgå utan störande inflytanden utifrån, skulle en fortsatt strävan att tillrättalägga vissa företag, i vilka banken varit intresserad, hava lett till en tillfredsställande konsolidering av bankens ställning. Om banken fått arbeta i lugn och ro, skulle icke någon stödaktion för bankens räkning behövt vidtagas. Dessa upplysningar har man fått såväl från styrelsen som från

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

bankinspektören. Och det torde icke vara för mycket, om jag säger, att det naturligtvis är riktigt, vad som från det hållet framhållits.

Det skulle kunna vara mycket att tillägga i denna sak, och det kommer väl att påvisas en hel del saker under den fortsatta debatten här. Jag är för min del livligt övertygad om att allt skall komma att visa, att Jordbrukarbanken skulle hava fyllt de anspråk, man kan hava rätt att ställa på en stor affärsbank. Jag tror, att det med tiden skall visa sig, att banken som sådan skall väl fylla det ändamål, som man avsett med densamma.

Nu kan jag icke vid detta tillfälle uraktlåta att rikta några ord till herr Winkler, då han här var uppe och talade om vissa industrier, som denna bank var intresserad i. Han nämnde bland annat en mekanisk verkstad i Gävle. Men herr Winkler talade icke om, vilka upplysningar man därvidlag lämnat från bankstyrelsens sida, och huru man på det hållet såg på denna sak. Man lämnade det meddelandet, att industrien som sådan hade gått med förlust, och att man hade fått satsa ganska stora kapital. Men man meddelade samtidigt från styrelsens sida, att sedan man nu bytt om ledning för företaget i fråga, var man fullt på det klara med att det icke skulle dröja så många år, förrän företaget skulle kunna bära sig och kunna förränta det kapital, som däri är nedlagt. Det är också alldeles klart, att man just från det ledande hållet inom denna industri i första hand inriktar sig på att industrien om några år skall kunna bära sig. Det blir naturligtvis också bättre i längden, ifall man kan hålla den uppe. Ty om industrien lägges ned, tagas kunderna ifrån densamma, och det blir naturligtvis mycket svårt att då få den i gång igen. Från mina utgångspunkter anser jag därför, att om styrelsens mening är riktig, så hade den icke annat att göra än att arbeta i den riktningen och under den förhoppningen, att industrien som sådan framdeles skulle komma att bära sig. När man fått dessa upplysningar inom utskottet, anser jag för min del också, att det varit riktigt, om den ärade vice ordföranden i bankoutskottet även talat om, hur man från det hållet såg på saken.

Sedan talade herr Winkler om att det även fanns andra engagemang, som banken var intresserad i, och bl. a. nämnde han en läderfabrik nere i Skåne. Men där lämnade styrelsen den upplysningen, då den var närvarande i bankoutskottet, att då det gällde denna industri, hade den vidtalat andra banker, som skulle övertaga de engagemang, som Jordbrukarbanken för tillfället hade, så att det icke kunde komma att dröja så länge, förrän det engagemanget blivit avlyftat.

Vidare nämnde också den ärade vice ordföranden i utskottet, innan han slutade sitt anförande, att man kunde betrakta denna Jordbrukarbank som en jobbarebank. Jag tycker för min del, att det är alldeles för mycket sagt, ty vid de undersökningar, som gjorts i utskottet, hava vi icke kunnat komma fram till en sådan ståndpunkt, att man kan betrakta denna bank som en jobbarebank. Jag tror ändå, att man får se på saken på ett helt annat sätt, och att man icke kan säga annat, än att om Jordbrukarbanken får fortleva och ostört driva sin verksamhet, skall det snart visa sig, att banken också kan bära sig och fylla de anspråk, som man från statens och allmänhetens sida har rätt att ställa på densamma.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag. Jag skulle dessutom vilja säga, att utskottets motivering är så klar och tydlig, att jag icke tror, man behöver spilla så många ord på denna fråga. Jag antar också, att kammarens ledamöter tagit del av motiveringen, så att det icke kan anses vara nödvändigt. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Under detta yttrande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman, mina damer och herrar! Jag vill börja med att framhålla, att jag endast sedan april månad förra året varit medlem av Jordbrukarbankens styrelse. Då jag sålunda icke bär något ansvar för de affärer, som herr Winkler här nyss så skarpt påtalade, anser jag, att jag icke precis talar i egen sak, då jag vill ingå i ett bemötande av vad han anförde.

Jag anser för min del, att herr Winkler hade gjort klokt i att följa finansministerns exempel, när han yttrade sig i denna fråga. Ty herr statsrådets anförande var i högsta grad objektivt hållet. Han torde hava angivit situationen ungefär sådan, som den verkligen är. Och jag tror icke, att man gagnar saken, och icke heller statens intressen, med att uppträda på det sätt, som herr Winkler gjorde, här i kammaren. Ty vad som är absolut säkert är — och det kan omöjligen herr Winkler vara ovetande om — att om man ingår i en liknande granskning av olika bankföretag här i landet, så skulle man nog kunna ställa det vackert till. Man skulle absolut, det är jag övertygad om, kunna framkalla insättarpanik både i den ena och den andra banken. Vad var det egentligen herr Winkler ville bevisa med all denna redogörelse för olika företags balansräkningar? Herr finansministern uttalade förra året, i samband med behandlingen av en annan fråga, att man gjorde klokt uti att icke draga alltför vittgående slutsatser av balansräkningar. Jag vill bara nämna, att två så skickliga industriledare som direktören för Vivstavarv och bruksägaren P. Eriksson i Hofors från bankens början och till förra året varit medlemmar av styrelsen. Och jag tror icke, att herr Winkler vill frånkänna åtminstone herr Eriksson i Hofors, att han förstår sig en smula på, huru man skall sköta ett företag i stålbranschen. När nu denne man medverkat till att uppehålla det företag, som ju var ett huvudtema i herr Winklers bevisföring rörande huru illa man skött sig, då man icke lagt ned detta företag, så är det alldeles tydligt, att fackmän på området från början måste hava haft den uppfattningen, att man möjligen skulle kunna utvinna något ur detta företag, om man fortsatte att driva det. Och det vet ju var och en, att lägger man ned ett industriföretag, så blir alltsammans enbart förlust. Nu är det mycket troligt, att det varit klokare att gå den andra vägen och lägga ned fabriksdriften och avveckla det hela. Men det är icke så synnerligen svårt att vara klok efteråt. Och jag tror verkligen, att de flesta banker och de flesta affärsmän hava råkat ut för någonting liknande.

Ett ytterligare bevis för huru objektiv herr Winkler är, när han skall hålla tal i jordbrukarbanksfrågan, är att han försökte göra gällande, att vid bankens start måste ställningen hava varit mycket god, eftersom man gjort avskrivningar av hela det gamla aktiekapitalet och överfört så och så mycket av engagemangen på Kreditkassan. Har då icke herr Winkler reda på, att det på sin tid uppgjordes en promemoria av två av våra allra främsta storbanksdirektörer, som verkställt en granskning av bankens portfölj, vilken promemoria inlämnades till dåvarande finansministern, omedelbart innan han år 1923 började sitt anförande i kammaren. Herr Thorsson uppläste promemorian i kammaren, och av densamma framgick, att det fattades ytterligare cirka 10,000,000 kronor även sedan hela grundfonden strukit med. Och då är det att märka, såvitt jag icke är felaktigt underrättad, att dessa bankexperters granskning avsåg endast engagemang över 100,000 kronor. Och det är väl icke tvivel underkastat, att av dessa hundratusenkronorsengagemang åtskilliga voro av den beskaffenhet, att de mycket väl tålde vid en avskrivning.

Herr Winkler har vidare anfört, att styrelsen egentligen redan vid bankens bildande ögonblickligen bort begära en bolagsstämma, som försatt företaget i likvidation. Ja, naturligtvis kunde den dåvarande styrelsen hava gjort på det sättet. Men jag undrar, om man icke skulle tittat något underligt på en sty-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

relse, som förfarit på det sättet. Och jag vill göra gällande, att om man riktigt strängt tolkat bestämmelserna i § 91 banklagen, skulle ställningen även i övriga rekonstruerade banker vid själva rekonstruktionen alldeles säkert varit sådan, att även de måst gå i likvidation. Åtminstone kan man draga den slutsatsen av de avskrivningar, som dessa banker fått göra under åren för att nå fram till en fullt sanerad och likvid ställning. Det finns sålunda en bank, med en grundfond av något över 12 milj., som fått göra en avskrivning på 6,156,000 kronor och en annan, med fonder på 22 miljoner, som fått avskriva 6,012,000 kronor av sina vinster, vilket visar, att deras ställning varit om än icke fullt så dålig vid själva starten som Jordbrukarbankens, så ganska svag i alla fall. Lantmännens bank ansågs ju av bankexperterna så dålig, att den icke kunde rekonstrueras 1923.

Herr Winkler uppehöll sig vidare mycket vidlyftigt vid några bolag, vars aktiekapital icke stod i förhållande till deras omslutning. Ja, han drog sig icke ens för att påstå, att Jordbrukarbanken hade alldeles för stor omslutning, för stor inlåning i förhållande till sitt aktiekapital. Jag begriper icke hans yttrande härvidlag. Herr Winkler har förmodligen reda på, att på ett bankaktiekapital upp till 5,000,000 kronor finns inlåningsrätt på fem gånger detta aktiekapital, och på de återstående 15 miljonerna av Jordbrukarbankens aktiekapital är det en inlåningsrätt på åtta gånger dessa 15 miljoner. Jag tror sålunda icke, att han skall lyckas göra gällande, att bankstyrelsen beträffande bankens drift och ifråga om avgivna styrelseberättelser skulle hava handlat mot lagens föreskrift. Ty hade motsatsen varit fallet, är jag säker på, att bankinspektören ögonblickligen skulle hava inskridit. Och vad beträffar likvidationen är det alldeles klart, att alla föregående finansministrar hava varit underkunniga om, att ställningen ifrån början icke varit fullt vad den bort vara. Men det är först vad som förekommit på det yttersta i dessa dagar som föranlett, att staten på nytt måste sysselsätta sig med denna bank.

Nu får man emellertid taga i betraktande, att staten har förlorat avsevärt med pengar tidigare vid de rekonstruktioner, som verkställts genom Kreditkassan. Och det är alldeles klart, att liksom staten för icke länge sedan ingrep för att skydda insättarna i viss grad i allmänna sparbankerna var det precis samma förhållande vid tidigare rekonstruktioner av banker. Insättarna skyddades endels och låntagarna endels. Även om man kan påvisa, att Kreditkassan har så och så stora förluster på detta — och de äro icke obetydliga — så tror jag i alla fall, att det från statens synpunkt sett varit en mycket god affär, att man inrättat en kreditkassa, färdig att ingripa så snart en stödaktion behövdes. Ty om den icke inrättats utan den ena banken efter den andra hade störtat, så är det klart, att detta åstadkommit en panik, som dragit med sig i fallet även mycket solida banker. En bankrörelse är av den beskaffenhet, att eftersom lånen äro bundna i större eller mindre utsträckning, har man ingen möjlighet att lika hastigt få in pengar från företagets låntagare som bankens fordringsägare, insättarna, hava att taga ut sina pengar.

Bland de av Jordbrukarbanken finansierade företag, som herr Winkler särskilt nämnde, voro även ett par sulfitfabriker. Med den ena av dessa fabriker förhåller det sig på det sättet, att hela engagemanget överlämnades till Kreditkassan. Men så fick Kreditkassan ont om pengar, och den behövde bliva av med några av sina engagemang. Eftersom Jordbrukarbankens ställning vid detta tillfälle i likviditetshänseende var ganska god, återlöste den då detta engagemang, som var ett arv från Svenska Lantmännens bank. Men nu skall bankstyrelsen hava ovett av herr Winkler, därför att den i sin portfölj har detta engagemang. Jag tycker, att detta icke är riktigt rimligt. Och jag skulle verkligen vilja bedja herr Winkler att nästa gång, han tar till orda i denna fråga i kammaren, vinnlägga sig om en smula mera objektivitet i sin

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

framställning och framför allt icke glömma, att detta icke är den enda bank, som staten har fått satsa pengar på. Staten har förlorat pengar på rätt så många rekonstruerade banker tidigare, och i fråga om en av dessa banker har dessutom Kreditkassan vid ett tillfälle måst ingripa för att avlyfta vissa engagemang, som fortfarande varit tyngande för denna bank. Det är sålunda icke någonting så alldeles orimligt i att man nu velat göra portföljen ren i detta fall genom att låta Kreditkassan övertaga vissa av de tyngande engagemangen.

Beträffande vad som av riksdagen skrevs 1923, att därför att staten nu gick in för att på sätt som föreslogs rädda insättarnas intressen i Svenska Lantmännens bank, detta icke finge tolkas som att staten i allmänhet garanterade insättarnas medel, så var jag för min del med i statsutskottet den gången, dessa ord skrevos, och jag var med vid de förhandlingar, som fördes inom utskottet innan något skrevs, och jag vill för min del då säga, att vi som stodo för det uttalandet tänkte aldrig någonsin på Jordbrukarbankens insättare, utan vi ville gardera staten mot insättare i allmänhet. D. v. s. om det skulle inträffa, att om någon tid en ny bank ramlade, skulle riksdagens beslut angående Lantmännens bank icke få anses prejudicerande i fråga om de åtgärder, som staten en annan gång skulle vidtaga. Det är innebörden av det uttalandet, och det förvånar mig verkligen, att en så utomordentligt intelligent man som herr finansministern har läst detta uttalande felaktigt, ty enligt mitt förmenande skall uttalandet av år 1923 icke tolkas på det sättet, och jag är säker på att de ledamöter i statsutskottet, som voro med den gången, skola ge mig rätt därutinnan. Jag kan ju medge, att det är kanske en smula dunkelt uttalat, vad meningen var den gången.

Jag skall icke upptaga tiden längre utan skall be, herr talman, att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag har icke blivit riktigt klok på, huru regeringen vill hava det beträffande denna debatt. Finansministerns anförande var ju milt som en vaggsång, och jag tolkade saken på det sättet, att man ville om möjligt lägga sordin på känslorna, så att när man kom till konstitutionsutskottets utlåtande vågorna icke skola gå alltför höga. Jag blev därför ganska överraskad, när herr justitieministern uppträdde i en helt annan tonart och tydligen önskade att redan på denna punkt få till stånd en uppgörelse med riksdagen. Jag vill också påpeka, att det finns en bestämd motsättning mellan finansministern och justitieministern. Finansministern erkände uttryckligen i slutet av sitt anförande, att därest Jordbrukarbanken hade fått verka i fred utan den insättarepanik, som av olika anledningar uppkommit, skulle icke något ingripande, någon stödaktion varit nödvändig. Man blir då ganska förvånad, när strax därefter justitieministern kommer och förklarar, att regeringen under alla omständigheter varit skyldig att handla här.

Jag skall emellertid acceptera den mening, som herr finansministern hade om denna debatt, att man här väsentligen bör röra sig om den s. k. sakfrågan, d. v. s. Jordbrukarbankens ställning, och överlämna åt en senare debatt den behandling av formerna, som också är nödvändig. Jag har så mycket lättare att acceptera den gången i förhandlingarna, som jag i själva verket redan vid remissen av den kungliga propositionen om Jordbrukarbanken hade tillfälle att säga allt väsentligt av det som sedan är sagt i bankoutskottets och konstitutionsutskottets utlåtanden. Jag nöjer mig alltså här med att konstatera att genom dessa utlåtanden och detta material som där framlägges bestyrkes, att den framställning, som jag lämnade under remissdebatten, i alla delar var riktig, och att de anmärkningar som

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

jag där gjorde voro fullt befogade. Det fanns sålunda ingen verklig grund för den uppmaning som den gången gjordes från regeringsbänken till mig att återtaga mina omdömen, därför att dessa skulle komma, när akterna lågo på bordet, att justeras. Jag konstaterar, att akternas framläggande har bestyrkt allt vad jag då sade och ytterligare gjort det befogat att fälla skarpa omdömen om finansministerns förfarande i dessa stycken. Det finns dock en invändning, som kan göras mot den behandlingsordning, som finansministern har rekommenderat, den invändningen nämligen, att genom att här behandla uteslutande sakfrågan och sålunda icke motiveringen till bankoutskottets utlåtande, kommer man faktiskt i den situationen, att anmärkningarna mot finansministerns förfarande hava genom ett bifall till bankoutskottets utlåtande godkänts, innan de underkastats någon verklig diskussion i riksdagen i samband med konstitutionsutskottets utlåtande. Jag har heller icke något emot den saken, ty jag tror icke, att diskussionen kommer att förändra något i den lust, som kan finnas i kammaren, att stryka under de gjorda anmärkningarna.

Till detta skulle jag vilja lägga ett understrykande av vissa punkter av bankoutskottets utlåtande. Det gläder mig, att man i detta utlåtande har klart fastställt det ansvar, som staten måste anses hava iklätt sig mot Jordbrukarbankens insättare. Utskottet uttalar, »att med hänsyn till statens ställning såsom ägare av i det närmaste samtliga aktier i banken, måste anses praktiskt taget uteslutet, att en likvidation av banken eller en avveckling på annat sätt av dess verksamhet skulle kunna ifrågakomma under förhållanden, som kunna medföra risk för bankens insättare». Därmed är tydligt uttalat, att staten som ägare av Jordbrukarbanken tar det fulla ansvar, som ägaren av ett bankföretag måste taga. Därmed är också uttryckligen konstaterat, att så länge staten på detta sätt är engagerad i Jordbrukarbanken, kan det icke föreligga någon som helst risk för insättarna att förlora av sina där insatta medel. Sedan detta har blivit konstaterat av riksdagen, hoppas jag, att Jordbrukarbanken skall återvinna fullt förtroende hos allmänheten, och jag vill endast påpeka, att därest denna självklara sak hade av regeringen insetts och erkänts tidigare, skulle Jordbrukarbankens läge i dag hava varit vida bättre än det är.

Den andra punkt, som jag önskar fästa uppmärksamheten på, är frågan om försäljningen. Jag skulle för min del hava önskat, att bankoutskottets utlåtande på den punkten hade fått en klarare och bestämdare formulering än det fått. Jag förstår emellertid, att hänsynen till olika synpunkter hos dem, som samlat sig om detta betänkande, har gjort, att motiveringen kanske i vissa punkter har blivit vagare än den annars skulle blivit. Jag anser emellertid att genom vad som är sagt i bankoutskottets utlåtande, är det fastslaget, att hädanefter kan icke någon regering vidtaga åtgärder för Jordbrukarbankens avveckling eller för försäljning av statens aktier i Jordbrukarbanken utan att på förhand hava sökt kontakt med riksdagen. Detta är den andra punkten, som jag finner väsentlig, och jag är glad över att man på dessa båda punkter har kunnat få göra konstateranden, vilka innebära, att banken framdeles kan arbeta i lugn och ro, medveten om fullt stöd från statsmakternas sida, och att insättarna där kunna placera sina medel fullkomligt tryggade mot överraskningar av det ena eller andra slaget.

Jag känner intet behov att upptaga någon särskild debatt rörande arten av den verksamhet, som Jordbrukarbanken skall bedriva. Det är ju klart utsagt redan genom bankens namn, att denna bank väsentligen skall hava till uppgift att tillhandahålla det svenska jordbruket de krediter, som kunna behövas, och det har varit en alldeles speciell uppgift för denna bank att besörja krediten för jordbrukskooperationen. Jag tror, att denna jordbruks-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

kooperation är av ett så stort samhälleligt värde, att ensamt det starkt motiverar, att staten ställer till förfogande så att säga en särskild kreditanstalt, men jag tror icke, att denna anstalt skulle affärsmässigt kunna skötas, om man alltför mycket begränsade dess möjligheter. Det är klart, att man kan göra anmärkning mot att denna bank tar industriengagemang, som bringa förluster. Men det kan väl också göras anmärkning mot, om den engagerar sig i alltför dåliga jordbruksföretag. Principen bör väl vara även för denna bank, att man söker sådana engagemang, som äro goda ur banksynpunkt, och som kunna ge banken förtjänster. Och kan banken få sådana industriengagemang, så innebär detta, att den ökar sina möjligheter att fylla sin egentliga uppgift, att tjäna jordbruket i dess kreditbekymmer.

Till detta vill jag endast säga, att ett bifall till det föreliggande utskottsutlåtandets yrkande, vilket innebär ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, naturligtvis icke kan ens av herr finansministern tolkas på något sätt som ett förtroendevotum för hans förvaltning av denna angelägenhet. Han har uppenbarligen icke ursprungligen avsett att föreslå riksdagen en sådan avveckling av svårigheterna. Han har framlagt denna proposition i den form den fått, därtill nödd och tvungen, och nödd och tvungen på grund av sin egen tidigare uraktlåtenhet. Ett godkännande av vad som här föreslås kan sålunda icke fattas som något förtroendevotum för finansministerns åtgärder. Jag konstaterar i stället, att genom ett bifall till bankoutskottets utlåtande har riksdagen understrukit alla de väsentliga anmärkningar, som kunna göras emot finansministerns förfarande.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Då jag här har begärt ordet skall jag be att strax få meddela anledningen. Det var så att i fjol, då bankoutskottets utlåtande beträffande frågan om Jordbrukarbankens fortsatta koncession här behandlades, tillät jag mig att säga, att jag beträffande bankens affärer hade haft tillfälle att se litet i papperen, och detta har i sin ordning tagits till intäkt av en stor göteborgstidning för att på bästa sätt, förmodar jag, misstänkliggöra både uttalandet och min förmåga och vilja att stå för vad jag vid det tillfället sade. Det har sedan vandrat ut till åtskilliga landsortstidningar, och därför känner jag som sagt behov av att ånyo förklara, att jag har ingen som helst anledning att taga tillbaka, vad jag yttrade den gången, och detta så mycket mindre efter herr finansministerns här nyss avgivna förklaring, att bankens likviditet ständigt ökats och i början av året var bättre än när den bildades. Vid sådant förhållande tycker jag, att herr Winklers sätt att behandla denna fråga bör lämnas ganska mycket åt sidan. Ty jag har svårt att förena läggningen av hans anförande med en riktig tolkning av vad banksekretessen bjuder; det må vara herr Winklers sak, om han kan få det hela att gå ihop med det sätt, varpå han drog fram vissa fakta. Jag vill bara tillägga, att jag skulle vilja se minen på herr Winkler, ifall något affärsföretag eller någon bank, som han står nära, skulle få sina affärer på det närgångna sätt framdragna i dagsljuset som han här tillåtit sig göra beträffande vissa av Jordbrukarbankens engagemang.

Så skall jag be att få framhålla en sak. När det här talas om, att det behövs en speciell bank för jordbrukets särskilda behov, är jag fullt med på det, men jag tillåter mig verkligen göra den frågan: när det kan konstateras redan nu, att omkring 55 % av bankens låneverksamhet just omfattas av lån och andra försträckningar till jordbruksnäringen eller denna närstående företag, kan man icke då säga, att bankens styrelse har på ganska lyckligt sätt fullföljt de intentioner, varunder banken kom till och efter vilka den skulle arbeta? Sedan får jag säga, att om man begär, att en bank av den storlek som

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Jordbrukarbanken skall kunna tillgodose jordbrukets kreditbehov över hela landet, då mina herrar, få vi tänka på att förfara på ett helt annat sätt än vad som skett under sista tiden. Ty då få vi icke draga in kontor i rena jordbruksbygder utan måste i stället se till, att man får banken representerad i mycket vidare omfattning, men det kräver i sin ordning ett betydligt utökande av aktiekapitalet, såvitt jag förstår. Jag tror emellertid icke den vägen att uteslutande hänvisa jordbruksnäringens utövare till en enda bank skulle vara så lycklig. Men jag har velat, med vad jag nämnde om de 55 %, påpeka, att jag tycker man verkligen i rätt stor utsträckning har fyllt anspråken, i synnerhet som det väl icke lärer finnas någon bank, storbankerna icke undantagna, som kan hålla sin intressesfär så sluten, att den icke får lämna plats åt låntagare på andra områden, fastän jag väl vet, att de stora banksammanslutningarna icke gärna se, att andra lägga sig i deras affärer så att säga, utan var och en tillgodoser *en* speciell industrigren i många fall eller *en* affärsverksamhet eller vad det vara må, som tages under dess speciella hägn. Jag tror ändock, att det icke är riktigt att säga, att man bör eller kan avgränsa precis ett givet näringsområde åt en enda bank. När man icke kan det, så förefaller det mig, som om det inlånade kapitalet givetvis måste ifrån Jordbrukarbankens sida göras fruktbärande, även om det strängt taget icke alltid blir fråga om att lämna kredit åt jordbruksföretag. Jag tror det skall bli litet svårt att motsäga vad jag här påstått i det fallet.

Så skall jag bara be att få konstatera, att jordbruksnäringen har haft och har flera stycken av sina främsta representanter i bankledningen. Det borde väl rimligtvis utgöra en garanti för att också jordbrukets intressen tillvaratagas. För min del skall jag be att få tillägga ännu en sak, i anslutning till vad herr finansministern sade i början av dagens debatt och i anslutning till vad herr Winkler nämnde i slutet av sitt anförande, att man borde se till att man granskade bankens portfölj på så och så sätt. I det avseendet skall jag bara be att få framhålla, att Jordbrukarbanken har haft förmånen hela tiden att hava en auktoriserad revisor, som har följt utvecklingen, och om herr Winkler och andra icke anse, att de övriga revisorerna och deras omdömen förtjäna så stor tilltro, så vågar jag i alla fall hoppas, att herr Winkler skall erkänna, att redan den omständigheten att det finnes *en* auktoriserad revisor skall vara i någon mån betryggande för att granskningen verkställes på ett ordentligt och riktigt sätt.

Sedan är det ju ett par saker till jag vill vidröra. Herr Winkler berörde de nyförvärv, som gjorts i anslutning till och av ett visst mekaniskt industriföretag, som står Jordbrukarbanken nära. I det avseendet skall jag, beträffande en av dessa firmor, be att få nämna, då herr Winkler i alla fall enligt mitt sätt att se löst övriga ledamöter, som fått tillfälle att sätta sig in i sakens förhållanden, från den tystnadsplikt, som eljest naturligen hade bort åligga dem, att den firma, som i ett av dessa fall åsyftades, just var en firma, som innehade en generalagentur för sådana lantbruksmaskiner, beträffande vilkas försäljning här i landet omsättningen är så liten, att det icke lönar sig ur industriell synpunkt att här tillverka desamma. Jag skulle tro, att herr Winkler måste erkänna, att det i alla fall kan anses innebära en viss fördel, att man har tillfälle att tillgodose olika kundkretsars behov utan att därför behöva en speciell verksamhet för att kunna fullfölja tillverkningen och tillhandahålla artikeln i fråga. Det betalades ingenting för den rättigheten, herr Winkler, det som övertogs därvidlag, var ett kurant varulager, som också utan vidare går att placera i öppna marknaden. Sedan har herr Jönsson i Revinge berört en del av vad som sades i övrigt, så att jag skall icke ingå därpå. Jag kan helt och fullt instämma i vad herr Jönsson i Revinge yttrat. Kanske skulle jag ändock kunna tillåta mig säga, att beträffande engage-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

mangen inom pappersbranschen, förekom det en gång, att det för icke så särdeles länge sedan, då affärerna gått bra, gjordes en mycket stor avbetalning på den skuldsumma, som då existerade. Jag har icke nämnt några namn, men faktum står kvar. Så är det ännu ett litet ord till. Då herr Winkler talade om räntesatserna i Jordbrukarbanken och omnämnde, såvitt jag förstod rätt, konkurrensen om visst kapital, så kan jag i dag, eftersom det tyckes vara tillåtet att säga vad som helst, framhålla, att det är en mycket vanlig företeelse, t. o. m. från storbankernas sida, att man försöker få pengar placerade på lång sikt även på uppsägnings- och checkräkning, och därvid betalas en ränta, som jag icke vet, om de hava rätt att betala, för såvitt de skola följa den s. k. ränteöverenskommelsen bakerna emellan. Så ligger den saken till, och jag kan lämna herr Winkler, privat, om han så önskar, bevis för att jag talar bokstavligen sant, men jag anser mig icke kunna till riksdagens protokoll närmare verifiera vad jag uppgivit.

Herr talman! Då herr Hansson i övrigt sagt, vad som bör sägas i den här saken, ber jag att, med instämmande i hans yttrande, få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr **Laurin:** Herr talman! Jag har som bekant väckt ett par motioner med anledning av Jordbrukarbankens omorganisation. För den ena av dem har jag, liksom motionärerna i första kammaren, fått lida mycken smälek. Den går ut på att monopolbolagens pengar böra sättas in i Jordbrukarbanken. Jag skall icke spilla många ord på den motionen. Jag vill endast fråga eder, mina damer och herrar: har staten en egen bank, vilket är rimligast, att statens pengar sättas in i den banken eller i privata banker? Vilket har staten största fördelen av?

Däremot skall jag yttra mig litet mera ingående om den andra motionen, som går ut på, att de engagemang, som överlämnats till Aktiebolaget Kreditkassan, icke skola få försäljas utan riksdagens medgivande. Jag antecknar med en viss tillfredsställelse den formulering i bankoutskottets betänkande, där man synes förutsätta, att frågan om övertagande av dessa engagemang skall bliva föremål för avtal mellan kassan och styrelsen för Jordbrukarbanken. Jag kan sålunda antaga, att Jordbrukarbankens styrelse kommer att tillse, att icke dessa engagemang utan vidare försäljas.

Jag skulle kunnat nöja mig med vad jag nu sagt, om icke herr Winkler uppträtt. Då herr Winkler här nämnde sakerna vid namn, är det väl inte farligare, att jag gör det. Jag vill dock förutskicka den anmärkningen, att för min del kan jag icke inse, att det kan vara ett statsintresse, att en ledamot här står upp och kritiserar företag, i vilka staten ytterst är intresserad. Äro dessa företag dåliga, bör en granskning kunna ske på annat sätt än nu — tydligen för att vinna läktarnas bifall — skett. Jag skall också tillåta mig att nämna några siffror, som tala ett annat språk än herr Winklers. Jag använder nu runda siffror och tager icke med delar av tusental o. s. v. De förkättrade Gloriaverken hade år 1926 en försäljning av 550,000 kronor, år 1928 en försäljning av 1,422,000 kronor, år 1929 under januari till och med maj månad en försäljning av 775,000 kronor och order inneliggande till årets slut för 1,925,000 kronor. Mina damer och herrar, en sådan utveckling visar väl dock icke på ett döende företag? Att det här kunnat ske så stor uppgång i försäljningen visar väl ändå, att jordbrukarna i allmänhet ha mycket stort förtroende till dessa fabrikat. Då så är förhållandet — och det är det enda skäl, varför jag nu står här och talar för Gloriaverken — är det ju självklart, att det måste ligga i jordbrukarnas intresse, att icke någon trustbildning sker, utan att dessa verk få utveckla sig och att vi bida tiden och se hur det kan gå. Jag skall också tillägga, att när dessa verk under Jord-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

brukarbankens egid började på nytt, så gjordes det upp en viss plan, som skulle följas under åtta år, om jag icke missminner mig. Under de år, som gått, har planen fullständigt kunnat följas och resultatet har icke i någon mån blivit sämre än vad som beräknats. Här har nu herr Winkler talat om dessa båda affärer som inköpts. Jag vill verkligen icke vara elak, men jag undrar, om icke herr Winkler har en liten aning om att dessa båda företag, Champion och Hollingworth, voro en smula eftersträvade från helt annat håll, trots betalningsinställelse och konkurs. Den, som är inne i saken, förstår mycket väl, att, när dessa företag övergingo till Gloriaverken, verkade det som salt i surt öga på visst håll. Att inköpet icke varit utan fördel för Gloriaverken visar, att Champion, som de haft längst, år 1928 sålt för cirka 680,000 kronor och år 1929 för cirka en miljon kronor. Det är väl ändå en liten smula egendomligt att säga, att sådana objekt skulle vara totalt värdelösa!

Beträffande koncernens verkliga ställning är jag den förste att medgiva, att man kan räkna på olika sätt. För den händelse fabriken nedlägges, blir det en massa maskiner, som icke kunna försäljas, emedan man inte kan få reservdelar till dem. En hel massa halvfabrikat finnas, som i händelse av fabrikens nedläggande icke kunna utnyttjas. Självklart är, att om man räknar med de värden, som skulle erhållas, om fabriken nedlades, kan man ju mycket väl komma till den åsikten, att värdet av det hela endast motsvarar skrotvärdet. Men så får man väl inte lov att bedöma värdet av en fabrik, så länge den är i gång och så länge den visar en storartad utveckling. Jag är icke styrelsemedlem i Gloriaverken, och jag har inte något intresse av Gloriaverken, utan jag rättar mig endast efter de uppgifter jag fått. Fastigheten är värderad till 621,000 kronor, men taxeringsvärdet är 1,100,000 kronor. Arbetsmaterial, verktyg, halvfabrikat, järn och andra råvaror m. m. ha värderats till 1,235,000 kronor. De skulle enligt herr Winklers mening i det närmaste vara värdelösa. Utestående fordringar ha värderats till 274,000 kronor. Den, som nu verkligen fick lov att köpa dessa saker för 1,200,000 kronor och hade tillräckligt driftskapital, skulle med stor säkerhet göra den mest lysande affär. Det är ju alldeles solklart, att man icke kan profetera om ett företags framgång och påstå, att så och så kommer att ske. Det kan herr Winkler precis lika litet som jag, men med de omsättningssiffror, som jag har anfört, anser jag mig dock ha fog för att säga, att det tyder på en god och normal utveckling. Jag poängterar vidare, såsom jag förut påpekat, att det icke kan ligga i det svenska lantbrukets intresse, att denna fabrik slås ihjäl, och att den trust, som redan håller på att bildas, kommer till stånd. Jag kan av självklara skäl icke ingå på denna trustbildnings olika faser, men om jag finge lov att göra det, så skulle jag beträffande de fabrikerna kunna nämna precis lika dåliga siffror, som herr Winkler roade sig med att tala om beträffande Gloriaverken.

Sedan vill jag med anledning av vad som sagts från statsrådsbänken yttra några ord. Herr finansministern var ju mycket försiktig med sin banklag; herr justitieministern var mera skarp. Det är fullkomligt riktigt, att banklagen innehåller dessa bestämmelser, och jag förstår mycket väl, att den här i viss mån suspenderats. Alla veta vi väl dock, att det finnes åtskilliga banker här i landet, som icke fylla banklagens bestämmelser vare sig i fråga om värdet å utestående fordringar eller i fråga om det behållna kapitalet. Det är icke längre sedan än ungefär ett år, då just i en sådan bank en mycket duktig bankdirektör på litet knorr från aktieägarnas sida om att de ville ha utdelning svarade ungefär så: »Mina herrar! Egentligen finns det inte ett öre kvar av aktiekapitalet, men vi skola försöka förtjäna det.» Jag måste således gentemot justitieministern säga, att skola lagens strängaste bestäm-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

melser tillämpas mot Jordbrukarbanken, är det också rimligt, att de tillämpas mot övriga banker. Det fordrar helt enkelt rättvisan; men jag tillägger: vad skulle det vara för nytta för det svenska affärslivet att handla på detta sätt? Det är väl bättre, att affärerna få avvecklas i lugn och ro och att det kapital, som är förlorat, också så småningom kan tjänas igen.

Jag vill också vidröra en annan liten sak just på grund av finansministerns yttrande. Jag antager, att det var väl flera än jag, som blevo rätt så förvånade över att Aktiebolaget Kreditkassan jonglerat med växlar på 24 miljoner kronor o. s. v. Det har ju viskats, att Kreditkassans pengar äro slut. Men det kunde väl dock vara skäl, att riksdagen även där fick lov att titta på papperen en smula, ty icke är väl ändå Kreditkassan en så märkvärdig inrättning, att den kan få handla precis hur den vill, till dess man plötsligt får sådana här upplysningar.

Man talar om Jordbrukarbanken som statens bank, vilket den ju ovedersägligen är, men i själva verket äro ju även de andra nödlidande bankerna också statens banker, ty de hjälpas ju med statens pengar. Enda skillnaden är, att om Jordbrukarbanken tjänar igen något så går det till staten, under det att de andra bankernas vinster gå till enskilda personer. Jag missunnar icke enskilda personer att få igen sina pengar, men jag vill påpeka, att det skall vara rättvisa åt alla håll. Det är självklart, att även jag och mina meningsfränder anse, att om icke Jordbrukarbankens styrelse i framtiden sköter sig, bör givetvis ett strängt ansvar utkrävas av styrelsen, men jag vill också ha sagt, att ett icke mindre ansvar åvilar de personer, som från kamrarnas talarstolar och i högerpressen dag ut och dag in försökt misstänkliggöra statens egen bank. Jag har sålunda, herr talman, ingen anledning att yrka bifall till denna min motion, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Carleson:** Herr talman! När 1923 års riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att teckna aktier uti en ny bank med ändamål att övertaga Aktiebolaget Svenska Lantmännens bank, så skedde det under två uttryckliga villkor: det ena var, att riksdagen icke därigenom hade tagit ställning till den omstridda frågan om en statens affärsbanksverksamhet, och det andra var, att staten icke skulle anses gentemot insättarna svara med mer än det i banken insatta kapitalet. Någon ändring i riksdagens ställning har ju icke ägt rum sedan dess. Visserligen har frågan om oktroj varit uppe under föregående år, men riksdagen rörde i det sammanhanget icke vid de reservationer, jag nämnde. Om Jordbrukarbanken, såsom det tydligen var meningen 1923, alltjämt betraktats såsom en verklig privatbank, undrar jag, hur herrarna tro, att bankinspektionen i närvarande stund hade ställt sig till Jordbrukarbanken.

Gentemot vad herr Hansson i Stockholm yttrade i en replik vill jag framhålla, att det för det första numera konstaterats från bankledningen och bankinspektionen, att banken förlorat mer än en tiondel av sitt aktiekapital. På grund därav skulle banken såsom privatbank ha nödgats gå i likvidation, om man icke fyllde ut bristen. Vidare har det konstaterats, att Jordbrukarbanken gått med förlust under åren 1923—1928, så tillvida att, även om överskott på rörelsen kunnat användas till nedskrivning av vissa nödlidande engagemang, bankens ledning i allt fall skött rörelsen så, att det hela slutat med att banken har en ännu sämre ställning nu än 1923, även om man tager i betraktande, att banken 1923 kom att få ett högre belopp nödlidande engagemang, än vad man förutsatte den dag, då riksdagen fattade sitt beslut. Vidare har ju genom bankinspektionens undersökning och genom yttranden från

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

bankens ledning, för att nu icke tala om de upplysningar, som lämnats här i dag, ådagalagts, att banken laborerat med ett ganska stort antal tvivelaktiga engagemang till ett sammanlagt ganska högt belopp. Det kanske icke kan vara förmätet att säga, att de värderingar, som här föreligga rörande engagemang och förlustsiffror, snarare hållits i underkant än i överkant. Jag anser mig möjligen kunna gå ut ifrån detta på grund av vad som förekommit 1923, då riksdagen fattade beslut om teckning av aktier i Jordbrukarbanken. Riksdagen gick då ut ifrån en förlustsiffra, som betydligt understeg den verkliga. Den verkliga förlusten motsvarade ungefär den förlust, som man vid undersökning från privatbankshåll kommit till.

Om denna Jordbrukarbank verkligen hade varit en vanlig privat affärsbank, så hade till vad jag nu här sagt också lagts banken väsentligt till last de förbindelser, den haft med Aktiebolaget Stockholms Hypotekskassa. Jag vet väl, att ledningen i Jordbrukarbanken, om jag undantager en person, icke har haft vetskap om att man orättmätigt överflyttat inteckningar, vilka legat som säkerhet för ett äldre obligationslån, från Hypotekskassan till Jordbrukarbanken och där lagt dem som säkerhet för nya obligationslån.

Jag har med allt vad jag nu sagt velat klargöra, att jag är fullkomligt övertygad om att, hade Jordbrukarbanken varit en privat bank och alla dessa förhållanden kommit fram, då hade bankinspektionen sin plikt likmätigt icke kunnat undgå att stänga banken. Banken hade då måste avveckla sina affärer. Nu är det alldeles uppenbart, att Jordbrukarbanken är uti en annan ställning i och med detsamma att staten är ägare till praktiskt taget alla aktierna. Jag har redan framhållit detta, och jag kan inte se annat än att både Jordbrukarbankens styrelse och bankinspektionen också ha betraktat saken så. Dessa ha sålunda exempelvis icke ansett något tvingande skäl föreligga att antingen fylla ut grundfonden med fullt ut det belopp, som banklagen kräver, eller också låta banken gå i likvidation.

Jag förstår fuller väl, att för finansministern har frågan om statens ansvar icke varit fullt så enkel, som den kan ha varit för oss ledamöter i kamrarna, som kunna gå ut ifrån vår subjektiva mening om statens skyldighet att — såsom ägare till praktiskt taget hela grundfonden och sålunda tillsättare av ledning och revisorer — svara gentemot insättarna. Jag förstår, att finansministern med riksdagens bestämda uttalande 1923, som lämnats oförändrat och med tanke på alla de förhållanden jag nu nämnt, måste vara betydligt försiktig.

Nu är det fråga om att hjälpa Jordbrukarbanken genom att till Kreditkassan överflytta en del nödlidande engagemang. Ja, det betyder, att man åtminstone tills vidare bibehåller Jordbrukarbanken såsom en affärsbank, och — jag kan icke neka till det — med större bismak av en statens affärsbank än förut. Jag tycker för min del icke, att det är staten värdigt, om staten skall driva bankrörelse, att staten driver rörelsen på ett sådant sätt som i Jordbrukarbanken synes äga rum. Det är, skulle jag tro, många här i kammaren som äro benägna för att gå in för att staten skall driva affärsbanksverksamhet. *De* borde, tycker jag, först och främst yrka på, att då skall staten ha en bank, som var och en kan respektera. Jag skulle därför vilja sätta i fråga, om man icke borde anse tiden vara inne — jag kan förstå, att något yrkande i detta avseende här i riksdagen icke nu låter sig göra — att verkligen vidtaga en ordentlig undersökning, huruvida icke Jordbrukarbanken borde avvecklas.

Till dem, som här tala om att vi ha att vänta bättre tider för Jordbrukarbanken, vill jag säga, att de laborera precis med samma förhoppningar och samma förväntningar, som alltid ha uttalats för banker, som varit på fallrepet. Det har alltid före den slutliga kraschen under ett eller ett par år förekommit kommunikéer, uttalanden och intervjuer och dylikt, där man uttryckt sina

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

förhoppningar om bättre tider för att i sinom tid få se, hur allmänheten fått betala fiolerna.

Jag för min del skulle ju helst ha sett, att i denna proposition föreslagits åtgärder, som på något sätt hade pekat hän till en verklig lösning. Jag anser att en avveckling av Jordbrukarbanken bör äga rum och att samtidigt en verklig principdebatt hålles i riksdagen rörande frågan, huruvida staten bör driva affärsbanksverksamhet.

Men jag är den förste att erkänna, att Jordbrukarbanken fyller ett ändamål, som gör, att den icke kan avvecklas på samma enkla sätt som andra banker. Jordbrukarbanken tillgodoser jordbrukets kooperativa kreditbehov, och detta stora kreditbehov kan man naturligtvis icke bara helt enkelt ställa på lösan sand. Man måste därvidlag anvisa en utväg. Jag tror dock icke, att det är i bankväg, som staten bör lösa jordbrukets kooperativa kreditfråga. Det är efter svensk rättsuppfattning, svensk anda och svensk tradition naturligare, att en sådan fråga löses genom att det bildas en kassa, som tillgodoser just detta kreditbehov. Den tanken har också under dagens debatt uttalats av finansministern. Jag skulle också ansett det vara lyckligt, om man i dag kunnat fatta ett beslut i den riktningen, att Kungl. Maj:t skall förbereda en sådan avveckling av Jordbrukarbanken, att man i dess ställe finge en kassa med just det ändamål, som Jordbrukarbanken, *teoretiskt* åtminstone, var avsedd att fylla. Jag skulle naturligtvis för min del, som jag redan sagt, icke ha någonting emot om samtidigt därmed hade tagits upp en principdebatt om frågan angående lämpligheten av att staten driver affärsbanksverksamhet. Yrkanden i denna riktning kunna emellertid i nuvarande läge icke ske. Jag slutar därför, herr talman, med att, liksom jag tror alla, som hittills yttrat sig i debatten, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Prytz* instämde häruti.

Herr **Ekman:** Herr talman! Jag hade inte tänkt säga någonting i denna diskussion, om jag inte blivit tvingad av ett inlägg, som gjordes av herr justitieministern. Jag skall emellertid icke lämna den allmänna förutsättning för diskussionen, som finansministern uttalade ett önskemål om, det önskemål nämligen att man nu vid diskussionen om bankoutskottets betänkande endast skulle syssla med de rent statsekonomiska synpunkterna för att sedermera vid konstitutionsutskottets hemställan återkomma till förhållandena i övrigt. Jag måste emellertid av herr justitieministerns inlägg få den uppfattningen att han ansåg, att bankens ställning varit sådan en längre tid, att det i viss mån förelåg en pliktförsummelse från tidigare regeringar, då ett ingripande icke hade skett. Ty om man icke lägger in den meningen i justitieministerns inlägg, får hans inlägg ingen mening alls. Herr justitieministern anser alltså, att bankens ställning länge varit av den art, att banken bort hemfalla under bestämmelsen, att därest icke nytillskott av medel skedde, ett inställande av verksamheten bort äga rum.

Jag måste emellertid i detta avseende säga, att jag känner mig icke ett spår träffad av justitieministerns erinringar om föregående regeringars plikt i detta avseende. Både under den tid jag satt som stats- och finansminister och när jag sedermera satt enbart som statsminister inkom icke till regeringen vare sig från bankens styrelse eller från bankinspektionen något som helst meddelande därom, att banken befunne sig i sådant tillstånd, att stödåtgärder behövde vidtagas. Och bankinspektören har ju beträffande detta företag precis samma förpliktelser, som han har beträffande andra bankföretag.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Instruktionen för bank- och fondinspektionen säger ju i § 1, att »bank- och fondinspektionen åligger att öva den tillsyn över bankaktiebolag, solidariska bankbolag, emissionsbanker, fondkommissionärer och fondbörser, varom i gällande eller blivande författningar föreskrift finnes stadgad».

Vidare säges det, att bank- och fondinspektionen därjämte har »att hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, vilka ämbetsverket anser påkallade för främjande av de frågor, som tillhöra dess ämbetsbefattning eller därmed äga samband».

Någon sådan framställning förekom under hela den tiden icke. Då är frågan om huruvida herr justitieministern menade, att tidigare regeringar burit annat ansvar, och huruvida till dem framställningar blivit gjorda av annan innebörd. Om den saken lämnas upplysningar i konstitutionsutskottets betänkande. Utskottet har ju i en särskild framställning till statsrådet Wohlin tagit reda på i vilka fall, som ett särskilt övervägande av bankens ställning skett mellan vederbörande finansministrar och bankstyrelsen — det hade nämligen i ett tidigare protokoll meddelats, att ett sådant övervägande skett — och då meddelas det från statsrådet Wohlin att »de tillfällen» — jag återger hur det står i memorialet — »varå bankstyrelsen i sitt protokoll av den 13 maj 1929 syftar, ha varit, dels de förhandlingar, som under våren 1924 fördes med dåvarande finansminister K. J. Beskow och Aktiebolaget Kreditkassan angående ordnandet av vissa Sulfitaktiebolaget Götas angagemang hos Kreditkassan, vid vilket tillfälle styrelsen hade anledning att för finansministern framlägga bankens ställning, dels det tillfälle, då bankens verkställande direktör till finansminister F. V. Thorsson överlämnade bankens bokslut för år 1924».

Nu undrar jag, om det var justitieministerns mening, att vid det tillfället ett sådant övervägande borde skett men icke skedde, fastän det bort ske, att alltså ett ingripande mot bankens fortsatta verksamhet bort äga rum. Jag skall icke yttra mig om den saken. Jag förutsätter, att ett övervägande skedde, som förde vederbörande regeringar och finansministrar till det resultatet att förutsättningarna för ett dylikt ingripande icke förelågo. Om justitieministern i detta avseende delar min mening, förstår jag verkligen inte, vad det var han syftade på med sin protest mot att icke tidigare ingripande skett.

Jag har endast velat konstatera dessa fakta. I övrigt skall jag icke ingå på ens de statsekonomiska synpunkterna, som här gärna vilja anmäla sig. Jag skall icke ingå på frågan, huru det kan vara möjligt, att en regering föreslår, att en statsinstitution skall genomföra en ekonomisk transaktion på 10 miljoner kronor, utan att man i detta sammanhang genom överläggning med institutet i fråga och genom underhandlingar i övrigt gör sig reda för, om detta *kan* ske och *huru* det bör ske.

Jag skall icke heller ingå på den fråga som, såvitt jag kan förstå, alldeles självfallet anmäler sig i detta sammanhang, nämligen huru regeringen kan förena de framställningar, som gjorts här till olika eventuella köpare av banken — beträffande särskilt vad som från deras sida borde ske med hänsyn till jordbrukskooperationen — med den av regeringens medlemmar av riksdagen tidigare i år intagna ståndpunkten, att *ingen som helst subvention* borde ges åt näringslivet, icke ens när det befinner sig i nödläge. Men jag skall icke diskutera dessa förhållanden. Det kan vara nog med att konstatera tillvaron av dessa problem.

Då utskottsförslaget i sin motivering i allmänhet sammanfaller med den uppfattning jag har om läget, och då det håller öppen frågan om bankens framtida ställning, dess förstärkande eller avyttring och då betänkandet i olika avseenden motsvarar vad jag hoppats därav, har jag icke annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Bissmark**: Herr talman! Med anledning av herr Ekmans yttrande får jag säga, att min protest riktade sig mot, att bankoutskottet gett uttryck åt den meningen, att man skulle, sedan bankens förluster vore kända och konstaterade, ha underlåtit att vidtaga åtgärder. Men jag nämnde också, att det var en brist i fråga om tillämpningen av denna princip, som gett anledning till, att hela den situation, vi befinna oss i nu, är så prekär. Och jag utgick därifrån, att föregående regeringar åtminstone hade någon kännedom om att, såsom Jordbrukarbankens styrelse själv förklarat, deras engagemang redan från början till stor del voro luftengagemang. Den har själv uppgivit ett belopp av nära 10 miljoner kronor, som skulle varit osäkra, och har vidare meddelat, att den stått i förbindelse med föregående finansministrar och meddelat, att det förelåg i hög grad osäkra engagemang. Hade redan på det stadiet, såsom den klara skyldigheten varit för en finansminister, ett ingripande skett, hade saken då kunnat redas ut under lugnare former. Vad jag protesterat mot är, att staten, när den omhänderhar ett företag av denna art, icke i allo uppfyller lagens föreskrifter. Det finnes inget som helst skäl för staten att tillämpa ett system, som kan vara nödvändigt till exempel under en kristid, då de enskilda bankernas ställning rubbades. Då medger jag, att det kunde föreligga förhållanden, då man måste se genom fingrarna med det sätt, på vilket de enskilda bankerna bokfört sina tillgångar. För statens eget företag föreligger ingen som helst sådan anledning. Staten bör se till, att den bank, den driver, är fullt solid, och i allo ställa sig banklagens föreskrifter till efterrättelse. Sker icke så, skall en ändring vidtagas. Hade så skett i detta fall, hade den situation, som nu föreligger, aldrig uppstått. Och med mitt uttalande har jag — som icke känner i vad mån föregående regering haft kännedom om bankens ställning, utan endast stöder mig på ett allmänt uttalande av Jordbrukarbankens styrelse, att sådan kännedom förelåg genom deras förmedling — icke åsyftat att drabba en viss regering utan endast velat understryka den allmänna principen, att när det gäller av staten driven bankrörelse, skall lag och författning tillämpas.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Det säges att en mor är kärare i de vanskapade barnen än i de friska. Om det är dessa moderskapskänslor eller vissa ledamöters i riksdagen frändskap till Jordbrukarbanken, som gör, att känslostämningarna här alltid, då Jordbrukarbanken kommer på tal, drivas upp i så hög grad, vet jag icke.

Som skäl för att Jordbrukarbanken, kosta vad det kosta vill, skall bibehållas som bankinrättning, har bl. a. anförts, att jordbruket skulle ha intresse och ett mycket vitalt sådant av att banken vore kvar.

Om man undersöker, i vad mån jordbrukets intressen äro förknippade med Jordbrukarbanken, skall man finna, att det är jordbruksintressen av mycket ringa omfattning, som här beröras. När det gällde jordbrukarnas stöd från den gamla Lantmannabanken, låg detta stöd däri, att de fingo ge namn åt en bank, men ekonomiskt kostade banken åtskilliga miljoner surt förvärvade jordbrukarslantar, som gingo förlorade, då det gamla aktiekapitalet avskrevs. I den gamla banken ha heller icke jordbrukarna ansett att de hade så stora intressen att bevaka, att de ens tillnärmelsevis i den omfattning, som riksdagen 1923 förutsatte, tecknat aktier för fortsättande av företaget. Man förutsatte då att jordbruksintressena skulle vara beredda att teckna fem miljoner kronor. Detta utnyttjades endast till ett belopp av 95,400 kronor. Från jordbrukarnas sida har man alltså icke visat något nämnvärt intresse för att uppehålla denna bank. Ett område, där banken närmast hade anknutit sig till jordbruksintressena, var i fråga om de kooperativa jordbrukarsammanslutningarna. Men såvitt jag vet har aldrig någonsin ifrågasatts, att Jordbrukar-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

banken skulle avveckla, eller att Jordbrukarbanken eller dess existens på något sätt skulle äventyras, utan att dessa jordbrukarintressen på för jordbrukarorganisationerna tillfredsställande sätt skulle ordnas. Alltså, det jordbrukarintresse, som är förknippat med bankens tillvaro, det vågar jag beteckna såsom ytterligt minimalt.

Men vidare säger man, att jordbruket och allmänheten kanhända ha ett visst intresse av denna banks tillvaro, därför att den upprätthåller bankkonkurrensen. Ja, jag vet icke, vilket värde, man här i kammaren tillmäter Jordbrukarbanken i detta avseende. Men för min del synes det uppenbart att en bank med ett aktiekapital på 20 miljoner kronor, varav redan vid starten, enligt här lämnade upplysningar, 10 miljoner ansågos vara förlorade, icke skulle kunna upptaga en konkurrens, d. v. s. en betydelsefull konkurrens, med de förut befintliga storbankerna. En bank, som skulle fylla den uppgiften, på den måste ställas betydligt större krav, både beträffande kapitaltillgång och beträffande ledning, än de, som Jordbrukarbanken kan uppfylla.

Visserligen är det sant, att Lantmannabanken på sin tid gjorde ett oerhört missgrepp genom att den försökte under kristiden med ett bankkapital på 20 miljoner kronor sväva ut över hela landet. Men vad blev följden? Jo, följden blev att den ställde sig på alla orter i konkurrens med redan befintliga bankföretag om kunderna. Det fanns bland dessa alltid kunder, som voro missnöjda med de gamla bankinrättningarna, och följden blev, att man i regel fick dessa missnöjda kunder till Lantmannabanken, och därmed även de sämre kunderna. Banken svävade ut i otillbörlig grad och famnade ett område så stort, att den icke var vuxen uppgiften att sköta detsamma. Så startas icke en bank, som skall ha förutsättningar att existera och utvecklas. Varje företag här i landet, som kunnat växa sig starkt och som fått betydelse för den ekonomiska utvecklingen på en ort, har börjat under vida blygsammare förutsättningar. Den har försökt att få starkt fotfäste inom ett begränsat område, att där vinna förtroende hos allmänheten och att där få den säkra och solida kundkretsen. Och på det sättet har man kunnat utveckla företagen vidare.

Den bankpolitik, som inleddes av den gamla Lantmannabanken, den har icke övergivits av den nya Jordbrukarbanken. Det visar sig nu, att det finnes all anledning för den ömma modern, riksdagen, att närmare syna sitt barn — denna statsbank. Är det så, att banken skall fortleva, och staten, oavsett vad detta kostar, skall slunga den ena miljonen efter den andra i dess gap? Skall staten utan vidare ge en in blanco garanti för de i banken insatta medlen? Ja, då skall banken åtminstone fylla en verkligt betydande uppgift i svenskt ekonomiskt liv. Jag vågar påstå, att Jordbrukarbanken ingalunda fyller denna betydelsefulla uppgift. Den har icke fyllt den i det allmänna ekonomiska livet och icke heller i jordbrukets ekonomiska liv. Man bör icke, då man talar om Jordbrukarbanken och dess förhållanden, försöka spela upp detta till en politisk fråga. För min del tror jag icke på statsverksamhet som sådan, men är det så, att man här har planer på att utveckla statens verksamhet, som en stor och mäktig grupp i riksdagen tyckes ha, då får allt riksdagen på annat sätt se på dessa företag. Det kräves då mera av kritisk granskning och kritisk förmåga än bankoutskottets majoritet i detta betänkande ådagalagt. Jag tror icke det annars skall vara möjligt att av denna Jordbrukarbank kunna framkläcka den statsbank, som har varit ett önskemål ifrån ett inflytelserikt parti här i riksdagen.

Det är dessa synpunkter, jag har velat lägga på denna fråga, därför att man här sökt utspela jordbruksintressena i otillbörlig grad. Man har icke med kritisk blick sett på Jordbrukarbanken och bristerna i dess ledning, man har icke försökt under de år, som gått, att koncentrera bankens verksamhet, så att den

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

fått ett solidare underlag. Men det är, så länge staten har aktiekapital i banken, ett statsintresse, att skötseln av Jordbrukarbanken kommer att läggas så att nytt kapitaltillskott kan undvikas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Winkler:** Herr talman! Jag skall endast upptaga tiden ett par minuter. Jag skall icke upptaga densamma med någon diskussion med de personer, som yttrat sig med anledning av vad jag i mitt tidigare anförande sagt. Jag vill endast påpeka, att herr Jönsson i Revinge ansåg balansräkningen vara riktigt upprättad, och så vitt man kunde tolka hans yttrande, att banken sköttes såsom sig borde.

De uppgifter, som jag använt i dag, har jag endast till mycket ringa del fått i bankoutskottet, utan dem har jag skaffat mig dels genom att helt enkelt slå upp ett par böcker, som finnas för alla tillgängliga i riksdagsbiblioteket och riksdagsklubben, om banker — och dels genom att låta göra avskrifter i patent- och registreringsverket. Det var mig bekant redan innan jag deltog i detta ärendes behandling, vilka av de firmor som jag nämnde som hade Jordbrukarbanken till sin bank.

Jag begärde emellertid ordet för att bemöta herr Hansson i Stockholm, som påstod, att ordalydelsen av bankoutskottets utlåtande tydligt gav vid handen, att staten iklätt sig full garanti gent emot insättarna. Jag bestrider att så är förhållandet. Jag nämnde redan i mitt förra anförande, att den sista raden på sidan 7 och de första raderna på sidan 8 icke under några förhållanden kunna tolkas på detta sätt. Jag konstaterar för min del till den kraft och verkan det hava kan, att staten *icke* är ansvarig gent emot insättare i Jordbrukarbanken, även om vi antaga utlåtandet nr 59, i vidare mån än dess aktieinnehav måste anses innebära. Jag har icke velat låta detta påstående stå oemotsagt. Det förvånade mig därför, att formuleringen av utskottets utlåtande i detta avseende icke stod i samklang med de skarpa yttranden, som fälldes vid den förberedande behandlingen av ärendet och icke heller med innehållet i de motioner, som avgivits, underskrivna av ledamöter från alla partier med undantag av högerpartiet.

Herr **Johansson** i Fårekulla: Herr talman! Från en del håll vill man göra gällande, att lantmännen skulle ha ett särskilt intresse av Jordbrukarbankens vara eller icke vara. Jag för min del skall be att få protestera mot ett dylikt påstående. Lantmännen ha ej haft någon större fördel av denna bank än av andra. Jag har ej hört att någon lantbrukare i Jordbrukarbanken fått åtnjuta billigare ränta än i andra banker eller att de erhållit högre ränta, om de placerat medel där. Visserligen har Svenska lantmännens riksförbund haft sina engagemang i Jordbrukarbanken, men att döma av en ledare i Riksförbundets tidskrift, Svenska Lantmännens Föreningsblad, av den 17 maj i år, skulle riksförbundet i fortsättningen icke vara särskilt angeläget att få behålla dessa engagemang i Jordbrukarbanken. Det heter i nämnda artikel bland annat: »Vad som alldeles förtegats i sammanhanget är dessutom, att Lantmannabankens aktieägare mot förmodan icke fingo något åter av sitt insatta kapital. Hela den färdiga organisationen, som kostat den gamla banken nära 2 miljoner kronor, fick också Jordbrukarbanken tillgodoräkna sig för intet, varjämte den i friskt kapital erhöll 20 miljoner kronor, som löpt räntefritt under hela 6 år. Under sådana förhållanden synes det överdrivet att väsentligen skylla på 'arvet' efter Svenska Lantmännens bank. Mot det från bankens chef gjorda uttalandet, att 'vi, som sattes att leda banken, visste faktiskt inte, vad som fanns' (av ofördelaktiga engagemang), kan anmärkas, att icke blott den gamla bankens personal utan jämväl dess vice verkställande

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

direktör och kassadirektören jämte kamrerarna direkt övergingo i Jordbrukarbankens tjänst. Kontinuiteten måste alltså anses vara i hög grad tillgodosedd, och det har aldrig behövt råda någon ovisshet om vad som i verkligheten fanns att tillgå i portföljen. Men här upprepar sig, vad som skedde 1923, då de, som närmast voro ansvariga för dåvarande industriengagemang, skyllde på annat.» — »Genom en försäljning skulle dock den vanföreställningen ha bragts ur världen, att de jordbrukskooperativa sammanslutningarna åtnjuta statsunderstöd. Organisationerna skulle också vid sådant förhållande ha kunnat erhålla den arbetsro, som de nu sakna. Vidare hade de vid ombyte av bankförbindelse antagligen vunnit åtskilliga fördelar, som Jordbrukarbanken icke kunnat erbjuda».

Då detta står såsom ledare i Föreningsbladet, är det tydligt, att det är skrivet av någon person, som intager en ledande ställning inom riksförbundet.

Då nu riksdagen går in för att lämna Jordbrukarbanken ytterligare stöd, vill jag i likhet med herr Winkler förorda, att riksdagen bestämt säger ifrån, att Jordbrukarbanken skötes såsom andra affärsbanker, så att ej stora krediter lämnas utan fullgod säkerhet till mer eller mindre tvivelaktiga affärsföretag. Nog tror jag, att Jordbrukarbankens kontor i landsorten skött sig på ett tillfredsställande sätt. De ha nämligen samlat in sparat kapital och tydligen fått in det hit till huvudkontoret i Stockholm, varifrån kapitalet i sin tur utlånats till företag, som ej kunnat lämna fullgoda säkerheter.

Här har också talats om att det skulle vara en synnerligen stor fördel för lantbrukarna, om Gloriaverken icke avvecklades utan man finge i fortsättningen köpa sina redskap och maskiner från nämnda firma, emedan annars maskinerna och redskapen komma att fördyras. Jag tror icke mycket på ett sådant uttalande. Enligt vad jag har mig bekant, få maskiner och redskap icke köpas billigare från denna firma än från andra konkurrerande firmor, och det torde också vara tvivelaktigt, huruvida denna firma kan upptaga konkurrensen med andra äldre företag i branschen. Jag har mig nog bekant, att lokalföreningar, då de för sina respektive medlemmar rekvirera maskiner från Gloriaverken, erhålla en viss rabatt, men jag tror att en dylik rabatt skulle kunnat erhållas även från andra maskinfirmor.

Då nu riksdagen går in för att stödja Jordbrukarbanken, anser jag att man bör upprensa alla gamla engagemang, som tynga banken, så att den i fortsättningen kommer att skötas på ett tillfredsställande sätt. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Andersson i Hedsta m. fl.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då Svenska lantmännens bank år 1923 råkade i hopplösa svårigheter, så att fortsättningen av dess verksamhet icke var möjlig, ställde jag mig som en av stiftarna av Jordbrukarbanken, och jag gjorde detta av två skäl. Det ena var att om ett sammanstörtande hade skett och de 80,000 personer, som hade förbindelser med Svenska Lantmännens bank direkt eller indirekt — däribland många samfälligheter, kommuner och dylikt — icke fått tillbaka sina insatta medel, så fruktade jag, med kännedom om att andra banker vore i precis liknande situation, att en så allmän panik kunde utbryta, att jag knappt vågade tänka tanken ut. Det andra skälet var, att jag antog, att jordbruksrörelsen behövde ett bankinstitut åtminstone tills vidare för att kunna fungera på sina olika kooperativa områden. Naturligtvis fanns det andra banker, men i den situation, som förelåg med hänsyn till villkoren för försträckning och dylikt, antog jag att detta lätt kunde bli en dödsstöt mot hela jordbrukarkooperationen. Bildandet av Jordbrukarbanken fick ske synnerligen snabbt just därför att eljest sammanbrottet i Svenska lantmännens bank — genom konkurs o. s. v. — skulle hava auto-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

matiskt inträtt; ingenting skulle eljest ha hindrat, att klotet rullat vidare. Nu uttalades från deras sida, som i finansdepartementet sökte utreda frågan, att engagemangen kunde avlyftas till Kreditkassan så pass, att banken skulle kunna bildas och fungera som en vanlig privat bank. Man skulle visserligen avveckla engagemangen så gott man kunde, men de skulle vara upptagna till ett värde, så att det icke behövdes några större avskrivningar utan banklagens bestämmelser kunde uppfyllas. Jag beklagar, att det slagit slint i det hänseendet; justitieministern har ju uttalat med stöd av bankstyrelsens eget utlåtande, att engagemangen voro upptagna till för högt värde. Jag hade belägg för denna min åskådning i bestämda uttalanden av Thorsson, och den mannen for icke med några osanningar — så mycket hade jag prövat honom i andra förhållanden. Han gick ut ifrån, att de 5 miljoner kronor, som vi skulle garanteras av Kreditkassan genom teckning i banken, skulle förbehållas de gamla ägarna av Svenska lantmännens bank, i det han antog, att något överskott skulle föreligga vid avvecklingen av Svenska lantmännens bank, om denna avveckling finge ske lugnt. Tyvärr har detta icke blivit fallet, något som tyder på att Thorsson missräknat sig beträffande engagemangens värde. Striden var ju ytterst hård den gången och hela högern stod praktiskt taget emot statens ifrågavarande engagemang. I statsutskottet gingo vågorna höga och det var naturligtvis icke trevligt för banken att börja sin verksamhet under sådana förhållanden. Men stormen lugnade av så småningom, och som ett belägg för att vi kommit in på en sakligare linje, vill jag nämna att min avlidne vän David Norman tillhörde avdelningsstyrelsen på ett stort kontor för Jordbrukarbanken, ehuru han var motståndare mot banken år 1923. Sedan har jag till följd av min riksdagsverksamhet icke kunnat följa med utvecklingen — den har naturligtvis försiggått olika på olika platser alltefter de olika kooperativa sammanslutningarnas beskaffenhet. Men så mycket kan jag säga till herr Anderson i Storegården, att hans uppfattning icke delas av de skånska jordbrukarna, och därvid menar jag icke bara dem, som tillhöra bondeförbundet. Man samlades på jordbrukarhåll, när det började bli hett i denna fråga, och beslöt skicka upp fyra personer hit till Stockholm för att klarlägga sin syn på saken, och av dessa voro två rättrogna högermän. Regeringen fick då mycket väl reda på hur man betraktade läget. Det är sålunda icke så likgiltigt för jordbrukarna på alla håll i Sverige, som herr Anderson förkunnar, hur det går med banken. Man uttalade bestämt, att man åtminstone tills vidare önskade att allt skulle göras vad göras kunde för att verksamheten måtte fortgå under tryggade former.

Här har diskuterats väldeliga om att banken icke uppfyllt lagbestämmelserna; detta är en sak, som jag aldrig haft anledning att tvivla på. Men då jag ställde mig som stiftare under förutsättning att bestämmelserna då uppfylldes, har jag skäl att fråga herr finansministern, huruvida enligt hans och justitieministerns mening banklagens föreskrifter uppfyllas *nu* enligt det förslag, som Kungl. Maj:t framlägger till stödjande av banken. Ja, det beror på hur man läser bankinspektörens kritik. Läser man åter kritiken av de banker, som uppträtt såsom köpare här, tyckas bestämmelserna icke bli uppfyllda oavsett de stödåtgärder, som regeringen föreslår. Men jag har tagit för givet, att det blir så ställt, att bestämmelserna uppfyllas, även om man anser att icke de föregående regeringarna sett till den saken.

Nu synes man allmänt vilja gå in för en stödaktion. T. o. m. herr Carleson var ju med härom. Herr Winklers konklusion skulle väl leda till avslag å förslaget och avveckling av det hela för att rädda vad som räddas kunde, men icke desto mindre kom han till samma resultat, att man skulle besluta en stödaktion. Då förstår jag icke vad striden gäller. Ja, man hakar naturligtvis upp sig på motiveringen. Jag medger gärna, att om jag fått skriva motive-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

ringen ensam, skulle den icke ha blivit sådan som den nu föreligger. Men här såsom annorstädes gäller det, att när en majoritet bildas och man söker jämka sig fram, blir det icke någon klar tråd. Även jag vill alltså gardera mig i viss mån mot åtskilligt, som står i motiveringen.

Så ha vi allt detta tal om huruvida staten skall garantera eller icke. Det talades om den saken, då vi behandlade frågan om Allmänna sparbanken, och nu är samma sak uppe igen. Nej, staten skall icke garantera och behöver icke göra det, men till dem som varnat för garantier vill jag säga: anse herrarna verkligen, att staten, som äger praktiskt taget 99.9 procent av aktiekapitalet, skulle kunna göra omtrent som Allmänna sparbanksdirektörerna och låta det hela gå i konkurs? Teoretiskt kan företaget gå i konkurs och staten kan två sina händer. Men kan staten göra det *honettemang?* Jag tror att vi kunna vara överens om allihop att oavsett om det finns garanti eller icke, kan sådant icke ske. Vi behöva icke lämna någon garanti; om vi icke ämna stå för det hela, böra vi draga oss ifrån det. Det ställer sig annorlunda för staten än för privatmän. Här äro för resten herr Jönsson i Revinge och jag nästan de enda, som ha någonting i banken, och vi ha var sin aktie. Det är icke för omsorgen om aktien jag talar. Måhända har herr Jönsson i Revinge, som är direktör i banken, skäl att yttra sig, men min aktie låter jag gärna fara. Jag beklagar emellertid, om vi skulle låta staten så snöpligt gå ifrån denna sak, och jag lyckönskar regeringen till det sista kloka beslutet. Jag skulle också önska, att, såsom ställningen nu är, vi antaga detta förslag utan alltför mycken diskussion. Hade det icke varit för att bemöta det påståendet, att det är likgiltigt för jordbrukarna, hur det går med denna bank, skulle jag för min del icke yttrat mig i frågan. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Lithander:** Herr talman! Då jag varit av den uppfattningen, att den enda riktiga linjen att gå fram på i denna fråga vore den, som regeringen först var inne på, nämligen att man skulle avveckla banken och sälja aktieinnehavet samt därmed bevara värdena till statsverket, har jag väckt en motion med yrkande, att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas med minsta möjliga förlust för statsverket avveckla statens innehav av aktier, vilket skulle ske med beaktande av att utgifterna för staten icke överstege det belopp, som det nu enligt Kungl. Maj:ts proposition gäller för staten att träda hjälpande in med. Jag har haft och har fortfarande den meningen, att det här är fråga om att kasta goda pengar efter dåliga. Och jag har styrkts ytterligare i min åsikt om, att, huru än det hela kommer att skötas, blir det i alla fall på skattebetalarna, som ansvaret och följderna överflyttas. Det är därför jag för min del icke kunnat gå in för Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag. Jag hör icke till dem, som icke vilja hjälpa och stödja jordbruket på olika sätt i den mån så kan ske. Jag är tvärtom beredd att hjälp lämnas jordbruket, genom någon kassa eller på ett dylikt liknande sätt, varigenom jordbrukets behov kunde bliva tillgodosett. Jag tror nämligen, att det för jordbrukets del skulle bliva ett mycket bättre resultat på ett sådant sätt än genom den anordning, som nu föreslagits. Nu får även jordbruket kännas vid följderna av att en bankverksamhet på industriengagemang och andra engagemang förlorat så mycket, att staten måste träda hjälpande emellan, och nu kan icke tillräckligt tillgodoses det kreditbehov, som är önskvärt och behövligt för jordbruket. Även med den hjälpaktion, som nu skulle ske, kan icke banken komma att i fortsättningen giva åt jordbruket det stöd, som jordbruket hoppas på och som det behöver. Det är alltså icke på grund av någon som helst ovilja mot jordbruket, som jag intager den ställning till ifrågavarande spörsmål, som jag gör.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Jag beklagar, att denna fråga kommit i det läge som nu skett. Det gäller här ytterst samma sak som år 1923, då det var fråga om bildandet av Aktiebolaget Jordbrukarbanken. Det var då en socialdemokratisk regering, som satt vid makten, och det gällde därvidlag att nå önskemålet om en statligt ägd bank, varmed kombinerades jordbrukarnas önskan att erhålla en bank, som särskilt tillgodosåge deras intressen. Jag skulle vilja säga, att utvecklingen visat, att banken knappast haft mera med jordbrukarna att göra än vad angår namnet; ty till gagnet har banken icke fyllt den uppgift, som från början varit avsett. Och detta därför att ledningen har på ett sätt, som jag nu icke vill yttra mig om, gått in för engagemang av den art, att landets skattebetalare nu få krafsa kastanjerna ur elden. Jag säger i dag som jag sade år 1923: man kan kalla statens hjälp för lånemedel, man kan tala om anvisningar via Kreditkassan — det gäller i alla fall ytterst skattemedel, och det är de skattebetalande, som få satsa beloppen. Detta förhållande avspeglar sig redan i innevarande års budgetberäkning. Tack vare de utgifter, som staten får vidkännas först för allmänna sparbankerna och nu för Jordbrukarbanken, kan icke regeringens program i avseende å en minskning av skatteprocenten förverkligas.

Det förvånade mig mycket att höra, att herr Per Albin Hansson är inne på den linje han är. Han har nu gått in för, att här skall staten utan vidare träda in, och han underströk detta mycket skarpt i sin replik till herr justitieministern. Detta förundrar mig mycket, därför att jag sammanställer hans yttrande nu med de ord han fällde år 1922. I den kungl. propositionen nr 149 för nämnda år står det på sista sidan: »Till slut vill jag betona, att med hänsyn till de angivna villkoren för kreditgivningen man bör förutsätta, att annan förlust för statsverket än möjligen någon ränteförlust under ett eller annat år ej skall behöva förekomma». Det är den dåvarande finansministerns yttrande till statsrådsprotokollet. Och litet längre ned i statsrådsprotokollet finner man orden: »Vad departementschefen sålunda anfört och med instämmande av statsrådets övriga ledamöter . . .» Ser man efter på första sidan, vilka som instämt i uttalandet om att utgifterna för staten endast skulle röra sig om någon liten ränteutgift, träffar man bl. a. på namnet Hansson — jag förmodar, att det är herr Per Albin Hansson som avses, då han väl var med bland statsrådsledamöterna, när herr Thorsson var finansminister. Herr Per Albin Hanssons yttrande i dag och hela den aktion, som på statsverket vill övervältra allmänna sparbankernas förluster och som önskar, att staten nu skall träda hjälpande emellan i Jordbrukarbankens iråkade nödläge, stå i full strid med de uttalanden, som gjordes, när det gällde att få riksdagen att gå i den riktning, man då önskade, vilket allt framgår både av statsrådsprotokollet och riksdagsprotokollet 1923. Det har redan här åberopats, men jag vill ännu en gång upprepa det, vad man 1923 påpekade, från deras sida, som då ville driva igenom ett statsingripande, att detta statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel. Man har nu totalt glömt detta och är inne på helt andra linjer. Nu gäller det bara att giva ersättning, och den skall staten och skattebetalarna vidkännas.

Det förvånade mig vidare, när herr Per Albin Hansson, då han vände sig till herr justitieministern och talade om statens ovillkorliga skyldighet att under alla förhållanden betala, framhöll, att om detta tidigare erkänts, skulle Jordbrukarbankens läge nu varit ett annat. Hade alltså herr Per Albin Hansson år 1922 haft samma uppfattning, som han har nu år 1929, hade Jordbrukarbanken stått sig bättre!

Det kan ju vara av ett visst intresse att vid detta tillfälle rekapitulera, vad som sades i debatten år 1923, när en hel del av oss gingo emot bildandet av Aktiebolaget Jordbrukarbanken. För min del framhöll jag redan vid debat-

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

tens början enligt andra kammarens protokoll för år 1923 nr 22 sidan 6: »Statsutskottet har här efter en anmärkningsvärt kort prövning föreslagit riksdagen att använda 15 miljoner kronor för ett visst ändamål. Man må jämföra denna prövning med den ytterligt noggranna prövning, som företages, när det gäller de allra minsta anslag, som skola utgå av statsmedel och framför allt av skattemedel. Man vill här taga 15 miljoner kronor av, som man säger, lånemedel. Men det torde, mina herrar, inte för någon vara obekant, att vad man här gör, det är att man utan, kan jag säga, någon som helst prövning av värde använder av skattemedel 15 miljoner kronor, och man gör det utan att veta, vilka konsekvenser det kan få, vilka anslag i övrigt, som kunna komma att krävas, därför att man sedan blir tvungen att fortgå på den en gång inslagna vägen.» Jag hemställer till er, mina herrar, om icke dessa ord stämt in till punkt och pricka. Där äro vi nu; man bedömde icke konsekvenserna, och följden har blivit det som nu sker. Jag sade vidare: »Och den gåva, som regeringen här kommer med till lantbruket, är helt säkert till för att förverkliga en gammal socialdemokratisk programpunkt, nämligen åstadkommande av en statens affärsdrivande bank.» Jag hemställer till kammaren, om icke detta just är ett av de bärande motiven till att man fortsätter på den väg, man slagit in på. I fortsättningen tillät jag mig yttra: »Jag vill också påvisa, att det är inte bara dessa 15 miljoner kronor, som komma att tagas av skattemedel, utan har riksdagen och regeringen en gång tagit denna bank under armarna, så kan man sedan inte längre draga sig tillbaka. Saken är då redan prejudicerad och måste ha sin gång. Det finns också måhända även andra företag, som befinna sig i samma läge och vilka regeringen har samma anledning att taga hand om. Vi veta faktiskt inte, vad vi ge oss in på för ett sluttande plan.» Jag vill vädja till kammarens ledamöter, om icke de orden stämma in till punkt och pricka på vad som hänt detta år beträffande allmänna sparbankerna, som riksdagen också tvungits att taga under armarna. Jag framhöll även då, att de pengar staten satsade kunde kallas lånemedel, men att dessa medel måste täckas av skattemedel. Och jag reagerade på samma sätt därvidlag mot att beslut i frågan skulle fattas så oerhört hastigt, att vi icke fingo tid att pröva den. Är icke förhållandet likadant nu? I riksdagens sista timme skall saken drivas, och så fort, att vi icke hinna få de papper på bordet, vilka vi behöva för att kunna bedöma frågan i alla dess detaljer. I sitt svar på de anmärkningar jag riktade mot förslaget vid 1923 års riksdag sade dåvarande finansministern Thorsson — som hade ett anförande omedelbart efter mitt — bl. a., att »om det förut begåtts något fel i ledningen, så skall sådant förekommas hädanefter». Jag vill hemställa till kammaren och dem som i någon mån kunnat taga del av papperen, om det icke undan för undan begåtts fel i ledningen och vidtagits sådana åtgärder, som bragt banken i sämre läge år från år. I det protokoll, som hölls vid Jordbrukarbankens styrelses sammanträde den 4 maj innevarande år heter det: »Jordbrukarbanken fick emellertid övertaga tillgångar efter värden, som visat sig vara betydligt överskattade. Man torde kunna uppskatta övervärderingarna till cirka 12 miljoner kronor, på vilka banken sålunda icke haft någon ränteinkomst och vilka belopp måste intjänas, innan bankens grundfond motsvarades av effektiva värden.» Det förvånar mig verkligen, huru lättvindigt man gick till väga år 1923 och huru lättvindigt man hela tiden därefter gått till väga. Jag vill för min del göra gällande, att det här förelegat ett fall, där endast tack vare dessa övervärderingar bokföringsmässigt sett det hela hållits flytande. Man har dock i själva verket varit fullt på det klara med, att banken icke haft den bärighet, som banklagen föreskriver. I propositionen vid 1923 års riksdag heter det vidare bl. a.: »Givetvis måste det förutsättas, att de engagemang, som banken skulle övertaga, nedskrivas till fullt betryggande värden och att banken tillförsäkras

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

en fullt affärsmässig ledning.» Ingendera av dessa båda förutsättningar har iakttagits i fortsättningen.

Det är icke bara i vårt land, som man har anledning att bedöma, i vad mån en banks drivande såsom statsbank eller som enskild bank är önskvärt. Det kan vara av ett visst intresse att beakta, vad som för relativt få dagar sedan stod i Times — det var den 17 maj. Där talas om önskvärdheten av huruvida bankverksamheten bör komma under statsdrift eller ej. Under den engelska valstriden uttalade den engelske premiärministern tänkvärda ord om den saken. Han framhöll, att endast genom en fristående kontroll över banker — d. v. s. de enskilda bankerna — vinnes den största garantien för nationellt välstånd; ty i annat fall — alltså om man går den linje, som vi ju nu äro inne på här — leder det till slut därhän, att de skattebetalande i riket få lov att klara ut svårigheterna. Fördelen med den enskilda bankverksamheten är, säger han, att ingen erhåller kredit utan att han förtjänar det; det betyder också, att visserligen kunna krediter, som givas enligt icke bankmässiga utan irrationella metoder, svälla ut — affärshandlingarna kunna såsom skett t. ex. vid de allmänna sparbankerna ha varit utsatta för förfalskning etc. — men landet såsom sådant kan aldrig bli skyldigt att träda in, ifall man går efter rationella och bankmässiga grunder.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet nämnde, att kreditanstalter inriktade enbart på jordbrukets behov vore av stor betydelse. I detta instämmer jag med honom, men jag vill betona, att om icke avsteg sker från vad som hittills tillämpats i Jordbrukarbanken, blir det ingen bank till jordbrukarnas förmån. Det har framhållits, att man skulle försöka skapa en bank, som drev affärsverksamhet enbart för jordbrukets behov. Men hur skulle detta kunna ske? Jag skulle vilja säga, att »sådana djur finns inte». Man kan möjligen bilda en kassa för detta ändamål, men man kan icke driva en bank enbart för jordbrukets räkning. Det bleve icke den kapitaltillförsel, som behövs och som ingår i en vanlig banks verksamhet. En bank måste drivas banktekniskt försvarligt. Men man har ju möjlighet att på ett annat sätt sörja för jordbrukets kreditbehov.

Herr finansministern nämnde något om att det blivit klarlagt, att bankens ställning ej är stark. Ja, var och en, som granskat handlingarna, har alldeles klart för sig, att banken, om den iakttagit vad banklagen stipulerar, redan för länge sedan borde ha avvecklats och likviderats. Vidare talade herr finansministern om att »nödlidande engagemang» skulle överföras på Kreditkassan och där handhavas på övligt sätt. Det är just detta, som vi enligt min mening böra söka undvika. För några år sedan beslöts det, att Kreditkassan icke skulle få ikläda sig några nya engagemang. Beträffande en annan detalj i samband härmed är jag förresten icke säker på, huruvida den verkligen överensstämmer med grundlagens bud, som säger, att svenska folket skall sig själv beskatta. Här träffar man en anordning, varvid det göres beroende på en överenskommelse mellan Jordbrukarbanken och Kreditkassan, vilka engagemang, som skola överföras från den ena institutionen till den andra. Alltså utan att riksdagen höres bedömes på annat håll frågan, vilka belopp som via Kreditkassan skola påbördas skattebetalarna. Ty vare sig pengarna finnas där förut eller måste skaffas dit efteråt, så är det skattebetalarna, som få sitta emellan, och jag anser, att likaväl som här gjorts ett yrkande om att engagemangen icke skola utan riksdagens hörande avyttras, lika viktigt är det att tillse, att icke utan vidare på Kreditkassan överflyttas dessa »nödlidande engagemang», som det heter, ett uttryck, som väl skall vara en finare omskrivning för konkursmässiga engagemang. — Detta uttryck påminner mig om en förteckning, som finnes i Marstrands rådhus över personer, som där i förfluten tid fått söka sig en fristad. I denna förteckning angivas de olika skäl, som

föranlett att vederbörande kommit dit, där finnes också namnet på en utländsk adelsman, som kommit dit på grund av gäld, men, för att det skulle låta litet finare, satte man inte ut ordet gäld utan skrev, att han hade kommit på grund av »dérangement d'économie». — Det är precis på samma sätt med dessa »nödlidande engagemang». Nu användes detta uttryck för att beteckna något, som egentligen skulle heta någonting helt annat.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Herr Jönsson i Revinge rådde en del av de föregående ärade talarna att vara objektiva och tillade, att man inte skulle behöva tala om balansräkningar. Men det är väl just det man skall tala om i detta fallet. Det är just uraktlåtenheten att tala om dessa saker, som gör, att riksdagen nödgas i ett sent skede av utvecklingen klara ut balansräkningarna och betala förlusterna.

Det anfördes mot en ärad talare, att han icke tagit vederbörlig hänsyn till banksekretessen. Den saken är redan bemött, och det har påpekats, att dessa papper äro offentliga handlingar, som vem som velat kunnat få taga del av i patent- och registreringsverket. Av innehållet i en av dessa handlingar framgår det, att Jordbrukarbanken till ett företag, med ett aktiekapital på en miljon kronor och med i mångt och mycket ganska tvivelaktiga tillgångar, mot revers lämnat ut 3,885,000 kronor. Är det inte så att man blir upprörd över ett så lättvindigt handhavande av det förtroendeuppdrag, som ledningen för Jordbrukarbanken måste anses vara? Det är på det sättet man råkat ut för dessa »nödlidande engagemang». Det finnes ett fall, där man åt en enskild person lånat ut över en miljon kronor och där den väsentliga realtillgången bestod av en livförsäkring, på vilken banken fick betala premierna för att överhuvud taget ha någon säkerhet. Är detta ett sätt att handhava förtroendeuppdrag? Är det underligt, att Jordbrukarbanken till slut kommit i ett sådant läge, som den nu har gjort? Jag skall också be att få påvisa för herr finansministern, som väl kommer att taga del av protokollet här, att Jordbrukarbanken också gjort stora förluster på en firma i Malmö, som heter »Teknik och Handel». Jag har fått uppgift om vilka belopp det rört sig om, fast jag icke vill nämna några siffror här i kammaren, men jag vill hemställa till herr statsrådet, att han ville skaffa sig visshet på den punkten och även förvissa sig om, i vilken mån liknande engagemang, med därav härledda förluster, finnas i Jordbrukarbankans portfölj. Det finnes här saker och ting, herr talman, där vi och våra kommittenter med skäl kunna fordra att få papperen på bordet, innan vi besluta, att räkningarna skola betalas.

Jag förstår mycket väl, att när det gäller att starta en bank och hålla den i gång, så är det angeläget att ute i bygderna få personer med stort anseende, personer, som äro förfarna i allmänna värv och som där gjort sig förtjänta av den största grad av förtroende i alla avseenden. Det är ingenting att säga, ifall detta sker i en verksamhet, där eventuella missgrepp gå ut över aktieägare på olika håll. Dessa se nog till, att de få personer, som äro gagnande och nyttiga i varje fall och att hela ledningen blir sådan, att det icke uppstår förluster. Men när det är så, att staten blir den, som till sist skall klara ut det hela, när det går galet, då anser jag, att det är principiellt oriktigt med nuvarande praxis. Därmed vill jag dock icke rikta ett enda förebrående ord mot dessa ärade män personligen. Det är själva systemet, som jag anser vara oriktigt, ty det blir lätt så med den makt, som var och en har, att det uppkommer en intressesfär, som möjliggör, rent politiskt sett, att man kan driva igenom beslut om åtgärder, som icke varit möjliga att genomföra, om en sådan intressegemenskap icke funnits, utan man handlat var för sig och fullt fristående. Utan att gå in närmare på den saken vill jag, herr talman, ge uttryck åt den uppfattningen, att ju förr riksdagen gör klart för sig vad detta system verkligen innebär och kommer ifrån det, dess bättre är det. Det förklarar här många gånger varför det varit omöjligt att vinna framgång med förslag, som utanför

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

riksdagen ofta betraktas med helt andra ögon än här inne, och det vore bra, om vi befriade vårt politiska liv från denna intressegemenskap, som jag nu talat om.

Man ser här hur allting hänger ihop. Här har förekommit ett yrkande om att exempelvis monopolbolagens medel skola insättas i Jordbrukarbanken. Trots att riksdagen vet, att denna bank är på underbalans, så vill man, att dessa medel, som influtit genom en beskattning av svenska folket, skola sättas in i denna bank, så att vi kanske en gång i framtiden få taga ackord på de pengarna också, och skattebetalarna alltså få betala skatt på nytt för att klara ut bankens förluster. Nu är det ju, som väl är, på det sättet, att bankoutskottet åtminstone på den punkten reagerat mot detta förslag och, liksom man gjort vida utanför riksdagens murar, sagt, att detta är dock för galet. Men detta visar i alla fall den rådande tendensen att här skapa en intressegemenskap och binda ihop alltsammans. — Det stod i dag i en av morgontidningarna, att ehuruväl Stockholms stadsfullmäktige avslagit en framställning om att 10 miljoner kronor av stadens medel skulle placeras i Jordbrukarbanken, så ha vederbörande i stadens styrelse likväl, av egen maktfullkomlighet, gjort detta. — Nåväl, nu hade man velat ha ett beslut i riksdagen om att de statliga monopolbolagens pengar skulle sättas in i detta företag, och jag har litet grand på känn, att det icke är så utan, att detta förslag kommit fram för att giva ett auktoritativt stöd åt en åtgärd, som träffats redan 1923, om jag icke är illa underrättad. Då utgick det nämligen en order till systembolagen, att de skulle placera sina pengar i Jordbrukarbanken. Jag skall nu be att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta en hemställan, att han ville låta komma till riksdagens kännedom, hur stor del av de rusdrycksmedel, som systembolagen skola inleverera till statsverket, som årligen placerats i Jordbrukarbanken. När man nu har fått belägg för att banken icke är solid, då har man full rätt att framställa en fråga på den punkten.

Jag sade år 1923, att vi hade kommit ut på ett sluttande plan. Och hur är det nu? Jo, knappt har staten krafsat kastanjerna ur elden för det svindelföretag, som Allmänna sparbanken visade sig vara, och knappt föreligger det en proposition om att Jordbrukarbanken skall tillföras medel via Kreditkassan, förrän det kommer krav på att staten skall lämna en retroaktivt utgående hjälp även åt Privatbanken. Jag undrar egentligen, var det skall sluta om vi gå in på den här linjen. Nu avböjde ju riksdagen dessbättre häromdagen den sista propos'en, men att ett sådant förslag kunnat framkomma, visar ju vad för en väg vi äro inne på, och varen lugna, mina herrar, för att vi komma att få vara med om en tillämpning av den gamla satsen, att ger man ett finger, så blir man lätt av med hela handen. Vi ha fått fullt belägg för riktigheten av mina ord från 1923, om att vi voro inne på ett sluttande plan, och jag vill i det sammanhanget också upprepa ett ord, som en ärad talare på falubänken nyligen fällde, nämligen att vi befinna oss ute på ett gungfly. Jag tror riksdagen skulle göra klokt i att ålägga sig lite besinning i detta ärende och uppdraga åt Kungl. Maj:t att undersöka de medel, som finnas, för att med minsta möjliga förlust för statsverket avveckla de engagemang eller aktieinnehav, vi nu ha, så att vi slippa om ett antal år att behandla frågan om ersättning i anledning av det nödläge, som banken säkerligen då kommer att befinna sig i. Jag tror det vore välbetänkt.

Jag vill för mitt vidkommande förklara, att, om vi lyckades på något sätt och utan alltför stor förlust avveckla denna sak — och försåvitt jag vet, har det förelegat ett anbud, som under förhandenvarande förhållanden varit fullkomligt acceptabelt — är jag säker om, att många med mig då vore med om att försöka få till stånd något slags anordning med en kassa eller något sådant, som man på ett rationellt sätt kunde stödja jordbruket med. Men vi skola, ju

förr dess bättre, försöka komma ur den virvel, vi nu kommit in i här. Och jag ber, herr talman, med dessa ord få yrka bifall till den av mig avlämnade motionen, i vilken det hemställes, att Kungl. Maj:t måtte bemyndigas, att med minsta möjliga förlust för statsverket avyttra aktieinnehavet i Jordbrukarbanken. Det synes mig vara den enda riktiga linjen att gå på i förevarande fall.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

Herr **Ekman:** Herr talman! Herr justitieministern försökte att framträda dels som representant för speciella rättsbegrepp i denna fråga och dels i syfte att skapa vindskydd för den nuvarande regeringen bakom de föregående regeringarna.

Hans argumentation blev dock enligt mitt sätt att se ännu mera obegripligt efter hans senaste uppträdande.

Han ville göra gällande, att kännedomen om de grunder, på vilka denna bank startade år 1923, skulle förpliktat de föregående regeringarna att även utan föregående framställningar från styrelsen eller något meddelande från bankinspektionen vidtaga åtgärder för att sätta banken ur verksamhet, på grund av att den icke vore likvid. Men är det det, han verkligen menar, träffar han därmed dels största antalet av sina kolleger i den nuvarande regeringen, dels också alla föregående regeringar under senare tid. Det framgår för övrigt, att han icke ens själv propagerat för denna sin mening inom den nuvarande regeringen, förrän möjligen de allra sista dagarna. Det saknas t. o. m. spår av den uppfattningen — såsom framgick av herr Olssons i Kullenbergstorp yttrande — vid remiss av den nu behandlade propositionen. Och den uppfattning, som justitieministern nu sökt göra gällande, står i klar motsats till den förklaring, som finansministern den 29 april i år gav till oss inkallade partiledare rörande dennes uppfattning om regeringens ställning till banken i fråga.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! Herr Anderson i Storegården befann sig för dagen tydligen i ett stridshumör, som nödvändiggjorde för honom att kämpa på olika fronter. Han riktade sig skarpt mot den gamla Svenska Lantmännens bank, därför att den bredde ut sig över en stor del av landet. Och det kan jag ge honom rätt i, att det var ett oriktigt förfarande. Men han kunde ju tillagt, att Jordbrukarbanken, som övertog affärerna och kontoren, den har dragit in en hel del av de överflödiga kontoren. Och vad hans yttrande beträffar, att jordbruksnäringen icke skulle vara det minsta intresserad eller ha den minsta nytta av denna bank, är det märkvärdigt i så måtto, att när för någon tid sedan kontoret i Vara drogs in, det blev ett förskräckligt liv i orten. Man hade protestmöten och skickade en protestresolution i syfte att söka få indragningen inhiberad. Jag tror, att man åtminstone i Vara hade den uppfattningen, att man kunde ha nytta av detta bankinstitut.

Sedan var det herr Johansson i Fårekulla, som ägnade sitt jungfrutal — som jag tror att det var — åt Jordbrukarbanken. Han sade egentligen ingenting själv, men läste upp citat ur Svenska Lantmännens Föreningsblad, och jag förmodar, att han därmed trodde sig åberopa en alldeles överväldigande auktoritet för huru en bankrörelse skall bedrivas. Nu vet var och en, att riksförbundets direktör, som hade skrivit denna artikel, var med i Svenska Lantmännens banks styrelse. För så vitt varje styrelseledamot för sig och styrelsen i sin helhet skall anses vara ansvarig för huru det går för en bank, kan man icke ur Svenska Lantmännens banks exempel draga den slutsatsen, att allt sköttes så utomordentligt väl av denna styrelse, där denne herre själv varit ledamot. Jorbrukarbanken hade väl dock, skriver han i denna artikel, en utmärkt ställning, alldenstund den fick övertaga dels de gamla aktierna —

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

de fingo ingenting för dem — och befintlig rörelse och därtill 20 miljoner i tillskott av friska pengar. Den konsumerade hela Svenska Lantmannabankens aktiekapital, 20 miljoner tillägger han. Men större delen av de 20 miljonerna och mer till efteråt äro avskrivna på engagemang i hans eget riksförbund och anslutna företag. Och man kan väl icke göra gällande, att det icke fanns andra engagemang också, på vilka det behövdes avskrivning. Detta visade sig för övrigt av den Rydbeck-Nachmansonska promemorian, som jag tidigare berört.

Herr Lithander talade om för kammaren, att en enskild person skulle ha fått ett lån på en miljon kronor utan någon säkerhet. Ja, är det egentligen rimligt, herr Lithander, att meddela detta slags upplysningar till kammaren. Jag kan nämligen icke tro, att det är herr Lithander obekant, att den kredit, som beviljades av Svenska Lantmännens bank, utgör endast en femtedel av ett lån till personen i fråga. Det är nämligen en annan bank, som har fyra femtedelar av samma kredit. Så jag tycker verkligen, att den saken icke är mycket att draga fram här i dag, ty den hör ju till den gångna tiden, och den nuvarande Jordbrukarbanken har sannerligen icke haft den ringaste möjlighet att avveckla detta engagemang. Hade den kunnat detta, hade den gjort det för längesedan.

Herr **Carleson:** Herr talman! Ett föregående anförande under debatten avslutade jag med ett yrkande om bifall till utskottets hemställan. I anslutning till min motivering för detta yrkande, ber jag att få komplettera detsamma med ett yrkande om avslag på utskottets motivering.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Jag skall be att få säga ett ord till herr Jönsson i Revinge. Beträffande dessa indragningar av kontor hade jag icke tänkt mig en sådan koncentration av bankens verksamhet som herr Jönsson ifrågasatte. Vad jag menade med koncentration var det, att banken skulle koncentrera sin verksamhet, i förhållande till den kapacitet den hade, inom ett visst geografiskt område, och inom detta verksamhetsområde kan man givetvis betjäna allmänheten med ett större antal kontor. Det har jag inget emot.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering, 2:o) bifall till samma hemställan med godkännande av den motivering, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o) bifall till den av herr Lithander i ämnet väckta motionen samt 4:o) bifall till utskottets hemställan med uteslutande av motiveringen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Winkler begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna nu antogs till kontraproposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 59 med godkännande av dess motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med godkännande av den motivering, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av dess motivering.

Ang. vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor. (Forts.)

§ 4.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet.

Å föredragningslistan var härefter uppfört konstitutionsutskottets memorial, nr 22, i anledning av inom kamrarna jämlikt § 57 riksdagsordningen gjorda anmälningar om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet.

Enligt utdrag av protokollet hos riksdagens första kammare för den 22 maj 1929 hade kammaren till konstitutionsutskottet remitterat en av herr *Möller*, i den ordning § 57 riksdagsordningen föreskreve, gjord anmälan mot statsrådet Wohlin, vilken anmälan vid öppnandet av det förseglade konvolut, som avlämnats vid anmälans framställande, befanns avse dennes handläggning av vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor.

Vidare hade, enligt utdrag av protokoll hos riksdagens andra kammare för den 22 maj 1929, kammaren till konstitutionsutskottet remitterat en av herr *Flyg*, i den ordning § 57 riksdagsordningen föreskreve, gjord anmälan mot statsrådet och chefen för finansdepartementet, vilken anmälan vid öppnandet av det förseglade konvolut, som vid anmälans framställande avlämnats, likaledes befanns avse dennes handläggning av vissa Aktiebolaget Jordbrukarbanken berörande frågor.

Uti förevarande memorial hade utskottet, enär det syntes utskottet vara ådagalagt, att statsrådet och chefen för finansdepartementet i sina mått och steg vid ifrågavarande ärendes behandling brustit i skicklighet samt icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, mot honom gjort anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Häremot hade reservation avgivits av herrar *von Geijer*, *Ljunglund*, *Sundberg*, *Magnusson* i Tumhult, *Forssell*, *Laurén* och *Björck* i Kristianstad, vilka ansett att utskottet — med uttalande att utskottet icke kunnat finna något hållbart skäl för anmälan mot statsrådet Wohlin för hans förberedande och handläggning av detta ärende — bort för riksdagen tillkännagiva, att utskottet funnit de framställda anmärkningarna icke till någon utskottets åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets anmälan yttrade:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wohlin:** Herr talman, mina herrar! Konstitutionsutskottet förklarar till en början, att utskottet måste anse det såsom synnerligen egendomligt, att jag icke vidtagit någon som helst åtgärd för att lugna den redan under senare hälften av april utbrutna paniken bland Jordbrukarbankens insättare. Att döma av vad utskottet omedelbart därefter anför hänför sig detta uttalande egentligen till tiden efter den 29 april, vilken dag bankinspektörens av mig beordrade utredning kom mig till handa och jag först fick en på denne ansvarige ämbetsmans omdöme och utredning grundad kännedom om Jordbrukarbankens soliditetsställning. *Åtminstone* sedan bankinspektören — tillfogar nämligen utskottet — den 29 april avgivit sin P. M., borde jag haft sådana utgångspunkter för bedömande av bankens ställning, att jag kunnat vidtaga åtgärder för att motverka oron bland bankens insättare och de därav föranledda stora uttagen av insatt kapital. Det av utskottet sålunda uttalade klandret för min underlåtenhet att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

lämna en lugnande förklaring hänför sig, såsom härav framgår, till tiden från den 29 april till den 14 maj. Sedan Kungl. Maj:t dagen dessförinnan beslutat avlåta proposition till riksdagen med förslag till vissa stödåtgärder, som voro ägnade att säkerställa bankens ställning, utarbetades omedelbart en kommuniké till pressen av lugnande innehåll, vilken beslutade kommuniké emellertid på grund av en inom andra kammaren väckt interpellation nyssnämnda den 14 maj delgavs riksdagens ledamöter och offentligheten genom statsministerns interpellationssvar.

För bedömandet av min hållning under de nu avsedda 14 dagarna tillåter jag mig först nämna, att de, visserligen icke i utskottets utlåtande, men väl eljest här och var framkomna antydningarna, om att jag under dessa veckor icke skulle hava tillräckligt noga beaktat vikten av den upprullade frågan och sålunda mera av tanklöshet än efter noggrant övervägande hava förhållit mig passiv, sakna varje som helst grund. Det torde väl icke behöva inför kammaren sägas, att en departementschef, vilken som helst, med känsla av ansvar för sina ämbetsåtgärder och med en så stor och betydelsefull fråga som en statsägd banks svårigheter dagligen inför ögonen omöjligen kan tänkas av brist på eftertanke underlåta något, som i det fallet enligt hans uppfattning rätteligen bör tillhöra hans ämbetsplikt. Att jag under dessa veckor i nästan oavbruten kontakt med bankinspektören och riksbankschefen med oavlåtlig uppmärksamhet följde händelsernas utveckling särskilt med avseende å uttagen ur banken ligger i sakens natur.

Innan jag går att förklara den tystnad, som jag *trots* detta under dessa båda veckor iakttog gentemot offentligheten, får jag med ledning av från Jordbrukarbanken lämnade uppgifter till belysning av läget nämna några siffror, utvisande ändringen i inlåningen hos banken under ifrågavarande period. Det framgår av en över dessa uppgifter gjord sammanställning, vilken jag här har i min hand, att den sammanlagda minskningen å bankens insättningsräkningar under tiden 10—20 april uppgick till i avrundat tal 6.7 miljoner kronor, samt under tiden 20—30 april till 8.7 miljoner kronor, medan uttagen under tiden $^{30}/_{4}$—$^{10}/_{5}$ — d. v. s. *just med avseende å den tidrymd*, varunder uraktlåtenheten att lämna en lugnande förklaring lagts mig till last, reducerades så långt ned som till 3.4 miljoner kronor. Under perioden 10—17 maj stego de sammanlagda uttagen åter till 6.2 miljoner kronor. Såsom härav framgår hade uttag till betydande belopp ägt rum redan före den 20 april, då bankstyrelsens ordförande första gången besökte mig och då den mycket omtalade artikeln i en huvudstadstidning rörande Jordbrukarbanken stod införd. Härav bestyrkes ytterligare — vad redan är i reservationen framhållet — att orsakerna till uttagen ingalunda hava sitt första ursprung i nämnda tidnings föga ansvarsfulla och skadliga artiklar, utan från första början berodde på den allmänna oro, som vållades genom de s. k. allmänna sparbankernas fallisemang samt Jordbrukarbankens förbindelse med det likaledes bankrutterade företaget Aktiebolaget Stockholms Hypotekskassa. Siffrorna visa ävenledes, att uttagen fortforo att vara betydande under den därefter närmaste följande tiodagarsperioden 20—30 april, då jag, i avvaktan på bankinspektörens utlåtande, icke rimligtvis kunde offentligen uttala mig rörande bankens ställning. Under tiden från den 30 april visa siffrorna däremot *ett märkbart avtagande* med avseende på uttagens storlek, om vilket förhållande jag under sagda tid höll mig underrättad. Oron bland insättarna syntes alltså vara på god väg att lägga sig och lär i varje fall ej kunna betecknas med det av utskottet använda uttrycket panik.

Att jag, ehuru några underhandsframställningar därom framfördes till mig, likväl under nämnda tid ansåg mig förhindrad att lämna den åsyftade förklaringen berodde emellertid också på *två* andra omständigheter. Den första var,

att bankinspektörens promemoria uppenbarligen ådagalade, att förlusterna å bankens engagemang i gynnsamt fall, d. v. s. vid fortsättning av bankens rörelse, kunde beräknas till ej mindre än 7,350,000 kronor. Då jag självfallet lika litet som någon tidigare chef för finansdepartementet kunde bilda mig en personlig uppfattning om ifrågavarande förhållanden måste jag, såsom naturligt var, hålla mig till den ansvarige ämbetsmannens beräkningar. Jag hade då att lägga nämnda siffra till grund för mitt omdöme och måste ju då finna, att banken i själva verket befann sig i likvidationsmässigt tillstånd jämlikt 91 § banklagen, i vilket tillstånd den för övrigt anses hava befunnit sig alltsedan sitt bildande, ehuruväl detta förhållande icke tidigare var konstaterat på sådant sätt, att bankinspektionen ansett sig hava skäl att ingripa. Härtill kom emellertid som den andra omständigheten, att statsmakterna aldrig iklätt statsverket någon garanti för insättarna i banken, utan riksdagen uttalade fastmera år 1923, att riksdagen ej ville underlåta framhålla, att ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av *statens skyldighet* att i allmänhet garantera insättarnas medel. Jag har visserligen under de senaste veckorna hört den uppfattningen uttalas och hörde den nu på förmiddagen av en ärad ledamot av kammaren, herr Jönsson i Revinge, att denna riksdagens förklaring icke skulle hava avsett insättarna i Jordbrukarbanken utan insättarna i bankinrättningar i allmänhet. Men då vid nuvarande tillfälle varken konstitutionsutskottet i sitt föreliggande memorial och, vad som är ännu mera anmärkningsvärt, ej heller bankoutskottet i sitt nyss av kammaren behandlade betänkande *ansett sig kunna gå in för en sådan tolkning* av sagda riksdagsskrivelse, lärer det väl ännu mindre kunna läggas mig till last, att jag icke under sagda tid kunde på dylikt sätt uttyda riksdagens uttalanden. Huru skulle jag under sådana omständigheter hava kunnat taga på mitt ansvar att inför allmänheten förklara insättarnas medel i den ifrågavarande banken vara efter alla förhållanden — d. v. s. huru situationen med avseende å banken än komme att utveckla sig — skyddade? Huru skulle överhuvud taget en ledamot av statsrådet under sådana förhållanden hava kunnat taga på sitt ansvar att lämna en dylik allmän borgensförbindelse med avseende på ett företag av aktiebolags karaktär, där staten såsom ägare av aktierna ej — utöver aktiekapitalet — är rättsligen betalningsskyldig för företagets förbindelser? Den omständigheten, att ett antal privatbanker den 7 maj avlämnade anbud på statens aktier i föreliggande bank, i vilket anbud jämväl ingick en förklaring, att privatbankerna i händelse av försäljning skulle garantera insättarnas medel, kan icke tagas till utgångspunkt för ett anspråk på mig i berörda hänseende, efter som dessa privatbanker varit villiga att för ifrågavarande ändamål tillskjuta högst betydande belopp till banken, vilket jag, när försäljningslinjen icke var slutförd, icke kunde på förhand förutsätta, att riksdagen skulle vilja göra. Kungl. Maj:ts befogenheter med avseende å bolaget inskränka sig till att såsom representant för staten vid utlyst bolagsstämma välja styrelse och revisorer m. m. samt fatta de övriga beslut å sådan stämma, vilka tillkomma aktieägarna i ett bolag. Ja, mina herrar, jag vågar med avseende på denna punkt uttala, att om jag med papper på bankens likvidationsmässiga tillstånd i handen och utan något stöd av ett statsmakternas beslut rörande insättarnas fulla skyddande inför offentligheten lämnat en sådan allmän borgensförbindelse, jag fastmera gjort mig skyldig till ett handlingssätt, som med skäl hade kunnat av riksdagen betraktas såsom ett föregripande av dess beslutanderätt och sålunda kunnat giva anledning till konstitutionell anmärkning.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Om sålunda det måste anses uteslutet, att jag kunnat utfärda en förklaring, som av insättarna på något sätt kunnat uppfattas som en statsgaranti, förelåg självfallet ej något formellt hinder att avgiva en förklaring, som ej hade en så

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

vidsträckt innebörd. Men en sådan förklaring hade i betraktande av det brydsamma läge, vari banken befann sig, knappast kunnat erhålla en sådan avfattning, att den varit ägnad att stilla oron bland insättarna, vilken för övrigt, såsom jag nyss nämnt, vid denna tid syntes vara på väg att lägga sig. Huru skulle jag kunna på det sätt som påyrkats avgiva den omskrivna förklaringen, när jag samtidigt ständigt måste hava i minnet det starka och berättigade klander, som från alla sidor riktades mot vissa av de s. k. allmänna ombuden i de kort dessförinnan stupade sparbankerna för att dessa personer trots sin vetskap om sagda bankers underminerade ställning obetänkt ingivit allmänheten och insättarna en oberättigad tilltro till sagda bankers soliditet? Att min principiella ståndpunkt bör respekteras även av dem, som i en fråga som den förevarande hysa en mot min avvikande uppfattning, lärer väl också få anses framgå av ett ganska betecknande uttryck i bankoutskottets nyss behandlade utlåtande. Detta utskott säger sig »finna det vara i hög grad beklagligt, att *någon form icke kunnat utfinnas* för att på ett tillräckligt tidigt stadium genom auktoritativt ingripande undanröja» oron bland bankens insättare. Även *jag* beklagar, att någon *sådan* form icke kunde utfinnas, som lät förena sig med den av mig under dessa dagar hävdade principiella uppfattningen om statens förpliktelser gentemot insättarna i det nu omhandlade av staten ägda bankaktiebolaget.

Till och med konstitutionsutskottet synes självt vara tveksamt på den nu ifrågavarande punkten, eftersom utskottet uttalar, att jag »*i varje fall*» lärer »kunnat söka erhålla fast grund för utfärdandet av en lugnande förklaring eller för vidtagandet av andra åtgärder i förutnämnda syfte genom att på lämpligt sätt söka närmare kontakt med riksdagen och de olika meningsriktningarna inom densamma». Torde icke uttrycket »i varje fall» få anses innebära ett tvivel hos utskottet självt på den konstitutionella möjligheten för mig att handla på det sätt utskottet ifrågasatt? Självfallet kan ett samråd under hand med enskilda riksdagsledamöter eller grupper inom riksdagen ej giva en ledamot av statsrådet den *konstitutionella* grunden för ett handlingssätt, som kräver riksdagens medverkan i grundlagsenlig ordning.

Emellertid anser utskottet, att sökandet av en kontakt med meningarna inom riksdagen borde hava varit så mycket mera påkallat som Jordbrukarbanken tillkommit genom en särskild stödaktion från den anslagsbeviljande statsmakten. Att jag icke underlåtit att söka kontakt med riksdagen i en hastigt uppkommen brydsam situation, framgår till fullo av det sammanträde med samtliga partiers förtroenderåd, vilket på mitt initiativ kom till stånd före avlåtandet av proposition rörande statlig garanti i viss utsträckning åt insättarna i de s. k. allmänna sparbankerna. Jag underskattar, som härav framgår, ingalunda värdet av ett samråd med riksdagens ledande personer, när omständigheterna göra ett sådant önskvärt.

Skillnaden mellan situationen vid det tillfället och situationen, då frågan om Jordbrukarbanken var före, var likväl den, att jag vid det förra samrådet i min hand hade en åtminstone preliminär och ganska ingående redogörelse över ställningen i Allmänna sparbanken, som då stod inför kraschen, under det att jag vid senare tillfällen icke hade det utredningsmaterial till förfogande, som varit önskvärt för ett dylikt samråd med riksdagens ledamöter.

Men även om man, såsom utskottet, anser ett sådant samarbete med riksdagens ledamöter hava varit önskvärt vid beredningen av den nu föreliggande frågan, torde dock steget från en sådan uppfattning och till att härpå grunda en anmärkning av konstitutionsutskottet vara väl långt.

Den anmärkta underlåtenheten att söka lugna bankens insättare — fortsätter konstitutionsutskottet i sitt yttrande — *förstörde från början utsikterna för en för staten förmånlig försäljningsaktion.* Utskottets sålunda uttalade förmodan stämmer ingalunda med verkliga förhållandet. Visserligen innehöll på

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

sätt av handlingarna framgår privatbankernas anbud av den 7 maj ett förbehåll, att det gjorda erbjudandet skulle vara bindande endast för det fall, att Jordbrukarbankens ställning vid tiden för avtalets slutliga träffande icke i nämnvärd mån förändrats i förhållande till vad den vid erbjudandets avgivande utvisade. Emellertid framgick under förhandlingarna klart och tydligt, att härmed huvudsakligen avsågs, att inga mer betydande förändringar skulle ha inträtt med avseende å Jordbrukarbankens *utlåningsrörelse* och *engagemang*. Däremot fästes ej större avseende vid en minskning av *inlåningen*, givetvis under förutsättning — vilken förutsättning ju ock enligt det av mig meddelade siffermaterialet rörande inlåningen visat sig hela tiden vara för handen — att uttagningarna ej toge en rent katastrofal vändning.

Såsom av propositionen framgår, var det också i övervägande grad andra orsaker än uttagen ur banken, som föranledde, att försäljningslinjen icke kunde fullföljas. Att så var fallet, bestyrkes än tydligare därav, att reflektanternas några dagar senare lämnade nya anbud var för de intressen, jag i detta sammanhang hade att bevaka, avsevärt förmånligare än det först lämnade anbudet.

Konstitutionsutskottet berör visserligen icke ytterligare frågan om *den lämpliga tidpunkten* för en försäljningsaktion, och jag kunde möjligen i detta sammanhang låta bero vid det nu anförda, men då bankoutskottet i sitt nyss behandlade betänkande vidrör spörsmålet, må det tillåtas mig att härom yttra ännu några ord.

Bankoutskottet framhåller det såsom självfallet, »att tidpunkten för en prövning av frågan om aktieinnehavets försäljning bör väljas med särskild hänsyn tagen till förhandenvarande förutsättningar att tillgodose ej mindre statens betydande ekonomiska intressen i banken än även de speciella kreditbehov, vilkas tillgodoseende torde få anses såsom Jordbrukarbankens huvudsakligaste uppgift.» Av en sådan ståndpunkt följer — fortsätter utskottet — »att utskottet icke kan anse lämpligt, att försäljningsfrågan upptages till behandling under omständigheter, som kunna åt försäljningen giva prägeln av en i ett tvångsläge företagen realisation av statens tillgångar i banken».

I detta självklara uttalande kan jag till alla delar instämma med bankoutskottet, men jag måste bestämt hävda, att situationen vid detta tillfälle var sådan, att en under föreliggande omständigheter förmånlig försäljning verkligen kunnat komma till stånd, om försäljningsförslaget icke av andra skäl måst uppgivas, och dessa skäl hänförde sig som bekant närmast till svårigheterna att på tillfredsställande sätt tillgodose de intressen, som äro knutna till Svenska Lantmännens Riksförbund och dess underavdelningar.

Ehuru intetdera av de båda utskotten uttalar sig i sådan riktning, har man dock på sina håll gått så långt i sina uttalanden, att man menat det hava varit fråga om ett bortslumpande av Jordbrukarbanken eller en realisation av statens aktieinnehav i densamma till underpris. Jag behöver knappast säga kammaren, att en sådan svårartad beskyllning självfallet saknar varje som helst underlag, då det fastmera under hela den tid, försäljningsfrågan behandlades, städse var min allvarliga strävan att på den vägen uppnå ett för statsverket och för staten såsom aktieinnehavare i banken möjligast gynnsamt resultat. Förhandlingarna om försäljning blevo ju också avbrutna, då någon överenskommelse, som enligt min mening fyllde de av mig hävdade anspråken i detta hänseende, icke under den till buds stående tiden stod att vinna. För övrigt behöver jag väl knappast i detta sammanhang tillägga, att ett förslag om försäljning ju skulle föreläggas riksdagen, vilken alltså i sista hand skulle haft att pröva en föreslagen försäljning samt att godkänna eller förkasta ett förslag av sådant innehåll.

I fortsättningen av sitt yttrande upptager konstitutionsutskottet frågan om ärendets handläggning och beredning samt anför härvid till en början, att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

frågan om försäljning av statens aktier i Jordbrukarbanken inför Kungl. Maj:t endast omförmäldes i samband med föredragningen av propositionen om visst stöd åt samma bank. »Varken vid beredningen av sagda proposition» — fortsätter konstitutionsutskottet vidare — »eller vid den tidigare handläggningen av försäljningsfrågan» har jag i tillräcklig utsträckning inhämtat yttranden från myndigheter och från de institutioner, vilkas intressen av frågan berörts. Jag har sålunda vid försäljningsfrågans upptagande icke aktat nödigt att angående lämpligheten av ett sådant steg infordra yttrande vare sig från Jordbrukarbankens styrelse eller från bankinspektören. Särskilt finner utskottet mitt förfarande beträffande bekantgörande av Jordbrukarbankens portfölj vara anmärkningsvärt. Trots bankstyrelsens uttalade betänkligheter har jag föranlett bankstyrelsen att icke motsätta sig kravet att privatbankernas representanter finge granska portföljen. Dessa mina åtgärder hava knappast varit berättigade, innan jag förvissat mig därom, att Kungl. Maj:t och riksdagen vore ense om lämpligheten att vid denna tidpunkt försöka försälja aktierna.

Med detta uttalande synes utskottet i första hand avse, att frågan på ett tidigare stadium bort föredragas inför Kungl. Maj:t i statsrådet. Därvid har jag haft att iakttaga § 10 i regeringsformen, som stadgar, att innan ärendena föredragas hos Konungen i statsrådet skola de genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk av föredraganden beredas. Detta grundlagsstadgande har i såväl teori som praxis ansetts innefatta befogenhet för departementschef att utan konseljbeslut företaga alla de förberedande åtgärder, som för ett ärendes beredning erfordras. Till sådana åtgärder äro tydligen att räkna inledandet av förhandlingar beträffande den ifrågasatta försäljningen samt de åtgöranden i övrigt, som erfordrades för försäljningsfrågans beredning.

Jag ber att få anföra ett par exempel från senare tid, då vederbörande departementschef utan konseljbeslut inlett förhandlingar i frågor av större räckvidd för statsverket i ärenden av liknande art som det nu ifrågavarande. Det ena fallet avser 1927 års malmavtal. Finansministern i den dåvarande, frisinnade regeringen uppdrog i handskrivelse den 5 januari 1927 åt statens representanter i styrelsen för Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag att inleda förhandlingar med Grängesbergsbolaget m. fl. bolag angående nytt malmavtal. Sedan preliminärt förslag till avtal vid dessa förhandlingar kommit till stånd och yttranden inhämtats samt bolagens styrelser godkänt avtalsförslaget, anmäldes ärendet i konselj för propositions beslutande. Ärendet hade dessförinnan ej behandlats inför Kungl. Maj:t.

Det andra exemplet avser beredningen av det ärende, som ledde till 1928 års proposition angående den fortsatta avvecklingen av Kreditkassans engagemang. Ett sakkunnigbetänkande förelåg, avseende att de privatbanker, som då voro ägare av aktiekapitalet i Kreditkassan, skulle utgå ur företaget och en ny, rent statlig inrättning bildas. Samma departementschef inledde genom handbrev den 31 december 1927 förhandlingar med bankerna om fortsättning av Kreditkassans verksamhet på basis av bankernas delaktighet i kassan. Efter skriftväxling avböjde emellertid bankerna förslaget. Först därefter upptogs frågan i konselj. Därvid beslöts proposition till riksdagen om att staten skulle övertaga bankernas aktieinnehav i Kreditkassan.

Särskilt malmavtalet innebar, liksom en eventuell försäljning av Jordbrukarbanken, avstående mot vederlag av staten tillkommande rättigheter av stor ekonomisk betydelse.

De av utskottet i förevarande sammanhang framförda erinringarna avse i övrigt en bristfällig beredning dels av frågan om en eventuell försäljning och dels av den för riksdagen framlagda propositionen. Med avseende på det förra spörsmålet tillåter jag mig framhålla, att någon officiell remiss med därav

föranlett offentliggörande av planerna på försäljning rimligen icke kunde ifrågakomma med hänsyn till ämnets ytterst ömtåliga natur. Hela denna fas av frågans beredning handlades emellertid i nära och fortlöpande kontakt med bankinspektören, vilken ju är den enda myndighet, som i detta sammanhang kan komma i fråga. Bankinspektören deltog sålunda i förhandlingarna med bankerna. Min mening hade självfallet varit att, om försäljningslinjen kunnat fullföljas och bringas till slutförande, före ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t inhämta bankinspektörens officiella yttrande rörande det eventuella försäljningsförslaget.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Vad vidare angår styrelsen för Jordbrukarbanken, hade av bankstyrelsens framställningar framgått, att styrelsen ansåg åtgärder av det ena eller andra slaget vara i den föreliggande situationen av behovet påkallade. Åt sin principiella ståndpunkt till spörsmålet om bankens försäljning gav styrelsen dessutom uttryck genom sitt uttalande till protokollet den 4 maj, vari styrelsen utförligt uppehåller sig vid frågan om en försäljning av statens aktieinnehav. Lika givet som att bankinspektören officiellt skulle hava fått yttra sig om ett slutfört försäljningsförslag, lika självfallet är, att min avsikt hade varit, att, därest proposition om försäljning hade framlagts, dessförinnan infordra styrelsens officiella yttrande.

Beträffande den andra hithörande anmärkningen, eller att det i propositionen framlagda förslaget ej blivit vederbörligen remitterat, kan jag inskränka mig till att erinra om att jag jämväl på detta stadium av frågans behandling stod i kontakt med bankinspektören. Han fick således före propositionens avlåtande taga del av och göra sina erinringar mot det då föreliggande förslaget, vilka sistnämnda erinringar även föranledde ändringar och jämkningar i propositionens avfattning. Ytterligare tillåter jag mig nämna, att Jordbrukarbankens styrelse — såsom framgår av de tryckta handlingarna — före ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t på anmodan lämnade skriftlig upplysning om vilka större engagemang, som styrelsen ansåge särskilt betungande för banken, och huru stora förluster, som styrelsen ansåge att dessa engagemang kunde beräknas medföra. Slutligen torde vara svårt lägga mig till last, att jag vid beredning av en fråga som den föreliggande följt en tidigare departementschefs föredöme i en liknande situation. Jag syftar härvid på det förhållandet, att någon officiell remiss av Kungl. Maj:ts förslag enligt 1923 års proposition rörande övertagande av aktiebolaget Svenska Lantmännens banks rörelse icke ägde rum samt att detta helt naturliga förfarande icke gav anledning till någon som helst konstitutionell eller annan erinran mot den dåvarande finansministern, herr Thorsson.

Såsom av handlingarna framgår, underlät jag icke heller att på olika stadier av ärendets behandling till bankens styrelse hänskjuta frågan om en granskning från reflektanternas sida av bankens portfölj. Visserligen kan man, såsom konstitutionsutskottet, göra gällande, att styrelsen under rådande förhållanden i viss mån måst betrakta de av mig gjorda framställningarna i berörda syfte såsom för styrelsen, om också icke rättsligt, så likväl faktiskt av beskaffenhet att böra efterkommas. Jag tillåter mig dock härvid framhålla, att den ifrågavarande undersökningen — till vilken styrelsen likväl gav sitt bifall — var ett nödvändigt led i utredningen om försäljningslinjens framkomlighet. Sådana granskningar av en banks engagemang hava ofta brukat förekomma, då fråga varit om försäljning eller omfattande rekonstruktioner av banker. De hava betraktats såsom ett naturligt och oundvikligt led i sådana affärsuppgörelser som den föreliggande. Än vidare vill jag uttryckligt erinra därom, att bankerna — på sätt även reservanterna inom utskottet framhålla — allenast fingo taga del av Jordbrukarbankens utlåning och närmast dess större engagemang. Denna sida av en banks verksamhet är som bekant i sina huvud-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

drag i allmänhet känd i bankkretsar. Ett utlämnande av sådana engagemang till närmare granskning kan sålunda ingalunda anses för en bank medföra sådana svårigheter för dess fortsatta rörelse, som ett bekantgörande av bankens inlåningsrörelse.

Utöver vad jag här anfört vill jag erinra, att konstitutionsutskottet ju självt i sitt memorial intagit bankinspektörens promemoria av den 27 april och där offentliggjort, vilket jag icke hade gjort, en hel del uppgifter rörande bankens engagemang. Om också därvid uteslutits vissa namnuppgifter å bolag och enskilda, så ha likväl uppgifter lämnats, som hänföra sig till ett icke ringa antal av bankens engagemang. Och under debatten på förmiddagen i denna kammare har diskussion offentligen förts om sådana förhållanden, ehuru jag för min del icke ansett, att sådana saker borde närmare ventileras i en offentlig diskussion.

Konstitutionsutskottet har slutligen gjort gällande, att jag före vidtagandet av de mått och steg med avseende å undersökningen av försäljningslinjen, som avsågo granskningen av bankens portfölj, bort söka kontakt med riksdagen för att utröna, huruvida Kungl. Maj:t och riksdagen vore ense om lämpligheten att vid ifrågavarande tidpunkt försöka försälja aktierna. Till vad jag redan tidigare härutinnan anfört vill jag slutligen tillägga, att den sålunda påstådda underlåtenheten så mycket mindre synes kunna göras till föremål för en anmälan enligt § 107 regeringsformen, som ledamöter av riksdagen svårligen kunnat bilda sig en mening i berörda hänseende utan att känna åtminstone huvudgrunderna för ett försäljningsförslag med avseende å såväl priset för statens aktier som villkoren i övrigt för försäljningen, särskilt i vad de avsågo det framtida skyddandet av jordbrukskooperationens kreditbehov.

På grund av vad jag nu anfört, kan jag för min del icke finna annat, än att konstitutionsutskottets uttalanden icke utgöra en tillräcklig motivering för en anmärkning mot mig jämlikt § 107 regeringsformen.

Herr **Sävström:** Herr talman, mina damer och herrar! I den motivering, som ligger till grund för konstitutionsutskottets anmälan mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, anför utskottet, att det i ärendet icke finns några diarieförda handlingar, överhuvud taget inga handlingar alls. Det är emellertid på två punkter utskottet huvudsakligast riktar sin anmärkning mot finansministern. Den ena är, att inga åtgärder vidtagits för att lugna paniken bland insättarna; den andra rör sig om tillvägagångssättet vid försäljningsaktionen. Jag har med stor uppmärksamhet åhört det svar, som finansministern nyss avgivit. Jag har lika uppmärksamt tagit del av det anförande, som herr statsrådet höll vid remissen av propositionen om stödaktion för Jordbrukarbanken. Jag måste dock säga mig, att den lämnade förklaringen icke är tillräcklig. Det framgår icke, vad det egentliga skälet varit till att finansministern under den långa tid, som förflutit, stillatigande kunnat åse de stora uttagningar, som skedde efter det kraschen i Allmänna sparbanken ägt rum.

Nu säger herr statsrådet, att konstitutionsutskottets utlåtande bör tydas på det sättet, att anmärkningen om passivitet i det avseendet skulle hänföra sig närmast till tiden efter den 29 april, detta därför att utskottet skriver, att åtminstone efter det bankinspektören hade avgivit sin promemoria, herr statsrådet skulle haft utgångspunkter för bedömande av bankens ställning och kunnat vidtaga åtgärder för att motverka oron bland bankens insättare. Jag vill emellertid erinra om, att, när sparbankskraschen utbröt, herr finansministern behagade sammankalla samtliga riksdagspartiernas förtroenderåd, med undantag för det kommunistiska partiet, till en rådplägning, där bank-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

inspektören uttalade sig om hur situationen tedde sig. Inga direkta siffror kunde framläggas; de siffror, som därvid framlades, voro naturligtvis blott approximativa. Herr finansministern begärde råd och svar av partiernas förtroenderåd, huruvida de voro villiga att ge ett stöd till de insättare, som skulle komma att förlora sina väsentliga besparingar. De svaren fingo sedan förtroenderåden avgiva till herr finansministern. Nu säger herr statsrådet, att man icke kan jämställa situationen då och den nu ifrågavarande, ty han hade icke någon rapport från bankinspektören. Jag vågar emellertid säga, att om det hade funnits god vilja i det avseendet, så skulle naturligtvis ett sådant sammanträffande och ett sådant rådförande kunnat äga rum på ett rätt tidigt stadium.

Tidningen Dagens Nyheter — jag vet inte vilken ståndpunkt tidningen närmast intager till den situation, som nu inträtt — skrev i förrgår, att då högerreservanterna i bankoutskottet vända sig mot den kritik, som i detta avseende riktats mot herr finansministern för hans passivitet, de ingalunda tolka alla sina partivänners mening. Det är möjligt, att det förhåller sig på det sättet. Tiden före den 20 april förekommo också uttagningar, men dessa uttagningar, säger herr statsrådet, voro icke beroende på Stockholms Dagblads skriverier utan fastmer på kraschen i Allmänna sparbanken. Nåja, men även om det var förhållandet, fanns det icke en skyldighet för herr statsrådet att redan vid den tidpunkten ingripa eller att rådgöra med riksdagen om den situation, som uppstått? Jo, för visso. Man kan inte få någon annan förklaring till herr finansministerns passivitet än att här har under hela denna tid ett visst syfte legat bakom. Det kan icke vara möjligt annat.

Vad jag nu uppehållit mig vid är en s. k. underlåtenhetssynd, men verksynd är enligt katekesen någonting ännu mer straffbart. Till den sidan kommer jag, då jag går över till frågan om den försäljningsaktion, som herr statsrådet sedan beträdde. Den motivering för sin anmälan, som utskottet i förevarande memorial avgivit, är kanske inte det viktigaste i memorialet. Det viktigaste äro de handlingar, de protokoll, som här ha intagits i memorialet. Av dessa protokoll, framför allt av protokollen från Jordbrukarbankens styrelse, framgår det klart och tydligt en dragkamp mellan bankstyrelsen och finansministern. Herr finansministern ger order om, att storbankens män här skola få tillträde och undersöka portföljen i Jordbrukarbanken. Det framgår av det första protokollet. Jordbrukarbankens styrelse kan naturligtvis inte annat än med största motvilja motsätta sig ett sådant krav från finansministern. Man läser ju tydligt i protokollet, hur motvilligt det sker. Man nödgas i varje fall ändå gå med på det framställda kravet. Man har icke kunnat motsätta sig finansministerns önskan. I nästa protokoll uttalas det, hur regeringen ytterligare skärper kravet. I stället för att bankstyrelsen skulle vägra att gå med på något sådant, så finner man i det tredje protokollet, hurusom bankstyrelsen måste göra ytterligare eftergifter i detta avseende. Jag säger: om en sådan händelse skulle ha försiggått under det gamla lantmannapartiets dagar, vad skulle representanterna för detta parti ha sagt om någonting sådant? Här har man i dag varit angelägen, när vi diskuterade det förra utlåtandet, att framföra representanter från jordbrukarhåll, som skulle vittna om att Jordbrukarbanken icke är av någon större betydelse, när det gäller jordbrukarnas intressen i ekonomiskt avseende. Jag hoppas, att åtminstone flertalet av denna kammares ledamöter förstå anledningen till dessa vittnesmål. Ty det lider väl ändå inte något tvivel om att banken varit till nytta för jordbrukarna, när det gällt deras ekonomiska angelägenheter. Emellertid är det ju klart, att i det nödläge, som skapats genom denna försäljningsaktion, värdet av statens andel i företaget skulle förminskas och försämras. Under tiden svävar riksdagen i fullkomlig okunnighet om vad det rör sig om. Det ryktas

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

här i riksdagen, tidningspressen skriver om saken och det sprider sig ut över hela Sveriges landsbygd. Det är klart att uttagningar pågå såsom allra bäst över allt i landet, och bankens ställning försämras ytterligare. Herr finansministern borde väl åtminstone i det stadiet, när det var fråga om försäljningsaktion, ha försökt att taga reda på, hur den part, som faktiskt äger banken, staten, ställer sig till frågan om försäljning. Det sker icke, utan på sätt som jag förut sagt låter herr finansministern dessa ombud ifrån privatbankerna granska portföljen, och sedan i en hast sker denna vändning. Det yttrades av herr Möller i första kammaren, att det ingalunda är beroende på någon herr finansministerns åtgärd, att det sedan blev en lycklig utgång, utan det beror, sade han, kanske mera på vår Herre, som ställer allt till det bästa. Jag skulle vilja fråga en ärad representant från regeringspartiet här i andra kammaren, om det inte var på hans inrådan som den vändningen företogs ifrån försäljningsaktion till stödaktion.

Nu hava högerns män i utskottet i sin reservation anfört, att det icke finnes något hållbart skäl för anmärkning mot finansministern. Jag skall i det fallet inte vidröra en hel del andra saker, som kunde anföras, när det gäller denna anmärkning mot finansministern, det förslag t. ex. till köpeanbud, som förelåg från bankernas sida och allt vad som därmed sammanhänger. Jag skall gå förbi det; jag vet att detta kommer att med stort eftertryck framhållas här. När emellertid högerns män i utskottet säga, att här icke föreligger skäl till anmärkning, kan jag icke underlåta att erinra om en anmärkning, som för blott någon tid sedan i konstitutionsutskottet framfördes mot ecklesiastikministern, mot statsrådet Lindskog. Då gällde det ett ärende angående försäljning av kyrklig jord i Hasslövs socken i Halland, en i själva verket mycket obetydlig sak. Där voro högerns män i utskottet fullständigt eniga om en anmärkning mot ecklesiastikministern. Men så är det inte här. Man kan inte tala om dessa båda anmärkningsanledningar på samma dag, ty det är en himlavid skillnad mellan dem. I det nu föreliggande fallet kunna emellertid samma personer säga, att det icke föreligger skäl till anmärkning. Jag tycker, herr talman, att det sannerligen är en mycket allvarlig anmärkning, som framställes av konstitutionsutskottet. Herrarna finna redan av formuleringen i slutyrkandet, en formulering som icke ofta användes av utskottet, att det föreligger mycket starka skäl för den anmärkning, som utskottet gjort. Det bör redan från början klart och tydligt sägas ifrån, att så är förhållandet. Därför, herr talman, ber jag att få yrka, att denna av utskottet gjorda anmälan må med *gillande* läggas till handlingarna.

Herr **Magnusson** i Tumhult: Herr talman! Den utförlighet, varmed reservanterna utvecklat sin mening, befriar mig från förpliktelsen att mera ingående uppvisa haltlösheten av utskottsmajoritetens kritik mot herr statsrådets och chefens för finansdepartementet handläggning av det ifrågavarande ärendet.

Jag vill emellertid framhålla såsom något särskilt anmärkningsvärt, att, ehuru den nyss bifallna kungl. propositionen om en stödaktion för Jordbrukarbanken framlades i kamrarna redan den 14 maj, anmälningsskrifterna inlämnades av herrar Möller och Flyg först den 22 maj sent på aftonen. Det framgår härav, att stor tveksamhet måste ha rått, huruvida anmälan överhuvud taget skulle framställas. Sedan riksdagen nu fått taga del av handlingarna i målet, torde denna tvekan framstå såsom mycket förklarlig, och jag tror, att det hade varit lyckligast för anmärkarna, om denna tvekan fått fortfara. Såsom framgår av handlingarna har utskottsmajoriteten icke ens bevärdigat anmälarna den äran att få anmälningsskrifterna återgivna i utskottets utlåtande, vilket hittills varit brukligt. Jag vill inte bestrida, att utskottsmajoriteten ur viss

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

synpunkt kunnat ha goda skäl härför, men reservanterna ha ansett, att riksdagen i ett fall som detta, då anmärkningarna blivit föremål för livliga debatter, kan ha rätt att få kunskap om anmälningsskrifternas innehåll, och de hava därför återgivit dem i sin reservation. Reservanterna ha, såvitt jag förstår, punkt för punkt granskat och vederlagt anmälarnas påståenden. Jag skall, som sagt, icke upprepa vad reservanterna andragit. Vi anse oss emellertid ha förebragt en synnerligen stark motivering för den meningen, att det icke finns något hållbart skäl för anmälan mot statsrådet Wohlin enligt 107 § regeringsformen.

Reellt har statsrådet allenast fullgjort sin plikt att åstadkomma den utredning, som måste föregå framläggandet av förslag till riksdagen för att sätta Jordbrukarbanken i stånd att i enlighet med banklagens bestämmelser fortsätta sin verksamhet. Det begärda meddelandet, ägnat att motverka insättarnas oro, lämnade finansministern så snart utredningen i den frågan kommit, och han såg sig i stånd att lämna ett sådant meddelande. Formellt sett har icke påvisats, att herr statsrådet handlat i strid mot sina grundlagsenliga förpliktelser. Under sådana förhållanden kan det enligt min mening, om man vill bedöma dessa anmärkningar sakligt och utan obehöriga bihänsyn, icke göras gällande, att statsrådets handläggande och beredande av detta ärende kan vara förtjänt av anmälan enligt 107 § regeringsformen.

Jag skulle sålunda ha yrkat, att anmälan lades med ogillande till handlingarna, men då jag icke kunnat undgå att taga intryck av första kammarens uppfattning, att ett dylikt yrkande icke överensstämmer med grundlagen, en uppfattning som delas av det socialdemokratiska partiets grundlagsexpert i denna kammare, vill jag, herr talman, yrka att utskottets förevarande memorial lägges till handlingarna.

Herr *Laurin* instämde häruti.

Herr **Olsson** i Mora: Herr talman! Då riksdagen för sex år sedan under medverkan även av den nuvarande statsministern anvisade 15 miljoner kronor till aktieteckning i Jordbrukarbanken, hörde jag för min ringa del till den minoritet, som röstade emot detta äventyr. Jordbrukarbanken har därför för mig icke varit något hjärtebarn. Jag torde kunna betrakta den kallt och objektivt. Men sedan statsmakterna godtagit denna form för en avveckling av Lantmannabankens förolyckade rörelse, har jag ansett lojaliteten bjuda, att ingenting finge eftersättas för att göra det bästa möjliga av det nya företaget. Från denna lojalt sakliga utgångspunkt har jag med anledning av anmälningarna till konstitutionsutskottet sökt bedöma herr finansministerns handläggning av de angelägenheter berörande Jordbrukarbanken, som så småningom ledde till framläggandet av Kungl. Maj:ts proposition nr 238, vilken nyss behandlats här i kammaren. Jag har icke kunnat finna denna handläggning tillfredsställande. Men jag tillbakavisar bestämt varje försök att inlägga politiska motiv eller, som en ärad talare på smålandsbänken nyss yttrade, obehöriga bihänsyn i mitt bedömande av denna fråga. Jag erkänner gärna, att överdrifter förekommit i den kritik, som riktats mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Men överdrifter ha förekommit icke bara hos oppositionen utan även på den motsatta sidan. Det går, synes det mig, något för långt även med försvaret, när man inom konstitutionsutskottet hört medgivas, t. o. m. av herr finansministerns och regeringens ivrigaste försvarare, att handläggningen av frågan om stödaktionen för Jordbrukarbanken för all del kunnat vara skickligare och snabbare, men icke ett spår, icke den allra minsta skymt av ett så pass rimligt medgivande återfinnes i den reservation, som är vidfogad konstitutionsutskottets memorial. För min del kan jag utan förbehåll ansluta mig till den motivering, som anförts av konstitutionsutskottets majoritet. Och jag

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

är övertygad, att jag därvidlag har bakom mig en nästan enhällig uppfattning i det parti, som jag har äran tillhöra. Om befogenheten av anmärkningen råder det för övrigt inom detta parti ingen som helst meningsskiljaktighet, även om motiveringarna för en sådan anmärkning i någon mån kunna skifta.

Jag måste liksom utskottet finna, att det är synnerligen egendomligt, att herr finansministern under hela tiden från den 20 april, då insättarpaniken i Jordbrukarbanken av flera orsaker börjat, och ända fram till den 14 maj icke funnit anledning eller möjlighet till någon offentlig förklaring i syfte att lugna bankens insättare. Konstitutionsutskottets reservanter ha liksom tidigare herr finansministern själv gjort gällande, att det hade bort ankomma på bankens styrelse att rätta de vilseledande uppgifter, som i pressen förekommit om Jordbrukarbankens ställning. Formellt sett är detta alldeles riktigt. Men, herrar reservanter, är det troligt, att allmänheten skulle ha tagit ett sådant vittnesmål för gott? Är det icke naturligt, att allmänheten, efter vad som inträffat inom vår bankvärld, begärde besked från opartiskt, auktoritativt håll? Herr finansministern har förklarat, att han icke kunnat träda fram, därför att han var, både officiellt och privat, okunnig om bankens verkliga ställning. Bankinspektören anbefalldes att på kortast möjliga tid göra en undersökning av bankens ställning. Denna undersökning förelåg den 29 april, och den visade, att 2,5 miljoner genast behövde avskrivas och att av bankens aktiekapital och reserver, tillsammans 20,834,000 kronor, minst 12,225,000 kronor skulle gå förlorade, om banken skulle försättas i likvidation och nödgas realisera sina tillgångar. Varför, måste man fråga, kom icke heller nu en för insättarna lugnande förklaring, om det tidigare ansetts omöjligt att finna en form för ett lugnande ingripande? En berömd nationalekonomisk svärfar har för några dagar sedan uttalat, att en lugnande förklaring från herr finansministerns sida nu var obehövlig, sedan allmänheten fått del av bankinspektionens vördsamma promemoria. Gentemot detta tal är det tillräckligt att spörja: när fick den stora allmänheten del av bankinspektionens undersökning? Har den stora allmänheten fått detta i den dag som är? Herr finansministern har bl. a. hänvisat till riksdagens uttalande vid bankens inrättande 1923, det bekanta uttalandet, att statens ingripande då icke finge anses innebära en statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel. Detta uttalande är illa formulerat och lämnar rum för olika tolkningar. Men riksdagsdebatten vid bankens inrättande ger oss en vägledande belysning för den riktiga tolkningen. En talare, ledamot av bankoutskottet, yttrade här i andra kammaren, utan att, åtminstone såvitt jag i hastigheten kunnat finna, bli motsagd i debatten, att han förmodade, att hela riksdagen måste vara ense därom, att insättarnas medel i den nya banken måste garanteras under alla förhållanden. »Det kan väl icke vara rimligt», yttrade denne talare ordagrant, »att man under statens medverkan börjar med en bankinstitution, vilken bankinstitution upplånar pengar från allmänheten, och sedan, när man sagt a, vägrar att säga b, i fall den situationen skulle inträffa, att den nya banken icke bliver likvid». Så långt den ärade talaren.

Finansministern vågade, trots allt, ej föranstalta om den lugnande förklaring, som situationen krävde och som sannolikt, om den givits i rätt tid, skulle onödiggjort en stödaktion. Den 7 maj mottog finansministern ett köpeanbud å bankens aktier. I detta köpeanbud garanterades bankens insättare full likvid jämte ränta å sina fordringar, och det erbjöds dessutom 10 miljoner kronor för bankens aktier. Det kom ändå ingen lugnande förklaring. Och man är nästan färdig att säga, att efter allt vad som förekommit är man närmast förvånad över, att en kommuniké äntligen utfärdades den 14 maj. Det förelåg ej heller då någon absolut säkerhet för finansministern. Regeringen visste inte, om riksdagen skulle bifalla den beslutade propositionen om stödaktionen. Men regeringen borde ha vetat från början, att i ett bankföretag, där staten är så gott

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

som ensam ägare, där måste, som bankoutskottet uttalar i sitt utlåtande, det anses praktiskt taget uteslutet, att en likvidation av banken eller avveckling på annat sätt av dess verksamhet skulle komma i fråga under sådana förhållanden, som kunde medföra risk för bankens insättare. Plikten att söka hindra panik var uppenbar. Och den blev dubbel, sedan förhandlingar inletts om bankens försäljning. Ty om man vill sälja en vara, måste man vara dubbelt angelägen att se till, att varan ej förlorar sitt värde. Ett barn kan vara mer eller mindre kärt, men om det ligger i sjön, störtar man ej först till en livförsäkringsagent, utan man försöker först att få barnet på det torra. Man kan ha olika meningar om, när en försiktig finansminister kunnat träda fram utan risk, men på något stadium före den 14 maj borde en lugnande förklaring kunnat utfärdas, antingen av finansministern eller också genom bankinspektionen eller också på annat sätt. Besked om riksdagens ställning borde mycket väl, om det ansetts erforderligt, kunnat vinnas genom en hänvändelse till ledande kretsar inom riksdagen. En sådan hänvändelse gjordes, när banken inrättades 1923, och den borde kunnat göras även nu, liksom den kunde ske, när det gällde att skydda insättarna i de enskilda sparbankerna. Omsorgen för den av staten ägda Jordbrukarbanken borde ej vara mindre än omsorgen för de privata sparbankerna.

Som jag redan sagt, borde dubbel anledning till sådan hänvändelse till riksdagen ha förelegat genom de förhandlingar, som upptogos angående bankens försäljning. Vägen var ingalunda otrampad. Jag vill påminna om, att den nuvarande statsministern här inne i statsrådsrummen 1923 själv deltog i herr Thorssons snabba och handfasta beredning av frågan om Jordbrukarbankens bildande. Att en undersökning gjorts på försäljningslinjen, skall jag för min del icke klandra, fastän jag tillåter mig säga, att det nog icke varit till affärsbankerna, som riksdagen och tidigare finansministern tänkt sig en försäljning, utan har det snarare varit till konsortier av enskilda lantbrukare. Sättet för försäljningsförhandlingarna är emellertid högst anmärkningsvärt. Det är redan från början egendomligt, att den av regeringen utsedda bankstyrelsen icke ens underrättades om försäljningsförhandlingarna, och det blir verkligt betänkligt, när finansministern trots alla invändningar från bankstyrelsen förmår styrelsen att öppna bankens portfölj för ett antal konkurrenter, utan att en försäljningsproposition kommer till stånd. Hade det ej varit naturligare, att ett anbud infordrats å bankens insättarklientel och bankens rörelse, ett anbud å bankens goodwill. Om man så vunnit en rimlig utgångspunkt för fortsatta förhandlingar, borde finansministern förvissat sig om, att riksdagens stöd för en försäljningsaktion kunde vinnas. Nu visste ej finansministern ens, om banken var till salu. Han öppnade bankens portfölj till sannolikt allvarlig skada för bankens fortsatta verksamhet, och så kommer helt plötsligt, kanske nerifrån de småländska trakterna, de kalla vindar, som tvingade seglaren att övergå från styrbords halsar på försäljningslinjen till babords halsar på kreditkasselinjen. Den 10 maj märker man i handlingarna sista spåret av försäljningsförhandlingarna. Från den dagen behövde finansministern nära nog lika många dagar att få sin proposition om stödaktion färdig, som finansminister Thorsson år 1923 använde för propositionen om Jordbrukarbankens inrättande. Med någon förtänksamhet borde finansministern ha kunnat operera efter två linjer. Han behövde ej med nödvändighet segla, något, som ganska ofta har sina risker. Han borde kunnat operera på två linjer, så att, när försäljningsförsöket strandade, borde propositionen om stödaktion kunnat vara färdig att framläggas för riksdagen utan dröjsmål. Varje dag var ju betydelsefull och den var dyrbar.

Såvitt jag förstår, har konstitutionsutskottet med fog funnit finansministerns handläggning av frågan om bankens försäljning anmärkningsvärd, liksom all-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

deles särskilt hans förfarande beträffande bekantgörande av bankens portfölj.

Eftersom finansministern nyss var inne på ett par parallellfall, så vill jag i förbigående anmärka, att båda dessa fall voro av helt annan betydelse och hade helt andra sannolika verkningar än den åtgärd, som företogs beträffande Jordbrukarbankens portfölj. Utskottsreservanterna ha emellertid också för sin del trott sig kunna peka på ett parallellfall. Reservanterna erinra om, att finansminister Thorsson år 1923 lät bankdirektörerna Rydbeck och Nachmanson granska Lantmannabankens ställning. Jämförelsen är, såvitt jag förstår, något för haltande. Ty för det första var Lantmannabankens ställning en väsentligen annan än Jordbrukarbankens. Där fanns ju i Lantmannabanken ej mycket att förspilla. Men för det andra skulle jag vilja fråga, vad det var för bankmän egentligen, som anlitades för denna granskning år 1923. Var det två bankmän, som traktade efter bankens hemligheter, om de ej kunde lägga vantarna på hela banken? Nej, det var två opartiska värderingsmän, för vilka den dåvarande finansministern visat så stort förtroende, att han insatt dem båda i styrelsen för Kreditkassan av år 1922.

Vad den formellt konstitutionella sidan av denna sak angår, kan jag fatta mig ganska kort. Det räcker med att i största korthet summera, att Jordbrukarbankens av regeringen utsedda styrelse icke ens underrättades om, att förhandlingar upptagits angående bankens försäljning, att inga handlingar om bankens försäljning diarieförts, och att ej ens Kreditkassans yttrande inhämtats angående stödaktionen åt Jordbrukarbanken, fastän ju regeringen förutsatte Kreditkassans medverkan till den stödaktion, som föreslagits. Denna sistnämnda försummelse har haft till följd, att bankoutskottet nödgats inhämta yttrande från Kreditkassan. Och så har det kommit fram, att kassan saknade medel för den av regeringen föreslagna stödaktionens utförande.

Jag har, herr talman, ingen lust att använda större våld än nöden kräver, men jag kan å andra sidan icke av politiska skäl undertrycka en sakligt motiverad mening.

Jag har redan förklarat, att jag finner konstitutionsutskottets anmälan fullt befogad. Betydande värden ha äventyrats genom finansministerns mått och steg vid denna frågas handläggning. I sin i regel lysande, om än i dag något matta stridsrustning är den nuvarande chefen för finansdepartementet säkerligen ingen Hamletfigur, som jämt det goda vill och städs det onda verkar. Men vid nu ifrågavarande frågas handläggning har han oavsiktligt kommit att tjäna intressen, mot vilka professor Wohlin en gång tidigare gått till frejdig strid.

Det återstår att med ett par ord beröra, vad kammaren bör göra med anledning av konstitutionsutskottets anmärkning. Av finansministerns yttrande här i dag, liksom av högerreservanternas uttalanden, framgår snarast, att dessa försvarare med all kraft söka göra gällande, att finansministerns och regeringens sätt att behandla denna fråga icke varit felaktigt eller omotiverat utan tvärtom ganska lämpligt och efterföljansvärt. För dem av kammarens ledamöter, som emellertid anse, att den form av ministerstyrelse och det missgrepp av för statens intressen uppenbart skadlig art, som vid detta ärendes handläggning inom regeringen uppenbarats, måste i fortsättningen avvärjas, för dessa kammarledamöter räcker det därför ej att lämna detta ärende utan ett eget uttalande. I nuvarande läge är ett uttryckligt gillande av den förevarande anmärkningen ofrånkomligt. För icke länge sedan har det hänt, att röster till allmänhetens förvillande dristat framställa, att det inneburit ett förtroendevotum för vederbörande statsråd, att en anmärkning av andra kammaren utan ogillande lagts till handlingarna. Efter detta synes det motiverat, att man med stöd av gammal praxis i denna kammare

förebygger en sådan vantolkning, att ett beslut om en anmärknings läggande till handlingarna framställes som ett förtroendevotum för vederbörande statsråd och ett avståndstagande från konstitutionsutskottets ståndpunkt.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

På grund av vad jag sålunda haft äran anföra, ber jag, herr talman, att få yrka, att konstitutionsutskottets memorial måtte med gillande läggas till handlingarna.

Herr **Engberg:** Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren gjorde sig skyldig till ett litet litterärt, men därför ej mindre tankeväckande misstag. Han lade i herr statsrådets mun något, som han trodde, att Hamlet hade sagt. I själva verket var det uttalat av en vida intressantare figur, ingen mer och ingen mindre än Mefistofeles. Denna felsägning av min ärade vän på dalabänken är kanske symbolisk. Ty herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har under stundom synts mig, icke endast i sin ungdoms strålande dikter utan även i sin mandoms vilda framfärd, erinra om honom, som Göthe förevigat i sitt oförgätliga verk. Men det kanske ligger också något annat i felsägningen. Min ärade vän var måhända undermedveten om de ord, som Hamlet mumlade, »att vara eller icke vara, det är frågan». Men, herr talman, jag vill lämna sakens litterära sida, även om denna är naturlig med hänsyn till herr finansministerns antecedentia, och övergå till sakens mera reella sida.

Låt mig då först emellertid i anledning av vad som sades av herr Magnusson i Tumhult påpeka det egendomliga i, att högern i denna kammare med herr Magnusson i spetsen nu uppträder som böneman för det bolsjevikiska partiet. För mig, herr talman — som ej kan höja mig upp till något slags medkänsla med och något slags högaktning för det sagda partiet, — för mig framstår det som sällsamt, att kammarens konservative bondeledare skall vara den, som klandrar konstitutionsutskottet för att det ej givit herr Flyg tillräcklig ära och berömmelse i detta sammanhang och ej avtryckt det något knaggliga opus han avfattat. Jag vill för min del, herr talman, säga, att vi i utskottet ej tillmätt de skrifter, som inlämnats, någon avgörande betydelse. För oss ha legat till grund de handlingar, som äro avtryckta i konstitutionsutskottets memorial. Det är på basis av dessa handlingar vi fällt vår dom. När herr finansministern, som jag nu till min glädje upptäcker på sin plats, höll sitt lysande anförande — det vill jag utan vidare erkänna att det var, vad gäller formen — till sitt försvar vid remissen av propositionen, förklarade en så gott som enhällig högerpress, att det vore genom detta anförande definitivt fastslaget, att den kritik, som riktats mot finansministerns åtgärder, varit byggd på löst skvaller, korridorprat o. s. v., och att nu vore det klarlagt, att »bakdantarna», som uttrycket föll, varit ute i ogjort väder. Ja, herr talman, för dem, som läst igenom de aktstycken, som nu ligga på bordet, bör det i detta nu stå klart, hur orimligt och oriktigt den mening dömde, som gjorde gällande, att kritiken saknade fog. Det har visat sig, som också herr Hansson med skäl framhöll, att det starka omdöme, vari hans anförande den gången utmynnade, är notoriskt underbyggt på varje punkt med fakta, som var och en kan taga på.

Min ärade partivän, herr Charles Lindley i första kammaren, som är en god livsfilosof, berättade en gång i kammaren i en debatt, att det kunde hända, att när han kom sent hem och fick snubbor och försökte komma med någon ursäkt till sin äkta hälft, han mottog den repliken: »Inga förklaringar, Charles, det gör saken bara värre.» Jag kan ej neka, herr talman, till, att när jag lyssnade till innehållet i detta papper, som statsrådet och chefen för finansdepartementet i dag läste upp i första kammaren och med någon liten modifikation i denna kammare, gjorde jag samma reflexion som vederbörande i den nyss an-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

förda anekdoten. Förklaringen var enligt min mening av den art, att den icke förbättrade statsrådets situation utan alldeles tvärtom.

Jag skall ej gripa ut punkter, som redan av två föregående talare här utförligt berörts. Jag skall taga upp ett par punkter, som för det första ur konstitutionell synvinkel men för det andra även ur realfrågans synvinkel äro av intresse.

Herr statsrådet förklarade med ett visst patos: vad begär ni, mina herrar, att jag skulle göra? Jag hade i min hand å ena sidan gällande banklag med dess 91 § och å andra sidan riksdagens skrivelse av 1923. Anse ni, mina herrar, så var hans konklusion, att jag kunde taga på mitt ansvar att utfärda en sådan lugnande förklaring? Titta vi i handlingarna, så draga vi oss till minnes, att en lugnande förklaring utfärdades den 14 maj, även om ordalagen voro något besynnerliga. Vad förelåg då för nya omständigheter eller, ur konstitutionell synpunkt, vad var det för nytt underlag, som herr statsrådet hade att bygga på, då han instämde i herr statsministerns lugnande förklaring i denna kammare? Mig veterligt förelåg icke något annat än det något tunna, kvantitativt magra resultatet av den démarche, som en av kammarens bondehövdingar på måndagen gjort hos statsministern, d. v. s. propositionen om stödaktion åt Jordbrukarbanken. Den omständigheten, att regeringen beslutat till riksdagen avlåta en proposition, av vilken för det första kamrarna ännu icke haft tillfälle att taga del därför att den icke var avlevererad, och beträffande vilken för det andra den icke kunnat veta ett spår, om riksdagen skulle bifalla den eller ej, tillför ju icke, såsom var och en måste inse, något nytt sakligt moment, något stöd för herr statsrådet och chefen för finansdepartementet till att avgiva den förklaring, som avgavs i kammaren den 14 maj. Alltjämt gäller 91 §, alltjämt vidbliver herr finansministern sin tolkning av riksdagens skrivelse av år 1923. Det nya, som tillkommit, var propositionen, som icke lämnade något konstitutionellt stöd för utfärdandet av en sådan förklaring. Jag hör herr statsrådet begära ordet, och jag avvaktar hans replik. Jag kan icke tänka mig, att hans replik kan innebära något annat än att han gör gällande, att han har dock nu kommit i kontakt med riksdagsopinionen. Men då borde han märka, att han i och med detsamma slår benen undan den logik, som uppbar motiveringen i hans nyss här upplästa aktstycke. Ty när det gäller förhållandet till riksdagen, har ju herr finansministern nyss hävdat, att han med banklagen och med 1923 års beslut bakom sig icke kunnat företaga någon démarche.

Jag kan icke neka mig nöjet att erinra därom, hurusom regeringen i andra fall visat sig angelägen om att få stöd hos riksdagen, innan en viss åtgärd vidtagits. Vi behandlade nyligen och godkände en proposition, som innebar, att vi beviljade 30,000 kronor till änka och barn efter en dansk entreprenör. Jag röjer icke, mina herrar, någon hemlighet, som jag icke har rätt att röja, när jag omtalar för kammaren, att regeringen ansåg det nödvändigt att före sitt ställningstagande till frågan om denna ersättning av 30,000 kronor inkalla utrikesnämnden och höra dess uppfattning. Jag kan också erinra om en annan sak, vid vilken herr Olsson i Mora åtminstone snuddade. Det var uttryck åt ett slags självberöm, som herr finansministern gav, när han talade om att han dock ådagalagt sin åstundan att söka samförstånd med riksdagen: hur var det icke, sade han, då det gällde den allmänna sparbankskraschen, visade jag icke då, att jag var angelägen att söka känning med riksdagens olika partier? Det var vad herr finansministern anförde som stöd och försvar för sig. Det var enligt min uppfattning, mina herrar, i själva verket en självanklagelse av allvarlig art. Det innebär, som var och en bör ha insett, att när det gällde att taga hänsyn till privata insättares iråkade belägenhet i privata bankanstalter i landet, då var herr finansministern angelägen att få kontakt omedelbart med

riksdagspartierna, men när det gällde det av staten ägda och under finansministerns högsta vård och ansvar stående företag, som Jordbrukarbanken utgör, då hade han icke behov av att söka en sådan snabb kontakt. Det förefaller, som om de båda nämnda exemplen kunde räcka för att understryka, att det slags försvar, som herr finansministern försökte för sin underlåtenhet att lugna insättarna, icke håller.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag vill vidare påpeka en egendomlighet i herr finansministerns framställning. Han sade, att han hänsköt, som orden föllo, till bankstyrelsen spörsmålet om portföljens öppnande. Ja, jag får säga, att det är en ganska långt driven formuleringsskicklighet in i det rosenrasande att orda om ett hänskjutande till bankstyrelsens bedömande i detta fall. Betrakta den serie i tre etapper, som de notoriska påpressnings- och påtryckningsåtgärder, som herr finansministern tillgripit, utgjort och vilka återspeglas i Jordbrukarbankens protokoll av den 3, den 5 och den 6 maj och som jag är övertygad om att herrarna i kammaren tagit del av! Jag kan icke se annat än att vad som förelåg, det var, att denna styrelse — det framgår nogsamt, om man läser mellan raderna i dess protokoll — kände trycket från finansministern så hårt, att den icke hade annan möjlighet än att välja mellan alternativet att ställa sina platser till förfogande eller underkasta sig herr statsrådets tydligt uttryckta vilja.

Det har av herr statsrådet i hans framställning särskilt tryckts på att han icke har underlåtit något, när det gällde att tillgodose rikets nytta, när han beträdde försäljningslinjen. Jag får verkligen säga för min del, att jag aldrig varit med om att klandra, att han övervägt försäljningslinjen, men jag har varit med om att klandra och jag vill klandra mycket, mycket starkt, att han ger sig in på försäljningslinjen så långt, att han icke kan vända tillbaka utan att bankens affärshemligheter röjas, och därefter kastar sig in på kreditkasselinjen.

Jag skall be att med några ord få beröra problemet om ministerstyrelse, ty jag vill göra klart, att det naturligtvis icke från vår sida varit meningen att hävda en sådan orimlig doktrin, som att chefen för ett departement i förberedande åtgärder skall underbygga varje steg han tar med ett Kungl. Maj:ts beslut. På den punkten säger sunda förnuftet, att rörelsefriheten för ett statsråd måste vara högst betydande, ty i annat fall skulle vi få en byråkratisering och ett officiellt remissväsende, som enligt min uppfattning skulle kunna lända till skada. Men därifrån och att komma ända dithän att icke på något stadium av försäljningsfrågans hela bana ända till den minnesvärda måndag, då kovändningen måste ske, ha känt ett behov av att få ett Kungl. Maj:ts beslut, icke ens då han lät storbankerna stiga över tröskeln till portföljen, det är att ta sig en rörelsefrihet i större utsträckning än som är förenligt med nödig hänsyn till allmänt väl.

Jag har den uppfattningen, att även om man nödgas tillerkänna en departementschef en viss rörelsefrihet i allmänhet i affärsmässiga åtgärder, så finnas dock gränser, som icke få överskridas, och där det måste sägas klart ifrån, att det gått för långt. Jag gör ett tankeexperiment, herr statsråd. Antag, att herr statsrådet icke funnit någon, som fallit honom i ämbetet, antag, att proposition om försäljning av statens aktieinnehav i Jordbrukarbanken kommit på kamrarnas bord, hur hade då, mina herrar, vårt läge varit? Jag säger öppet, att vi varit försatta i en tvångssituation. Det är uppenbart, att då hade i dessa förberedelser ingått öppnandet av bankens portfölj, och jag tror, att det icke varit så rådligt att i en sådan situation taga upp en strid mot försäljningstanken, när alla hemligheter redan varit röjda. Hade det varit för mycket begärt, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förfarit så, att han vänt sig under hand till riksdagens olika partiledare och hört sig för, om det funnits någon utsikt att beträda försäljningslinjen? Antag, att han fått den uppfattnin-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

gen, att det funnits en viss utsikt härtill, varför icke då fullfölja undersökningen och höra sig för: är ni med, om jag sträcker mig så långt, att jag öppnar portföljen för de konkurrerande storbankerna? Jag tycker, att det hade varit naturligt med hänsyn till normal respekt för riksdagen, men för det andra hade det varit lika naturligt att, innan han kommit så långt, att det gällde att förråda hemligheter åt storbankerna, han skaffat sig ett Kungl. Maj:ts beslut på den saken. Det tror jag, att man ur konstitutionell synpunkt bör kräva i detta land. Jag vill icke gå så långt som de herrar av högerpartiet, som 1926 påtalade, att ett litet papper, där det gällde en struntsumma, icke anmälts hos Kungl. Maj:t, då det gällde vin- och spritcentralen, något som man då betecknade som en oerhörd ministerstyrelse från vederböranden finansministers sida. Ack nej, det är icke fråga om något sådant, utan det är fråga om att med sunt förnuft avväga vad som kan vara rimligt och vad som måste anses vara orimligt, när det gäller att från departementschefens sida handla och vandla med statsägda företag.

Vidare, mina herrar, om försäljningslinjen tages upp i en sådan situation, vad hade varit naturligare än att herr finansministern hade hört sig för, om läget verkligen kunde betraktas såsom gynnsamt för en aktion i frågan. Icke heller något sådant har skett. Och när ledaren av kammarens och riksdagens största parti två gånger vänder sig till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet med förfrågan, om han icke vore villig att i interpellationssvarsväg eventuellt kunna ge besked om insättarnas belägenhet, så må man säga, att när han avvisar något sådant, detta var ett tecken på att det brast icke bara i omsikt vid ärendets handläggning, det brast också i den goda viljan.

Jag vill tillägga ännu en sak, herr talman. Det har sagts kring detta ärende från olika håll, att här förelåge en hets, att här förelåge fruktansvärda överord och att här förelåge förlöpningar av olika slag. Ja, mina herrar, jag tillhör icke dem, som ta på sig sina bästa byxor, när jag går ut och slåss, det vill jag för egen del deklarera, men å andra sidan har det visat sig, om vi titta till kärnan, så står det dock fast, att vad herr statsrådet låtit komma sig till last har motiverat, att utskottet upprepat den stränga lokution, som 1830-talet använde i ett av sina konstitutionsutskottsbetänkanden. Det kan icke hjälpas, att det är en felbedömning av läget från herr statsrådets sida, om han tror, att det är fråga om en illasinnad politisk aktion. Jag vågar försäkra honom, att det är få av denna regerings ledamöter, som stod så väl till boks i den allmänna opinionen på grund av hans kända och erkända begåvning, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Att han försatt sig i det läge, dit han kommit, att han kommit i en ohjälplig motsats till majoriteten i denna kammare, att han genom sina göranden och låtanden har vållat, att man måste mot honom rikta en anmärkning med anförande av den strängaste formulering, är sannerligen icke vår skuld, utan det är hans egen, och det är därför som vi i detta ögonblick måste säga så att det hörs, att de åtgöranden och de underlåtenhetssynder, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet låtit komma sig till last vid handläggningen av dessa spörsmål, ha varit sådana, att det är en klar skyldighet för riksdagen att reagera med sådan kraft, att regeringen icke gärna kan missförstå det.

Med herr Engberg förenade sig herr *Höglund*.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wohlin:** Herr talman, mina herrar! Jag har icke varit i tillfälle att åhöra annat än herr Engbergs sista anförande och skall därför begagna den korta tidsfristen före middagspausen till att bemöta vad han hade att anföra.

Herr Engberg förklarade, att han icke brukade ta på sig sina bästa byxor,

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

då han går ut och slåss, och det skall Gud veta, att han inte brukar göra. Men jag får erkänna, att han i dag tagit på sig bättre byxor än under de föregående veckorna, då han skrivit i sin tidning och kallat mig för en landsfara och en vettvilling och beskyllt mig för att stå i maskopi med storbankerna, att i samråd med dem vilja lönnmörda landets egen bank och att gå enskildas intressen gentemot det statsintresse, som det varit min ämbetsplikt att förfäkta. Dessa våldsamma och ogrundade beskyllningar återfinnas dess bättre icke i de socialdemokratiska partiledamöternas anföranden idag, utan denna dag har man hört sådant allenast i ett anförande i första kammaren, ett anförande som hölls av kammarens ende kommunist. Det har likväl ändå inträtt någon ändring i förhållandena mot för tre veckor sedan, när jag nu finner, att anmärkningen mot mig icke innefattar sådana beskyllningar för ohederlighet, som i en viss del av pressen förekommit under de föregående veckorna, utan frågan har ställts på ett rent konstitutionellt plan och kan således nu diskuteras på sådant sätt, som man inom riksdagen efter hävdvunna principer brukar diskutera varandras åtgöranden.

Låt mig än en gång rekapitulera vad som för mig varit det principiellt avgörande i detta ärende, att jag icke av tanklöshet eller brist på övervägande underlåtit att lämna denna så mycket omtalade förklaring, som här figurerat i debatten. Jag vill understryka ännu en gång, att de underhandsframställningar, som framförts till mig om att avgiva denna förklaring och som två gånger gjorts av det stora socialdemokratiska partiets ärade ordförande, ena gången i slutet av april och andra gången i början av maj, samt de liknande framställningar, som gjorts av två andra av riksdagens ledamöter, av vilka den ene tillika är ledamot av bankstyrelsen, av mig besvarats nekande, icke på grund av ovilja eller kallsinnighet eller någon annan sådan känsla gent emot de personer, som frågat mig, utan på grund av min djupt kända principiella uppfattning om vad jag i ett sådant brydsamt läge borde ha rätt att säga eller icke säga. Jag har velat understryka den uppfattning, som delas av åtskilliga i denna kammare, att jag icke kunnat med bankinspektörens rapport i ena handen, utvisande att i gynnsamt fall $7^1/_2$ milj. kronor vore borta, och banklagen i andra handen och dess 91 §, som stadgar, att en så beskaffad bank skall gå i likvidation, gå i god för insättarna runt om i landet, när jag icke bakom mig hade något den svenska riksdagens beslut, på vilket jag kunde stödja mig om full garanti för insättarnas medel.

Nu har herr Engberg icke, såvitt jag kunde förstå, kunnat rikta någon vare sig principiell eller annan erinran mot dessa skäl för min ståndpunkt, utan han har turnerat saken på det sättet, att han frågar: varför kunde regeringen ge en sådan lugnande förklaring den 14 maj, då endast en proposition förelåg, innefattande förslag till vissa stödåtgärder för banken? Hade situationen, spörjer herr Engberg, nämnvärt ändrats genom att denna proposition beslutats i konseljen dagen förut, avsedd att föreläggas riksdagen en av de närmaste dagarna därefter? Ja, mina herrar, den kommuniké, som med anledning av propositionen utarbetades och som sedermera av hans excellens herr statsministern delgavs denna kammares ledamöter såsom svar på herr Per Albin Hanssons interpellation, var efter mycket noggrant övervägande så avfattad, att den skulle täcka just det som kunde sägas i detta ögonblick men icke skjuta över vad som vid det tillfället var möjligt att omtala. Pressmeddelandet beslutades den 14 maj och detta pressmeddelande hade den lydelse, som här följer: »Enligt vad T. T. av chefen för finansdepartementet inhämtat, har Kungl. Maj:t under måndagen beslutat proposition till riksdagen rörande Jordbrukarbanken. Propositionen, som torde komma att avlämnas möjligen redan under onsdagen, avser åtgärder av natur att undanröja den framkomna oron bland bankens insättare.» Om herrarna läsa denna kommuniké, finna ni alltså, att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

här är icke utsagt från min eller någon annan regeringsledamots sida, att ens på detta stadium den 14 maj man vågade ikläda statsverket förpliktelser, som skulle kunna komma att följa, om vi godtogo principen om full ersättning till denna banks insättare i händelse av någon katastrof, utan vi formulerade presskommunikén precis så som den nu av mig upplästs, nämligen att propositionen innebär »åtgärder av natur att undanröja den framkomna oron bland bankens insättare». Sedan har ju också ytterligare en lugnande förklaring lämnats av bankoutskottet, sedan bankoutskottets majoritet gått in för att tillstyrka denna proposition, och sålunda har självfallet, när riksdagens beslut nu är fattat för någon stund sedan om ett godkännande av propositionen, situationen blivit en annan. Herr Engbergs lilla turnering i detta hänseende kan sålunda icke på något sätt rubba min allvarliga övertygelse om att jag under de gångna veckorna från min utgångspunkt, såsom jag såg banklagen och bankinspektörens rapport och läste riksdagsskrivelserna av år 1923, saknade fog för och icke var berättigad att lämna en dylik förklaring för att lugna allmänheten; och jag tror, att herr Engberg, som har ganska lätt för att överhuvud sätta sig in i allt möjligt, även skall ha en stor förmåga att kunna sätta sig in i min tankegång och kunna förstå det för mig avgörande, när jag efter moget övervägande vägrade lämna en förklaring med ett sådant innehåll.

Herr Engberg har därefter sagt, att det förekommit två fall, av vilka framgår, att dels regeringen och, i ett enskilt fall, särskilt jag icke underlåtit att söka kontakt med de ledande inom riksdagen, och vilka fall borde visa, att jag hade alla skäl att jämväl i fråga om denna försäljning av Jordbrukarbanken söka kontakt med riksdagen. Det ena av herr Engberg åberopade fallet gäller en ersättning till en utländsk undersåte, vilken ersättningsfråga var av ganska ömtålig natur. Innan den framlades för riksdagen i proposition, underställdes densamma utrikesnämnden, vilkens ledamöter såsom bekant äro strängt bundna av sekretess i fråga om vad som meddelas dem. Detta exempel kan emellertid väl icke rimligen tagas till intäkt för min underlåtenhet att söka kontakt med riksdagen i denna fråga, eftersom utrikesnämnden icke är rätt forum för ärenden sådana som detta. Detta exempel faller, så vitt jag förstår, fullkomligt till marken såsom jämförelsematerial.

Det andra exemplet återigen skulle i förstone kunna tyckas vara mycket talande och gick ut på att jag enligt herr Engbergs uttryck för ett visst självberöm omnämnt, att jag hade sökt samförstånd med riksdagen, då det gällde frågan om statsgaranti för insättarna i de s. k. allmänna sparbankerna. Ja, det förhåller sig alldeles riktigt på det sättet, och i försvarsinlagan framförde jag att jag vid det tillfället tagit initiativ till att sammankalla förtroenderåden för riksdagens samtliga partier, men jag har sedermera i första kammaren fått mottaga en skarp reprimand för att jag på den punkten icke talat fullt sanningsenligt, eftersom det kommunistiska partiets förtroenderåd icke varit inbjudet till detta sammanträde — en detalj, som jag glömde bort. Nu får jag säga, att jämförelsen mellan detta fall och det nu föreliggande är icke alldeles hållbar, ty märk väl, herr Engberg, då jag tog initiativet till detta sammanträde med representanter för förtroenderåden, som kom till stånd i sparbanksfrågan, hade jag i min hand byråinspektören Dahlins utredningar rörande ställningen hos de ifrågavarande sparbankerna i Stockholm, Örebro, Falun och Göteborg, d. v. s. det utredningsmaterial, på vilket jag måste grunda mitt omdöme, när det gällde att avgöra, huruvida och i vad mån staten borde ikläda sig garanti för insättarna i dessa banker. Men jag hade icke samma utredningsmaterial till hands i fråga om försäljningslinjen tidigare än då bankinspektören avgav en dylik rapport. Härtill kommer, herr Engberg, att det ligger en viss skillnad i att rådgöra med riksdagen i en fråga, där någon banksekretess överhuvud taget icke är påkallad, och att rådgöra med riksdagens leda-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

möter och förtroenderåd om en fråga, där man måste inför dessa personer för att överhuvud kunna klargöra ärendet utlämna vissa till banksekretessen hörande spörsmål. Den omständigheten, att jag inför partiledaren den 30 april inskränkte mig till att föredraga huvudinnehållet av bankinspektörens P. M. och ogärna såg, att en längre diskussion vid det tillfället utspann sig, har sin grund däri, att bankinspektören vid detta tillfälle kort innan sammanträdet för mig uttalade farhågor för att bli för mycket utfrågad rörande bankens engagemang, och han var närvarande vid detta sammanträde icke i egenskap av tjänsteman närmast, utan han tillkallades här vid sidan av sin vanliga ämbetsplikt. Jag tror sålunda, att icke heller det andra av herr Engberg anförda fallet håller vid jämförelse med det, varom här är på tal.

Ytterligare och innan jag slutar får jag nämna, hurusom herr Engberg klandrade mig för att jag icke tagit till grund ett konseljbeslut, innan jag överhuvud taget slog in på försäljningslinjen. Herr Engberg har förklarat, att han vill företräda en large och tolerant tolkning av ett statsråds rättigheter att förbereda ett ärende för Kungl. Maj:t, men han anser, att det finns en viss gräns, som icke får överskridas vid detta förberedelsearbete, och han anser tydligen, att den gränsen i det föreliggande fallet har blivit överskriden. Jag får på den punkten ånyo erinra om, att den föregående regeringens finansminister på ett enligt min uppfattning fullt naturligt sätt, utan att till grund för sitt handlingssätt ha haft något som helst konseljbeslut, inlät sig i förhandlingar rörande en synnerligen viktig, svenska statens intressen i högsta grad berörande fråga, nämligen frågan om malmavtalet. Han hade som sagt vid det tillfället icke något Kungl. Maj:ts beslut bakom sig. Jag tror, att den larga och toleranta uppfattning om ett statsråds rättigheter att vidtaga åtgärder för ett ärendes förberedande behandling, som herr Engberg nyss gav uttryck åt, denna toleranta hållning har nog bytts i en viss intolerans vid nu ifrågavarande tillfälle, kanhända av andra skäl än de rent strikt konstitutionella. Det ligger måhända ännu något kvar av det grums i botten, som under de första veckorna, när hetskampanjen i herr Engbergs tidning kom fram, gjordes mot min personliga integritet.

Hade riksdagen fått ett förslag, säger herr Engberg vidare, till bankens försäljning, hade den kommit i en tvångssituation. Nej, ingalunda, herr Engberg! Först och främst hade bankernas representanter på sätt, jag förut utvecklat, icke tillfälle att genomgå och fingo icke tillträde till det, som är det för bankens ställning gentemot konkurrenterna utan tvekan avgörande, nämligen bankens inlåning med tillhörande kundkrets, utan de fingo endast kännedom om vissa engagemang hos banken, vilka för övrigt till stor del voro bekanta förut, och vilka engagemang konstitutionsutskottet självt i sitt tryckta memorial utlämnat till offentligheten, om också med strykande av en del namn å bolag och enskilda personer. Jag har sannerligen icke gått så långt, som konstitutionsutskottet har gjort på den punkten, och jag kan ingalunda finna, att riksdagen hade befunnit sig i en dylik tvångssituation. Det sannolikaste hade väl varit såsom stämningen nu visat sig vara i kammaren, att riksdagen med förkastande av försäljningslinjen gått in för en lösning av frågan antingen efter den linje, som nu var föreslagen i propositionen, eller efter en annan linje, nämligen att sätta in nya friska statspengar i detta bankföretag.

Det kan så mycket mindre vara tal om att försätta riksdagen i någon tvångssituation i det fallet, som självfallet, på sätt jag ännu en gång vill understryka, banken icke har skadats genom den granskning av portföljen, som dessa herrar vidtagit. Banken har snarare stärkts därigenom, att det visat sig, att enskilda velat för denna bank bjuda så pass mycket, som blev föreslaget. Banken har ingalunda förlorat något i goodwill genom denna granskning. Vad den eventuellt kan ha förlorat i goodwill sammanhänger naturligtvis med den rusning,

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

som ett slag ägde rum från insättarnas sida. Jag tror dock, att om man i detta ögonblick skulle betrakta bankens värde — dess reala värde plus dess goodwill — skulle man nog icke finna någon nämnvärd skillnad mot tiden i slutet av april. Jag har mycket svårt att finna, att det starka klander, som alltjämt riktas mot mig i mycket uppseendeväckande former, i varje fall nyss i första kammaren, vid en saklig granskning av vad som i detta ärende förekommit, kan vara så berättigat, som herr Engberg vill göra det till. Det finns väl ingen människa, som är fullt oklanderlig i alla sina åtgöranden, och det finns väl ingen, mot vilken icke kunna riktas anmärkningar för att han icke i alla situationer betett sig så, som man efteråt anser, att han lämpligen borde ha betett sig. Jag tycker emellertid, att disproportionen mellan vad jag eventuellt kan ha i detta fall underlåtit enligt mina anmärkares mening och den form, vilken deras anklagelser ännu alltjämt taga, är något väl stor. Jag tycker alltjämt, att det vilar över denna aktion något mera än ett rent lidelsefritt bedömande av mitt beteende i en brydsam situation, där jag dock hela tiden — därom har nog herr Engberg ingen annan mening — sökt så gott jag kunnat tillvarataga statens ekonomiska intressen och den svenska lantbrukskooperationens intressen.

Herr Engberg började med en anekdot, där en gammal vän till honom, herr Charles Lindley, kom hem på kvällen och av sin äkta hälft fick förklaringen: »Inga förklaringar, Charles!», och jag förmodar, att han också lät sig nöja och att han med tacksamhet mottog detta den äkta hälftens meddelande och sålunda avhöll sig från att tala om sanningen. Jag återigen föredrager att gå den motsatta vägen. Även om jag befunne mig i Charles' ställning och gjort aldrig så mycket ofog under den kvällen, föredrager jag att för den äkta hälften tala om det, även om jag av henne får mottaga en risbastu, visserligen kraftigare och mera motiverad än den, som herr Engberg i dag har givit mig.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på hemställan av herr talmannen att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande memorial ävensom handläggningen av övriga å föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 5.

Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Jönsson** i Revinge, som yttrade: Herr talman! Under mitt sista anförande yttrade jag, med anledning av en artikel i tidningen Föreningsbladet, att på en viss koncern hade avskrivits större delen av den gamla Lantmännens banks grundfond, och mera därtill efteråt, tillade jag. Detta sista om »mera därtill» efteråt har befunnits vara felaktigt, ity att i den sifferuppgift, på vilken jag grundade mitt uttalande den gången, var inräknat de 4 miljoner kronor, som Jordbrukarbanken för sin del under de sex åren har avskrivit på nämnda engagemang. Den sammanlagda avskrivningen på denna koncern är mellan 15 och 16 miljoner kronor och sålunda större delen av Svenska Lantmännens banks grundfond.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.16 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 1 juni.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Herr talmannen anmälde till fortsatt handläggning konstitutionsutskottets memorial, nr 22, i anledning av inom kamrarna jämlikt § 57 riksdagsordningen gjorda anmälningar om anledning till anmärkning mot statsrådet och chefen för finansdepartementet; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr **Persson** i Trången, som anförde: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta anmärkningsärende, anser jag mig böra med några ord angiva, huru jag sett saken. Jag vill då genast från början säga, att utskottsmajoritetens anmälan, sådan den i memorialet nu föreligger, är ett uttryck för den kompromissprodukt, som vanns vid dess utformande. Vid granskningen av det material, som utskottet haft att tillgå, har jag fått det intrycket, att en anmälan till riksdagen om vad som i en del hänseenden förekommit, måste anses befogad, även om jag, såsom jag jämväl inom utskottet framhöll, icke kan tillmäta anmärkningarna i fråga så synnerligen stora proportioner. Herr finansministerns tillvägagångssätt vid inledandet av underhandlingar om Jordbrukarbankens försäljning synes mig i första hand böra uppmärksammas, främst då därigenom, att han uraktlåtit att, som jag anser att han bort, först inhämta aktieägarnas ställningstagande till förslaget om en eventuell försäljning, innan en så pass genomgripande åtgärd i sådant syfte som ett öppnande av bankens portfölj för konkurrerande privatbanker företagits. Jag anser i detta fall riksdagens hörande i fråga om försäljningen bort inhämtas. Det har nämligen synts mig så naturligt, att chefen för finansdepartementet, som ju är statens vårdare av alla finanser, först borde vända sig till ägaren, innan han inlåtit sig på underhandlingar med eventuella köpare. Jag tycker, att detta är det naturligaste, och jag kan inte tänka mig annat än att en chef för ett stort företag, där detta företag inte är, såsom det bör vara, rådgör med ägarna av företaget, innan han inleder försäljningen.

Om man vidare utgår från det ställningstagande, som riksdagsmajoriteten tidigare intagit, då bankens fortbestånd varit ifrågasatt, synes mig detta snarare bort giva finansministern den uppfattningen, att en ganska stor ovisshet föreligger, huruvida en eventuell försäljning kan vinna riksdagens bifall, trots de inträdda förhållandena i övrigt och även om ett bättre anbud, såsom jag förmodar han hade i sikte, kunnat vinnas.

Vad sedan angår frågan om åtgärder för att lugna Jordbrukarbankens insättare, kan man visserligen liksom utskottet anse det synnerligen egendomligt, att ingenting åtgjorts för att söka lugna insättarna, men enligt min uppfattning är detta förhållande i anmärkningsväg inte så särdeles mycket att peka på. Som det har påvisats har naturligtvis en hel del faktorer i detta avseende spelat in, och man skall givetvis inte lägga allt detta finansministern till last. Det kan åtminstone inte jag göra. Då jag sålunda likväl biträtt, att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

en anmälan om, vad som i detta ärende förekommit, må bringas till riksdagens kännedom, så är detta i känslan av den tolkning, som jag här i korta ord sökt att angiva. Jag tror också därför, herr talman, att de rätta proportionerna vinnas, då jag härmed tillåter mig yrka, att konstitutionsutskottets memorial och handlingar måtte läggas till handlingarna.

Vidare yttrade:

Herr **Wikström:** Herr talman! Jag hade begärt ordet på förmiddagen, och det var då min avsikt att jag skulle ingått på ett bemötande punkt för punkt av de anmärkningar, som hade framkommit mot bankoutskottets motivering. Emellertid har det ju inte varit möjligt att göra detta utan att huvudstupa komma in i detta konstitutionsutskottsutlåtande och de ärenden, som där behandlas, och med hänsyn till finansministerns vädjan att uppskjuta denna debatt till detta ärendes behandling, strök jag mig då från talarlistan. Sedan dess ha ju de allra flesta av dessa anmärkningar mot bankoutskottets utlåtande från olika håll blivit bemötta, och jag skulle näppeligen tagit till orda nu heller, om inte i finansministerns första anförande här i afton han i ett par punkter åberopat bankoutskottet såsom belägg för sin menings riktighet, och jag ansåg mig då skyldig att i detta avseende inlägga en gensaga. Såvitt jag förstod honom rätt, inlade han i den omständigheten, att bankoutskottet ingenting har sagt om det mycket omtalade riksdagsuttalandet 1923, den tydningen, att utskottet ansåg, att hans tolkning av detta uttalande var riktig. Det andra gällde bankoutskottets beklagande, att någon form inte kunde utfinnas för att på ett tillräckligt tidigt stadium genom ett auktoritativt uttalande undanröja oron bland insättarna, ett uttalande, som herr finansministern tolkar så, såvitt jag förstod honom rätt, att utskottet också godkänt hans mening, att det i själva verket inte fanns någon sådan form att tillgå. I bägge dessa fall är tolkningen oriktig, det kan jag försäkra. Vad 1923 års uttalande beträffar, ha vi inte haft någon anledning att fördjupa oss i det inom bankoutskottet. Jag kan inte borga för de övriga ledamöternas uppfattning om dess innebörd, men för min egen personliga del får jag säga, att jag har en mycket bestämd mening om att herr finansministerns tolkning av detta uttalande är oriktig.

När herr finansministern åberopade detta 1923 års uttalande i remissdebatten, kunde jag inte, där jag satt i bänken, så noga analysera yttrandets form och innehåll, men det föreföll mig redan då, som om herr finansministerns tolkning vore ganska besynnerlig, och så fort jag fick tillfälle, tog jag reda på yttrandet i tryck. Jag gjorde då omedelbart den reflexionen, att den ärade chefen för finansdepartementet, i motsats till mig själv exempelvis, onekligen har en utomordentligt mycket större skicklighet att *tala* det sköna svenska språket än att *läsa* detsamma. Jag kan icke för min personliga del få ut den meningen i detta uttalande, som han gav detsamma. I detta uttalande heter det ju, att »riksdagen slutligen ej ville underlåta att framhålla, att ett statsingripande i förevarande fall under inga omständigheter finge anses innebära ett erkännande av statens skyldighet att i allmänhet garantera insättarnas medel». Det är uppenbarligen orden »i förevarande fall» och »i allmänhet», som här stå i relation till varandra, och som ger uttalandet dess innehåll. Det »förevarande fallet», vad var det? Jo, det var Svenska Lantmännens bank, som just då höll på att övergå i Jordbrukarbanken. Ingenting annat kan åsyftas med uttrycket »i förevarande fall». Jag skulle vilja fråga: Vad har överhuvud taget orden »i allmänhet» i detta uttalande att göra, om det icke syftade på någonting annat än denna Lantmännens bank? Det låg ju inte till på det sättet, att riksdagen gick in för att rädda någon viss grupp av denna banks insättare, och vill man här säga, att, därför att vi räddat denna grupp, innebär det icke, att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

vi åtaga oss att rädda insättarna i allmänhet i denna bank, utan det måste ovillkorligen syfta på *andra* banker. Jag tycker, att uttalandet, sett i hela sitt sammanhang, och om man läser det utan att på förhand vara inställd på att lägga in något annat i uttalandet, än vad som står där, är ganska klart. Här gick man in för en stödaktion. Från motståndarna till denna åberopades, att detta skulle kunna bli ett farligt prejudikat vid eventuella andra bankkrascher i framtiden. Förslagets anhängare ville heller inte ikläda staten ansvaret för något sådant, och därför skrev man in i utskottsutlåtandet, att därför att riksdagen nu gick in för att rädda Lantmännens banks insättare, som ju inte räddades till någon viss del utan helt och fullt, enligt den då rådande meningen definitivt och för all framtid, fick detta inte innebära något prejudikat, att staten vid alla framtida bankkrascher skulle vara till reds att ingripa för att rädda insättarna. Detta och ingenting annat, såvitt jag förstår, står i detta uttalande.

Vad formen för ett uttalande av det så kallade lugnande ordet beträffar har utskottet, det tror jag mig kunna försäkra, inte fäst sig så mycket vid den bevisföring, som finansministern i detta avseende presterat i sitt stora remisstal, som åtminstone för mig föreföll åtskilligt sofistiskt. Vi hava överhuvud taget inte ansett, att detta 1923 års uttalande haft något nämnvärt sammanhang med frågan om lugnandet av insättarna, ty det var vår mening, att *bankens egen ställning* gav fullt fog för ett ingripande och var tillräckligt såsom underlag för att herr finansministern skulle kunna uttala detta lugnande ord. Här har i dag ordats åtskilligt beträffande bankinspektörens uppgift angående storleken av förlusterna. Jag skall återkomma till detta senare, men i alla fall kan man fastslå det faktum, att förlustsiffrorna inte röra sig om sådana summor, att insättarna beröras. Här har både finansministern och andra, som varit inne på detta kapitel, gjort ett litet trolleri. Man har talat om, att här begärts ett lugnande ord för insättarnas räkning. Men, har man sagt, hur kunde detta ord sägas, »banken var ju likvidationsmässig?» Vad har det med den saken att göra? Det var ju inte fråga om, huruvida banken var likvidationsmässig enligt 91 § i banklagen eller icke, utan huruvida det fanns tillräcklig trygghet för *insättarna!* Det är 20 millioners avstånd mellan den punkt, där statens pengar behöva riskeras, och den punkt, där insättarnas pengar behöva riskeras, och jag anser, att denna marginal borde vara tillräckligt bred för att herr finansministern kunde vågat sig på att göra detta uttalande. Här har ju varit olika värderingar, och det är åtskilliga, som varit inställda på att värdera förlusterna mycket grovt och i överkant, men jag har ännu icke fått fram något som helst auktoritativt uttalande, som går ut på att *hela* aktiekapitalet skulle vara borta. Och förrän den punkten är nådd, kan det inte vara fråga om, att *insättarna* behöva förlora. Det håller således inte, när man kopplar ihop insättarrisken med likvidationsmässigheten. Det är olika saker det rör sig om. Om det i alla händelser trots denna marginal, som dock alltid fanns kvar av aktiekapitalet, skulle kunnat råda någon tvekan hos finansministern, tycker jag liksom många andra, att det skulle legat ofantligt nära till hands att skaffa sig en garanti, en underborgen så att säga hos riksdagen, som säkerligen skulle varit villig att ställa sig bakom ett sådant uttalande för att skydda banken från förluster, som den lidit på grund av paniken. För övrigt fanns det, såsom herr finansministern själv antydde, olika sätt. Det behövde ju inte vara någon absolut borgen, i synnerhet inte för all framtid. Det fanns ju flera olika sätt, som var för sig skulle varit fullkomligt tillräckliga att lugna allmänheten, utan att kläda det i den absoluta form, som man här har förutsatt.

Med hänsyn till frågan i övrigt vill jag säga, att vi inom bankoutskottet sökt se frågan som den måste ses efter vanligt sunt bondförstånd och icke hänga upp oss på principprytterier och formella petitesser. Det gällde ju frå-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

gor av främst *ekonomiskt* intresse. Det anses ju av alla banker vara en ytterligt betänklig sak, om allmänhetens förtroende i någon mån rubbas, så att detta börjar taga sig uttryck i uttagningar från banken. Man vet aldrig var en sådan rörelse, när den väl kommit i gång, slutar, och det var inte underligt att bankstyrelsen blev nervös redan av de första veckornas tendenser i detta avseende. Här var ju också uppenbart, som särskilt herr Olsson i Mora strök under, att det måste vara ett direkt ekonomiskt intresse för staten att stoppa uttagningarna och hålla banken vid så god status som möjligt. Finansministern hade ju gått in för en försäljning. Nåväl, men försäljningen kunde ju inte komma till stånd omedelbart, och det måste ju vara ett direkt intresse för säljaren, att banken, när man kom fram till förhandlingsstadiets slut, befanns vara i så god ställning, så köpvärdig, som möjligt. Det är ju inte i första hand engagemangen i en bank, som intressera spekulanterna mest, utan insättningarna, och det kan inte vara likgiltigt, om denna oro fått fortgå, och banken, när man kom fram till den punkt, då försäljningen eventuellt blev en realitet, redan var pumpad på en mycket väsentlig del av insättningarna, som då flyttats över till de banker, som uppträtt som spekulanter, för att inte tala om, att banken kunde bli tvungen att stoppa och således stå inför tvånget att likvidera och realisera.

Jag vill inte gripa konstitutionsutskottet i ämbetet och följaktligen inte fälla några hårda domar. Jag skall använda ett så lindrigt uttryck som jag i hastigheten kan få fatt i, och det är, att finansministerns sätt att behandla hela ärendet förefallit utskottsmajoriteten fullständigt obegripligt.

Om själva försäljningen i och för sig kan jag deklarera, att jag principiellt icke är anhängare av någon statens affärsbanksrörelse. Jag anser, att staten är synnerligen illa skickad att syssla med den sortens affärer, men nog måste jag säga, att det förefaller ganska obegripligt, när man tillgriper den under alla omständigheter ganska uppseendeväckande åtgärden, att mot en bankstyrelses bestämda vilja släppa in en hel mängd konkurrerande bankers representanter, för att i detalj gå igenom engagemangen, utan att ha gjort något försök att förvissa sig om, huruvida det finns någon *säljare* till banken. Denna förvissning borde i alla fall varit så pass lätt att åstadkomma, att den kunnat införskaffas innan en sådan åtgärd företogs.

Nu förklarade herr finansministern nyss, såvitt jag förstod honom rätt, att han dragit sig för att sätta sig i förbindelse med riksdagen, ty det skulle lett till, att han skulle varit tvungen att tangera banksekretessen på ett sätt, som han inte kände sig kunna stå till svars för. Det förefaller mig ganska vidunderligt detta, att han icke skulle kunna underhandla med riksdagens förtroendemän och förtroenderåd. Men att släppa in tolv man från privatbankerna, som skulle granska bankens portfölj, det skulle icke strida mot banksekretessen! Det resonemanget förstår jag ej.

Jag skulle vidare vilja säga några ord om förlustsiffrorna, speciellt om bankinspektörens uppgifter om dem. De här i dag lämnade uppgifterna förefalla mig vara åtskilligt vilseledande. Det har sagts både från finansministern och från justitieministern, att bankinspektören förklarat förlusten uppgå till *minst* 7,000,000 kronor. Såvitt jag kan erinra mig har jag icke sett eller hört, att bankinspektören sagt detta. Han har sagt om de 12,000,000 kronorna, att det är minimiförlusten under förutsättningen, att banken skulle tvingas att realisera sina tillgångar. Det vet man, att vid en sådan realisation bliva alltid förlusterna stora. Han har vidare sagt, att de 7,300,000 kronorna vore den summa, som han ansåg, att en bank, som skulle övertaga Jordbrukarbanken, lämpligen kunde och borde räkna med som förlust. Men det är icke detsamma, som att förlusten uppgår till minst det beloppet. Det är bara en skälighetsuppskattning. Men alla uppskattningar av dylika engagemang överhuvud äro

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

synnerligen svåra. Man vet icke, huru mycket av dessa engagemang, som kan komma igen, och hur mycket skall komma att förloras. Bankinspektören har icke sagt, att förlusten skall bliva *minst* 7,300,000 kronor. Han har visserligen nämnt en siffra, som kan betecknas såsom »minst», ehuru han icke sagt det ordet, men det var siffran 2,500,000 kronor.

När här gjorts gällande, att banken enligt 91 § i banklagen vore tvungen att likvidera, vill jag säga, att det är icke bankinspektörens uppfattning. Den har jag hört otvetydigt angivas. Hans mening var, att här vore tvivelaktiga engagemang, som kunde leda till stora förluster men också kunde räddas. Men det kunde icke få bliva hans uppfattning om dessa engagemangs värde, som avgjorde saken, utan det finge vara bankstyrelsernas och andra ansvariga mäns uppskattning, som vägde tyngre. Innan han kunde ingripa, skulle det vara klart, att förlusten vore konstaterad, och alltså fullt klart, att en avskrivning *måste* ske.

Det var detta belopp, han kommit till, 2,500,000 kronor. Men eftersom det fanns 834,000 kronor utöver aktiekapitalet, kom icke i alla fall banken i konflikt med 91 § i banklagen. Detta rent formellt. Reellt är det, som alla veta, så, att denna § 91 har icke någonsin på de sista tio åren och knappast förut heller tillämpats på det bokstavliga sätt, som hävdats från justitieministerns och andras sida i fråga om Jordbrukarbanken. Det är ett faktum, att om man för 5—6 år sedan skulle hava ställt det kravet från bankinspektionens och andra myndigheters sida, att bankerna skulle avskriva omedelbart och i ett sammanhang, alla tvivelaktiga engagemang, där det funnes stora förlustrisker, så hade alla våra banker, även storbankerna möjligen med ett eller annat undantag, stått på huvudet. Det är ett faktum att ännu i dag finnes en hel del åtminstone av de åren 1922—1923 rekonstruerade bankerna, som veterligen icke hunnit avskriva alla sina mer eller mindre ruttna engagemang från kristiden. Men de skriva av dem år efter år från sina årsvinster liksom Jordbrukarbanken, och de komma småningom fram till att alla dessa gamla engagemang äro avskrivna. Så ha de fått fortsätta. Det förefaller i varje fall vara en smula misstänkt, när nationalekonomer och lagmän just nu komma viftande med 91 §, då deras rättskänsla och samvete förut ej tvingat dem att ingripa. Under alla dessa gångna år hava vi aldrig hört ett ord av professor Cassel eller någon annan mot att bankernas portföljer innehållit förlustrisker, som kunde uppskattas så högt, att banken rätteligen varit skyldig likvidera. Jag tror, att samtliga affärsbankerna i allmänhet nödgas ikläda sig mycket stora risker, och att det är mycket svårt att överhuvud avgöra förlustriskernas storlek. Det måste baseras på sannolikhetsberäkningar i hög grad. Jag tror, att den bokstavliga tolkning, som man gjort icke minst från justitieministerns sida i dag, icke håller. Jag tror i stället, att bankinspektörens uppfattning är den riktiga.

Jag skall vidare säga några ord. Det kan icke hjälpas, när jag icke tog ordet vid det förra utlåtandet, om jag kommer in på ämnen, som närmast tillhörde förra ärendet. Men då bankoutskottet fått så mycket bannor för sin kommuniké och sitt uttalande, att det vore praktiskt otänkbart, att *insättarna* skulle komma att förlora pengar på Jordbrukarbanken, anser jag, att detta resonemang huvudsakligen har teoretiskt intresse. Faktiskt är det så, att knappast någon tvivlar på, att uttalandet i sak är fullkomligt riktigt. Det är icke blott så, att staten äger denna bank. Man får komma ihåg — och det bör strykas under — att staten också utser hela styrelsen i banken. Får banken en dålig styrelse och denna styrelse styr banken dåligt, är det *staten*, som bakom styrelsen är ansvarig, därför att staten utsett denna dåliga styrelse. Är det någon, som tror, att det skulle komma i fråga, att det i riksdagen skulle finnas någon majoritet eller ens något parti eller någon grupp, som skulle vilja vara

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

med om att medverka till den skandalen, att i en av staten ägd och styrd bank skulle allmänheten få betala dess förluster? Nej, insättarna komma naturligtvis aldrig att träffas därav. Jag förstår för min del icke det finurliga i resonemanget att detta är visserligen ett faktum, men att det är farligt att säga det. Jag tror, att det sällan är farligt att säga vad som är sant. Och det är i det här fallet sant.

Slutligen ett par ord till försvar för en person, som icke är i tillfälle att försvara sig här, eftersom han sitter i första kammaren. Herr Lithander tillät sig förklara som ett faktum, att från kontrollstyrelsens sida utgått order, att spritbolagens pengar skulle insättas i Jordbrukarbanken. Jag tycker för min del, att herr Lithander och de herrar, som äro fullsprängda av ovilja mot Jordbrukarbanken, i alla fall borde hålla sig för goda att springa ikring och draga försorg om, att en hel del löst skvaller och prat, som sättes i gång av bankens avundsmän, får flyta in som sanning i riksdagens protokoll. Jag kan meddela, att kontrollstyrelsens ordförande, som också råkar vara bankoutskottets ordförande, inför utskottet bestämt förklarat, att någon sådan order aldrig utgått från kontrollstyrelsen, och att han noggrant aktat sig för att giva sådana råd. Det enda råd, han givit vederbörande spritbolagsstyrelser, vore, att de borde se till, att de finge sina pengar förräntade på bästa möjliga sätt. Jag kan vittna om, att i de trakter av landet, där ingen Jordbrukarbank finnes, har konkurrensen om dessa insättningar varit mycket stark. Man har från dessa banker erbjudit villkor, som varit betydligt fördelaktigare än vad som inneslutits i den s. k. bankränteöverenskommelsen.

Jag skulle gärna velat replikera en hel del av vad här sagts i dag, men jag vill icke göra mig skyldig till upprepningar. Det mesta av vad jag kunnat säga har redan sagts, särskilt av herr Olsson i Mora, med vilken jag i stort kan instämma.

När jag deltagit i detta ärendes behandling i bankoutskottet, har jag icke på något sätt känt mig benägen att göra mig till någon regerings- eller ministerdödare i detta fall, utan jag har sett på sakerna fullkomligt sakligt. Men jag har dock kommit till den bestämda uppfattningen, att om någonsin en anmärkning mot ett statsråds åtgöranden varit befogad, är det i detta fall. Sedan vill jag icke på något sätt göra gällande, att finansministern skulle hava handlat i ond tro. Varpå hans handlingssätt kan bero, vet jag icke. Men för mig har hela detta handlingssätt förefallit fullständigt obegripligt. Jag kan icke förstå annat, än att han handlat i klar strid mot statens verkliga intresse.

Herr **Forssell:** Herr talman, mina herrar! Andrakammarhögerns ålderspresident i konstitutionsutskottet hade efter min tanke fullkomligt rätt, då han under förmiddagens plenum yttrade, att det varit lyckligt, om den tvekan, som tydligtvis under ganska lång tid besjälat anmälarna i detta ämne, hållit i sig och till slut förmått dem att avstå från att framföra anmärkningsanledningen. Då hade det förvisso blivit mindre utrymme för partilidelserna och för partistridigheterna i riksdagen. Det kan ju sägas och det måste sägas, att ju mindre utrymme det blir för strider av denna beskaffenhet, desto lyckligare är det.

Men, herr talman, det är ju intet så ont, att det icke har något gott med sig. Den aktion, som igångsatts av herrar Möller och Flyg, har ju i alla fall fört det med sig, att alla de där påståendena, som cirkulerade och drevos dagligen och stundligen i en viss del av vänsterpressen, att dessa påståenden och anklagelsepunkter mot finansministern blivit dryftade och undersökta. Jag tror, att när en gång krutröken skingrats över valplatsen, skall man finna, att det i själva verket kanske icke är så mycket den nuvarande finansministern, som blivit satt på de anklagades bänk, som fastmera upphovsmännen till denna

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

fanatiska propaganda under veckorna i slutet av april och under maj månad 1929. Jag tror, att det är snarare dessa upphovsmän, som bliva svarandeparten inför en framtida historiens domstol.

Det säger i alla fall något detta faktum, som jag tillåter mig upplysa kammaren om, att det till konstitutionsutskottets protokoll vid detta dechargeärendes behandling är fastslaget, att ingen av utskottets ledamöter har velat yrka bifall till vare sig herr Möllers eller herr Flygs anmärkningsanledningar. Varken herr Möller eller herr Flyg har för sina anmärkningsanledningar funnit en enda försvarare i konstitutionsutskottet. När konstitutionsutskottet hade — jag vill minnas att det var under tre plenidagar — dryftat detta spörsmål, vad var det då, som hänt förut? Jo, att herr Möller uppenbarligen fallit offer för det socialdemokratiska huvudorganets propaganda. Men vid slutvoteringen blev herr Möller övergiven av herr Engberg. Det yrkande, kring vilket utskottet samlat sig, var formulerat, vågar jag säga, av herr David Bergström. Det säger något, detta faktum, om arten av den propaganda, som förts i pressen, innan anmärkningen kom till.

Vad är det då för vinst, vi fått genom utskottets granskning och genom den reservation, som också framlagts, samt slutligen genom herr statsrådets förklaring inför kamrarna? Jo, för det första är det klarlagt och oemotsägligen bevisat, att det var — förlåt, herr talman, det hårda ordet — lögn och ingenting annat, när det påstods, att det var en speciell stockholmstidnings artiklar från slutet av april, som framkallade uttagen från Jordbrukarbanken. Det var rena och skära osanningen att påstå det. Ty det är klart ådagalagt, att dessa uttag började långt innan ordföranden i Jordbrukarbankens styrelse, herr Insulander, uppvaktade finansministern, och att dessa uttagningar pågått lång tid innan Stockholms Dagblads artiklar började. Mellan den 10 och den 20 april hade 7,000,000 kronor tagits ut.

Vad var anledningen till dessa uttagningar? Jo, naturligtvis det nära sambandet mellan Jordbrukarbanken och Stockholm Hypotekskassa. Det var också ett annat faktum, som vållade oro bland insättarna. Det har berättats mig från ganska många personer på landsbygden. Jag är icke utan förbindelser med den; fastän jag är inbiten stadsbo, har jag ganska många sådana förbindelser. Det förhöll sig så, att, när den stora sparbankskraschen kom, fästes uppmärksamheten vid, att det varit ett svaghetstecken hos sparbankerna att de dragit till sig insättningar genom att bjuda över i fråga om räntan. När den upplysningen kom ut till den svenska allmänheten, började människorna att fråga sig, hur det förhölle sig med Jordbrukarbanken. Det var denna erfarenhet och den lärdom, som man drog av sparbankskraschen, som gjorde, att uttagningskrisen började för Jordbrukarbanken.

Alltså, den första behållningen av denna diskussion är påvisandet av den rena och klara osanningen i tidningarnas propaganda, när det påstods, att uttagen började genom en viss tidning, som då uppgavs företräda vissa speciella och otillbörliga intressen.

Vederlagt är också påståendet, att då herr Wohlin efter mottagandet av bankinspektörens promemoria den 29 april underlåtit att utfärda en garantideklaration till insättarna, denna underlåtenhet ökat uttagen. Tvärtom befinnes det, att uttagen under tiden därefter minskats högst väsentligt. Likaledes är det klarlagt, att det är osanning, när det påståtts, att förhandlingarna med bankerna reducerade försäljningsvärdet av bankens aktier, ty det har ju genom herr finansministerns redogörelse kommit fram och ytterligare analyserats, att bankerna höjde budet i nästa omgång. Sålunda, dessa tre fakta, dessa tre omständigheter är det väl värt att hålla i minnet. Det är därför jag vågat säga, att det finnes ingenting så ont, att det icke har något gott med sig, ty dessa anmärkningar, som uppenbarligen äro framlagda i syfte att få be-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

kräftat vad som sagts i den socialdemokratiska pressen, hava blivit vederlagda, och falskheten och lögnaktigheten i väsentliga punkter av denna otillständiga publicistiska propaganda ha klarligen ådagalagts.

Jag skulle, herr talman, kunna begränsa mig till dessa randanmärkningar till vad som här förekommit, men jag kan icke neka mig att ytterligare andraga några små observationer. Herr Engberg och flera med honom ha talat mycket om finansministerns ansvar och däremot lovordat i högsta grad herr Per Albin Hanssons glödande och passionerade intresse för att »lugna insättarna». Jag får verkligen säga, att det är i högsta grad överraskande och kanske glädjande att finna, att herr Per Albin Hansson, om man får tro dessa målningar av hans framträdande, varit så besjälad av lojalitet emot och undfallenhet för en regering, sammansatt av politiska motståndare, att när han kommer till en medlem av denna och frågar: får jag framställa en interpellation och han då finner, att vederbörande minister icke vill hava en interpellation, då tar herr Per Albin Hansson sin mats ur skolan och gör ingen interpellation — så finkänslig, mina herrar, är herr Per Albin Hansson. Jag skulle dock vilja ifrågasätta, om icke herr Per Albin Hansson — när han nu hade denna övertygelse, att staten borde säga till insättarna: huru det än står till i Jordbrukarbanken, skola ni få ut allt, varen lugna — åtminstone efter den 29 april kunde gått ned i kammaren och talat med representanter för bondeförbundet och de folkfrisinnade, och åstadkommit, att en talesman för var och en av dessa grupper hade gjort en interpellation, i vars motivering detta sagts ut. Då hade herr Per Albin Hansson tagit på sig sin del av ansvaret. Då hade insättarklientelet ju på ett tidigt stadium fått en deklaration från en andrakammarmajoritet! Men det har man sorgfälligt undvikit för att så småningom få finansministern i gluggen, om vilken man visste att han hade en annan uppfattning i sakfrågan. Jag menar, man måste hava i sikte den möjligheten, som vederbörande dock *icke* begagnade, för att kunna bedöma den verkliga arten av herr Per Albin Hanssons intresse, den möjligheten, att han själv kunde gjort en interpellation i frågan. Det har han icke gjort, och därför har man anledning att sätta vissa frågetecken vid hans beteende i det föreliggande fallet.

Till slut vill jag säga några ord till herr Olsson i Mora. Herr Olsson i Mora frågade, såvitt jag fattade honom riktigt, vad skulle den stora allmänheten tänka om statsrådet Wohlins beteende i detta fallet. Då vill jag säga herr Olsson i Mora, att den stora allmänheten består icke bara av insättare i Jordbrukarbanken, utan insättarna i Jordbrukarbanken är dess bättre en ganska liten del av den stora allmänheten och den stora allmänheten består av skattedragare, som säkerligen med förvåning hava sett denna tendens, som nu i dag fått så starka uttryck, att staten skall gå in och svara för följderna av Jordbrukarbankens skötsel eller vanskötsel. Jag tror, att förut den svenske skattebetalaren kanske har haft ett något väl diffust begrepp om vad Jordbrukarbanken egentligen är; om detta varit fallet förut, kommer säkerligen hädanefter intresset på skattebetalarnas sida att bliva så mycket större, ty det är alldeles klart, att, om det blir uppenbart, att risken är så pass stor som den tydligtvis är, så har den, som är mån om sin debetsedel ett mycket stort intresse att bevaka, och tro ni, mina herrar, att ni med denna politik har dragit banken i lä undan den offentliga diskussionen, så bedra ni er, ty den metod, som här använts, är just rätta sättet att stimulera den borgerliga opinionen vid varenda riksdag till en intensiv uppmärksamhet i fråga om Jordbrukarbanken, och så länge jag tillhör riksdagen, skall jag för min del svara för att den politik banken för blir nogsamt observerad.

Jag ber, herr talman, att få yrka att anmärkningen lägges till handlingarna.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Jag tillåter mig att ge herr finansministern ett gott råd. Han har här både under remissdebatten och i dag försökt framställa sig såsom en förföljd, vars politiska och personliga heder och ära man vill komma åt. Den rollen är för gammal, herr finansminister, det är ingen som numera fäster avseende vid om herr finansministern försöker undkomma diskussionen om vad det verkligen gäller genom deklamationer utåt gent emot beskyllningar i tidningarna. Vad finansministern, i det läge vi nu befinna oss, har att göra, är att försöka övertyga riksdagen om, att de anmärkningar, som av bankoutskottet och konstitutionsutskottet och här i riksdagen framställas mot honom, äro obefogade; och jag konstaterar, att varken i något av utskottens utlåtanden eller i uttalanden här i kammaren har förekommit någonting, som kan ge herr Wohlin anledning att uppträda såsom en stackars man, vars ära man vill åt, eller en stackars politiker, som man är ute för att avrätta.

Det är uppenbart, att meningarna om vad som förekommit kunna vara delade. Diskussionerna här i kammaren och i utskottet hava gällt, huru man med hänsyn till de allmänna intressena och till konstitutionell ordning skall bedöma finansministerns handläggning av frågan rörande Jordbrukarbanken. Han har själv nu två gånger, tre för resten, försökt övertyga oss om, att han, enligt sin egen mening, har handlat på det för staten bästa sättet. Vi hava en annan mening, vi kunna icke undertrycka den meningen bara därför att icke herr finansministern kan förstå den, vi hava rent av skyldighet att energiskt hävda den, om vi själva äro övertygade om, att de allmänna intressena blivit åsidosatta.

Om jag först tar de konstitutionella frågorna, så har jag att taga sikte på vad som säges i konstitutionsutskottets betänkande, dels rörande sättet eller rättare sagt underlåtenheten att inhämta yttranden från sådana institutioner, som beröras av regeringens åtgärder, och dels den anmärkning som framställts mot att regeringens åtgärder alltför litet haft stöd i konseljbeslut.

Jag vill gärna taga tillfället i akt att här uttryckligen säga ifrån, att jag anser det nödvändigt för en regering att vid förberedelserna av sina framställningar till riksdagen hava en betydlig rörelsefrihet. Jag tror icke det är möjligt att tvinga in en regering 1929 i former, som tillkommit i en helt annan tid och med hänsyn till helt andra förhållanden. Utvecklingen har gått dithän, att riksdagen har möjlighet att kräva ut ansvar av regeringen icke bara med hänsyn till vad riksdagen kan finna hava försyndats i konseljen, de former varunder den moderna regeringen arbetar, de möjligheter till kontroll och kritik som riksdagen äger, den kontakt, som numera finnes mellan regering och riksdag, skapa åt riksdagen andra möjligheter än förr till övervakande och till kritik. Min uppfattning är den, att om överhuvud taget en chef för ett av våra regeringsdepartement skall i den bråda tid, däri vi nu leva, kunna förvalta sitt ämbete på ett för staten gagneligt sätt, så måste han hava möjlighet att själv i stor utsträckning taga initiativ. Det är alldeles uppenbart, att i frågor av större vikt ligger det i både hans eget och statens intresse att icke försumma samrådet främst med regeringens ledare och för övrigt med sina kamrater i ministären. Men jag skulle vilja säga, att om en minister har sökt samråd med sina kamrater i regeringen och ett initiativ har utgått efter behandling i statsrådsberedningen, att han alltså har iakttagit vad som är nödvändigt för att vinna all den trygghet, som ligger i samrådet med andra ansvariga, om en minister har iakttagit detta, då förefaller det mig, som om han gjort vad man kan kräva av honom i fråga om aktsam förberedelse till sådana åtgärder, som regeringen skall verkställa eller föreslå riksdagen. Därav följer, att jag icke kan fästa så stort avseende vid, huruvida i detta fall till exempel vid anmaningen till Jordbrukarbanken att öppna sin portfölj detta be-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

slut är fattat i allmän statsrådsberedning eller i konselj. Regeringen är, i den mån den har tillfälle att gemensamt pröva frågorna, i det ena eller andra fallet ansvarig, och riksdagen har möjlighet att i det ena eller andra fallet utkräva detta ansvar av regeringen. Jag har velat säga detta, därför att jag har från mina egna erfarenheter i regeringen det bestämda intrycket, att statens intressen på intet sätt kunna gagnas, om man försöker tvinga in regeringarna i gamla former, som icke passa för vår bråda tid.

I fråga om inhämtande av yttranden från vederbörande myndigheter och sådana institutioner, som beröras av regeringens åtgärder, menar jag, att en regering hellre bör inhämta ett yttrande för mycket än ett yttrande för litet. När det gäller beredning av allvarliga ting kan visserligen skyndsamhet vara nödvändig, men man får aldrig hava så bråttom, att man försummar den noggranna eftertanken och den grundliga prövningen, och det är bättre att taga en dag på sig för att höra personer, som måste hava ett visst förstånd på saken, än att komma en dag tidigare och göra saken illa. I det fallet vill jag också hävda den något friare synpunkten och måste då vända mig mot reservanterna inom konstitutionsutskottet. Dessa reservanter driva den meningen, att man icke rimligen kan göra anmärkning mot regeringen därför att den har försummat inhämta yttrande i försäljningsfrågan från Jordbrukarbanken, och detta av det skälet att konstitutionellt har regeringen icke skyldighet att inhämta yttrande av andra än av vederbörande myndigheter. Här hava vi också ett försök, fast av annan art, att snöra in oss i former, som icke riktigt passa vår tid. Om det står i grundlagarna, att regeringen skall vid beredningen av ärendena inhämta yttranden av vederbörande myndigheter, så betyder det naturligtvis, att ärendena skola väl beredas, och till en god beredning av ett ärende hör att man inhämtar yttrande av dem, som speciellt syssla med dessa ting, alltså i detta fall Jordbrukarbankens styrelse. Det förefaller mig icke vara något försvar för regeringens underlåtenhet att inhämta ett sådant yttrande, att hänvisa till att grundlagsskrivarna endast avsett inhämtande av yttranden av vederbörande myndigheter, ty det hör till regeringens skyldighet beträffande en god beredning av ärendet att i första hand underhandla med de människor, som representera insikt i det ärende som handlägges.

När jag nu går över till vad som ändock är tyngdpunkten i anmärkningen, nämligen hela sättet att behandla detta ärende, uraktlåtenheten att lugna insättarna och hela handläggningen av försäljningsfrågan, vill jag först ge en replik till herr Forssell. Han försökte framställa mitt intresse för insättarna i misstänkt dager, därför att jag icke, sedan herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hade avböjt mitt förslag att genom en interpellation till honom få sådana uttalanden som kunde lugna insättarna, ändock hade här i kammaren framställt en sådan interpellation och försökt att vinna stöd för denna genom hänvändelser till representanter för det frisinnade partiet och bondeförbundet. Herr Forssell, min underlåtenhet att framställa en sådan interpellation berodde just på att jag hade ett sådant intresse för Jordbrukarbanken och insättarna, att jag icke ville vidtaga en åtgärd, som kunde hava verkat ytterligare uppskrämmande på den allmänna opinionen. Det är alldeles uppenbart, att därest jag framställt en interpellation här i kammaren, som icke hade besvarats från regeringsbänken omedelbart, utan som hade fått vila kanske 14 dagar, så skulle det hava betytt ute bland Jordbrukarbankens insättare, att man överallt frågat sig: står det så illa till i Jordbrukarbanken att regeringen icke ens vågar besvara en interpellation i riksdagen? Resultatet av min åtgärd skulle i det fallet hava blivit, att jag alldeles motverkat det intresse, som jag velat tjäna, nämligen att skydda Jordbrukarbanken från den panik, som utbrutit. Det var från början en förutsättning att finansministern skulle omedelbart besvara interpellationen, och det var ren lojalitet, när jag icke trots

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

hans avböjande försökte få i gång en aktion från riksdagens sida. Det är ganska förklarligt, om en enskild riksdagsman känner sina möjligheter att agera för statens intressen i en sak som denna betydligt mera begränsade än regeringen, som sitter inne både med tillgång till handlingar och med rätt att på annat vis ingripa.

I detta sammanhang vill jag icke heller underlåta att taga upp det nya stora slagnumret, som högerreservanterna hava funnit på och som herr Forssell här försökte göra det bästa av. Det är icke artiklarna i Stockholms Dagblad, som vållat paniken bland Jordbrukarbankens insättare, det är i stället kraschen i allmänna sparbankerna och den misstänksamhet som därigenom uppstod även mot andra banker, speciellt Jordbrukarbanken, säger man. Jag skall icke bry mig om att göra något nummer därav, att vid remissdebatten herr finansministern själv uppenbarligen levde i den föreställningen, att det var artiklarna i Stockholms Dagblad som åstadkom oron; i annat fall hade han icke haft någon anledning att tala om den demarche, som icke var någon demarche. Jag tror visst, att oron bland insättarna icke bara berodde på artiklarna i Stockholms Dagblad, utan hade ett bestämt sammanhang med den allmänna oro, som hade uppkommit på grund av kraschen i de allmänna sparbankerna. Huru mäktiga tidningar äro, så förmå de dock icke, utan att hava en hjälp av omständigheterna, att skapa stämningar av det ena eller andra slaget, och det är tydligt, att om Stockholms Dagblad lyckades skrämma upp insättarna i Jordbrukarbanken, så var det därför att folk redan blivit oroliga på grund av kraschen i de allmänna sparbankerna. Men vad har detta med finansministerns skyldighet att värna om statsintressena i Jordbrukarbanken att göra? Det spelar väl ingen roll, om paniken bland insättarna har uppkommit på grund av tidningsartiklar eller av annan anledning. Det är panikens faktum, som finansministern har att taga hänsyn till. Och om man kan konstatera, att denna panik utbröt ännu tidigare än den 20 april, om man kan konstatera, att den hade ett uppenbart sammanhang med kraschen i de allmänna sparbankerna, hade det väl varit ganska naturligt, att det intresse, som finansministern visade allmänna sparbankerna, hade utsträckts att gälla även ett skyddande av en bank som Jordbrukarbanken, som kunde tänkas bliva lidande av vad som hänt inom allmänna sparbankerna. Alldeles oavsett om den eller den anledningen vållade insättaroron, så kvarstod finansministerns skyldighet att göra någonting för att skydda insättarna. Detta enligt min mening. Enligt finansministerns egen syn på saken hade han ingen sådan skyldighet, eller, som det numera heter: »Huru skulle jag kunna lugna insättarna?»

Det har här sagts av finansministern, att det är mycket lätt att efteråt vara klok. Jag har av det sätt, varpå försvaret skötts, funnit, att det ibland är alltför lätt att efteråt göra det försvar, som passar en bäst. Det förhåller sig ändå på det sättet, att när jag först vände mig till herr finansministern och bad att få framställa en interpellation att av honom omedelbart besvaras på sådant sätt, att insättarna kunde lugnas, så sade icke finansministern: »Jag har ingen möjlighet att ge en sådan lugnande förklaring.» Han förklarade i stället, att han icke hade med den saken att göra. Han har själv här vid remissdebatten verifierat, att hans svar till mig innebar, att hans befattning med Jordbrukarbanken inskränkte sig till att tillsätta styrelse och revisorer. Han hade, såvitt det framgick av vårt samtal den gången, icke någon som helst känsla av sin skyldighet att inskrida för att lugna insättarnas oro. Jag kan alltså icke tro, att han vid den tidpunkten börjat anfäktas av den känsla av svårigheter och beklämning, som ju måste gripa den man, som *vill* handla men icke *kan* det. Jag kan därför icke godtaga den förklaringen, att underlåtenheten berodde på att det icke fanns någon möjlighet att handla. Det fanns, såvitt jag förstår, ingen vilja att handla, intet begrepp om att det förefanns en skyldighet. Det

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

är först efteråt, sedan man nödgats ingripa, som man funnit det vara opportunt att framställa saken på det viset, som om man ängsligt sökt en möjlighet att lugna insättarna. Jag förstår mycket väl, att finansministern med allt skäl kunnat säga, att han icke kunnat taga något personligt ansvar för Jordbrukarbanken. Jag förstår också, att han kunnat säga, att med hänsyn till riksdagens tidigare uttalande kunde han icke utan vidare gå fram och förklara, att det icke fanns någon risk för insättarna i Jordbrukarbanken. Men även om finansministern själv icke ansett sig kunna förklara, att det med hänsyn till statens ägande av banken icke kunde föreligga någon risk för insättarna, så kunde han ha berett representanter för riksdagens partier möjlighet att göra sådana uttalanden. Sedan finansministern hade fått bankinspektörens promemoria rörande tillståndet i Jordbrukarbanken, hade, enligt min mening, hans möjligheter ökats. Om han tidigare kunde säga, att han på grund av obekantskap med bankens ställning icke kunde uppträda med en lugnande förklaring, så kunde detta icke sägas efter det han hade i sin hand bankinspektörens rapport rörande ställningen i Jordbrukarbanken. Ty denna rapport visade, även om man tar dess mörkaste sida, att statens aktiekapital fortfarande fanns kvar i tillräcklig grad för att garantera insättarna emot förluster, som kunde uppstå på grund av tvivelaktiga engagemang. Det fanns alltså möjlighet att då träda fram och säga, att visserligen visar denna rapport, att bankens ställning av den och den anledningen är i någon mån rubbad, men som allmänheten kan finna, så räcker statens aktiekapital mer än väl till för att hålla insättarna fullkomligt skadeslösa. Hade finansministern velat göra en sådan deklaration, skulle åtminstone jag för min del sörjt för att det från ett av riksdagens partier skulle ha blivit uttalat, att alldeles oavsett aktiekapitalet måste statens ansvar för insättarna i statens bank vara av sådan art, att det icke under några förhållanden kan vara någon risk för dessa insättare. Det skulle efter den 29 april enligt mitt förmenande varit större möjlighet än tidigare att åstadkomma en sådan förklaring från representanter för statsmakterna, som fullkomligt skulle hava lugnat insättarna. I stället sattes försäljningsaktionen i gång.

Här kommer jag till en annan liten egendomlighet, vilken jag ställer i ett visst sammanhang till de förklaringar, som finansministern lämnade på min första hänvändelse, nämligen att han överhuvud icke ansåg sig hava någon skyldighet att ingripa i detta fall. Det är den egendomlighet, som beröres i herr Möllers anmälan till konstitutionsutskottet, där det står bland annat: »Flera av styrelsens ledamöter» — det gäller styrelsen i Jordbrukarbanken — »uppgivas ej ens ha erhållit företräde för finansministern». Det finns icke någonting sagt i högerreservationen om denna sak, och jag tolkar detta på det sättet, att det icke finns någonting att säga. Högerreservanterna hava ju varit så pass angelägna att leta upp allting, rubb och stubb, av vad som kan sägas till finansministerns försvar, att hade det på denna punkt upptäckts en oriktighet, skulle de antagligen icke underlåtit att upplysa kamrarna därom. Det är icke första gången jag för min del ser uppgiften om finansministerns obenägenhet att samråda med Jordbrukarbankens styrelse. Denna obenägenhet visar ytterligare hur egendomligt förfarandet vid handläggningen av denna sak varit. Fanns det några, som finansministern borde ha talat mycket ingående med i denna sak, så var det medlemmarna i Jordbrukarbankens styrelse. Om finansministern från början hade haft den uppfattningen, som han tydligen nu har, att han kunde ha en viss skyldighet att framträda lugnande, då hade väl den naturligaste sak i världen varit, att han bett medlemmarna av Jordbrukarbankens styrelse komma upp och haft mycket ingående resonemang med dem rörande bankens ställning och försökt genom dem, samtidigt som bankinspektören undersökte förhållandena, utreda, icke bara hurudant läget var utan också, vad som kunde göras. Enligt de handlingar, som här föreligga, är det

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

konstaterat, att styrelsens ordförande förgäves har hänvänt sig till finansministern med begäran, att han skulle inträda för att lugna insättarna. Det framgår vidare, att Jordbrukarbankens styrelse erhållit vissa meddelanden från regeringen i försäljningsfrågan, och det framgår slutligen, att vissa medlemmar i Jordbrukarbankens styrelse varit uppkallade till en allmän statsrådsberedning men, märk väl, icke förrän man öppnat försäljningsaktionen genom privatbankerna. Det är först sedan öppnandet av portföljen ägt rum, ja, det är nästan i det ögonblick, då försäljningsaktionen håller på att stranda, som det faller regeringen in att kalla upp medlemmar av Jordbrukarbankens styrelse, knappast för att med dem diskutera åtgärder för att skydda statens och insättarnas intressen, utan snarare för att ställa dem till svars för att de icke hava framträtt och begärt banken i likvidation. Jag får säga, att det sättet att bereda ärendet rimmar i varje fall icke med min uppfattning om huru en klok karl bör göra. Och det rimmar icke heller med min uppfattning om vad en Konungens rådgivare har att göra, när han skall bereda ett ärende, som i så hög grad som detta berör de allmänna intressena.

Jag kommer alltjämt till den slutsats, som jag redan tidigare har dragit, nämligen att finansministern vid handläggningen av detta ärende har visat en mycket uppseendeväckande oskicklighet. I fråga om rätten att förbereda försäljningsaktionen kan jag hänvisa dels till vad jag sade under remissdebatten och dels till vad jag här yttrat om regeringens och enskilda statsrådsmedlemmars rättighet att för sig förbehålla en viss rörelsefrihet, då det gäller att förbereda ärenden. Jag vill icke bestrida regeringen rätten att förbereda en framställning till riksdagen om Jordbrukarbankens försäljning. Ha regeringens medlemmar den uppfattningen, att statens intressen bäst skyddas genom en sådan framställning, måste de draga den slutsatsen, att deras plikt som representanter för statens intressen helt enkelt är att föreslå riksdagen en sådan anordning. Men regeringen kan icke hava varit okunnig om såväl att det kunde finnas andra vägar — regeringen fann en sådan till sist — som också därom, att inom riksdagen rådde det en ganska utbredd mening om att Jordbrukarbanken borde fortsätta sin verksamhet. I en sådan situation kan det icke vara att tillvarataga statens intressen att slunga in en proposition, som har alla utsikter att bliva avvisad av riksdagen. I det läget är det väl rätt naturligare, att en regering, som vill uppehålla ett gott förhållande till riksdagen samtidigt som den vill skydda statens intressen på bästa sätt, på förhand söker kontakt med riksdagen.

Det har här tidigare talats om att regeringen i åtskilliga frågor vänt sig till representanter för riksdagen. Det har i regel varit i sådana frågor, där regeringen tydligen känt ett behov av att vid sidan av sitt eget ansvar kunna falla tillbaka i viss mån på det ansvar, som partiledarna kunna taga under en sådan konferens. Jag har ingenting att invända mot sådana konferenser. Jag tycker, det är naturligt, att en regering i våra dagar upprätthåller en mycket livlig kontakt med riksdagen. Å andra sidan upprepar jag gärna, vad jag sade under remissdebatten, att jag icke vill ha en regering, som i alla stycken springer och frågar riksdagen om lov och icke vågar ha en egen mening. Men jag tycker, att en regering skall icke bara ha en mening utan också ett förstånd. Och dess förstånd hade bort säga, att just i ett fall som detta hade det varit angeläget att söka kontakt med riksdagen. Och det hade varit anledning därtill icke bara av omsorg om regeringens eget läge, utan det var nödvändigt också, och framför allt, med hänsyn till de allmänna intressen, som måste skadas, därest man på en sådan punkt som denna onödigtvis vållade en konflikt mellan regering och riksdag. Av rena klokhetsskäl, tycker jag alltså, borde regeringen i denna sak ha vänt sig till representanter för riksdagen. Underlåtenheten att göra detta är ett moment i oskickligheten.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag kommer nu till frågan om den skada, som för banken kan hava vållats. Herr finansministern har sagt här i dag, att banken kan icke hava lidit någon skada genom försäljningsaktionen, utan i stället måste dess ställning hava förstärkts därigenom att privata banker fått tillfälle att erbjuda 10,000,000 kronor för statens aktiekapital och ändå garantera insättarna det fulla värdet av deras insättningar jämte ränta. Jag har svårt att tillägna mig samma synpunkt. Det är ju uppenbart, att det, i synnerhet innan man fick reda på det schangtila anbudet från privatbankerna, måste skapa en viss oro inom insättarlägret i Jordbrukarbanken, när regeringen vidtog en åtgärd för försäljning av statens aktieinnehav och gjorde detta i sådant sammanhang, att allmänheten måste få det intrycket, att här måste staten skynda sig att realisera för att icke förlora sina egna insatser. Tidpunkten var olyckligt vald för att taga upp försäljningsfrågan, och det skedde under sådana former, att det — det framgår bl. a. av de siffror över uttagningar, som finansministern redan lämnat här i dag — ökade oron och vållade nya uttagningar från banken. Över huvud förefaller det mig, som om handläggningen av försäljningsfrågan har varit av den art, att man icke kan bestå regeringen just några komplimanger, utan måste vidhålla, att regeringen även i dessa stycken har förfarit på ett ganska betänkligt sätt.

Nu förklarar finansministern, att han har så gott han kunnat det försökt iakttaga statens intressen. När finansministern gör en sådan förklaring, har jag ingen rätt att tro annat, än att han menar det. Jag har ingen anledning att antaga annat, än att finansministern trott sig på bästa sätt gagna statens intressen. Men jag måste samtidigt vidhålla min mening, att statens intressen i detta fall hava försummats och lidit skada. Om nu finansministerns försäkran och min uppfattning båda äro riktiga, så kan därav endast dragas den slutsatsen, att finansministern väl ägt vilja men saknat förmåga att fylla sin uppgift. Tyngdpunkten i anmärkningen mot honom har ju också, som jag förut påpekat, hela tiden lagts vid hans oskicklighet i detta fall. Oskickligheten måste emellertid betraktas såsom särskilt vådlig, om den konstateras hos en Konungens rådgivare. En majoritet inom konstitutionsutskottet, som helt visst motsvaras av en majoritet inom riksdagen, har konstaterat sådan oskicklighet hos den nuvarande finansministern. Jag är förvissad om att statsrådet Wohlin själv förstår den allvarliga innebörden härav.

Jag yrkar bifall till herr Sävströms förslag att med gillande lägga anmärkningen till handlingarna.

Hans excellens herr statsministern **Lindman:** Herr talman! Jag har under den långa debatt, som ägt rum, åhört en större del av de anföranden, som blivit hållna här i kammaren. Jag har ju delvis varit upptagen i första kammaren, men jag har hört tillräckligt mycket av debatten här i kammaren för att kunna yttra mig i saken i anledning av vad som förekommit, och jag har nu senast åhört det uttalande, som gjorts av herr Hansson i Stockholm.

Jag skulle, herr talman, först som sist i början av detta mitt anförande vilja säga, att om man vill lägga saken så, som om man nu efteråt sökte finna förklaringar för att täcka något i sitt handlingssätt tidigare, att man sökte att liksom skyla över genom att nu finna ut förklaringsgrunder, såsom den siste ärade talaren framhöll det, så vill jag säga honom, att så som jag följt detta ärende, är en sådan uppfattning fullständigt ogrundad. Man har icke någon rättighet och icke någon anledning att påstå, att icke detta ärende har följts med den allra mest spända uppmärksamhet. Och man har icke någon anledning att säga, att det från finansministerns sida eller från regeringens sida har funnits den allra ringaste tanke på att göra någon skada, utan strävandet har tvärt om varit, att för staten ställa det på bästa möjliga sätt. Jag har

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

ju ingen anledning att bliva trodd på mitt ord mer än varje hederlig människa har anledning bliva trodd. Men jag äger en sådan kännedom om detta ärendes behandling, att jag anser mig vara fullkomligt berättigad att uttala detta.

Man talar nu upprepade gånger om att här på ett tidigare eller senare stadium skulle hava avgivits lugnande förklaringar. Ja, herr talman, det är så lätt att säga detta, att man skulle givit lugnande förklaringar. Men före det utlåtande, som avlämnades av bankinspektören, var det väl ändå — det torde vara klart för var och en — omöjligt för någon att kunna avgiva någon lugnande förklaring. Det skulle sålunda hava varit *efter* det att bankinspektören avgivit sitt yttrande den 29 april. Men jag vill säga, herr talman, att även efter detta var det sannerligen icke så lätt att göra det. Man måste taga i övervägande vilken betydelse en sådan förklaring skulle kunna ha, vad en lugnande förklaring av t. ex. finansministern om att Jordbrukarbankens insättare kunna vara lugna, och att här är det ingen fara å färde, skulle medföra för verkan. Ja, om man hade kommit att säga att, såsom från enskilda riksdagsmäns sida uttalats som lämpligt, att staten skulle garantera insättarna, ja då hade otvivelaktigt en viss verkan kunnat åstadkommas, men ett sådant uttalande ansågo sig varken finansministern eller den övriga regeringen berättigad att göra.

Jag vill påstå, att min uppfattning i denna stund är den, att regeringen, på grund av vad som vid tidigare tillfällen förekommit beträffande denna punkt, icke kunnat göra ett sådant uttalande. Regeringen hade icke berättigad anledning därtill. Om regeringen hade uttalat sig så, hade den enligt min mening med skäl utsatt sig för risken av en anmärkning. Men, herr talman, vem är det, som egentligen skall giva en lugnande förklaring så snart det beträffande en bank eller ett ekonomiskt företag över huvud taget uppstått en oro omkring dess namn och dess angelägenheter? Vem är det, som skall avgiva en lugnande förklaring i ett sådant fall? Såvitt jag förstår, är det väl icke aktieägarna i banken, som skola göra det. I första hand måste det väl tillkomma dem, som tillhöra ledningen av företaget. Jag tillät mig vid remissdebatten i anledning av den kungl. propositionen uttala, att jag ansåg — jag upprepar och står fast därvid — att en lugnande förklaring i första hand skulle ha kommit från bankstyrelsen, eventuellt ifrån revisorerna. Det är mig omöjligt att förstå, att denna kännedom om bankens inre förhållanden kan finnas hos bankens aktieägare eller hos dem, som representera aktieinnehavarna på samma sätt, som hos styrelsen och revisorerna. Jag vill icke uttala något klander mot denna styrelse eller dess revisorer, ty jag vet mycket väl att ett uttalande från dem i en orolig situation kanske icke skulle ha betytt så mycket; men det är heller icke säkert, att ett uttalande från dem, som representera aktieägarna i denna bank — herrarna på olika håll förmena ju att finansministern skulle ha gjort ett sådant uttalande — skulle varit ägnat att genast stilla den oro, som fanns bland insättarna i banken.

Herr Hansson i Stockholm sade, att här fanns ingen vilja och ingen förmåga. Ja, för allt i världen, förmågan skall jag icke disputera om. Den förmåga vi fått, var och en, är naturligtvis begränsad. Jag vill ju säga herr Hansson, att *viljan* i varje fall icke har saknats. Icke tror väl han eller någon av de ärade ledamöterna i kammaren, att det här fattas någon vilja att göra det bästa. Icke har man velat skada ett institut, som staten ägde eller där staten ägde så gott som alltsammans. Det är väl ingen, som kan tro något sådant om finansministern eller om regeringen eller om någon av oss, att vi skulle vilja förfara så. Men hur skulle det ha varit om en sådan förklaring hade utfärdats och den icke hade hjälpt utan uttagen hade fortsatt. Ja, i det sammanhanget ber jag att få påpeka att det i bankinspektörens meddelande, i vilket han uppskattar förlusterna, står, att han kom till en summa på något över

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

7 miljoner kronor i bästa fall och till något mindre än 12 $^1/_2$ miljoner kronor i sämsta fall, vilken sistnämnda siffra vore att betrakta som en minimisiffra i händelse av likvidation. Vad hade, herr Hansson, inträffat om trots den lugnande förklaringen man hade fortsatt med uttagen så att — vi kunna antaga detta — en förlust verkligen hade uppkommit för insättarna? Vad hade man då sagt? Jag kan icke underlåta att återföra i minnet, fastän det är gjort förut i dag, den kritik, som har riktats mot dessa allmänna ombud i vissa av de allmänna sparbankerna, som givit allmänheten förklaringar, på grund av sin kännedom om förhållandena. Där uppstod likväl en krasch i den Allmänna sparbanken. Detta har ju med skäl kritiserats. Man får väl vara försiktig, när man avgiver sådana förklaringar. Jag vill dessutom tillägga, att det naturligtvis är lättare att efteråt komma och säga, att hade man bara gjort detta hade allt blivit både gott och väl. Jag är emellertid icke så säker på, att det blivit bättre om en sådan förklaring avgivits. Jag vill i detta fall påpeka, vad det hade för effekt, när jag besvarade den interpellation, som herr Hansson ställde till mig. Jag tror, att det var den 14 maj. Efter det att denna lugnande förklaring, som jag kanske får kalla den, hade blivit avgiven den 14 maj, inträffade i alla fall en anstormning på banken och därtill en mycket stark sådan — så att uttagen den 18 maj uppgingo till icke mindre än 2 miljoner kronor. Under veckan 10—17 maj uttogs 6.2 miljoner kronor, men jag kan ej säga huru uttagen fördelade sig på de olika dagarna före och efter den 14 maj. Denna förklaring var i alla fall åtföljd av ett uttalande om, att man ämnade för riksdagen framlägga en proposition som avsåg — jag vill minnas, att det stod så i densamma — åtgärder av den natur att den skulle undanröja den framkomna oron bland bankens insättare. Trots detta inträffade denna starka åtstramning av uttag under den omnämnda dagen.

Här skall jag be att få skjuta in något med anledning av herr Hanssons yttrande. Han sade, att man efteråt har hittat på, att det icke var tidningsartiklarna, som voro den ursprungliga orsaken till uttagen, utan att de påbörjats redan förut. Jag vill i anledning härav säga till herr Hansson, att jag vid remissen av den kungl. propositionen — jag har nu icke läst protokollet, annat än när jag justerade det — yttrade att innan den första artikeln i Stockholms Dagblad var publicerad — det var den 20 april — voro uttagen omkring 7 miljoner kronor. Det har sedan visat sig att det var 6,7 miljoner kronor. Nu har man sagt, att regeringen ju icke visste, om riksdagen skulle komma att bifalla denna kungl. proposition eller ej. Det är mig oförståeligt, vad man menar med detta. Det sades ju icke någonting annat, än vad jag nyss nämnde, nämligen att man ville framlämna en proposition, som man ansåg vara av den innebörden, att den kunde stilla oron bland insättarna; mera var det icke sagt härom. Nej, herr talman, när det angår sådana ömtåliga frågor som denna, som rör en uppkommen oro bland bankinsättare, får man allt tänka sig, att det viktigaste och huvudsakligaste ligger i huru bankens egen inneboende styrka och motståndskraft är. Detta är det väsentligaste. Befinnes banken motståndskraftig, ja, då finnes det också möjligheter att kunna bemästra svårigheterna.

Låt oss se tillbaka litet beträffande dessa förhållanden. Låt oss se tillbaka till år 1923, då beslut fattades om att den gamla Svenska Lantmännens bank skulle inköpas. De av kammarens ledamöter, som voro med på den tiden, erinra sig kanske väl, hurusom förslaget härom då innebar, att staten skulle övertaga aktier för 15 miljoner kronor. Kreditkassan skulle garantera ett övertag på 5 miljoner kronor, och jag minnes så väl, huru den dåvarande finansministern, Thorsson, då var fullkomligt övertygad om, att han därvid hade gjort det allra klokaste och bästa. Han förklarade att han kände sig övertygad om att genom att teckna dessa 15 miljoner kronor i form av aktier och icke som en

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

garanti trodde han att åtminstone en del av dem genom en långvarig avveckling skulle kunna återvinnas. Ja, det var den uppfattning, som man hade då, och det var den uppfattning, som jag gav uttryck åt i mitt yttrande i kammaren, när jag uttalade, att jag hoppades, att man skulle kunna räkna med att den situationen också var riktigt bedömd. Men vad har man funnit nu efteråt? Jo, man har funnit att det i själva verket förhöll sig så, att det vid den tidpunkten i banken fanns övervärden eller m. a. o. för högt upptagna värden på icke mindre än 12 miljoner kronor, detta enligt bankstyrelsens egen utsago. Nu förstår väl var och en, hur besvärligt det måste vara för ett bankföretag, som har att dragas med sådana övervärden, och att företagets styrka och motståndskraft är någonting helt annat, än då hela dess kapital och fonder äro intakta och finnas i behåll. Banken kan i förra fallet icke stå emot påfrestningarna på samma sätt, som i det senare fallet. Det betyder naturligtvis ett försvagande, det är alldeles uppenbart. Jag har nu den uppfattningen — och däri skiljer jag mig från en del av herrarna — att detta är en mycket betydande omständighet. Ett sådant företag tål icke vid några stötar. När sådana komma, kan det icke stå emot dem, därför att det icke är motståndskraftigt nog. När därför denna sparbankskrasch uppstod och Hypotekskassan nämndes i sammanhang med den Allmänna sparbanken och Jordbrukarbanken nämndes i sammanhang med Hypotekskassan på grund av det kända förhållandet, att det fanns vissa gemensamma styrelseledamöter och för Hypotekskassan av banken upplagda obligationslån, så var det i första hand dessa förhållanden, som förorsakade insättarnas oro. Det lär väl ingen kunna komma ifrån.

Jag ber vidare att få yttra mig om något, som redan förut är sagt av justitieministern under förmiddagens lopp, nämligen att då staten äger en bank eller äger samtliga aktier i en bank, och när det blir för regeringen genom bankinspektören konstaterat, att banken av sina fonder förlorat mera, än vad som enligt banklagen är tillåtet, är det, anser jag, oundgängligt att på ett eller annat sätt ingripa. Jag säger detta, fastän det blir ett upprepande av vad bankoutskottet på den punkten har uttalat. Det intresserar mig icke, huruvida någon tidigare har haft anledning att göra det eller ej. Det intresserar mig icke heller, huruvida bankstyrelsen har haft anledning att anmäla förhållandet. Jag tycker, att det hade varit rätt rimligt, om man 1923, då man konstaterade, att det fanns övervärden på 12 miljoner kronor, talat om detta för Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t hade av riksdagen kunnat begära ytterligare anslag för att skydda banken eller för att göra denna bank, som många ville kalla en statens bank, till ett verkligt förstklassigt företag, så att man icke fått dragas med dessa för högt upptagna engagemang under alla dessa år. Jag bryr mig emellertid icke om det, utan jag fäster mig endast vid min egen uppfattning om att det icke kan vara tillbörligt eller riktigt, att man skulle låta ett sådant bankföretag, där staten äger alla aktierna, existera oberoende av vad lagen föreskriver.

Nu har man talat om de yttranden, som av bankinspektören avgivits till konstitutionsutskottet. Såvitt jag har kunnat läsa bankinspektörens yttrande till konstitutionsutskottet, innehöll detta bl. a. följande. Man hade frågat honom om någon stödaktion från det allmännas sida mot Jordbrukarbanken hade varit av nöden därest icke — detta tillade man i den fråga, som ställdes till honom — »till följd av de kända händelserna beträffande ett flertal sparbanker och Stockholms Hypotekskassa samt att i vissa i samband därmed mot A.-B. Jordbrukarbanken riktade artiklar förekommit i en huvudstadstidning, oro uppkommit omkring banken och i banken insatta medel i stor omfattning uttagits», så besvarade han den frågan nekande. Men nu hade ju dessa förhållanden redan inträffat. Detta svar avgavs alltså under förutsättning att dessa förhållanden

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

icke hade inträffat. Såsom skäl för sin uppfattning åberopar han vidare bankens likviditetsställning den 31 mars 1929, vilken då var mycket tillfredsställande. Detta har jag velat tillrättalägga med anledning av ett yttrande, som jag åhört rörande denna punkt.

Men jag övergår, herr talman, att säga några ord om försäljningsfrågan. Herr Olsson i Mora yttrade, att han icke klandrade, att man upptagit frågan om bankens försäljning, och det är ju givet, att man icke behöver klandra en sådan sak. Den ena kan ju ha en uppfattning och en annan en annan rörande frågan, om man skall ha en statsbank eller icke statsbank. När man läser riksdagens protokoll särskilt från år 1923, finner man emellertid här klara uttalanden härom. Vad man då avsåg var en avveckling av Svenska Lantmännens bank. När denna bank överfördes till Jordbrukarbanken, så betonades det mycket starkt, att detta icke innebar något ställningstagande till affärsbanksfrågan, och i fjol var denna fråga före två gånger. Dels förekom den i samband med oktrojfrågan, och då fälldes de uttalanden, som gingo ut på, att det då icke var meningen att besluta någon ändring i vad som förut tillämpats med avseende å den frågan; dels var frågan före vid ett annat tillfälle förlidet år, och det var med anledning av den socialdemokratiska motionen med begäran om skrivelse angående inrättandet av en statens affärsbank eller affärsdrivande bank, ett förslag, som här i kammaren och i utskottets betänkande möttes av ett enhälligt motstånd från samtliga borgerliga partier. Detta är synpunkter, som man har att hålla sig till, när man har att bedöma frågan, huruvida man skall ha en statens affärsbank eller ej.

Sedan har man varit inne på frågan om den olämpliga tidpunkten för försäljningen av banken, och man har förmenat att förhandlingar härom inleddes i ett tvångsläge, och att det var under en panikstämning, som detta skedde, och att därför möjligheten att få banken försåld för lämpligt pris skulle vara svårare och sämre än eljest. Detta säger bankoutskottet i sitt betänkande, och det talar också konstitutionsutskottet om.

Ja, herr talman, vid ett helt ytligt betraktande kan ju saken framställa sig så, men om man något undersöker, hur det förhåller sig därmed, skall man väl ändå ganska snart finna, att den nämnda omständigheten ingalunda behöver vara avgörande. Ty det är uppenbart att om de eventuella köparna av banken hade alldeles klart för sig att om erbjudandet från deras sida var sådant, att man icke kunde anse sig kunna antaga detsamma på grund av att det icke var tillfredsställande, skulle staten själv kunna taga hand om banken och göra de tillskott eller de överflyttningar till Kreditkassan eller vad man eljest behagade, som gjorde banken fullt säker. För en köpare spelade för övrigt — det är ju uppenbart — icke likvidationsställningen för dagen någon avgörande roll. Jo, om det hade gått över alla gränser, så att ännu mycket mer blivit uttaget; då hade det ju varit en annan sak. För dem var det naturligtvis avgörande huru bankens portfölj var och vad den innehöll och vilka engagemanger, som förefunnos. Därför menar jag, att det, som uttalas här i anmälningarna till konstitutionsutskottet både av herr Flyg i denna kammare och av herr Möller i första kammaren, lider av en mycket betydlig överdrift.

Det är alldeles uppenbart, att det var engagemangsställningen, som var avgörande, och den undergick icke någon förändring under dessa dagar. Om priset icke hade varit tillfredsställande, hade Kungl. Maj:t vidare kunnat göra riksdagen ett förslag, som hade inneburit, att man hade klarat banken på egen hand.

Slutligen, herr talman, några ord om portföljen och vad därmed sammanhänger. Man talar så mycket om portföljens innehåll. Jag vill därvidlag säga, att man överdriver högst betydligt. En och annan föreställer sig kanske att ett företeende av själva engagemangen betyder så ofantligt mycket, och att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

den, som får se dem, får kännedom om en massa hemligheter, som han icke hade en aning om förut. Detta är icke riktigt. Det mesta därav känner man på förhand. Det kan man läsa sig till i offentliga styrelse- och revisionsberättelser, som finnas ingivna till patent- och registreringsverket från de olika företagen. Har man tid på sig för en sådan sak, kan man få reda på, snart sagt, vad man vill. Men det är, som finansministern redan tidigare påpekat, inlåningen, som man vill vara hemlighetsfull om och det är den som bankerna vilja bevara för sig själva, och beträffande den saken har icke något blivit tillgängligt för någon utomstående.

Emellertid vill jag beträffande försäljningsfrågan ytterligare säga, att bankstyrelsen ju i sitt yttrande den 4 maj diskuterat denna försäljningsfråga. Finansministern hade ju kännedom om vilken uppfattning bankstyrelsen hade om detta.

Vidare vill jag nämna ett ord om det, som jag kanske skulle sagt förut på ett tidigare stadium, men som jag gick förbi, nämligen frågan om samtalen, som man förmenar borde ha ägt rum med ledande ledamöter av riksdagen. Ja, herr talman! Jag har länge varit med uti Sveriges riksdag — jag tror det är min trettionde riksdag. Jag är sålunda en rätt gammal örn, som varit med ganska mycket. Jag har vid åtskilliga tillfällen varit med om sådana här förhandlingar. Som statsråd har jag bett att få tala med riksdagsmän och såsom riksdagsman har jag varit tillkallad av statsråd. Och jag minns så väl som om det varit i denna dag, den dagen, när vi voro inkallade i statsrådsrummen av finansminister Thorsson för att han skulle få höra vår mening i frågan om statens övertagande av Svenska Lantmännens bank. Herr talman, vad fick statsrådet Thorsson veta av dessa partiledare? Just ingenting! Han säger själv uti sitt yttrande i riksdagens andra kammare, att den överläggningen icke ledde till några beslut — och det var ju klart, att den inte kunde göra. Man ansåg, att så omfattande som ärendet var borde allvarliga försök göras i syfte att reda upp problemet, men ingen var villig binda sig för något bestämt uttalande. Det var vad statsrådet Thorsson fick veta i en situation, när han var angelägen att få höra partiledarnas åsikter! — När vi talade med partiledare och förtroenderåd om sparbankskraschen, så fingo vi visserligen ifrån det socialdemokratiska partiet ett rent och klart besked, men däremot ej så tydliga uttalanden från andra. Det är på det sättet, herr talman, det kan nu inte hjälpas, att en s. k. partiledare kan ju föra partiets talan vid olika tillfällen, men, när frågan sättes på honom så där oförhappandes: vill ni vara med om att övertaga Svenska Lantmännens bank, eller vill ni vara med om att garantera insättarna i sparbankerna 75 procent? — ja då kryper han inom sitt skal och det är rätt naturligt, att han gör det. Partiledarna vilja gärna fråga sina förtroenderåd. De fråga förtroenderåden, och så blir det diskussion (jag talar av egen erfarenhet; herrarna ha väl sin), den ena tycker på ett sätt, och den andra tycker på ett annat sätt, och så slutar debatten, och sedan tager man upp den dagen därpå, och till sist kristalliseras det fram en mening, som man möjligen blir enig om. Men icke går det att så där hastigt få fram en mening. Det är inte så lätt. Den erfarenheten har jag, och jag tror icke jag är ensam om den. Statsrådet Thorsson fick då åtminstone icke den gången han försökte något besked och inte heller fingo vi det, när vi talade om de allmänna sparbankerna, och jag har vid olika tillfällen varit med om att man sagt, att detta måste vi tänka på. Vi måste fundera på saken. Jag tycker detta icke alls är något underligt. Jag tycker det är helt naturligt, att det skall vara på det sättet.

Emellertid skall jag icke mycket längre uppehålla tiden, men jag nödgas beröra ytterligare en punkt, och det är den konstitutionella sidan av saken.

Herr Hansson talade om konseljbeslut men han talade också om att man

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

icke kan snöra in nutida regeringar i de gamla formerna, som vår konstitution förutsätter, utan nutidens regeringar måste ha möjlighet att röra sig mera fritt. Jag vill säga honom, att man behöver inte alls känna sig insnörd av några gamla konstitutionella bestämmelser. Man kan röra sig ganska fritt. Jag är alldeles övertygad om, att de regeringar, som herr Hansson tillhört, vidare de frisinnade regeringarna och överhuvud taget alla regeringar, åtminstone under de sista 20, 30 åren, känt sig oförhindrade att röra sig ganska fritt på sådana här områden.

Herr Flyg säger i sin anmälan (ja, det är sant, den står icke i betänkandet, utan den står visst bara i reservationen, men den finns ju där i alla fall) att man trampat alla konstitutionella lagar och bestämmelser hänsynslöst under fötterna, och herr Möller talar om att han vill ha en undersökning, huruvida finansministern i sina under punkt 2 av den mot honom riktade anmälan omförmälda åtgöranden iakttagit konstitutionella former. Herr talman, vad är det för konstitutionella former, som äro trampade under fötterna? Enligt grundlagen skola ärendena beredas av vederbörande departementschef. Den saken är klar, och efter de auktoritativa tolkningar av grundlagens bud, som finnas, innefattar detta, att en departementschef har initiativrätt. Han har rätt att upptaga och föra fram frågor, som han anser böra lösas, och jag säger alldeles som herr Hansson, att jag skulle verkligen finna det orimligt, om i detta nådens år 1929 en departementschef icke skulle ha rättighet att på eget initiativ taga upp en fråga, undersöka den, förhandla om den och bereda den. Vad grundlagen säger, det är, att statsrådet och regeringen icke få fatta beslut utan att det skall vara konseljbeslut. Kammarens ärade ledamöter få, när ni bedöma denna fråga, vara så goda att beakta skillnaden mellan beredande av ett ärende och beslut i ett ärende. Om en departementschef i ett regeringsärende utfärdar ett beslut, låt vara i en aldrig så obetydlig fråga, utan att det fattats i konseljen, så har han därmed överträtt sin grundlagsenliga befogenhet. Men förbereda ett ärende, hur stort det vara månde, kan han göra utan något konseljbeslut. Det är en uppfattning, som sannerligen icke är en uppfattning för dagen och för år 1929, utan det är en uppfattning, som gällt i många, många år. För min del har jag inte varit med längre än sedan år 1905, då jag första gången var statsråd, men det är ju tillräckligt lång tidrymd för att kunna visa, hur man förfarit under senare tider. Jag har många gånger varit med om att stora viktiga frågor upptagits till utredning på departementschefens initiativ. Jag har själv varit med och gjort det, och jag har till och med gjort det utan att jag varit departementschef utan endast statsminister och således i saknad av något departement. Jag har upptagit förhandlingar, och jag tillät mig i första kammaren, då jag hade ordet därinne på förmiddagen, erinra om den mycket stora fråga — jag går till och med så långt att jag säger den största ekonomiska fråga, om vilken den svenska riksdagen någonsin beslutat, nämligen frågan om inköpet av de norrländska malmfälten år 1907. Det var en fråga, om vilken jag som statsminister, alltså icke departementschef, direkt förhandlade med vederbörande säljare, en förhandling, under vilken man berörde en hel mängd spörsmål, t. ex. fastställandet av frakter på statens järnvägar mellan Luleå och Narvik för en tidrymd utav, om jag icke missminner mig, 30 år. Man tog exempelvis upp en sådan sak som att, om staten under denna kontraktstid skulle sätta exporttull på malm, skulle bolagen hållas skadeslösa för vad de skulle förlora till följd av ett beslut i den riktningen. Ja, detta är bara enstaka exempel, som skulle kunna mångfaldigas, och jag är livligt övertygad om att det finnes icke någon medlem av denna kammare, som varit statsråd, som inte har varit med om dylika förhandlingar både på eget initiativ och på grund av andra omständigheter. Jag håller med herr Hansson

om, att den friheten måste man ha. Denna fråga blir kanske mindre anmärkningsvärd, ifall man tänker på hur det varit i det fallet.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag skulle verkligen beklaga, om den uppfattningen skulle vinna riksdagens bifall, att finansministern i detta fall överskridit sin befogenhet, ty jag är övertygad om att just möjligheterna att taga initiativ — som vi väl önska, att regeringen skall göra — skulle äventyras, ifall departementscheferna skulle sitta och vakta sig själva och tänka, att nu måste de väl för allt i världen inte gå och företaga några förhandlingar, som kunna föranleda en anmärkning från konstitutionsutskottet. Jag har vid mångfaldiga tillfällen uttalat mig om detta, och jag minns, att jag drabbades av en ganska stark förebråelse i denna kammare en gång i tiden av herr Staaff, därför att jag vågat uttala den uppfattningen, att man skall väl i första hand se till vad som är praktiskt, klokt och förnuftigt. Skall man underlåta att upptaga förhandlingar eller att begagna sin initiativrätt, därför att man är rädd för att konstitutionsutskottet skall komma med anmärkningar?

Herr **Flyg:** Herr talman! Sedan jag lyssnat till den ton av förståelse och försoning, som genomträngt och varit den ledande tråden i de två senaste anförandena, som ha hållits av herr Hansson och av hans excellens herr statsministern, så tror jag inte, att jag gör mig skyldig till en alltför oriktig slutsats, om jag vågar förutsäga, att den rättegång, som här i dag pågår, kommer att sluta med att ledaren för den anklagade parten och ledaren för de anklagade på regeringsbänken komma att växla en försoningens kyss här framför talmannen, och att det blir resultatet av dagens debatt. Jag måste emellertid säga, att jag kan icke fortsätta i samma försoningens anda, och jag vill därmed från början ha signalerat karaktären av mitt anförande.

Det jag först vill säga några ord om, det är motiven till den anmälan, som av mig på vår riksdagsgrupps vägnar gjorts.

Det första motivet för oss det var, att vi här ansågo ett tillfälle givet till angrepp på regeringen, till angrepp på herr Kreugers regering, till angrepp på en regering, vars alla medlemmar representera storkapitalet och storbankernas intressen. Redan under remissdebatten framhöll jag i det anförande, jag då höll, nödvändigheten utav att man använde varje moment till att fästa uppmärksamheten vid denna regerings farliga karaktär, och jag underströk framför allt, att dess farlighet bestod just i, att den maskerat sitt framträdande med sin arbetsfredspolitik och med den mask av »samförstånd», som den satte på sig omedelbart, sedan den tillträtt. Här förelåg för oss — och det var vårt första motiv till att göra anmälan — ett utmärkt tillfälle till angrepp på denna regering, och det var alltså tillräcklig anledning för anmälans framställande.

För det andra var det det problem, som hans excellens herr statsministern i slutet av sitt anförande berörde, nämligen huruvida här förelåg ett brott emot gällande konstitution eller ej. Jag menar, att man utan tvekan och trots alla advokatoriska försök att komma ifrån detta kan slå fast, att här förelåg ett klart brott mot gällande konstitution. Var det nu för oss något märkvärdigt att så hade skett? Var det något märkvärdigt, att denna regering, herrar Lindman-Tryggers regering, skulle begå en sådan gärning, begå en inkonstitutionell handling? Alls icke! Jag fäster eder uppmärksamhet vid just det avsnitt i min anmälan, som herr Lindman nyss delvis citerade. Jag säger där: »Vad som här kan konstateras, det är, att statsrådet Wohlin begagnat sin ställning att tillvarataga storbankernas intressen. För undertecknad ligger häri inget som helst förvånansvärt. En regering i ett kapitalistiskt land, och framförallt en högerregering, har alltid att tillvarataga det finansiella fa-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

talets intressen. Den konstitution, som gäller, respekteras så länge detta respekterande icke står i motsättning till ovan nämnda gruppers intressen. Uppstår en sådan motsättning, så trampas alla konstitutionella bestämmelser och lagar hänsynslöst under fötterna.» Detta ha vi klart sagt ut, och för oss var alltså ingen som helst förvåning väckt av vad som här skett. Jag kan i dag i detta moment av debatten med tillfredsställelse konstatera, att hans excellens herr statsministern här helt nyss, liksom tidigare i första kammaren, talat om, att det där är ju icke något så märkvärdigt, icke skall man hålla på dessa konstitutionella bestämmelser. De ha kringgåtts och komma att kringgås även i fortsättningen. Om hans excellens herr statsministern hade varit kvar här i kammaren, skulle jag tackat honom för det värdefulla yttrandet. Jag vill till hans här i kammaren närvarande kolleger å statsrådsbänken uttala, att vi skola förstå att begagna oss av herr Lindmans erkännande och att påpeka denna sak, liksom vi gjort tidigare vid alla de tillfällen, då det varit möjligt.

För det tredje och det är kanske det förnämsta motivet för vår anmälans framställande, så skulle inget av de partier här i kammaren, som särskilt ge sig sken utav att värna demokratien och slå vakt om parlamentarismen såsom någonting för dem heligt, ha gjort någon anmälan, om icke vi gjort det. Skulle herr Laurin framträtt för bondeförbundet eller Olsson i Kullenbergstorp? Ingalunda! Skulle herr Olsson i Mora, som stod här för några timmar sedan och var mycket morsk och kritisk, riktat någon anmälan mot statsrådet och chefen för finansdepartementet? Ingalunda! Skulle herr Engberg ha gjort det? Ingalunda! Det är en offentlig hemlighet här i kammaren och även utanför densamma, att den socialdemokratiska riksdagsgruppen ursprungligen beslutat, att anmälan icke skulle framställas. Och det är klart, att då hade vi ett mycket lämpligt tillfälle, som måste utnyttjas, att verkligen just ställa er herrar värnare av demokratien och av den heliga parlamentarismen inför öppet forum och låta er här, gentemot dem, som ha trampat konstitutionen och gällande bestämmelser under fötterna, bekänna vad det är ni anse vara så heligt. När herr Möller i första kammaren i dag träder fram och slår sig för sitt bröst, precis som herr Hansson nyss gjorde här, och säger, att socialdemokraterna skulle illa känna sitt ansvar, om de ej i denna fråga framträdde bestämt och målmedvetet gjorde anmälan, då är det ingenting annat än ett förbaskat hyckleri! Ingenting annat!

Här avbröts talaren av herr **talmannen,** som yttrade: Jag ber talaren välja sina uttryck bättre!

Herr **Flyg** fortsatte därefter:

Jag vet icke, om jag har använt något uttryck, som icke varit passande. Om jag använt ett språk, som väckt anstöt hos herr talmannen, har det likväl icke varit ett språk, som icke varit fullt i överensstämmelse med det uppträdande, som jag talat om.

Herr Engberg talade här i dag om mitt »knaggliga opus». Jag vill då erinra om, att det var dock detta »knaggliga opus», herr Engberg, som föranledde, att överhuvud hela denna fråga kom fram, och jag vill också säga, att i viss mån har jag redan i den debatt, som här förts, och framför allt med de inlägg, som herr Engberg gjort i densamma, vunnit ett av syftena med anmälans framställande.

Nu ber jag kammaren ursäkta vad jag kommer att företaga mig. Jag ämnar nämligen citera herr Engberg. Jag gör det icke därför att jag beundrar hans skriftställeri — långt därifrån; såväl hans muntliga prestationer som hans skriftliga anser jag alls icke ha det värde, att de egentligen förtjäna åter-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

givas inför vare sig en större eller mindre församling. Då jag emellertid nu i kväll citerar herr Engberg, är det därför, att jag anser, att det i dag finns viss anledning att uppmärksamma honom och hans utveckling under en mycket kort period — tiden från den 13 maj till i dag, den 1 juni. Den 13 maj skriver herr Engberg under rubriken »Herr Wohlin» följande: »Det börjar klarna. Höger är höger och handlar och vandlar som höger.» En underbar, glänsande upptäckt, det måste jag säga, en upptäckt, som i varje fall icke kan sägas komma för tidigt från Socialdemokratens redaktörs sida. »Herr Lindmans regering kan icke krypa ur sitt eget skinn. Dess väsen är givet med dess klasspolitiska skaplynne. Den är kött av storfinansens kött och ben av dess ben. Att av den begära ett uppträdande, som ginge de storkapitalistiska intressena emot, vore därför att begära det orimliga.» Och i fortsättningen av denna sin artikel går han över till att skildra de olika ministrarna och deras intima samhörighet med storbankerna för att sedan komma till herr finansministern. Hans »skepp har nått sitt Ithaka, sin dröms vårvita ö i havet». »Nu är han äntligen i hamn. Hans oroliga ande har liksom funnit sig själv. Med något av sin vår- och dårdiktnings livs- och blodtörst har han kastat sig över de möjligheter hans nya parti bjöd. Det står som ett moln av hasard, va banquekynne och våghalsighet kring hans framfärd. Han älskar både att vara och att synas och sätter sannerligen icke sina påsar vid dörren.» Och i fortsättningen: »I dag är han i färd med att storbanksväldet till behag spela ett djärvt spel med Jordbrukarbankens öde. Han har anmält sin villighet att förhjälpa storfinansen med Skandinaviska Kredit i spetsen till att bli Jordbrukarbankens ägare. Ut med staten! In med storbanksintresset!» Och längre fram heter det: »Bakom samförståndsbluffens dimbankar har högern genom herr finansministern djärvt och cyniskt organiserat och med den största hänsynslöshet inlett angreppet mot det blygsamma försöket att hålla storbanksintressena tillbaka.» — Var det någon, som hörde något av detta i herr Engbergs tal här i dag? Jag kunde icke höra det. — Jaså, herr Olsson i Mellerud hörde det! Det var alltså en, men han hörde antagligen med ett särskilt konstruerat öra, som är avsett att lystra vid dylika tillfällen. »Så drogs alltså», säger herr Engberg till sist, »slöjan äntligen från Isis' anlete. 'Samförståndets' regering träder in på scenen som storfinansens kamplystne champion. Herr Lübeck i Kreugerkoncernen har tröttnat på att spela komedi. Han har dragit blankt. Leken kan börja». Ja, herr Engberg har verkligen börjat leken i detta ords allra mest vanliga bemärkelse! Den 14 maj lyder rubriken: »En landsfara» — det är en märklig rubrik och i och för sig mycket talande: »Det blir allt värre och värre. Herr Wohlins hasardspel med Jordbrukarbanken visar sig vara en ren riksskandal». — Var det någon, som hörde det omdömet i dag i debatten från herr Engbergs sida? — »Inför ett slikt skådespel spörjer man med förfäran, hur detta arma land egentligen är regerat och huruvida herrar Wallenberg och Kreuger äro självskrivna överrevisorer i ett svenskt statsföretag?» Och i fortsättningen: »Och denna riksdag» — den som sitter här i kväll alltså, dess andra kammare — »skulle göra sig själv till ett åtlöje inför allt folket, om den såge genom fingrarna med en Konungens rådgivare, som uppträtt på detta sätt.» — »Vi tveka icke uttala, att det av honom arrangerade sammanträdet i bankföreningens lokal innebar ett flagrant åsidosättande icke blott av anständighetens bud utan även av riksdagens rätt. Han har på det hänsynslösaste sätt handlat och vandlat som om svenska staten vore till för privatbankernas skull och existerade på deras nåd.» Till sist säger han, att »budskapet om hans inbjudan till storbankskvartetten att snoka igenom den statsägda bankens portfölj exploderat som en bomb och gjort klart för alla, *att mannen är en landsfara och en vettvilling*». — Var det någon, som hörde något av detta i dagens debatt. Här är det väl ändå, som brottslingen

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

står inför rätt forum. Han har anklagats, och här skall han väl också angripas. Leken skulle ju börja, herr Engberg? Var funnos alla kraftorden i det anförande ni höll för någon timma sedan? — Så gå vi några dagar fram i tiden till den 17 maj. Tonen har något mattats, men likväl finns mycket kvar, som måste helt hastigt uppmärksammas och återgivas. Det heter: »Herrar Lindmans och Tryggers resoluta solidaritetsförklaring med den minister, som genom sin oskicklighet måste anses ha verksamt bidragit till den materiella och moraliska skadegörelsen mot den statsägda banken, och som släppt in de privata storbankernas representanter i dennas portfölj, innebär naturligtvis, att regeringen beslutat engagera sin ställning och prestige i denna bedrövliga affär. Processen mot finansministern har därmed vidgats *till en process mot regeringen.* Men skulle regeringens ledande män till äventyrs tro sig därigenom kunna beröva anklagelserna mot finansministern deras udd eller mildra ett enda av de omdömen, som oppositionens talare i torsdagens remissdebatt fällde om hans handlingssätt, så ta de storligen miste.» Jag undrar, om regeringen i dag känner, att den storligen tagit miste. Jag tror att det är tvärtom. Om vi se på det regeringsorgan, som kommer ut om kvällarna, nämligen Nya Dagligt Allehanda av i dag, skola vi bara av rubrikerna finna, att regeringen hittills i varje fall känt sig rätt självsäker och alls icke på något sätt givit uttryck åt att den skulle finna sin position försämrad i nuvarande moment.

Vad är det vi kunna taga fasta på i dessa herr Engbergs tidningsuttalanden? Den 17 maj konstaterar man, att här gäller det process mot regeringen från det socialdemokratiska partiets sida. Han har tidigare konstaterat, att finansministern är en landsfara och en vettvilling. Och han har dessutom slagit fast, att regeringen har dragit blankt och att leken kan börja. Nu är det ju processen skulle börja; var finns nu det kraftiga språket, var finns tonfallet och ordvalet från det återgivna? Jag ber få efterlysa dem — de saknas helt och hållet. Och jag skall genast giva förklaringen därtill. Allt detta i de citerade artiklarna är avsett att dupera massorna, det skall läsas av arbetarna ute i landet, de som skola hållas kvar vid socialdemokratien och kvar i tron på, att detta parti är ett revolutionärt arbetarparti. Men när man kommer till riksdagen, använder man ett annat ordval och en annan formulering, som bättre passar i den florettfäktning, som här utföres från herrarnas sida gentemot storbanksregeringen. Om herr Engberg menar allvar, varför kom ingen anmälan från herr Engbergs sida? Det hade varit en logisk följd, skulle jag tro, av dessa kraftutbrott att göra en anmälan och på detta sätt göra allvar av vad man i artiklarna sagt. I stället för att taga upp leken och gå fram på samma morska manér, som han gjort i sina artiklar, förklarar herr Engberg i urskuldande ton, såsom en liten ursäkt för kraftorden jag citerat, att han brukar icke ha de bästa byxorna på sig, när han går ut och slåss. Jag ber kammarens trenne damer och dessutom 90 % av Sveriges kvinnor ursäkta mig, då jag säger, att herr Engbergs hela politiska utveckling hittills sannerligen icke givit anledning att tro, att han någonsin haft byxor på sig utan tvärtom varit klädd i kjol. Framför allt hans uppträdande och handlingar i denna affär giva anledning till ett sådant påstående.

Nu skulle jag vilja säga några ord till herr finansminister Wohlin. Han säger — och han har förefallit vara mycket upprörd när han kommit till detta tema — att han blivit anklagad för ohederlighet. Vad beträffar hans upprördhet gentemot herr Engberg i det fallet blir det en tvist, som herrarna få göra upp sinsemellan. Här i riksdagen är det emellertid, framhåller herr finansministern, endast en kommunist i första kammaren, som vidhållit sitt påstående i detta hänseende; och detta kasserar herr finansministern in med tillfredsställelse. Jag vet icke, vad herr Winberg, min partikamrat i första kammaren, yttrat. Jag vill för mitt vidkommande bara fästa uppmärksamheten vid, att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

i min anmälan finns ordet ohederlighet alls icke på något ställe. Jag vill säga, att om man talar om hederlighet och ohederlighet i politisk bemärkelse, så är det någonting som icke existerar. Den politiska hederligheten består i att man på ett rätt sätt företräder de klassintressen, som ens politiska parti representerar. Därutöver består icke något tal om politisk hederlighet och ohederlighet. Det kan passa möjligen på studentförsamlingar eller någon församling av politiska nattvardsbarn i Uppsala att resonera om dylikt, men i en församling sådan som denna kammare, med så pass tränade individer i det politiska — jag hoppas ni tillåter, herr talman — rävspelet, tycker jag är tämligen överflödigt. Jag skulle vilja å kommunisternas vägnar trösta herr Wohlin — om han känner sig särskilt upprörd — med att öppet inför kammaren säga honom, att han har på ett mycket hederligt sätt tillvaratagit storfinansens intressen i den fråga det här gäller. Han har kämpat på ett mycket hederligt och modigt sätt för sina klassintressen i denna fråga.

Går jag nu över till frågans allvar, vill jag säga, att man under dagens debatt sökt bestrida detta. Herr Lindman har sagt i första kammaren förut och här nyss, att anmärkningarna äro väsentligt överdrivna. Märk väl formuleringen! Anmärkningarna äro alltså icke oberättigade: de äro väsentligt överdrivna. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Lindman därmed erkänt, att det finns fog för anmärkningarna. Och återigen ha vi konstaterat ett plus. Men jag bestrider, att man likväl ännu i dagens debatt — vare sig i första eller andra kammaren — satt fingret på den allvarligaste punkten i den fråga vi nu diskutera, det som gör, att frågan säkert är djupare och i fråga om allvar just av betydligt större vikt än vad någon ännu sagt. Vad är det för en tidning, som spelat den ledande rollen i kampanjen mot Jordbrukarbanken? Jo, det är Stockholms Dagblad. Det är ingen hemlighet, att Stockholms Dagblad är organ för Kreugerkoncernen. Och vem står bakom denna och därtill är representerad i den svenska regeringen och alltså haft tillfälle utöva politiskt inflytande mot denna s. k. statsbank? De krafter, som finnas bakom Kreugerkoncernen, som här i Sverige representeras av Kreugerkoncernen, och som i den svenska pressen äro representerade av Stockholms Dagblad, är den amerikanska finansen. Och vi veta ju, att detta tidningsorgan icke är det enda, som framträtt på liknande sätt. Detta är det allvarliga i saken. När herrarna anklaga oss kommunister för att vara företrädare av utländska intressen, vill jag fästa uppmärksamheten på huru i denna fråga framträda mycket kraftigt utländska intressen. Den amerikanska finansen har framträtt och genom sin central i detta land spelat en viss roll och sökt göra sitt inflytande gällande mot den svenska riksdagen och mot ett företag, som står under dess kontroll. Det är enligt min uppfattning detta, som måste sägas ut. Man har här i dag yrkat, att anmärkningen skall med gillande läggas till handlingarna. Man har alltså — jag förmodar efter konferenser — gått ett steg vidare än vad man gjorde, då det gällde processen mot herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, och enats om att denna gång lägga anmärkningen med gillande till handlingarna. Jag tror icke, att jag gör mig skyldig till en alltför oriktig bedömning av läget och meningen i kammaren, om jag säger, att det nog icke finns många här i kväll, som tro, att herrar Lindman och Trygger och den övriga regeringen ämnar efter denna debatt och efter det att anmärkningen lagts med gillande till handlingarna packa ihop sina pinaler och förflytta sig till en annan marknad. Jag vill fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att en regering trots att en sådan allvarlig anmärkning lägges med gillande till handlingarna sitter kvar och därmed utan vidare trampar riksdagens uttalande under fötterna. Den anser, att här ingenting har inträffat, som ger den anledning förflytta sig; den anser sig i stället helt lugnt kunna sitta kvar och fortsätta som hittills. Jag tror, att jag härmed berört ett tema, som förtjänar att

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

uppmärksammas. Här bevisas alltså ännu en gång parlamentarismens bankrutt och demokratiens oförmåga att flytta en regering, som man i det största oppositionspartiets ledande organ har betecknat såsom en landsfara och såsom en fara för rikets säkerhet. Icke ens med sådana allvarliga anklagelser som utgångspunkt förmår ett riksdagsbeslut flytta en regering. Detta är ett bevis till många andra på riksdagens maktlöshet i nuvarande moment. Och det kommer sannerligen icke att höja parlamentarismens anseende här i landet.

Om jag till sist skulle säga några ord om den lärdom, som arbetarklassen har att draga av vad som förekommit i denna sak, så är det, att av hela denna historia och framför allt av dess behandling i riksdagen har arbetarklassen att draga den lärdomen, att den återfinner sig själv samlad — icke på de småborgerliga linjer, som representeras i denna kammare av herr Per Albin Hansson och hans meningsfränder, icke på den frasradikala och skenrevolutionära linje, som herr Engberg söker göra sig till talesman för, utan på den revolutionära marxismens och klasskampens grundval för att, sedan denna samling skett — ja, det är ingenting att skratta åt, herr Per Albin Hansson — göra upp räkningen både med den regering, som sitter nu och dess eventuella efterföljare samt med hela det kapitalistiska samhällssystemet i landet och ersätta det tillstånd som i dag råder, den diktatur, som i dag utvecklas från Kreugerkoncernen och dess män, med arbetarklassens diktatur, med den lösning, som blir den givna följden av arbetarnas gripande av makten.

Herr **Engberg:** Herr talman! Skulle jag för min del följa en god sed, som praktiserades av de gamla hellenerna, nämligen seden att när man begraver en större stridsman offra till hans ära ett visst antal oxar, så skulle jag, herr talman, när nu kammaren reder herr Wohlins grav, utan förbarmande bloda mitt svärd i den föregående talarens ynkedom. Att jag underlåter att göra det, sammanhänger för övrigt med åtskilliga andra omständigheter, som jag förut antytt för kammaren. Jag kanske ändå med hänsyn till det kurage och det raseri, som den stackars karlen nyss lade i dagen, bör säga, att det synes mig stå i ett visst samband med ett par bannbullor, som stått att läsa de senaste dagarna i Folkets Dagblad Politiken. Man har nämligen i Moskva upptäckt, att de åtta herrar, som rida för det bolsjevikiska rusthållet i denna kammare, skött sig synnerligen illa. De ha fått det betyget framburit i nämnda tidnings spalter, att de ha ådagalagt vissa borgerliga tendenser, och att de icke vässat sina ord med broddar och talat så allvarsamt och sant att de funnit behag inför höga domstolen — eller kanske vi skola säga påvestolen — därborta. Jag förmodar, att det är i känslan av att behöva så att säga fullgöra vad han brustit i pliktuppfyllelse förut, som den föregående ärade talaren tog i på det sätt han gjorde. Jag lämnar emellertid honom åt hans öde och konstaterar endast, att han varit den ende av oppositionens talare i dag, som bugat sig för den nuvarande regeringen. Det var, förmodar jag, ett slags kvittering av den högaktning, som visats honom av herr Magnusson i Tumhult.

När jag begärde ordet var det för att taga fasta på ett par andra saker. Det var närmast i anledning av herr finansministerns framställning. Han gjorde gällande, att uti det köpeanbud, som avgivits av storbankerna, skulle ligga en »good-will» för bankrörelsen samt att denna »good-wills» storlek icke skulle ha rönt inverkan av bankuttagen. Jag undrar emellertid, huruvida en affärsman i besittning av statens ekonomiska resurser skulle ha upptäckt någon »good-will» för en inarbetad bankrörelse i nyss nämnda köpeanbud. — Lägger man bankinspektörens egna avskrivningssiffror till grund för bedömandet, och herr finansministern måste väl i all rimlighets namn taga större hänsyn till en *statlig* myndighet än till köparnas värdering, kommer man nämligen till resultatet, att aktieposten är värd 14 miljoner kronor bröder emellan — om uttrycket till-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

låtes. Banken har nämligen vissa värden, som måste frångragas bankinspektörens avskrivningssiffra. Sålunda uppgå övervärden och reserverade medel till 550,000 kronor, reservfonden till 250,000 kronor och den intjänta vinsten under detta år till cirka 500,000 kronor. Härtill bör vidare läggas, att bankinspektörens avskrivningar på av banken ägda fastigheter, i vilka bankrörelsen bedrives, knappast kan anses behövliga under förutsättning av fortsatt verksamhet. Att bankinspektören beräknat försiktigt, kan man sluta sig till av den omständigheten, att i flera fall såsom värdelösa beräknats engagemang, där vederbörande låntagare har en mot hela lånebeloppet svarande summa innestående på deposition i banken. För att få in någon »good-will» i köpeanbudet måste sålunda herr statsrådet ha räknat med bankinspektörens siffra för förlustrisk under förutsättning av bankens försättande i likvidation. Ja, jag påstår, att icke ens under denna orimliga förutsättning blir det någon »good-will», om man tager i betraktande, att de banker, som skulle hjälpa staten att trygga insättarnas intressen, icke skulle betala ränta å den på avbetalning ställda köpeskillingen. Ligger det icke något groteskt i att flera av de insättarmedlen garanterande bankerna äro desamma, som tidigare omöjligen skulle ha kunnat klara sina egna insättare, så vida icke staten trätt hjälpande emellan via Kreditkassan? Det är på den punkten, som man observerar, att sedan svenska staten sänt ut, som någon sagt, sin rödakorsexpedition genom Kreditkassan för att lägga in vissa banker på lasarett, så uppträder nu en av dessa på lasarettet inlagda banker såsom anbudsgivare i detta fall. Herrarna kunna ju själva gå igenom förteckningen under anbudet från bankerna. Jag behöver icke nämnna namnet på den. Herr Winkler exempelvis kanske erinrar sig, vilken bank det var!

Men för det andra: vad som slog mig mest i herr finansministerns anförande, det var hans betonande av att om det gällde öppnandet av bankens portfölj skulle han icke ha nödigt förtroende för riksdagens ledamöter och tillgängliggöra den för dem. Såsom kammarens ledamöter erinra sig, sade herr finansministern, att skälet, varför han icke ville i och för försäljningsplanens dryftande träda i förbindelse med riksdagen, var detta, att det låge dock en risk att på det sättet uppdaga innehållet i portföljen. Han klandrade indirekt konstitutionsutskottet för dess påstådda ovarsamhet i det stycket. Men, herr talman, samme finansminister, som gör gällande, att han icke vågade visa riksdagen portföljens innehåll, hade större förtroende för privatbankernas representanter, när det gällde detta statsägda företag. Jag måste säga för min del, att en finansminister, som har under sin vård ett statsägt företag, borde väl haft större förtroende för riksdagens ledamöter såsom representerande statens intressen än för storbankernas ombud.

Herr statsministern förklarade, att, trots 14-maj-kommunikén, hade den 18 maj nya uttagningar ägt rum. Jag har anledning betyga min tacksamhet för denna bekräftelse på en i förväg uttalad farhåga. Jag satt nämligen under debatten om propositionens remiss inne som åhörare i första kammaren, då hans excellens utrikesministern där uppträdde. Han gjorde sig till apologet för storbankernas synpunkter i utomordentligt hög och utmanande grad. Och enligt min mening med all rätt förklarade herr Möller vid det tillfället, att den sannolika följden av de uttalanden, som herr utrikesministern gjorde, då han drev satsen, att insättarna icke kunde rättsligen påräkna någon säkerhet, skulle bli, att man under de närmaste dagarna, särskilt efter högerpressens sannolika utläggning av saken, skulle få bevittna en fortsatt massuttagning. Det gläder mig, herr andre vice talman, att nu ha fått höra ur herr statsministerns egen mun den farhåga bekräftad, som herr Möller där pekade på i sitt anförande. Ty om det är sant — och det får man naturligtvis förutsätta att det är, när det kommer från herr statsministern — att det visade sig, att uttagen ökades om-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

kring den 18 maj, då har man väl också rätt att sätta detta i sammanhang med, att hans excellens utrikesministern genom sitt understrykande av att insättarna icke voro säkrade åtminstone indirekt befrämjat uppkomsten av en ny oro bland bankens insättare.

För övrigt skulle jag, herr talman, vilja för min del peka på, att det är orimligt av hans excellens statsministern att förnya sitt krav på bankstyrelsen att den skulle ha lugnat insättarna, när det dock är veterligt, att bankstyrelsen genom intervjuer och indirekta uttalanden i tidningspressen i realiteten sände ut den ena kommunikén efter den andra. Den tidning, som jag har äran redigera, hade nära nog en hel sida med uttalanden från bankstyrelsen i lugnande riktning. Och ut över landet gick det — visserligen icke i form av direkta kommunikéer, men i form av indirekt återgivna uttalanden från bankstyrelsen — dylika lugnande meddelanden. Jag fäster viss vikt vid att detta kommer till riksdagens protokoll, ty här har man nu upprepat för, tror jag, tredje gången det påståendet, att från bankstyrelsens sida ingenting skulle ha åtgjorts.

För övrigt förefaller det mig, som om man hade skäl att efter hans excellens statsministerns anförande säga, att det uppträdande från hans sida, som förelåg när propositionen remitterades, har på det sättet förvandlats i dag, att solidaritetsförklaringen med herr finansministern tycks ha blivit mera dämpad. Och kammaren satt väl ändå och undrade, huru herr statsministern ställde sig till den anklagelse, som konstitutionsutskottet har riktat mot hans kollega, chefen för finansdepartementet. Jag lyssnade mycket uppmärksamt till hans excellens statsministerns anförande, men förgäves sökte jag där efter ett enda uttalande, en enda vändning, som skulle ange, hur han såge den av konstitutionsutskottet framställda anklagelsen mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för att ha brustit i skicklighet vid ärendets behandling och icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta. Man hade väntat, tycker jag, med all rätt, att hans excellens hade tagit ställning till denna viktiga fråga. Ty sedan från två partiers sida i denna kammare framställts begäran om att en så allvarlig anklagelse med uttryckligt gillande skall läggas till handlingarna, så hade andra kammaren haft viss rätt att fordra, att regeringens chef tagit ställning till detta spörsmål.

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Laurin:** Herr andre vice talman, mina damer och herrar! Vore riksdagens kamrar teatersalonger och gällde det att säga goda repliker och framföra storartade skådespel, skulle jag vara den förste att ge herr statsrådet och chefen för finansdepartementet det allra högsta betyg. Ty jag tror knappast, att man på någon av våra scener kan finna någon aktör, som framställer sakerna med sådant patos och så stor bravur. Men när man framställer saker och ting så där storartat, så går det ofta så, att man begår vissa små missgrepp. Till sådana missgrepp hör t. ex. att herr statsrådet ideligen proklamerar sin personliga heder och säger, att han handlat efter bästa förstånd o. s. v. Det är väl ingen människa i denna kammare som bestrider detta. Men däremot finnas de, som tyvärr måste bestrida herr statsrådets skicklighet i dessa saker. Om jag nu kommer att säga en liten elakhet till herr statsrådet, så är det endast beroende på herr statsrådets teatraliska uppträdande. Herr statsrådet sade, om jag inte missminner mig, att han tyckte sig finna, att det låg någonting visst bakom denna aktion. Jag förmodar, att herr statsrådet menade, att det skulle vara någon avsikt att störta regeringen eller dylikt. Jag kan lugnt säga, att på bondeförbundshåll vilja vi visst icke störta herr statsrådet. Ty vi äro elaka

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

nog att tycka, även med erkännande av herr statsrådets stora förtjänster under den tid han var bondeförbundare, att herr statsrådet indirekt aldrig gjort bondeförbundet så stora tjänster som såsom finansminister i högerns ministär.

Jag vill dessutom säga, att man finner överallt i högerns försvar, både då det gällde bankfrågan och då det gäller denna sak, att högern söker rida upp på formella synpunkter. I båda frågorna kör man med banklagen. Då nu både herr statsrådet och andra köra med denna lag, så frågar jag: varför vill då icke herr statsrådet tillämpa den också för övriga banker? Jag ber att få poängtera, att jag visst icke önskar det. Men jag måste ovillkorligen uppdraga denna parallell. När herr statsrådet sedan säger, att herr statsrådet endast talar sanning, så är det väl ingen människa som bestritt det. Men vi få komma ihåg, att sanningen i vissa fall är subjektiv, och särskilt blir den i hög grad subjektiv i en anklagads mun. Jag erinrar mig t. ex., hur herr statsrådet under remissdebatten talade om att en démarche gjorts till den tidning, som mest angripit i denna sak. Jag tillåter mig att påminna om vad denna tidning svarade. Jag vill icke alls yttra mig om vem som därvidlag har rätt eller orätt. Herr statsrådet har i dag under denna debatt talat om den sorgliga historien med de allmänna sparbankerna. Jag kommer till det i annat sammanhang. Men eftersom jag hörde till dem, som voro inkallade till överläggning, vill jag säga, att jag fick då den subjektiva uppfattningen, att herr statsrådet, när han redogjorde för denna sak, inte var så rysligt säker och inte hade så rysligt säkra uppgifter att lämna. Det var förresten helt naturligt i sakens dåvarande läge. Men i dag, om jag uppfattade statsrådet rätt, fingo vi höra, att det är skillnad mellan dessa två saker. Ty i fråga om de allmänna sparbankerna hade herr statsrådet säkra uppgifter att rätta sig efter, vilket han däremot icke hade i fråga om Jordbrukarbanken. Likaså hette det under remissdebatten — jag citerar inte utan relaterar bara innebörden — att det var svårt för herr statsrådet att fatta ett avgörande på grund av de uppgifter, han fått av bankinspektören. I dag ha vi vid flera tillfällen fått höra, att herr statsrådet arbetat i bästa samförstånd med samme bankinspektör. Vid remissdebatten och även i dag tyckte man dock, att när staten har en bankinspektör — vid den tid, då dessa händelser utspelades, ville man ju t. o. m. göra honom till riksbankschef — när man alltså har en så eminent förmåga till sitt förfogande, så är det litet underligt, att man mer eller mindre underkänner honom, även om man nu tar tillbaka detta. Det är då också mycket förvånansvärt, att man måste tillkalla storbanksdirektörer för att granska bankens portfölj. Det förefaller, som om väl riksbankschefen och andra kapabla personer inom riksdagen eller riksbanken varit lämpligare att sköta den saken. Jag vill poängtera, att just på den ömtåliga punkten har man icke fått något egentligen uttömmande svar. Man försöker kringgå saken och, som jag sade förut i avseende på banklagen, komma med formella synpunkter. Man vill kringgå pudelns kärna.

Man kan ju här tvista i det oändliga om vid vilken tidpunkt herr statsrådet skulle ha ingripit, om det skulle varit en dag förr eller senare. Men det finns dock en dag, herr statsråd, då herr statsrådet bort kunna ingripa. Det var, när storbankerna hade avgivit sitt anbud. Anbudet var ju sådant, att herr statsrådet självt fann det dåligt. Jag måste säga, att det vittnar också om herr statsrådets oförmåga, när herr statsrådet har för sig, att storbankerna icke kunna pressas. Det kan hända, att jag har orätt, men jag vågar påstå, att storbankerna, om underhandlingarna skötts affärsmässigt, med nöje skulle varit villiga att betala ett vida högre belopp, om de kunnat tillförsäkras, att nu var det slut med Jordbrukarbanken och allt vad därtill hör. Men i det ögonblicket, när herr statsrådet hade detta anbud, låt vara att det var lågt, stod det väl ändå klart för herr statsrådet, att nu var det inte farligt att lugna insättarna. Ja, man står också här och tvistar om vem som skulle lugna insättarna och

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

särskilt var det ett yttrande av hans excellens statsministern, som var rätt betecknande, nämligen att, om jag inte missuppfattade honom, en sådan åtgärd borde utgå från aktieägarhåll. Han ville naturligtvis påstå, att det var Jordbrukarbankens styrelse, som skulle ha gjort dessa lugnande förklaringar. Men om man tar fasta på uttrycket aktieägare, så vem är då aktieägare? Jo, det är svenska staten. Och vem är den högsta representanten för dessa aktiers ägare? Jo, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Alltså äro vi tillbaka till detta: varför utfärdades icke någon lugnande förklaring? Man kan ju försvara allting formellt. Men man får väl ändå se en liten smula på den reella innebörden. Det verkar nästan hårresande, när man får höra någonting sådant som en försäkran, att banken icke har skadats utan snarare har blivit stärkt. Hur kan man verkligen komma med ett sådant uttalande, när tiotals miljoner kronor uttagits ur banken, och ännu mer, då tidningarna av herr statsrådets eget parti dag ut och dag in göra sitt allra bästa för att missrekommendera banken? Jag är tämligen säker på att även nu efter beslutet i själva bankfrågan komma sådana missrekommendationer att göras. Det förefaller då vara egendomligt att komma och påstå, att bankens ställning blivit stärkt.

Här har talats om kyliga vindar från Småland, som skulle kommit herr statsrådet att ändra sig. Det är kanske oförskämt av mig att säga det, men när denna högerbondehövding — om ryktet nu är sant, och det är det väl, då han ju icke dementerat det — kom med sin avkylande order, var han då ensam? Hade han icke bakom sig många högerlantmän i kammaren? Det skulle vara rätt roligt att kunna se in i deras själar för att iakttaga, hur de verkligen känna sig, när de nu få lov att understödja herr statsrådet och gå till försvar för hans tillvägagångssätt och för högfinansens herrar. Det är klart, att man icke kan intränga i allt som förevarit här. Och det är ju möjligt, att åtskilligt är orätt. Men såsom denna sak har skötts och ännu mera genom den hets, som fortfarande riktas mot denna bank, får man den uppfattningen, att det måste ligga någonting under. Vill man vara elak, så kan man säga ungefär så här: uttagningarna voro en svår sak, och de ha förorsakat banken skada; hade herr statsrådet utfärdat en lugnande förklaring, så hade de kunnat stoppas; det har icke skett, och alltså kan man icke finna annat än att herr statsrådet har begått en underlåtenhetssynd.

Det må nu vara hur det vill med dessa saker. Såsom saken här utvecklat sig, förefaller det mig, som om Jordbrukarbanken och vad därtill hör rätt mycket skjutits i skymundan. Här blir det tydligen en strid om en prestigefråga: vem skall segra, ett antal storbanker och finansministern och regeringen eller riksdagen? Det är således en riksdagens prestigefråga. Jag är naturligtvis den förste att erkänna herr statsrådets eminenta begåvning, herr statsrådets oratoriska förmåga och allt annat vackert. Men det är tyvärr så, att även eminenta begåvningar till slut kunna möta sitt Waterloo, och jag kan inte finna annat, än att hur stor begåvning den ene eller andre har, så kan detta icke få utgöra någon ursäkt för att svenska statens medel utlämnas åt politiska hasardspelare.

Då jag har denna uppfattning, är det, herr andre vice talman, klart, att jag kommer att giva min röst för att anmärkningen med gillande lägges till handlingarna.

Herr **Björck** i Kristianstad: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att rätta några misstydningar av reservanternas uttalanden, vilka förekommit här under debatten, och jag skall då först vända mig mot herr Engberg.

Han har ett par gånger givit antydningar om, att högern skulle uppträtt såsom beskyddare för bolsjevikerna. Grunden för detta påstående skulle vara, att vi i vår reservation återgivit icke endast herr Möllers utan även herr Flygs

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

anmälan. Jag vill då nämna, att detta berodde därpå, att när vi skulle avfatta vår reservation, så ansågo vi oss böra hålla oss till dessa båda anmälningar, och vi hade då ingen anledning att avvika från den praxis, som allmänneligen tillämpats i likartade fall, nämligen att, då man sysslar med anmälningar, man också återgiver dessa anmälningar i utskottets utlåtande. Jag vet icke alls, varför vi skulle utesluta just herr Flygs anmälan. Han har i sitt anförande här låtit förstå, att han anser sig vara primus motor i denna aktion, och det är därför icke mer än rimligt, att hans anmälan återfinnes i utskottets memorial. Jag vet icke, om historieskrivningen kommer att giva honom rätt, men det förefaller mig, som om det härvidlag skulle bli en tävlan mellan herr Engberg och herr Flyg.

Jag vill också vända mig något mot herr Olsson i Mora. Han var ju icke så synnerligen lycklig, när han skulle citera. Han råkade nämligen förblanda Hamlet och Mefistofeles, Shakespeare och Goethe. Lika litet lycklig var han, när han sökte citera reservationen. Det föreföll mig nästan, som om han läst reservationen ungefär så som en viss potentat läser bibeln. Han påstod nämligen, att högern hade sagt i sin reservation, att finansministerns förfarande var lämpligt och efterföljansvärt. I reservationen förekommer emellertid, såvitt jag förstår, ingenting sådant, och detta av den anledningen, att det är något, som vi icke haft att yttra oss om. Vi ha haft att yttra oss om, huruvida det föreligger anledning till anmälan enligt 107 § i regeringsformen, vilket icke är alldeles detsamma, och då vi punkt för punkt granskat de anmärkningsanledningar, som de båda anmälarna anfört, ävensom andra anledningar till anmärkning, som framförts under diskussionen i konstitutionsutskottet, så ha vi kommit till det resultatet, att vi, som det står i reservationen, icke kunnat finna något hållbart skäl för en anmälan enligt 107 §.

Vi ha därvid även undersökt och övervägt, huruvida man skulle kunna anse den anmärkningen grundad, att finansministern underlåtit att utsända den lugnande förklaringen. Då man här så kraftigt förfäktar den meningen att han bort utsända en sådan förklaring, synes det mig, som om man utgått ifrån, att finansministern skulle vara Jordbrukarbankens egentlige chef. Det har sagts förut, när denna fråga tidigare behandlats i riksdagen, att det icke var meningen, att Jordbrukarbanken skulle utvecklas till en statsbank. Det är en bank, där staten har majoritet och där staten således har att tillsätta styrelsen. Regeringen skall därvid såsom dåvarande finansministern Thorsson framhöll i propositionen år 1923, tillse, att banken tillförsäkras en fullt affärsmässig ledning. Härtill inskränkte sig finansministerns uppgift. Denna fullt affärsmässiga ledning skulle naturligtvis handhava ledningen av banken och svara för dess skötsel. Men då är det också rimligt och naturligt, att det närmast bort vara bankstyrelsen och revisorerna, som skulle träda fram och lugna den uppkomna oron bland insättarna. Jag hörde av herr Engberg, att detta skulle i verkligheten också ha skett, och jag får då säga att det förvånar mig, att styrelsens lugnande förklaringar vunnit så litet beaktande. Jag måste bekänna för övrigt, att detta är första gången jag hör talas om detta styrelsens ingripande, men den omständigheten, att dennas lugnande förklaringar icke haft så synnerligen stor verkan, synes mig giva stöd åt reservanternas uppfattning. Reservanterna bestrida, att den oro, som väckts bland insättarna, skulle i första hand ha föranletts av vad som stått i en viss tidning i Stockholm. Orsaken till uttagen var av mera komplicerad art. Oron bland insättarna hade framkallats av den oro, som uppkommit på grund av sparbankskraschen, och hade helt visst fått en stor omfattning, även om de mycket omtalade artiklarna i Stockholms Dagblad icke hade framkommit. Jag medger gärna, att det varit önskvärt, att ett lugnande uttalande kunnat göras av fi-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

nansministern, men om han icke ansett sig kunna göra detta, så utgör denna underlåtenhet icke anledning att göra anmälan mot honom enligt 107 §. Det kan icke uppvisas någon konstitutionell grund för kravet att finansministern skulle vara någon slags pressombudsman för Jordbrukarbanken.

Det förekommer i utskottets utlåtande en punkt, som jag finner ganska anmärkningsvärd. Det står nämligen, att »den anmärkta underlåtenheten att söka lugna bankens insättare förstörde från början utsikterna för en för staten förmånlig försäljningsaktion». Detta är nu ett påstående, som varieras på mångahanda sätt här i diskussionen; man säger, att denna underlåtenhet vållat banken skada o. s. v., och den ärade talare, som stod här i talarstolen före mig, gav denna anmärkning en mycket tillspetsad form, när han sade, att det »trillat tiotals miljoner ur banken». Ja, vad har skett? Insättarna ha blivit oroade och tagit ut sina pengar. De ha icke roffat till sig pengarna, ty det var ju deras rätt att få ut sina pengar. Banken har endast betalt sin skuld till insättarna, och bankens ställning har därigenom icke på något sätt förändrats. Möjligheterna att sälja banken äro lika goda som förut, naturligtvis under förutsättning att företaget är solitt, men soliditeten påverkas icke av de uttagna pengarna. Att banken icke var solid, den upptäckten har gjorts efter det finansministern fått utredningen från bankinspektören, och det var detta läge, som gjorde det så ytterligt svårt för honom att avgiva denna lugnande förklaring.

Jag har själv mycket övervägt denna sak och sport mig: Hur skulle denna lugnande förklaring varit avfattad, om den på en gång skulle ha varit av beskaffenhet att lugna insättarna och samtidigt icke hade sagt någonting, som gav en oriktig uppfattning om bankens verkliga ställning? Jag framställde i konstitutionsutskottet till dem, som där med mycken iver förfäktade den uppfattningen, att man på denna punkt skulle göra anmälan mot finansministern, den frågan: Hur vill ni, att den lugnande förklaringen skulle hava varit avfattad? Det har emellertid icke varit möjligt att där få något svar på den framställda frågan, och jag har icke heller hört, att någon annan kunnat giva något besked på den punkten.

Jag tror, att man beträffande detta krav på finansministern nog skulle kunna tillämpa repliken i anekdoten om Charles Lindley och hans fru: Låt bli att förklara, ty det gör endast saken värre. Det är fara värt, att finansministern, om han förklarat saken, skulle ha gjort den värre, ty en förklaring, som skulle ha gjort åsyftad verkan, hade måst avfattas utan förbehåll, men under sådana omständigheter var det svårt att undvika en sådan avfattning, att förklaringen givit en oriktig uppfattning om bankens verkliga ställning. Jag kan, som sagt, icke se, att det finnes något som helst hållbart skäl för att på denna punkt enligt 107 § göra anmälan mot finansministern.

Jag skulle också vilja säga några ord om den andra anmälningsanledningen. Jag finner det vara alldeles naturligt och riktigt, att finansministern, då han utredde detta ärende, undersökte möjligheten att sälja banken. Jag anser detta vara i full överensstämmelse med den mening, riksdagen uttalat. Meningen var ju, att när det kunde låta sig göra, så skulle staten realisera sina engagemang i Jordbrukarbanken, ty, såsom redan förut framhållits, det var icke meningen, att denna bank skulle bli en statsbank. Jag är på den punkten också av den meningen, att det varit önskvärt, om finansministern konfererat med partiledarna, därest detta låtit sig göra, men vad herr Per Albin Hansson beträffar vill jag dock framhålla, att jag icke kan förstå, att en konferens med honom skulle varit alldeles oundgängligen nödvändig, ty herr Hanssons ståndpunkt var ju på förhand känd. Han är ju anhängare av kravet på inrättandet av en statsbank, och då är det ju alldeles tydligt, att han skulle avrått från försäljningslinjen. Men även om man förfäktar den meningen, att det kunde

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

varit lämpligt och ändamålsenligt att hålla en sådan konferens med partiledarna, så är det dock, det vågar jag bestämt hävda, ingen anledning att i finansministerns underlåtenhet på denna punkt se en orsak till anmälan enligt 107 §. Jag tror t. o. m. att det är ganska betänkligt, när man går fram med en anmälan mot finansministern på en sådan motivering. Grundlagen känner icke till någon annan ansvarighet än den ministeriella. Men gör man gällande, att finansministern i detta fallet skulle ha undgått anmärkning, om han konfererat med partiledarna, så betyder detta införande av något slags divisionsansvar. Grundlagen känner icke till något sådant divisionsansvar. Det är finansministern, som under alla förhållanden är den ansvarige, och den omständigheten, att han icke samrått med partiledarna i detta fall, kan därför icke föranleda anmälan mot honom enligt 107 §.

Jag skall också be att få yttra några mycket korta ord om den rent formella sidan av saken. Den har varit föremål för mycken diskussion här i kammaren i dag. Jag hörde med stort intresse på herr Hanssons anförande. Det gladde mig att höra, att han förfäktade den meningen, att man icke skall insnöra statsförvaltningen i alltför snäva former, som icke passa i vår bråda tid. De bestämmelser, som finnas i vår grundlag, äro närmast att hänföra till den tid, då vi hade ett byråkratiskt styrelsesystem, och de äro därför icke alltid så väl anpassade för det parlamentariska styrelsesätt, som vi numera försöka tillämpa. Det är dock uppenbart, att utvecklingen går i den riktningen, som han angav, nämligen att man icke skall hålla så strängt på formerna. Jag tror icke, att den alltför stränga formalismen är ändamålsenlig eller lämplig för nutida förhållanden, och för mig är det — jag måste säga det rent ut — en reaktionär tendens, då man håller alltför strängt på formerna. Det var mycket värdefullt att höra herr Hanssons uttalanden härom. I utskottet var det från början den konstitutionella sidan, som var huvudsaken, och denna drevs med mycken styrka av flera talare. Det hade därför varit mycket nyttigt, om man hade fått höra herr Hanssons röst i utskottet, ty då hade kanske, till en början åtminstone, anmälningsivern dämpats.

Jag skall, herr talman, också säga några korta ord om den utvecklingstendens, som ej sällan röjes i det sätt, varpå man nu allt oftare tillämpat 107 § Rf. Denna paragraf var ju från början en mycket ärevördig paragraf och den användes endast i utomordentliga fall. Jag måste konstatera, att så småningom ha verkningarna av paragrafens användning rätt mycket avtrubbats, och det inträffar icke sällan numera, att det göres en anmälan enligt 107 §, utan att man fäster något som helst avseende därvid. Detta kommer sig därav, att man mer och mer börjat använda paragrafen för ändmål och syften, som den icke varit avsedd för. Regeringsformens 107 § konstituerar i själva verket konstitutionsutskottet som en domstol. Utskottets medlemmar äro bisittare i denna domstol, men bisittarna i en domstol skola döma efter förstånd och samvete och efter den granskning de företagit av de akter, som föreligga till prövning, ävensom av övriga omständigheter, som kunna inverka på de föreliggande målens bedömande. Det måste då på den vakne iakttagaren ute i landet göra ett ganska underligt intryck, när man gång på gång ser, hur medlemmarna i konstitutionsutskottet gruppera sig efter partilinjer, ja, det torde t. o. m. ha inträffat, att medlemmar i konstitutionsutskottet kommit till ett sammanträde och satt sig att döma efter partiorder, med andra ord kommit som bisittare i domstolen med förbundna ögon och bakbundna händer. Men under sådana förhållanden kan man ju icke fälla någon rättvis dom. Det är uppenbart, att det är denna utveckling, som lett till, att man numera icke har den vördnad och respekt för 107 §, som man förut hade.

För mitt eget vidkommande vill jag säga, att jag icke kunnat tillägna mig den uppfattningen, att, då man sitter i konstitutionsutskottet och skall bedö-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

ma dechargefrågor, man därvid skall utgå från partisynpunkter. I de fall, då jag deltagit i behandlingen av sådana frågor, har jag fullständigt bortsett från partisynpunkterna. Det ifrågasattes sålunda en anmärkning, som gällde den frisinnade regeringen, och efter min mening fanns det mycket starka skäl för anmärkningen, men jag biträdde dock icke densamma. I ett annat fall reserverade jag mig mot en framställd anmärkning mot den frisinnade regeringen och utvecklade även min uppfattning här i kammaren. Då jag nu upplyser, att jag icke har någon överflödig faiblesse för den frisinnade regeringen och allra minst för den vågmästarpolitik, som denna bedrev, så tror jag, att jag därmed givit bevis för, att jag, då jag behandlat dechargefrågor i konstitutionsutskottet, kunnat bortse från partipolitiska synpunkter.

Om det nu är så, att man använder den 107 § på sätt jag nämnt, d. v. s. ur partipolitiska synpunkter, så blir detta särskilt betänkligt i ett system sådant som vårt, där man icke kan skapa en majoritetsregering utan har minoritetsregeringar. Än sitter en högerregering, än en frisinnad regering, än en socialdemokratisk regering, men allesammans äro minoritetsregeringar, och så gadda de övriga partierna, som tillsammans ha majoritet, gång på gång ihop sig och få på det sättet fram en anmärkning enligt 107 §. Vad betyder detta till sina konsekvenser? Jo, ingenting annat än att man konsekvent underminerar regeringsmaktens auktoritet och vållar en ganska allvarlig skada för någonting annat, nämligen för hela det parlamentariska systemet.

Jag har icke sagt detta därför att jag velat påstå, att det ligger partipolitiska och personliga motiv och bihänsyn speciellt bakom detta fall, som vi nu behandla. Allra minst vill jag påstå något sådant, sedan jag hörde den föregående ärade talarens välvilliga uttalanden angående finansministerns person och icke heller, sedan jag hörde herr Olsson i Mora uttrycka sin älskvärdhet icke blott mot finansministern själv utan även mot hans svärfar. Jag har icke talat om de personliga och partipolitiska bihänsynen speciellt i detta fall, utan om de allmänna politiska utvecklingslinjerna, och jag tror, att de äro i högsta grad betänkliga. Det är här fråga om att införa ett maskerat dagordningsinstitut med ett sådant instituts olägenheter i förstorad form, men utan de förmåner, som detta institut har i de länder, där det tillämpas.

Jag vill icke bestrida, att det behov, som kan ligga bakom denna tendens, i många fall kan vara ett legitimt behov, som borde tillgodoses, men detta bör enligt min mening ske på ett annat sätt. Jag tror det kan finnas anledning att i detta sammanhang göra dessa erinringar. Jag kan icke finna annat än att man i detta fall inom utskottet använt större våld än nöden krävt, då man tillgripit 107 §.

Jag vill till sist, herr talman, framhålla, att detta ärende för konstitutionsutskottet varit av ganska egenartad beskaffenhet. Det är icke ofta, som konstitutionsutskottet har till behandling så ingripande och invecklade ekonomiska spörsmål som detta i själva verket är, ty man kan icke bedöma den konstitutionella frågan utan att också bedöma det finansiella sammanhanget. Jag tror också, att man kan säga, att konstitutionsutskottet icke blivit sammansatt med sikte på behandlingen av sådana ekonomiska frågor. För somliga av konstitutionsutskottets medlemmar såsom herrar Engberg och Olsson i Mora, vilka äro mycket framstående finansiella experter, har det säkert varit mycket lätt att gå igenom detta stora material under den mycket korta tid, som stod till förfogande, och snabbt skaffa sig en uppfattning därom, men för mig, som är en mera enkel natur, har det varit en invecklad och svår och arbetsam uppgift. Jag har dock sökt så gott jag kunnat granska materialet, och jag har lyssnat mycket uppmärksamt till diskussionen i konstitutionsutskottet liksom jag lyssnat till diskussionen här i kammaren i dag, men jag har icke blivit rubbad i min uppfattning, att det verkligen förhåller sig så, som reservanter-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

na här ha sagt, nämligen att det icke förebragts hållbara skäl för en anmälan mot finansministern enligt 107 §.

Herr talman, jag skall be att få instämma i herr Magnussons i Tumhult yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Winkler*, *Persson* i Fritorp, *Svedman*, *Lundquist* i Rotebro, *Holmdahl*, *Järte*, *Christenson*, *Olsson* i Blädinge, *Svensson* i Betingetorp, *Jönsson* i Boa, *Alströmer*, *Olson* i Göteborg, *Leffler*, *Ros*, *Sandwall*, *Anderson* i Linköping, *Lilliecreutz*, *Olsson* i Torsby, *Holmström*, *Nilsson* i Antnäs och *Olsson* i Broberg.

Herr **Västberg:** Herr talman! Jag har blivit uppkallad till en liten kort replik med anledning av herr Forssells mera upprymda än välbalanserade inlägg. Han gjorde först gällande, att det inom konstitutionsutskottet icke skulle ha funnits någon, som vågat yrka bifall till de av herr Möller framställda anmärkningarna. Jag vill säga att rent formellt är påståendet oantastligt, men realiter lögnaktigt, därför att såväl herr Bergströms ursprungliga yrkande, som det, vilket sedan blev konstitutionsutskottets beslut, inrymde alla de anmärkningar, som framställts, åtminstone av herr Möller. Herr Bergströms första yrkande inneslöt alla i anmälan gjorda anmärkningar, enär man i detta talade om att regeringen i fråga om handläggningen, beredningen och föredragningen av ärendet handlat inkonstitutionellt och oskickligt. Jag kan således icke finna mig i att herr Forssells påstående står oemotsagt i kammarens protokoll.

Herr Forssell var också mycket temperamentsfull, då han här ville stämpla vissa uttalanden i oppositionens press såsom lögnaktigt förtal. Ja, utan att jag för min del går in i försvar för allt, som stått i tidningspressen i denna fråga, undrar jag ändå, huruvida icke högern och dess press själv sitter i glashus. Den press, som på ett sådant infamt sätt, som har skett i en hel rad högertidningar i vårt land, försökt att icke bara tala om att här föreligger en politisk manöver och icke bara att det är fråga om en hämndeakt gentemot finansministern, utan därtill också vill försöka göra gällande, att den aktion, som här har företagits genom anmärkningarna mot finansministern, ytterst åsyftar att åstadkomma en dimbildning ikring Allmänna sparbankens krasch för att det socialdemokratiska partiet skulle kunna skydda de brottsliga individer, som ha den kraschen på sitt samvete. Representanterna för en press, som kan uttrycka sig så för att misstänkliggöra ett stort politiskt partis noga övervägda aktion skall icke här i riksdagen förfasa sig över oppositionens skriverier. Högern har ingen rätt att föra kvasten gentemot andra, utan den bör först försöka hålla rent utanför sin egen port.

Vidare har man här funnit en tröst i att fakta ha uppenbarat, att icke bara en viss tidnings skriverier, som finansministern karakteriserade som ansvarslösa, ensamma varit orsaken till de uttagningar, som ägt rum från Jordbrukarbanken, utan att därtill medverkat även andra orsaker, såsom oron i samband med Allmänna sparbankskraschen och i förbindelserna mellan Allmänna sparbanken, Stockholms Hypotekskassa och Jordbrukarbanken. Men jag vill understryka, vad som förresten redan har sagts, att icke blir väl finansministerns ansvar mindre, icke har han väl mindre skyldighet att handla för att lugna paniken, därför att faran och risken för insättarna och de allmänna intressena stegrades genom att tidningen kunde operera i en redan existerande panikstämning. Det synes mig snarare tvärtom, att statsrådet hade så mycket större skäl att snabbt och effektivt ingripa för att skydda de allmänna intressena.

Jag vet icke, om det här i debatten sagts några ord om den aktion, som förts på tidningsfronten: Dagens Nyheter över Aftonbladet till Folkets Dag-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

blad Politiken, där man gjort gällande att denna aktion tvingats fram av den ryska svansen, och att det socialdemokratiska partiet således bara är en obestämd, lättrörlig massa, som sättes i verksamhet för storpolitiska aktioner av några gaphalsar på Luntmakaregatan. Detta påstående göres icke för första gången i vårt land av kommunisterna, de ryska makthavarna till behag. Men jag vill till den kraft och verkan det hava kan, upplysa om, att det socialdemokratiska partiets ståndpunktstagande i denna fråga helt och hållet skett av sakliga grunder och ingenting annat. Det rådde fullkomlig enighet inom den socialdemokratiska gruppen om att åtgärder måste vidtagas gentemot finansministern. Men det fanns delade meningar om formen för hur denna aktion skulle utföras. När akterna i målet genom bankoutskottet blevo kända, blev det praktiskt taget fullkomlig enighet inom den socialdemokratiska gruppen därom, att den form, som aktionen skulle ha, icke kunde begränsas till en skarp motivering till bankoutskottets förslag utan ock att en anmälan borde ske till konstitutionsutskottet, bland annat även för att göra aktstyckena för allmänheten tillgängliga. Det har sålunda varit fullkomligt sakliga motiv och ingenting sådant, som de borgerliga och kommunisterna i intim samverkan här velat försöka inbilla allmänheten.

Herr statsrådet har försökt upprätthålla en skillnad rörande sekretessen i fråga om Allmänna sparbanken och Jordbrukarbanken. Man har nämligen försvarat uraktlåtenheten att icke underbygga en åtgärd med Kungl. Maj:ts beslut därmed att man tog hänsyn till bankklientelen, till bankens olika engagemang, så att dessa icke skulle prisgivas åt offentligheten. Samtidigt har man sagt, att det viktigaste i en bank icke är huru de olika engagemangen äro placerade, utan vilka insättare det är, som banken äger. Ja, det vore mycket önskvärt om de, som hade gått in för den uppfattningen inom högerlägret och även finansministern, också tänkt på detta vid ett föregående tillfälle, nämligen när man behandlade den Allmänna sparbankens insättarklientel. Ty vid det tillfället — det känna alla till — utlämnade man ju till offentligheten alla organisationer, alla samfälligheter som hade sina pengar insatta på Allmänna sparbanken. Man utlämnade namnen och beloppen på dessa insättare och insättningar till varje tidning. Följaktligen blev det offentliggjort för praktiskt taget varje människa i landet. Det är sålunda en olika praxis, som man tillämpat i dessa båda fall, som berört banksekretessen.

I den formellt glänsande replik, som finansministern gjorde som avslutning på förmiddagens plenum, uttryckte han också med mycket starkt patos att hans åtgärder eller uraktlåtenheter i den här frågan icke varit beroende av ond vilja eller förestavats av dåliga motiv. För min personliga del har jag ju skyldighet att tro honom på hans ord, men när man läser akterna och försöker följa händelseförloppet, får man i alla händelser ett mycket starkt intryck av, att finansministern i detta ärende handlat, *som om* han verkligen hade velat åstadkomma en tvångsrealisation, de stora bankerna till glädje och gamman. Det är åtminstone detta, som jag icke kan värja mig för, när jag försökt att bedöma finansministerns åtgärder i belysningen av fakta.

Ett liberalt blad serverade häromdagen en liten historia, som har ett direkt sammanhang med dagens situation. Bladet berättade, att statsminister Lindman i ett mera festligt ögonblick skulle ha uttryckt sig så, att han hellre låg i en nedlusad säng, än sitta i en regering tillsammans med herr Wohlin. Jag är alldeles övertygad om att denna historia, som alla goda historier, är endast lögn och förbannad dikt, men jag tycker ändå, att det förefaller, som om statsministern har det en smula besvärligt och att hela regeringen sitter en smula illa för tillfället. Hur man kommer att reagera inför ett misstroendevotum, få vi kanske konstatera först efter omröstningen. Må det dock tillåtas en enkel representant i kammaren att efterlysa, varför man från regeringsbänken icke

redan nu lämnar besked om, hur man tänker ställa sig till konstitutionsutskottets anmärkning och till vad riksdagen redan uttalat genom godkännandet av bankoutskottets motivering.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Det vore ju önskvärt att få besked från regeringsbänken, men för egen del vill jag bara understryka, att det är en synnerligen stark stämning icke bara här i riksdagen utan säkerligen också ute i landet för att regeringen efter vad som skett packar sina kappsäckar och lämnar ansvaret i andra händer. Och jag vill säga, att det skulle vara någonting oerhört om regeringen skulle sitta kvar och låtsas om ingenting.

Till herr Björck vill jag till sist säga, att hans bekymmer för en minoritetsregering äro tämligen överflödiga, därför att vi redan nu ha denna minoritetsregering. Däremot kan fällandet av denna regering möjliggöra en ny undersökning och omprövning av hela det parlamentariska läget och möjligheter kanske skapas för en verkligt parlamentarisk regering i detta land, och det är ej minst därför, som jag för min del yrkar bifall till att konstitutionsutskottets anmärkning med gillande lägges till handlingarna.

Herr **Forssell:** Herr talman! Den siste ärade talaren var nog vänlig att säga, att de uppgifter, som jag lämnat rörande förhållandena inom konstitutionsutskottet vid granskningen av dessa anmärkningar, voro rena lögner. Jag ber att få komplimentera min ärade antagonist till det snabba och eleganta sätt på vilket han har kvitterat min karakteristik av en viss propaganda i den socialdemokratiska pressen, och då tycker jag, att åtminstone vi två kunna vara kvitt.

Emellertid, för att något belysa, vad som här har förekommit, vill jag tala om, att jag, när det led mot slutet av debatten i utskottet, yrkade, att de anmärkningsanledningar, som varit framställda i de möllerska och flygska skrivelserna, skulle ställas under proposition i utskottet för att utskottet skulle uttala sin mening om dessa skrifter. Det finnes ju för en rådplägande församling, som skall gå att fälla omdömen, icke något annat sätt härvidlag, än att gå till votering om den sak, varom man begär omdöme av utskottet. Då förklarades det, att mitt yrkande var fullständigt omöjligt, därför att ingen enda medlem av utskottet hade yrkat bifall till vare sig den möllerska eller flygska anmärkningsanledningen. Jag skall icke alls trötta kammaren med långa grundlagstolkningar i detta fall. Jag har endast velat konstatera detta faktum. Jag begärde emellertid då ordet i utskottet och bad att få till protokollet antecknat att ingen ville göra till sitt yrkande de anmärkningar, som stodo i dessa skrifter. Då ingrep herr Engberg och biträdde till och med med glädje att sådan anteckning gjordes till protokollet. Detta är, mina herrar, dagens sanning och ingen lögn. Jag är glad, att jag för kammaren fått berätta, vad som i detta stycke har förekommit. Nog nu om herr Västbergs påstående.

Jag begärde egentligen ordet för att i någon mån ytterligare belysa, vilken effekt, som en deklaration av finansministern avgiven, låt oss säga de sista dagarna i april, kunde ha haft på insättarnas oro. Jag skall försöka belysa detta genom att berätta den effekt, som en *senare* deklaration, avgiven av samtliga partiledare i kammaren, haft. Det är redan berättat att hans excellens herr statsministern den 14 maj på middagen på förfrågan av herr Hansson i Stockholm meddelade att »Kungl. Maj:t har under måndagen beslutat proposition till riksdagen rörande Jordbrukarbanken. Propositionen, som torde komma att avlämnas möjligen redan under onsdagen, avser åtgärder av natur att undanröja den framkomna oron bland bankens insättare». Finansministern har redan analyserat innebörden av detta meddelande. Men det, som icke här har påpekats, är att efter detta uttalande av statsminister Lindman även fälldes uttalanden av herr Hansson i Stockholm, herr Ekman, herr Carleson och herr

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Olsson i Kullenbergstorp. Herr Hansson förklarade, att »på grund av statens ställning till banken insättarnas intressen måste anses vara under alla omständigheter fullt tryggade». Det var den första deklarationen, som gavs. I detta instämde, jag vet icke hur många av de socialdemokratiska ledamöterna. Herr Ekman förklarade, att »jag går ut från som självfallet, att insättarna i en av staten ägd och kontrollerad bank icke löpa några risker». I detta yttrande instämde de frisinnade, och sedan yttrade herr Carleson: »D. v. s. när staten, såsom praktiskt taget, ägare av hela aktiekapitalet samt väljare av Jordbrukarbankens ledning och revisorer, måste anses från början stå som garant för denna bank, måste staten också svara för bankens förbindelser gent emot insättarna.» Där ha vi ett uttalande även från de liberala. Det var visserligen ingen som instämde med herr Carleson, men han var dock i alla fall partiledare. Herr Olsson i Kullenbergstorp var kanske något försiktigare i sin formulering: »Han hoppades, att det, som regeringen ämnar föreslå, skall vara till gagn för dem, som äro intresserade i detta företag, vare sig som insättare eller som låntagare, samt även till gagn för hela landet och de intressen, som äro särskilt knutna till detta företag.» Nåväl, vad jag nu vill ha fram med detta är, att här har alltså den 14 maj förelegat en tydlig deklaration från partiledarna i andra kammaren, som representera majoriteten i kammaren. Likvisst får man höra, att det den 18 maj gjordes mycket stora uttag i Jordbrukarbanken.

När man ser detta faktum rörande de stora uttagen den 18 maj, som följde på dessa deklarationer, som framgå av riksdagens protokoll för den 14 maj, frågar man sig på vad grund man tror att en deklaration av finansministern i slutet av april skulle ha kunnat dämpa oron bland insättarna. Vad som förekom i riksdagens protokoll för den 14 maj och vad som sedan inträffade rörande uttagen efter den 14 maj visar till fullo haltlösheten av den propaganda, som avser att förebrå finansministern, att han icke avgivit lugnande förklaringar beträffande situationen. Han har bedömt läget alldeles riktigt och funnit sig icke kunna göra någon lugnande förklaring och en sådan skulle också ha blivit utan effekt, om han hade gjort den.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Då vi nu här i kammaren fortsatt diskussionen om Jordbrukarbanken nära nog så länge, att timvisaren hunnit ett helt varv, måste man säga, att vi riktigt gnuggat den här saken, och man får hoppas att banken i fortsättningen blir stark och hållbar och seg men icke så seg, som diskussionen har varit här. Jag skall icke avsevärt förlänga debatten, men jag anser mig dock böra yttra något i föreliggande ärende.

Här har diskuterats mycket om den där, jag kan säga, lugnande försäkringen, som man anser skulle ha framkommit för att giva mera lugn åt insättarna i Jordbrukarbanken, så att de icke skulle uttaga sina medel. Ja, herr statsrådet har uttalat sin åsikt och herr Per Albin Hansson har uttalat en alldeles motsatt åsikt. Jag tror, att herrarna i fråga kunna diskutera ett helt visarvarv till, och de träffades ändå icke, därför att de gå ut ifrån alldeles olika utgångspunkter. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har intagit den utgångspunkten, att det borde gälla strikt efter banklagen, d. v. s. att inte mer än 10 procent av bankens aktiekapital skulle få vara förbrukat. Herr Hansson i Stockholm däremot ansåg, att det skulle gälla bolagets hela kapital, d. v. s. 20 milj. kronor. Var och en inser, att man icke kan mötas i fråga om verkliga åtgärder eller ens i diskussionen, när man har så diametralt motsatta utgångspunkter. Men om vi nu hålla oss till den synpunkt, som så

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

skarpt underströks i förmiddags av herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, så vill jag meddela, att, när jag fick ordet i den frågan, jag framställde en undran, huruvida de åtgärder, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet föreslagit i fråga om stödjande av Jordbrukarbanken skulle räcka till, så att en förklaring nu kunde lämnas, att full säkerhet förefanns. De reflekterande bankerna utgingo ju i sitt anbud därifrån, att man skulle behöva tillskjuta ett nytt kapital på 15 miljoner kronor. De ansågo, att förlusten säkert uppgick till 12 miljoner kronor, samt räknade med en ytterligare säkerhetsmarginal av 3 miljoner kronor. Nu hade ju herr statsrådet föreslagit ett stöd på icke mer än 9 à 10 miljoner kronor. Då befann man sig ju fortfarande i samma predikament, för så vitt bankernas värdering var riktig. Då föll ju banken fortfarande för 2-miljonersstrecket, d. v. s. 10 procent av kapitalet var förbrukat. Det är det, som jag tycker vara tråkigt och icke riktigt överensstämmande med de olika uttalanden, som gjorts från regeringsbänken. Emellertid, när man gått ut ifrån att en förklaring icke kunde givas, såvida banken icke strikt uppfyllde banklagens bestämmelser, så är det klart, att jag ingenting har att invända emot att någon förklaring icke gavs. Herr statsrådet ansåg sig givetvis ha rätt att hålla på sin ståndpunkt, att han icke kunde lämna en sådan förklaring, om han ville hålla sig till banklagens bestämmelser. Det var hans åsikt. Herr Hansson i Stockholm håller sig däremot till de 20 miljonerna. Därom skall jag icke döma. Saken är då naturligtvis tvistig, därför att själva utgångspunkterna äro tvistiga. Det som jag mest fäster mig vid är, att vi åtminstone nu, sedan vi på förmiddagen beslutat en stödaktion för banken, kunna få ett uttalande från herr statsrådet om bankens säkerhet och om att den nu åtminstone uppfyller banklagens föreskrifter, varom jag är litet tveksam. Ty det skulle vara mer än sorgligt, om vi ännu en gång skulle komma tillbaka till den gamla visan, att vi således ännu en gång skulle ha räknat fel, såsom vi gjorde 1923. Det är givet, att när herr statsrådet, då han kallat ordförandena för de olika grupperna till åhörande av en föredragning av bankinspektören, uttalat, att han icke önskade någon vidare diskussion om vad som skulle åtgöras, så respekterar jag herr statsrådets mening i det fallet. Det var konfidentiellt, det sades tydligt ifrån, och då fick man finna sig i det. Men varför vi egentligen kallades till åhörande av denna föredragning, det begrep jag verkligen icke. Vi gingo och funderade några dagar, vad som egentligen var herr statsrådets avsikt därmed. Och jag får erkänna, att jag begriper det icke ännu i denna dag. Av vad jag nu sagt framgår emellertid, att jag helt och hållet förbigår anmärkningen beträffande den lugnande förklaringen.

Sedan kommer jag över till anmärkningen rörande de vidtagna åtgärderna i och för försäljning av banken. Jag har aldrig ett ögonblick bestritt, att regeringen, efter vad som gjordes 1923 och uttalades både då och senare, hade rätt att vidtaga åtgärder i sådant syfte. Det är intet tvivel om den saken. Men en sådan försäljning kunde väl givetvis dock icke ske — och jag antar, att icke heller regeringen driver den satsen — utan att riksdagens bifall fick inhämtas. Då synes det ändå, som om det var ett väl vågsamt företag att ge sig in på att rangera allt för en försäljning, förrän regeringen eller statsrådet hade någon kännedom om, huruvida det var möjligt att påräkna ett bifall i riksdagen för en dylik försäljning. Ty om riktigt många och grundliga förberedande åtgärder hade vidtagits och sedan saken ändå hade stoppats i kamrarna, så antar jag, att den sista villan hade blivit värre än den första. Jag förmodar, att någonting sådant låg bakom, då herr statsrådet avbröt försäljningsplanerna och i stället slog in på en helt annan bog, nämligen på en stödaktion. Ehuru jag icke skall inlåta mig på några funderingar eller gissningar om i vad mån de arrangemang, som vidtagits för försäljning av banken,

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

kunnat inverka på bankens ställning i stort sett, hoppas jag och tror, att vi ändå stå tämligen eniga om, att dylikt icke bör upprepas i fortsättningen, för såvitt icke regeringen och riksdagen äro eniga om att en försäljning bör ske. Vi ha nu på förmiddagen beslutat en stödaktion för banken. Det har därvid tydligt uttalats, att banken icke får andra egenskaper, än den hittills haft. Den skall fungera som förut, och dess verksamhet skall gå i samma riktning, som ursprungligen avsågs. Den kan följaktligen alltjämt säljas eller överlåtas. Den har icke gjorts till någon statsbank i egentlig mening, åtminstone icke på långa vägar till en statsbank av det slag, som i den socialdemokratiska motionen i fjol avsågs. Under sådana förhållanden finner jag det absolut nödvändigt, att riksdagen allvarligt säger ifrån, att innan försäljning eller överlåtelse av statens aktiekapital i denna bank får ske, bör finansministern, vem det än må vara, göra sig underrättad, på det sätt han själv finner lämpligast, huruvida det finns resonans och underlag i riksdagen för en sådan sak. Man har här visserligen sagt, att ärendet skulle beredas liksom alla andra ärenden efter grundlagen. Ja, jag medger naturligtvis, att allting i detta land skall behandlas efter grundlagen. Men det är dock en betydlig skillnad mellan ett sådant ärende som detta och ett ärende, där det t. ex. gäller för staten att försälja fast egendom eller, låt mig säga ett utrangerat örlogsfartyg e. d. Den egendomen ligger där den ligger eller finns där den finns. Där är under alla förhållanden ingen skada skedd. Men det är fråga om värden av helt annan och brännbarare beskaffenhet, när det gäller en bank, dess verksamhet och fortvaro. Jag tror som sagt, att det icke skulle vara nyttigt, att man upprepade denna sak, och för att understryka, att något sådant upprepande icke bör ske, anser jag, att kammaren bör gå in för att göra anmälan enligt § 107 regeringsformen. Det är den vanliga åtgärden man har att tillgripa. Något annat har man icke att göra i riksdagen. Ty eljest uppstår lätt en annan sak. Man letar alltid upp prejudikat. Och då kommer man att säga, att visserligen gjordes uttalanden, att några åtgärder för försäljning eller överlåtelse icke vidare borde företagas, utan att det var klart, att riksdagen gick med därpå, men det föranledde ingen åtgärd, och alltså anser sig ett kommande statsråd kunna ge sig in på försäljningslinjen. Det kan ske, utan att banken behöver ha kommit i några svårigheter. Man kan ha lika goda skäl för att vilja sälja och t. o. m. ännu bättre, när allting går bra och konjunkturerna äro lysande. Som sagt, handlar man nu icke konsekvent och ger eftertryck åt denna sin önskan och sin mening, ja, då betyder ett uttalande i texten, eller vad det blir, platt ingenting. Med ett ord sagt, man kan icke handla i kammaren tvärt emot vad man uttalar böra ske.

Så kommer jag in på den sista punkten, nämligen anmärkningen, att ärendet icke behandlats konstitutionellt, icke föredragits i konselj. Jag förmodar, att jag här har emot mig alla, som varit statsråd, och alla, som äro statsråd. Vi ha inom bondeförbundet alltid hyllat den satsen, att ärendena böra behandlas i statsrådet, och detta givetvis ännu mera när det gäller ärenden av synnerligen stor betydelse, och ett sådant var nog detta. Då säger man, att ett statsråd under sådana förhållanden icke kan taga initiativ. Det förstår jag verkligen inte. Det första initiativ han kan taga är att utverka beslut i statsrådet att få företaga de åtgärder och verkställa de utredningar, han önskar. Detta är en gammal fråga. Den var uppe redan när statsministerämbetet inrättades i vårt land. Då framhöll man särskilt, att man skulle inrätta detta ämbete, för att inte herrar departementschefer skulle operera var för sig på egen hand. Det var just ett av motiven till statsministerämbetets inrättande, att därigenom skulle ett sådant tillvägagångssätt förhindras. Men andra vindar ha blåst sedan dess. Det är icke så länge sedan vi hade uppe frågan om departementalreformen. Den låg ju på en helt annan bog. Då ville man, att departements-

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

cheferna skulle sköta allt, vart statsråd nära nog för sig. Denna fråga tycks ändå ha fått åtminstone en tillfällig lösning på det sättet, att denna tanke icke vunnit anklang. Vi ha våra centrala ämbetsverk i behåll och vi vilja, att ärendena skola behandlas via dem och icke gå direkt till ministerierna. Jag tror, att denna mening icke haft någon säkrare förkämpe än just bondeförbundet, ehuru naturligtvis också många andra förfäktat samma sak. Men vi ha aldrig tvekat om att vi vilja behålla den gången på ärendena. Senast i år, när det gällde kammarkollegium, ställde vi oss även på den linjen, som ville förbehålla ärendena åt den kollegiala behandlingen, därför att ärendena därigenom, trodde vi, skulle bli behandlade på allra bästa sätt. Vi tro icke, att en ensam man bör avgöra viktiga angelägenheter, han må nu vara hur utomordentligt skicklig som helst. Det är bättre, att ärendena avgöras under överinseende av flera. Vi tro nämligen icke på fördelen av att en rycker fram på en linje och en annan på en annan linje. Det är icke nyttigt utan vållar säkert större obehag och svårigheter, än man kanske i förstone kan tänka sig. Nu pekade emellertid herr statsrådet på ett par fall från i fjol, i vilka man handlat på samma sätt. Ja, det tvivlar jag inte alls på. Men i grund och botten blir saken icke bättre därigenom. Det kan förklara, varför man gjort det, men det förbättrar inte alls saken. Det är beklagligt, att konstitutionsutskottet icke har observerat dessa fall. Men när konstitutionsutskottet nu tycks vilja på allvar slå in på den linjen, att ärendena skola behandlas på ett strängt konstitutionellt sätt, så hoppas jag och tror, att konstitutionsutskottet även i fortsättningen ser till, att det blir på det sättet.

Jag skall nu göra en liten sammanfattning av vad jag yttrat. Beträffande anmärkningen om den lugnande försäkran skjuter jag den helt och hållet åsido och fäster mig icke alls vid den. Däremot finner jag åtgärderna för försäljning av banken, vilka slutade med förslaget om en stödaktion, vara av så betänklig art, att jag går in för anmälan enligt § 107 regeringsformen, och jag utvidgar detta till att omfatta även ärendets konstitutionella behandling.

Ja, nu ha ju yrkandena spelats upp litet egendomligt här i kammaren. Det har av representanter för det socialdemokratiska och det frisinnade partiet påyrkats en skärpning. Det är litet ovanligt att så sker. Det måtte vara någon särskild anledning till att man skärper det så hårt. Vilken den anledningen är, kan jag icke förstå. Men jag tycker, att en sådan skärpning icke behövs för sakens egen skull. Jag för min del strävar allvarligt efter att sakligt bedöma varje fråga, så gott jag förstår, och jag behöver då icke använda sådana kraftuttryck, som här ifrågasättas. Men det kan ju hända, att det också är en annan sak, som därvid gör sitt till, och har den verkan, att vi bondeförbundare, åtminstone majoriteten av oss, äro tämligen lugna, och det är, att det, såvitt jag vet, inte finns någon enda inom det partiet, som lider det allra minsta av taburetthunger. Vi behöva således inte använda så starka uttryck. Sedan kommer jag till högerns ställning. Det förvånade mig verkligen, att högerns talesman kröp bakom herr Engberg, sådan han var för en månad sedan ungefär. Det var en mycket underlig position, herr Magnusson i Tumhult intog, allra helst som herr Engberg i dag försökte krypa ett betydligt stycke ifrån herr Engberg för en månad sedan. Då var han en ivrig reformator och ville kasta bort de starka uttrycken, men i dag har herr Engberg icke sagt ett ord i den riktningen. Herr Magnusson i Tumhult har begagnat sig av herr Engbergs föregående ståndpunkt. Det skulle vara intressant att höra av herr Engberg själv, vad han verkligen anser i afton i denna punkt. Då kanske man kunde komma på det klara även med herr Magnussons i Tumhult verkliga ställning. Ty det av herr Magnusson i Tumhult framställda yrkandet stämmer ju icke alls med högerns reservation, det vågar jag säga. I och med att man vill lägga anmälan till handlingarna, har ju högern

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

själv låtit anmärkningen stå kvar. Det är mycket egendomligt. Hur man på det hållet skall klara upp det, vet jag inte. Det är åtminstone för mig oförklarligt. Jag vill gå in för anmärkningen. Men jag finner den icke vara av så utomordentligt riksviktig betydelse, att den på något sätt bör understrykas, vare sig i den ena eller den andra riktningen. Därför återstår, att jag och herr Persson i Trången väl bli de enda som riktigt allvarligt och, jag skulle nästan vilja säga, rätt fram yrka en anmälan efter § 107 regeringsformen, alltså helt enkelt att memorialet lägges till handlingarna.

Herr **Flyg:** Herr talman! Herr Engberg avgav för ett par veckor sedan här i kammaren en förklaring, att han och några till hade avgivit ett löfte, att de alls icke skulle taga någon som helst hänsyn till vad vi kommunister hade att säga. I kväll har herr Engberg brutit detta löfte. Jag är icke alls förvånad, ty herr Engbergs hela karriär från hans första framträdande har varit ett oavbrutet brytande av givna löften.

Han förutsätter emellertid, att anledningen till att jag i kväll har hållit det anförande, som jag tidigare höll, skulle vara en bannbulla från Moskva, där man skulle ha uttalat sin otillfredsställelse med vårt hittillsvarande uppförande och uppträdande här i kammaren. Ja, den förmodan är mycket karakteristisk för herr Engberg. Han förutsätter, att det nödvändigt måste förekomma en bannbulla för att man skall kunna hålla ett anförande, präglat av temperament och, jag höll på att säga, även av litet reaktion mot den halvhet, som kommit fram i denna debatt från den sida, som tidigare fört ett mycket kraftigt språk. Jag skulle emellertid vilja hava sagt att det för mitt vidkommande icke behöves någon bannbulla för att åstadkomma något dylikt. Det hör till mitt kynne, och herr Engberg skall inte tro, att jag i det fallet kommer att genomgå någon som helst förändring.

Då han emellertid talar om bannbullor, erinrar jag mig, att jag läste för kort tid sedan en bannbulla, som visserligen inte direkt men indirekt riktades mot herr Engberg. Den kom inte från Moskva, den kom från den en gång dock danska staden Hälsingborg. Herr Engberg liknades där vid någon slags politisk tattare, som schackrade med åsikter i olika frågor. Jag ber att få erinra om den saken, och jag vill dessutom här i kväll hava sagt till herr Engberg, att jag är övertygad om att det inom hans eget parti finns många, som säkert skulle önska, att er »International» hade en fast exekutiv, som även beträffande honom levererade en bannbulla, en bannbulla av betydligt kraftigare art, en bannbulla, som ledde till ett för herr Engberg mycket ödesdigert resultat.

Beträffande sedan vad herr Engberg haft att säga — jag tog icke upp det förra gången — om herr Magnusson i Tumhult, så kan jag inte begripa, hur han kunnat få fram något beklagande från herr Magnussons sida av att icke min anmälan hade kommit med i utskottets utlåtande. Det, som herr Magnusson i Tumhult ville ha fram, var ett konstaterande, att den utskottsmajoritet, som står bakom det i kväll föreliggande förslaget, icke har tagit med vare sig min eller herr Möllers anmälan; och den förklaring, som givits i kväll av en av representanterna i utskottet, det må vara, att den kommit från en högerrepresentant, herr Forssell, är av den art, att den väl icke kan bestridas av de andra herrarna i samma utskott. Den är mycket betecknande för allvaret bakom den anmärkning, som herrarna riktat, och den är mycket förklarande för det sätt, varpå debatten i denna allvarliga fråga förts.

Vad sedan min bugning för herr Wohlin beträffar, skulle jag vilja säga till herr Engberg, att jag gav honom det betyget, att han på ett mycket hederligt sätt har företrätt sina klassintressen i denna fråga, alltså företrätt just de intressen, som den regering, vilken han är medlem av, representerar i landet,

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

nämligen storbankernas intressen. Det är en komplimang för all del till herr Wohlin, att han uppträder som en hederlig högerpolitiker och representant för storbankerna. Jag beklagar, att jag inte kan ge herr Engberg samma komplimang som representant för arbetarklassen. Jag är övertygad, att jag kommer aldrig att kunna göra det beträffande herr Engberg, ty han har icke gjort sig förtjänt därav hittills, och han kommer icke att göra sig förtjänt av en sådan komplimang att på samma målmedvetna sätt företräda arbetarklassens intressen.

Sedan skulle jag vilja vända mig till herr Västberg. Jag vet inte, om han hade fått i uppdrag att avlämna denna förklaring, att det hade varit fullt sakliga motiv för den socialdemokratiska riksdagsgruppens framställning av anmälan i första kammaren och att det inte skett på grund av »några gaphalsar på Luntmakargatan». Om jag inte toge hänsyn till framtiden, skulle jag kunna lämna herr Västberg några mycket märkliga upplysningar, som helt och hållet platta till den förklaring han givit. — (Herr **Hansson** i Stockholm: Gör det då!) — Nej, jag gör det icke, herr Hansson; men ni känner lika väl som jag till, att det hade fattats ett sådant beslut, som det jag tidigare givit uttryck åt. Om herrarna vill fortsätta diskussionen, skall jag gärna stå till tjänst inför kammaren med upplysningar av rätt så intressant art.

Till sist skulle jag vilja lägga ett par ord till mitt tidigare anförande. Beträffande motiven till vår anmälans framställande sade jag, att vi med vår anmälan avsågo att rikta ett angrepp mot den nu sittande regeringen och, i den mån det kunde leda därtill, medverka till dess störtande. Därav skulle man kunna draga den slutsatsen, att vi skulle anse det vara gagneligare för arbetarklassen, att det till taburetterna här i landet kom en frisinnad eller ånyo en socialdemokratisk regering. Jag vill säga, att de socialdemokratiska och folkfrisinnade regeringarnas tid ligger alltför nära inpå, för att man i dag ens skall kunna tänka en sådan tanke, som att en regering från dessa partiers sida skulle betyda någonting mer och någonting bättre ur arbetarklassens synpunkt sett. Jag erinrar om den arbetarregering, som satt i Norge för en kort tid sedan. Den flyttades snart från taburetterna, då den lade fram en radikal programförklaring, endast lade fram en radikal förklaring, som den aldrig gjorde något försök att förverkliga. Vem var det som flyttade den regeringen från taburetterna om icke storfinansens män i Norge, vilka hastigt lade den en snara om halsen. En ny regering här i landet betyder alltså blott ett personskifte, men sakpolitiken blir, så länge de i dag rådande förhållandena bestå, densamma som den regering för, vilken i dag sitter.

Jag vill slutligen meddela, att jag rent personligt inte har någonting emot att få en ny socialdemokratisk regering. Allra minst har jag något emot att få herr Engberg på en av taburetterna. Det skulle då säkert vara möjligt, att på en mycket kort tid klä av honom och de han representerar i partiet den grannlåt, de i dag skrudat sig i, då han och hans anhängare äro i färd med att bedraga arbetarmassorna.

Herr **Hamrin:** Herr talman! Innan jag går att yttra några mycket korta ord angående finansministerns och regeringens handlingar i ifrågavarande ärende, skall jag tillåta mig att rikta ett par repliker till ett par av de talare, som tidigare uppträtt i denna debatt.

Jag skulle vilja vända mig till min vördade vän på smålandsbänken herr Magnusson i Tumhult, som till motivering för sitt yrkande, att den gjorda anmälan skulle läggas till handlingarna, åberopade, såsom han uttryckte sig, det socialdemokratiska partiets grundlagsexpert här i kammaren, som uttalat, att yrkandet om att anmälan skulle läggas med ogillande till handlingarna skulle vara olagligt. Jag skulle vilja fråga herr Magnusson, när denna ståndpunkt

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

blev herr Magnussons och högerns i denna kammare. Jag skulle vilja fortsätta och fråga, om herrarna av högern hava för avsikt att under kommande tider alltid hävda en sådan ändrad uppfattning.

Jag vänder mig vidare till herr Forssell, som, om jag icke fattade honom orätt, ville göra gällande, att uttagningarna ur Jordbrukarbanken hade börjat redan före den 20 april, då angreppen i Stockholms Dagblad först blevo synliga. Jag ber att få hänvisa herr Forssell till Stockholms Dagblad för torsdagen den 11 april, där jag finner en artikel under rubriken »Jordbrukarbankens förmedling av obligationslån». Jag hänvisar honom vidare till en artikel i samma tidning av den 19 april, där man åberopar vad som tidigare blivit anfört och gör gällande, att en sanering över hela linjen är nödvändig, och där också pekas på Jordbrukarbanken.

En liten replik till, som jag riktar till herrarna på regeringsbänken. Man har där — jag tror det var hans excellens herr statsministern, som gjorde det — som ett parallellfall till det föreliggande tagit upp de underhandlingar rörande ett nytt malmavtal, som på sin tid inleddes och fullföljdes. Men kan man verkligen göra gällande, att detta är ett parallellfall till det som nu föreligger? Då var ju förhållandet i korthet det, att ett avtal förelåg mellan tvenne parter, och det gällde att i viss mån förändra detta avtal. Om riksdagen icke hade bifallit det förslag till förändringar, som framlades, hade, såvitt jag förstår, det gamla avtalet varit gällande. Det är verkligen att tillgripa ett nödankare, när man använder en sådan jämförelse för att vinna försvarsståndpunkter för det nu ifrågavarande handlingssättet.

Med avseende å finansministerns behandling av denna fråga synes det mig, som om man kan utläsa dels ur bankoutskottets utlåtande, dels ur konstitutionsutskottets memorial, med tillägg av vad som här från framstående ledamöter av riksdagen blivit anfört och från personliga samtal och överläggningar med regeringens ledamöter, som om finansministern intagit tre fullständigt olika ståndpunkter. Först menar han, att han ingenting egentligen hade att skaffa med Jordbrukarbanken. Den skulle skötas efter gällande lag och författning. Han hade att tillsätta styrelse och revisorer. Därmed var hans funktion ur världen. När sedan emellertid stormen bröt lös och finansministern förstod, att den ståndpunkten icke längre gick att hävda, då började herr finansministern uppträda, som om han vore suverän ägare av alla aktierna och kunde förfoga över dessa på ett sätt, som han själv behagade bestämma. Ty på något annat sätt kan man ju inte tolka den förändrade ståndpunkten, att man med åsidosättande av bankens styrelse inledde förhandlingar om försäljning av hela aktieposten.

Nu har man emellertid gjort gällande här — och i det avseendet riktar jag repliken också i någon mån till herr Hansson i Stockholm — att det skulle tillkomma ett statsråd att utan något som helst konseljbeslut, på grund av egen maktfullkomlighet låta undersöka denna banks portfölj. Jag vågar för min del i det avseendet hysa och hävda en annan ståndpunkt. Jag hänvisar till gällande banklag, dess 234 §, där det heter: »Styrelsen åligger att för den ledamot av bankinspektionen, vilken enligt de av Konungen meddelade bestämmelser har att i sådant avseende företräda bankinspektionen, för det i 233 § omförmälda allmänna ombudet, samt för den särskilda undersökning, Konungen kan finna för gott att låta anställa, när som helst hålla bolagets kassa och övriga tillgångar ävensom böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning.» — Man söker fåfängt efter något beslut om att Konungen i statsråd lämnat ett sådant medgivande.

Jag sade, att herr finansministern intagit tre ståndpunkter. Jag vill modifiera detta uttryck, begränsa det på det sättet, att efter det herr finansministern intagit de båda av mig nyss relaterade ståndpunkterna, det synes,

som om herr finansministern inte haft någon ståndpunkt alls utan fallit tillbaka till det enkla försvaret, att herr finansministern har handlat så gott, som herr finansministern har förstått. Ingen människa i världen, allra minst i denna kammare, vill bestrida detta, men tyvärr är det ju så, att på den utsatta post, som herr finansministern bekläder, så räcker det icke med ett sådant försvar. Herr finansministern har menat, att om det inte gick på det ena sättet, så måste det väl gå på det andra. Och därför förändrades uppfattningen om innebörden i själva förslaget på sätt, som här förut blivit relaterat.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag är emellertid villig att också söka efter förmildrande omständigheter med avseende å missgrepp, som blivit gjorda beträffande denna angelägenhet. Det är inte svårt enligt min uppfattning att finna sådana förmildrande omständigheter. I det långa anförande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet höll vid remissen av denna proposition till utskottet, berömde sig herr finansministern av att icke äga någon förbindelse med bankväsendet i landet såsom aktieägare eller på något annat sätt, möjligen med undantag av att vara innehavare av någon sparkassebok. Jag skulle vilja säga, att detta innebär, såvitt jag förstår, en ganska väsentlig förmildrande omständighet, som bör tagas i betraktande, då man granskar finansministerns handläggning av detta ärende. Men jag frågar, om det överhuvud taget som ett försvar av en finansminister kan anföras ett sådant skäl i samband med denna fråga. Det torde ha kunnat lämnas i så fall upplysningar ifrån kolleger, som sitta inne med långvarig insikt, om hur det kan gå, om man i otid ger sig ut på vissa undersökningar och erbjudanden, när det gäller att avyttra banker och bankaktier.

Det var egentligen detta, herr talman, jag hade att säga. Det är klart, att vi i dag befinna oss i en situation, som är ganska egendomlig. För mig gå tankarna oupphörligt denna dag tillbaka till de uttalanden, som hans excellens herr statsministern såsom högerns ledare förra året gjorde land och rike omkring, då han talade om en fast och stark regeringsmakt, då man talade om att det skulle vara icke promemorior till riksdagen utan uttryck för en stark regerings vilja och ståndpunkt. Men, mina herrar, här har i dag rullats upp ett skådespel, som väl är fullständigt enastående i Sveriges riksdag. Här har man fått skåda, hurusom man ifrån regeringsbänken endast har sådana undanflykter som den nyss åberopade, att man har gjort så gott man kunnat. Det synes mig, som om den största förlust, som drabbar oss genom denna bankaffär, är, att riksdagen förlorar inflytande på ledningen eller vården av viktiga angelägenheter och värden, som om vi förlorar å ena sidan respekten för de män, som sitta i ledningen, och å andra sidan respekten för oss själva, då vi icke förmå att få andra svar och annat försvar än det, som här i dag presterats.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som tidigare framställts av herr Olsson i Mora.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Då jag år 1922 varit med i bankoutskottet om att behandla formerna för Kreditkassan, och året därpå yttrade mig i kammaren, då frågan förekom om tecknande av aktierna i ett bankföretag för övertagande av den gamla Lantmannabanken, så torde jag ha visst fog för att yttra mig nu. Jag var av den uppfattningen 1923, att det icke var lyckligt för staten att gå in för att bilda denna bank och har uppfriskat mitt minne ur protokollet. Jag ser att, trots det jag var emot aktieteckningen i Jordbrukarbanken, så yttrade jag mig i alla fall på det sättet i debatten, att det tydligt framgick, att jag var av en uppfattning, som icke stämmer med herr finansministerns, när det gäller skyddande av insättarnas medel. Jag var av samma uppfattning, som flera talare i dag, då de tolkat statsutskottets yttrande,

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

nämligen att vad som då yttrades om banker i allmänhet icke gällde Jordbrukarbanken eller aktieteckningen vid det tillfället. Samma uppfattning framgår också mycket tydligt av ett anförande, som herr Hamrin hade vid det tillfället och som citerats tidigare i dag.

Då jag alltså var emot inrättandet av Jordbrukarbanken, hade jag inget ansvar för tillkomsten av banken, när jag i år blev satt i den ställningen att i bankoutskottet behandla propositionen angående sanering av Jordbrukarbanken. Det är ju klart, att frågan låg annorlunda till år 1923 än nu, då det gällt en stödaktion, som på grund av vissa förhållanden nödvändiggjorts för Jordbrukarbanken.

Då jag i bankoutskottet deltagit i detta ärendes behandling, har jag hävdat den uppfattningen, att när staten en gång gått in för Jordbrukarbanken och blivit den störste aktieägaren, så är riksdagen absolut skyldig att skydda insättarna under alla förhållanden.

Det är ganska intressant att taga del av vad reservanterna i konstitutionsutskottet ha för uppgifter, infordrade genom herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Vi finna det på sidan 22 i konstitutionsutskottets memorial. Det utlåtandet stämmer inte riktigt med det uttalande, som vi fått i bankoutskottet vid ingående samtal med bankinspektören om Jordbrukarbanken. Efter en längre redogörelse för engagemangens nuvarande läge och de av styrelsen vidtagna åtgärderna för avveckling av vissa engagemang anförde bankinspektören, att, därest under av honom nämnda förutsättning bankens verksamhet fått fortgå utan yttre störning av ett eller annat slag, på samma sätt och med samma årsresultat, som under de senast förflutna åren, banken skulle kunnat sanera sig själv utan något ingripande från statsmakternas sida. Angående bokföringen enligt 43 § banklagen har han inte velat yttra sig, men tillade, att bankinspektionen har i allt fall ansett sig sakna anledning att jämlikt 235 § i samma lag påfordra ändring härutinnan. Av detta uttalande och bankinspektörens berättelse till finansministern, framgår alldeles tydligt, att bankinspektörens uppfattning ej var den, att banken på något sätt behövde avvecklas. Av berättelsen, som bankinspektören avlämnat till statsrådet och chefen för finansdepartementet, framgår det ganska tydligt, att bankinspektören fått vissa direktiv för utredningen. Han skulle yttra sig om värdet av bankens tillgångar vid en likvidation genast, han skulle också yttra sig om värdet vid en försäljning. Och det är dessa på så sätt framkomna siffror man bollat med i dag, omkring 12,000,000 kronor i ena fallet och omkring 7,000,000 kronor i andra fallet. Om bankinspektören fick samma uppdrag att granska de banker, som sanerats genom Kreditkassan, och fick direktiv att göra samma utredning om deras likviderande eller deras försäljning till andra banker, hur komme det att ställa sig för dessa banker då? Jag tror ej, att det bleve något bättre utlåtande beträffande dem utan kanske tvärtom i vissa fall. Bankinspektören har i alla fall sagt i sin rapport till finansministern, att den större förlustsiffran är en minimisiffra, om banken skulle försättas i likvidation och nödgas realisera sina tillgångar. Den mindre siffran torde ungefärligen svara mot det underskott, varmed en bank, som vill övertaga jordbrukarbankens rörelse, har att räkna vid värdering av tillgångarna. Omedelbart avskrivningsbehov, säger han sedan, synes icke vara förhanden än på vissa engagemang upp till 2,500,000 kronor. För att möta dessa avskrivningar fanns det över 800,000 kronor i övervärde å obligationer samt reservfond plus aktiekapitalet. Det sista betyder att banken hade en god ställning, så någon skyldighet att gå i likvidation förelåg inte. Både bankstyrelsen och bankinspektören ha inför bankoutskottet tillkännagivit, att ställningen för banken var bättre vid tidpunkten för tidningskampanjens början än någon gång tidigare. Detta betyder ju något, och när man tager del av finansministerns handlingar, hur han

handlagt detta ärende, blir man närmast bekymrad över att överhuvud taget en finansminster i detta land kunnat handha en angelägenhet, som Jordbrukarbankens, där staten är största aktieägare, på sådant sätt.

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

Jag trodde tidigare, att regeringshandlingars beredning måste vara av bättre slag, än vad som beträffande detta ärende framgår av de handlingar, som överlämnats till bankoutskottet och sedan till konstitutionsutskottet. Jag tror, att var och en, som tagit del av dessa handlingar, icke fått något vidare starkt intryck av att det varit någon riktig förberedning av ärendet i finansdepartementet. Jag vill peka på den P. M. som finnes intagen som bilaga i konstitutionsutskottets memorial. Den är ej undertecknad av någon, men det är i alla fall ett av finansministern uppgjort motförslag till köpeanbudet, som visar, att finansministern hela tiden varit inne på att bara vilja sälja banken. Det var ej så noga med vad man fick för den. Huvudsaken var, att den blev såld. Annars skulle man ej efter inspektörens rapport och med den ställning banken hade kunnat komma med ett motförslag till de anbudsgivande privatbankerna av den natur, som denna P. M. innebär. Ja, kammarledamöterna ha naturligtvis tagit del därav, så jag behöver ej uppläsa densamma. Innehållet i huvudsak är, att banken skulle säljas för 10 miljoner kronor, att med 2 miljoner årligen utan ränta gäldas under loppet av fyra år. Det är ett ganska billigt pris för en bank. Och jag tycker, att i det läget var verkligen ej staten som aktieägare, att den behövde sälja denna bank, i synnerhet för sådant pris. Visserligen har det ju varit tal om vid försäljningen, att jordbrukarkooperationen skulle skyddas av de köpande bankerna, genom en viss förmån från riksbanken. Därav har framgått, att vissa förhandlingar torde ha skett med riksbanken, men om detta finnes intet i handlingarna. Jag tycker, att det är egendomligt att göra en utfästelse även för riksbankens vidkommande om 2 % returdiskonto på ett så stort belopp, 10,000,000 kr., under en tid av 10 år, och att det ändå icke finnes något i handlingarna, som visar att riksbanken gått med på en sådan utfästelse.

Varför jag egentligen begärde ordet, var herr statsministerns anslutning till justitieministerns uppfattning i hans uttalande i förmiddags. Herr statsministern yttrade, att han för sin del icke kunde tillåta, att en bank, där staten äger aktier, får fortsätta, då den ej uppfyller lagens bestämmelser. Påståendet är gjort med anledning av bankinspektörens rapport av den 27 april. Jag bestrider, att bankinspektörens rapport var av den natur, att lagens tillämpning om skyldighet att gå i likvidation behövt gå ut över Jordbrukarbanken. Därom har diskuterats hela dagen. Vad innehöll rapporten? Jo, det har jag talat om förut, den innehöll uppgift om olika förlustsiffror, för den händelse banken skulle gå i likvidation eller försäljas till andra banker. Då tar man upp yttrandet om försäljningsvärdet, som tillkommit på sitt särskilda sätt, och lägger det till grund för en likvidationsskyldighet för banken. Detta förfarande är ej riktigt, och jag tycker, att yttrandet av justitieministern och likaså av statsministern ej kan få stå oemotsagt i debatten. Ty vart leder deras pekande på lagen i detta fall? Skall stadgandet tolkas så, som statsministern och tidigare justitieministern gjort — och justitieministern representerar ju högsta myndigheten, när det gäller lag i landet — och blir den tolkningen betraktad och tillämpad såsom auktoritativ vid bankernas bokslut och bankinspektörens granskningsverksamhet, ja, då är jag för min del övertygad om att de banker, som redan sanerats av Kreditkassan, och det är ganska många — det är Sydsvenska banken, Smålands enskilda bank, Värmlands enskilda bank, Jordbrukarbanken, Göteborgs handelsbank och Jämtlands folkbank ävensom vissa sparbanker — inte komma undan likvidation. Vi få räkna med att få en del ytterligare bankfallissemang att handlägga, om man skall tillämpa lagen så, att man ej tror på bankinspektörens uppgifter om

Anmärkning mot ledamot av statsrådet. (Forts.)

bankernas ställning utan lägger försäljnings- och likvidationsvärden till grund för bedömande av bankernas soliditet. Jag har ansett mig för min del böra protestera mot en sådan tolkning av lagen och ett desavuerande av bankinspektören. Det borde man vara färdig med att göra litet var, som inte handlar bara för att rädda regeringens ställning eller, rättare sagt, finansministerns.

Med detta, herr talman, ber jag att få ansluta mig till dem, som yrka på att anmärkningen skall med gillande läggas till handlingarna.

Herr **Laurin:** Herr talman! Endast några ord.

Såvitt jag hört, har ej från högerhåll kommit något förslag att lägga anmärkningen med ogillande till handlingarna. Man synes sålunda vilja krypa bakom bondeförbundets officiella yrkande. Gör man det, då måste jag säga, att högern ger det allra utomordentligaste bevis för, att den har försvarat en dålig sak, och då har den också in amplissima forma dömt sin egen finansminister.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner på dels att kammaren måtte lägga förevarande memorial till handlingarna, dels ock att memorialet måtte med gillande läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Olsson i Kullenbergstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren lägger konstitutionsutskottets förevarande memorial nr 22 med gillande till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt memorialet till handlingarna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren beslutit att med gillande lägga memorialet till handlingarna.

§ 2.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag för avbetalning av statsskulden; och

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa å järnvägen Limedsforsen—Särna uppkomna förluster å lånemedelskapital.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Ang. anslag till hospitalsbyggnader.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 157, i anledning av Kungl. Majt:s proposition angående anslag till hospitalsbyggnader jämte i ämnet väckta motioner.

Uti en till riksdagen avlåten, den 15 mars 1929 dagtecknad proposition, nr 220, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl.

Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden samma dag, gjort framställning om anslag till hospitalsbyggnader.

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft

dels de lika lydande motionerna nr 288 inom första kammaren av herrar *Almkvist* och *Granström* samt nr 438 inom andra kammaren av herr *Näslund m. fl.;*

dels ock motionen nr 436 inom andra kammaren av herr *Lövgren.*

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom med avslag å motionerna I: 288 samt II: 436 och 438, i vad desamma skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag

I) a) besluta, att vid den anstalt för manliga asociala imbecilla, som enligt beslut av 1928 års riksdag skulle inrättas genom omändring av det utav Västmanlands trängkår tidigare disponerade kasernetablissementet i Sala, skulle för en beräknad kostnad av högst 83,000 kronor anordnas tvättinrättning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över socialärenden den 15 mars 1929 förordat förslag, och

b) med ändring av vad 1928 års riksdag därutinnan bestämt, medgiva, att sammanlagda kostnaden för omändring av berörda kasernetablissement i Sala finge utgöra högst 1,367,000 kronor;

II) med ändring av vad 1928 års riksdag därutinnan bestämt, medgiva, att sammanlagda kostnaden för omändring av det utav Svea trängkår tidigare disponerade kasernetablissementet i Örebro till anstalt för kvinnliga asociala imbecilla finge utgöra högst 1,375,000 kronor;

III) a) besluta, att vid den sinnessjukanstalt, som enligt beslut av 1928 års riksdag skulle inrättas genom omändring av det utav Västgöta regemente tidigare disponerade kasernetablissementet i Vänersborg, skulle för en beräknad kostnad av högst 83,000 kronor anordnas tvättinrättning i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag,

b) besluta, att vid sistnämnda anstalt skulle för en beräknad kostnad av högst 34,000 kronor vidtagas anordningar för produktion av elektrisk kraft i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag,

c) med ändring av vad 1928 års riksdag därutinnan bestämt, besluta, att platsantalet vid samma anstalt skulle utgöra minst 870, och

d) likaledes med ändring av vad 1928 års riksdag därutinnan bestämt, medgiva, att sammanlagda kostnaden för omändring av kasernetablissementet i Vänersborg finge utgöra högst 2,662,000 kronor;

IV) besluta, att vid Vänersborgs hospital och asyl vid Restad befintliga bagerilokaler skulle, i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag, för en beräknad kostnad av högst 50,000 kronor utvidgas till ett för nämnda anstalt samt nyssberörda sinnessjukanstalt i Västgöta regementes förutvarande kasernetablissement i Vänersborg gemensamt bageri;

V) a) besluta, att vid Uppsala hospital och asyl skulle för en beräknad kostnad av högst 234,500 kronor anordnas W. C.-anläggning inom vissa byggnader i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag, och

b) medgiva, att i det av 1926 års riksdag godkända förslaget beträffande utvidgning av köksbyggnaden vid Uppsala hospital och asyl finge vidtagas jämkning i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat, ävensom att sammanlagda kostnaden för ifrågavarande utvidgningsarbeten finge utgöra högst 384,000 kronor;

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

VI) besluta, att en för 918 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt skulle för en beräknad kostnad av högst 7,650,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Carl Westman i december 1928 och januari 1929, beträffande en i förslaget ingående upptagningspaviljong i november 1927, upprättade ritningar, dock med iakttagande av vissa av departementschefen förordade jämkningar, uppföras på det å en av t. f. distriktslantmätaren Georg Tillgren år 1925 sammanställd och kompletterad karta med bruten blå linje och bokstäverna A—B—C—D—E—F—G—H—A angivna området av kyrkoherdebostället $^{61}/_{64}$ mantal krono Kyrkobordet nr 1 och komministerboställena tillhopa $^{3}/_{16}$ mantal krono Kyrkobordet nr 2 ävensom lägenheten Kyrkoplatsen nr 1, allt i Umeå socken;

VII) besluta, att det av Jönköpings regemente tidigare disponerade kasernetablissementet i Jönköping skulle för en beräknad kostnad av högst 6,750,000 kronor — däri inräknade utgifter för inlösen av vissa Kungl. Maj:t och kronan icke tillhöriga byggnader och annan egendom — omändras till en för 1,220 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Hjalmar Cederström upprättade, den 18 juni 1928 och den 1 februari 1929 dagtecknade ritningar, märkta respektive »Kungl. Medicinalstyrelsen 1928» och »Kungl. Medicinalstyrelsen 1929», dock med iakttagande av vissa utav departementschefen angivna jämkningar, samt att förty det för nämnda anstalt enligt av departementschefen förordat förslag avsedda området jämte därå befintliga, Kungl. Maj:t och kronan tillhöriga byggnader — med undantag av vissa av departementschefen omförmälda förrådsbyggnader — skulle från och med den 1 juli 1929 överföras från försvarsväsendet; samt

VIII) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 4,100,000 kronor.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Anderson* i Råstock, *Strindlund* och *Andersson* i Höör, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition ävensom motionerna I: 288 samt II: 436 och 438

I) a) besluta, — — — — — förslag,
b) med ändring — — — — — 1,367,000 kronor;
II) med ändring — — — — — 1,375,000 kronor;

III) a) besluta — — — — — förslag,
b) besluta — — — — — förslag,
c) med ändring — — — — — minst 870,
d) likaledes — — — — — 2,662,000 kronor;

IV) besluta — — — — — bageri;

V) a) besluta — — — — — förslag,
b) medgiva — — — — — 384,000 kronor;

VI) a) avslå Kungl. Maj:ts proposition, i vad densamma avsåge beslut om uppförande av ett hospital å vissa ecklesiastika boställen i Umeå socken;
b) bemyndiga Kungl. Maj:t att efter förnyad utredning besluta om ett hospitals förläggning till Vindeln eller Vännäs;

VII) besluta — — — — — försvarsväsendet; samt

VIII) under — — — — — 4,100,000 kronor; samt

av herrar *Olof Olsson* och *Ernfors*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

Herr **Andersson** i Höör: Herr talman! Jag tror, att kammaren är mig tacksam, om jag ej blir långrandig. Men när riksdagen i fjol behandlade en liknande proposition, uttalade riksdagen, att den då föreslagna platsen Backen, som även föreslås i år, vore ur olika synpunkter mindre lämplig. Detta av tre skäl: För det första ansåg riksdagen, att grundförhållandena vore mindre tillfredsställande, och för det andra, att det vore olämpligt att bygga på en plats, där skogstillväxten var så klen. För det tredje var det ecklesiastik jord, och det vore ej lämpligt att bygga på mark, som staten ej ägde. Då hade motionsvis yrkats, att hospitalet skulle förläggas till Vännäs, och utskottet, som besökt platsen, uttalade sig för att det vore en lämplig plats, om ej den gamla lägerplatsen varit upptagen för flygets räkning. Annars hade den varit lämplig. Riksdagen beslöt i fjol att begära en ny utredning, och man sade, att den skulle verkställas beträffande platser mellan Vännäs och Umeå. Man sade ej, att det skulle göras ny undersökning angående området Backen utan i fråga om platser mellan Vännäs och Umeå.

Nu har man verkställt vissa utredningar, men lagt dem huvudsakligast på att göra Backen-området bättre, beträffande de andra platserna har man gjort mycket litet utredning. Man har vägt fram och tillbaka och slutligen kommit fram till, att de tre platserna, Backen, Vännäs och Vindeln, äro från ekonomisk synpunkt likställda. Och när de då äro från denna synpunkt jämställda, har man gått ut från andra förutsättningar och då för det första sagt, att från sjukvårdssynpunkt är det förmånligast att lägga hospitalet till en stad. Man har resonerat så, att patienterna behöva även annan läkarvård, varför hospitalet bör vara förlagt i närheten av ett annat sjukhus. Men där saknas utredning om, huru ofta dylika fall inträffa, om det är ett i veckan, ett i månaden eller ett under året. Jag medger gärna, att skulle det vara så, att dessa sjukdomsfall inträffade ofta, så att man behövde anlita läkare på sjukhus eller skicka patienter dit för att opereras, vore det en saklig och stark synpunkt. Men det vet man ej.

Vidare har man som motiv åberopat synpunkter, som röra personalen. Det är glädjande, att man blivit så mån om personalen. Jag hoppas, att man framdeles skall kunna få fram samma stora sympatier även för annan personal. Man har sagt, att hospitalet skall ligga i närheten av en stad, för att det skall bli möjligheter till umgänge och till bättre skolor för barnen. Jag erkänner det berättigade häri, men det är heller icke någon ödemark det är fråga om. Vännäs är en köping med över 2,000 invånare och Vindeln ett municipalsamhälle med över 1,000. Det är ingen direkt ödemark det heller, så att det kan bli omväxling även där.

Nu ha tre reservanter, för att ej försena byggandet av detta hospital och behöva yrka avslag å Kungl. Maj:ts proposition, föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle få i uppdrag att själv avgöra, vilken av platserna Vännäs och Vindeln skall föredragas, och föreslagit, att samma medel skola anvisas, vilka äro begärda i propositionen, så att byggandet kan påbörjas under året.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Anderson i Råstock m. fl.

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Jag skall heller ej förlänga debatten. Jag vill endast hänvisa till den motivering, som förekommer i utskottets utlåtande. Jag tror, att om kammarens ledamöter hunnit läsa igenom den, kan därav inhämtas alla de upplysningar, som kunna vara behövliga för att bilda sig en mening i föreliggande fråga.

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

Jag ber på grund av den sena timman att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! På grund av att två av reservanterna för andra ärendens skull lämnat riksdagen i dag, skall jag be att få yttra några ord. Det skall ej bli synnerligen mycket.

När den avdelning av statsutskottet jag tillhörde i fjol var uppe och såg på Backen och även på Vännäs, så stannade avdelningen för, att Backen var en utomordentligt olämplig plats för ett hospital. Därom voro vi ense, och jag har ej förändrat min mening. Jag har ej så mycket i mig av väderflöjel, utan har jag blivit övertygad om en sak, så fasthåller jag vid min övertygelse. Jag får säga, att den, som funnit ut platsen vid Backen, måtte ha varit en stor idealist och sett det, som ej för vanliga dödliga är möjligt att upptäcka. Skogen var gles, och en liten uppväxande fura här och där såg ju så ytterst fattig och eländig ut, så att man tyckte, att den kunde svälta ihjäl. Jag tror, att om det skulle bli en avverkning där, så skulle det betraktas som svårföryngrad skog. Så kommer den odlade jorden. Den låg framför skogsområdet i en skålformig fördjupning. Det var magert däruppe, och där nederst var det mosse eller dyjord. Jag har ej hört talas om, att det är fin trädgårdsjord. Vi funno då, att denna plats var så utomordentligt olämplig, att vi ej kunde gå in på det kungliga förslaget i fjol. Och då den där platsen icke torde vara det minsta bättre i år, har det förvånat mig, att förslaget återkommit i stort sett likadant, som det var i fjol. Jag tror, att det var ett fel, att man ej i fjol i riksdagen och i avdelningen sade något allvarligare ifrån. Då hade det varit omöjligt att få detta upprepat. Ty det synes mig, som om det ej i Norrland vore så stor brist på platser inom Västerbottens län att förlägga ett sinnessjukhus till, så att man skulle behöva taga detta, det sämsta förslag man kunde tänka sig, om man ej räknar med fjäll- eller bergsområden.

Nu har jag ej haft förmånen att se platsen vid Vindeln. Det har sagts mig, att det är en utmärkt plats. Det vet jag ej, men jag vet säkert, att den ej kan under några omständigheter vara sämre än platsen vid Backen. Det är sålunda ej minsta fara, om kammaren nu skulle vilja följa reservanterna, till vilkas yrkande jag, herr talman, utan betänkande ansluter mig.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag är tveksam, huruvida jag kan upptaga kammarens tid med att gå in på en utförlig motivering i denna fråga. Efter den ställning, som utskottet tagit till saken, är det väl knappast heller lönt. Första kammaren har ju även utan votering beslutat i överensstämmelse med utskottets hemställan.

Jag har varit mycket ofta på de platser det här gäller och har ganska god insikt i naturförhållandena däruppe. Och jag skall med den allra största beredvillighet erkänna, att Vindeln är en utomordentligt vacker plats. Själva orten i och för sig är naturskönare än Backen. Å andra sidan får man medgiva, att området vid Backen är ur lägesynpunkt bra, och man har därifrån en vid och vacker utsikt över en bred dalgång. Ur denna synpunkt sett kan man säga, att även denna plats har sina företräden. Med det läge hospitalet skulle få vunne man, att det bleve litet mera liv och rörelse i närheten av detsamma, än vad man kunde räkna med på de andra platserna. Det har med viss rätt framhållits, att järnvägen delar det ifrågavarande området vid Vindeln på ett sätt, som skulle föra olägenheter med sig. Grundförhållandena vid Backen har man anmärkt mycket på i en av de motioner, som väckts i ämnet. Reservanterna ha emellertid icke närmare gått in på detta; de ha endast antytt, att grundförhållandena icke äro gynnsamma. Detta skäl kan emellertid icke anses bärande, alldenstund de verkställda undersökningarna visat, att grundför-

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

hållandena vid Backen och Vindeln kunna anses likvärdiga, medan däremot grundförhållandena vid Vännäs äro avgjort sämre än vid de båda andra platserna. Ur kommunikationssynpunkt kan man med fog göra gällande, att ett läge i närheten av Umeå är att föredraga. I varje fall kan ingen säga, att ur tillfartssynpunkt detta läge är olämpligt — jag tänker därvid mindre på patienterna — det är icke så mycket resorna för dem det gäller — än på deras anhöriga. De ha minst lika lätt att komma på besök till hospitalet vid en förläggning till Backen som till Vindeln på grund av befolkningens fördelning inom det distrikt det här är fråga om.

Vad som emellertid varit avgörande för den ansvariga myndighet, som haft att bedöma frågan ur vårdsynpunkt — och det är denna man främst måste räkna med — liksom för förra årets regering samt den nuvarande regeringen är, att man med det läge, som det föreslagna området hade, erhölle de större möjligheter, som närheten till ett relativt stort samhälle erbjöde, ett samhälle med fullständigt lasarett, med fullständiga skolor — och jag kan också gärna säga ett samhälle med litet större möjligheter till förströelse. Detta senare ha visserligen motionärerna i frågan bagatelliserat, men jag tror, att kammarens ledamöter skola giva mig rätt i, att för den personal det här gäller är möjligheten till litet förströelse icke att förakta. Allt detta sammanlagt gör, att vården kan bättre tillgodoses vid en förläggning till Backen. Personalen skulle bli lättare att rekrytera på en sådan plats, och det bleve även lättare att få den att stanna kvar där än det vore med en förläggning, som vore ur angivna synpunkter sämre. Det är huvudsakligen dessa skäl, som för Kungl. Maj:t varit de avgörande, om jag nu skall inskränka mig till att behandla frågan så kort, som jag tror, att omständigheterna för närvarande motivera.

Vad reservationen av herr Anderson i Råstock m. fl. angår, har man däri som sagt i mycket hög grad begränsat sin motivering jämfört med den motivering, som framkommit i motionerna, och det är nog så betecknande, antager jag, att de fåtaliga reservanterna icke kunnat ena sig om en förläggning utan delat sig tydligen mellan alternativen Vindeln och Vännäs samt därigenom kommit att visa Kungl. Maj:t det inom riksdagen för övrigt nog så ovanliga förtroendet, att man vill överlämna till Kungl. Maj:t att besluta, till vilken plats av de båda sistnämnda, av reservanterna förordade, som hospitalet skall förläggas, ett uppdrag, som det givetvis för Kungl. Maj:t med den ställning den intager till frågan, ej är svårt att fullgöra.

Jag uttalar därför den förvissningen, herr talman, att kammaren skall bifalla utskottets hemställan.

Herr **Ekman:** Herr talman! I fjol föreslogs, att hospitalet skulle förläggas på den plats, som nu förordas i den kungl. propositionen. Då förelåg från vederbörande myndigheter egentligen icke mer än ett förslag, nämligen förslaget om Backen. Därför kom heller icke något annat förslag under ett mera ingående övervägande, utan propositionen avfattades i överensstämmelse därmed. Efter det att statsutskottets avdelning besökt platsen och enligt dess vittnesbörd funnit den ytterst olämplig, företogos åtskilliga utredningar rörande denna sak, och jag deltog även i utredningsarbetet. Jag kom därvid till den bestämda uppfattningen, vilken jag även nu vill uttala, att de nackdelar, som voro förenade med en förläggning till denna plats, måste vara avgörande. Det är alltså min bestämda övertygelse, att den plats, som nu väljes, icke är jämbördig med den, som står till förfogande vid Vindeln.

Nu är väl emellertid saken avgjord i och med att frågan kommit fram i detta skede. Då ett beslut i annan riktning än den utskottsmajoriteten förordat av många betraktas såsom ett uppskov och det är önskvärt, att hospitalsbyggna-

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

den kommer till stånd så fort som möjligt, är det väl av detta skäl givet, att beslut kommer att fattas i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottets förslag. För att jag emellertid skall ha det goda medvetandet att jag så länge som möjligt kämpat för vad jag tror är den bästa lösningen i detta avseende, ansluter jag mig till reservationen, ehuru den icke i och för sig är någon idealreservation.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag kan icke riktigt vara med på att herr Ekman fullständigt får rädda sin själ genom att ändra ståndpunkt från den ställning han intog i regeringspropositionen förra året. Så vitt jag läst handlingarna från i fjol riktigt, framkom regeringsförslaget, såsom naturligt var, efter ett övervägande av flera olika förläggningsmöjligheter, som regeringen den gången hade att taga ståndpunkt till.

Herr **Lövgren:** Herr talman! Det är ytterst ogärna, som jag begärt ordet för att inlägga min protest mot herr statsrådet och chefen för socialdepartementet i denna fråga, men jag har icke kunnat underlåta att göra det. Jag har i den motion, som jag väckt, på grundval av den undersökning, som är gjord, presterat tillfredsställande bevisning för att grundförhållandena vid Vännäs äro lika bra, ja t. o. m. bättre än vid Backen. Vidare är det utan tvivel på det sättet, att medicinalstyrelsens utredning i frågan ingalunda gått till mötes de önskningar och synpunkter, som uttalades av föregående års riksdag. Slutligen betraktar jag frågan såsom varande i viss mån en fråga, som berör striden mellan stad och land. Samhällena Vännäs och Vindeln — Vindeln utgör ju det andra alternativet — äro lika stora. Det finns säkert ett tjog städer i de sydliga delarna av landet, som ha mindre antal invånare än dessa samhällen. Vill man stå i kontakt med läkare vid lasarettet i Umeå, är det bara 45 minuters resa antingen med bil eller tåg in till Umeå. Det är emellertid den stora fördelen, om man förlägger anstalten till Vännäs, att man därigenom kunde få plattformen och underlaget för en kommunal mellanskola därstädes, som gjorde det möjligt för befolkningen i trakten att få sina barn i skola utan att behöva betala de mycket dryga inackorderingsavgifter, som måste erläggas, när de skicka dem till Umeå eller något annat samhälle. Jag tycker, att landsbygdens befolkning kan ha i viss mån rätt att få även sina synpunkter beaktade. När därtill kommer, att det utan tvivel är på det sättet, att vid en förläggning av hospitalet till Backen man ingalunda från anstalten skulle ha utsikt över någon vacker trakt med en bred dalgång, såsom det framhållits — hospitalet skulle flankeras från tre sidor av karg och mager skogsmark och endast från gavelfönsterna vid ena ändan kunde man ha någon förnämlig utsikt — anser jag, att jag icke kan låta detta ärende passera utan att yrka bifall till reservationen, vilken jag dock liksom herr Ekman icke anser vara någon idealreservation.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Anderson i Råstock m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Lövgren, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 157, röstar

Ja;

Ang. anslag till hospitalsbyggnader. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Anderson i Råstock m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Jönköpings stad; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 5.

Ang. vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor jämte en i ämnet väckt motion begärdes ordet av

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck,** som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig på denna punkt hemställa, att kammaren i likhet med vad som ägt rum i första kammaren ville besluta viss ändring i föreliggande motivering. Det gäller huvudsakligen sista stycket i utskottets motivering, där det heter: »Utskottet får slutligen uttala önskvärdheten av att riksdagen vid förnyat föreläggande för riksdagen av de spörsmål, som i propositionen berörts och som föranlett erinringar från utskottets sida, måtte få del av det förslag till stadga angående sinnessjukvården i riket, som då kan vara inom socialdepartementet uppgjort.» Ett vidhållande av denna punkt skulle medföra ett försenande av arbetet med stadgans och de därpå grundade instruktionernas utarbetande. Vi hade tänkt oss, att stadgan skulle föreligga utarbetad i år, för att man sedan skulle få tid att utarbeta de instruktioner, som därmed sammanhänga. Då jag gör denna hemställan, gör jag det givetvis under den givna förutsättningen — och detta är ju för övrigt självklart — att det som kan ha samband med ekonomiska spörsmål icke skall åtgärdas på sådant sätt, att riksdagen i sin bestämmanderätt i dessa frågor är bunden, då de till nästa år komma att föreläggas riksdagen.

I samma syfte hemställer jag, att på sidan 3 i betänkandet sista meningen av det stycke som börjar med »Jämlikt riksdagens numera fattade beslut» får följande lydelse: »I detta sammanhang vill utskottet hava uttalat, att utskottet icke tagit ståndpunkt till frågan om ersättning till en föredragande för förenämnda ärenden.» De nuvarande ordalagen äro: »I detta sammanhang vill utskottet hava uttalat, att utskottet icke tagit ståndpunkt till frågan om anställande av en föredragande för förenämnda ärenden.» Syftet är som nämnt liknande, nämligen att instruktionen för sinnessjuknämnden må kunna utarbetas och färdigställas, varefter riksdagen självfallet får tillfälle att nästa år taga ståndpunkt till den arvodesfråga, som kan uppkomma i dylikt avseende.

Härefter yttrade:

Herr **Jansson** i Falun: Herr talman! Som det aldrig varit statsutskottets avsikt att låta den motivering, som här andragits, på något sätt lägga hinder

Ang. vissa med förslag till sinnessjuklag m. m. sammanhängande frågor. (Forts.)

i vägen för att den nyligen antagna lagen skall träda i kraft på tid, som Kungl. Maj:t och riksdagen fastställt, har jag för min del ingenting emot att man gör den förändring i motiveringen, som departementschefen här hemställt om. Jag ber sålunda att få framställa detta såsom mitt yrkande.

Herr **Hage:** Herr talman! Jag tillät mig påpeka obefintligheten av den ifrågavarande stadgan, när vi behandlade frågan om den nya sinnessjuklagen. Jag måste nu säga, att det är synnerligen beklagligt, att riksdagen skall behöva upprepa ännu en gång, att den icke haft möjlighet att taga del av stadgan. Men skulle det nu verkligen vara på det sättet, att man skulle fördröja ikraftträdandet av alla de nya förordningar, som ha sammanhang med den nya sinnessjuklagen, så får man väl finna sig i vad, som här påyrkats av herr socialministern. Samtidigt vill jag dock återigen uttala ett beklagande av, att det icke varit möjligt för herr socialministern att framlägga denna stadga för riksdagen. Det var ju dock så, att när vi behandlade sjukhuslagen, framlades stadga för riksdagens granskning samtidigt, och det hade funnits all anledning i världen att göra likadant i detta fall.

Med herr Hage förenade sig herr *Magnusson* i Kalmar.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan med godkännande av dess motivering, dels ock på godkännande av samma hemställan med den ändring i motiveringen, som under överläggningen föreslagits av herr Jansson i Falun; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 6.

Statsutskottets utlåtande, nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker m. m. föredrogs; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Om ändring i förordningen angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper ävensom en i ämnet väckt motion.

I en den 8 februari 1929 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 85, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga följande, vid propositionen fogade

Förslag

till

förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

Härigenom förordnas, att 3 § 1 mom. i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

1. Avräkningsnota, varom i 2 § förmäles, skall, där ej nedan annorlunda stadgas, vid köp förses med stämpel till följande belopp, nämligen:

Om ändring i förordningen angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

a) vid köp av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis 30 öre, då de överlåtna aktiernas, lotternas, andelsbevisens eller delaktighetsbevisens sammanlagda värde icke överstiger 100 kronor, och därutöver 30 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor,

b) vid köp av obligationer 10 öre, då de överlåtna obligationernas sammanlagda värde ej överstiger 100 kronor, och därutöver 10 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor,

dock att, där den ene kontrahenten är fondhandlare och avtalet avslutas icke för dennes räkning utan i kommission, avräkningsnotan skall förses,

c) vid köp av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis med stämpel av 15 öre, då de överlåtna aktiernas, lotternas, andelsbevisens eller delaktighetsbevisens sammanlagda värde icke överstiger 100 kronor, och därutöver 15 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor, samt

d) vid köp av obligationer med stämpel av 5 öre, då de överlåtna obligationernas sammanlagda värde ej överstiger 100 kronor, och därutöver 5 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor.

Ävenledes skall, där ej nedan annorlunda stadgas, avräkningsnota vid byte förses med stämpel till följande belopp, nämligen:

e) vid byte av aktier, lotter, andelsbevis och delaktighetsbevis 15 öre, då det värde, som enligt 4 § 4 mom. skall i avräkningsnotan upptagas, ej överstiger 100 kronor, och därutöver 15 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor, samt

f) vid byte av obligationer 5 öre, då det värde, som enligt 4 § 4 mom. skall i avräkningsnotan upptagas, ej överstiger 100 kronor, och därutöver 5 öre för varje påbörjat belopp av 100 kronor.

Med — — — — — handelsböcker.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1929.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren väckt motion, nr 379, vari herr *Hage m. fl.* föreslagit, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag om nedsättning av fondstämpeln till hälften, och i stället besluta behålla samma skattesatser, som för närvarande utginge.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen måtte med avslag å motionen II: 379 bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *K. Oscar Ericson*, *Olsson* i Golvvasta och *Nilsson* i Hörby, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 379 samt med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunnat av riksdagen bifallas, antaga följande förslag till

Förordning

om fortsatt tillfällig höjning av beloppen för den i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper stadgade stämpelavgiften.

Härigenom förordnas, att den stämpelavgift, varom stadgas i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper, fortfarande till och med den 30 juni 1930 skall utgå med de i förordningen den 13 april 1922 (nr 175) om ändrad lydelse av 3 § i förstnämnda förordning stadgade belopp, med rätt för Konungen att, om särskilda förhållanden därtill föranleda, förordna om stämpelavgiftens nedsättande till lägst

Om ändring i förordningen angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

(Forts.)

de belopp, vilka i motsvarande fall utgingo enligt förordningen den 15 augusti 1913 (nr 191) om ändrad lydelse av 3 § i omförmälda förordning den 6 november 1908.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Olsson** i Golvvasta: Herr talman, mina herrar! I anseende till den sena eller, rättare sagt, tidiga timmen skall jag icke bli mångordig, helst som vi nu, såsom också kammaren kan finna, äro endast tre reservanter och av dessa två från denna kammare, nämligen vi ifrån bondeförbundet.

Emellertid har jag icke kunnat låta det hela gå opåtalat förbi, ty vi ha hävdat den uppfattningen i bevillningsutskottet, att det varit riktigare att vid statsregleringen om möjligt få ned den direkta skatten, nämligen skatteprocenten till 140. Det är ju så, att fem enheter i den direkta skatten göra ungefär $4^1/_2$ miljoner kronor, och den av Kungl. Maj:t nu föreslagna nedsättningen i fondstämpeln utgör ungefär 2 miljoner kronor. Det är ju klart, att 2 miljoner icke är lika mycket som $4^1/_2$ miljoner, men i varje fall anse vi, att den budget, som nu gjorts upp av bevillningsutskottet, icke blir värre ansträngd, än att man kunnat göra den ändring, som vi ansett vara den riktiga, nämligen att gå ned till 140 beträffande inkomstskatteprocenten men på samma gång behålla fondstämpeln.

Det här är en fråga, som är tämligen bekant för riksdagen, ty vi ha haft att taga ståndpunkt till densamma dels på grund av motioner från olika representanter i kammaren dels genom tidigare förslag från Kungl. Maj:t. I varje fall har riksdagen de gånger, som den haft detta ärende under behandling, avslagit så väl de väckta motionerna som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Utskottet säger i sin korta motivering, att riksdagens ståndpunkt bestämts av finansiella skäl. Jag har också varit med om detta uttalande. Emellertid har jag funnit, att det finns goda skäl för avslag på Kungl. Maj:ts proposition och bifall till herr Hages motion, med den motivering, som jag tidigare anfört, nämligen att få ned den direkta skatten till procentsatsen 140.

Dessutom har jag också i ett annat avseende en avvikande uppfattning, såsom framhållits i vår reservation. Det talas i propositionen om att det ännu skulle finnas frusna krediter, som man borde försöka lösgöra genom en sänkning av fondstämpeln. Om vi emellertid litet grand titta på den statistik, som återgives på sidan 4 i betänkandet, skola vi finna, att omsättningen på fondbörsen under de senare åren stigit. Under år 1924 hade inkomsten av fondstämpeln uppgått till 1,913,291 kronor, och under år 1928 hade denna inkomst stigit till 6,424,918 kronor. Detta måste väl ändå vara ett rätt så kraftigt och talande bevis för att fondhandeln icke är stadd i avtagande utan i tilltagande. Man kan följaktligen icke skylla på att fondstämpeln i någon väsentlig grad hämmar handeln med dessa papper.

Kungl. Maj:t har också i propositionen framhållit, att man borde om möjligt försöka att få de små spararnas medel omsatta i aktier och andra papper. Jag har i det fallet en helt motsatt uppfattning, ty för min del anser jag det icke vara riktigt, att de små spararna, som med flit och möda samlat kanske ett à två tusen kronor, skulle vara kapabla att bedöma eller förstå sig på denna sorts affärer, utan i regel är det väl så, att dessa, om de ge sig in på affärer med fondpapper och aktier, bliva lurade. När man har en sådan uppfattning, anser jag det absolut oriktigt att uppmuntra dessa små sparare att slå sig på aktieaffärer och anser det riktigast, såsom vi sagt i vår reservation, att de tillrådas att sätta in sitt lilla sparade kapital i en säker sparbanksinrättning.

Om ändring i förordningen angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa korta ord få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Häruti instämde herr *Nilsson* i Hörby.

Herr **Nylander:** Herr talman! Jag hade i det längsta hoppats, att man skulle slippa upptaga någon diskussion av detta ärende så sent, men då den föregående ärade talaren som reservant likväl gjorde det, måste jag på utskottsmajoritetens vägnar för min del dock lämna honom ett svar.

Jag vill då endast erinra om att denna fråga varit uppe under flera föregående riksdagar och att bland annat herr Olsson i Golvvasta själv år 1927 i likhet med de övriga, som ha motsatt sig fondstämpelns sänkning, antydde, att så snart den statsfinansiella situationen det medgåve, vore det kanske möjligt, att även han ginge med på den saken. Jag har herr Olssons i Golvvasta anförande i det stycket här i min hand. Detta är också vad som från övriga motståndare under de senaste åren hela tiden har anförts — då denna fråga har varit uppe — såsom motiv för att ej vidtaga någon sänkning. Nu har det icke från något håll kunnat bestridas, att den statsfinansiella situationen i år medger en sänkning av fondstämpeln. Därför har man också på denna punkt nått *så pass* stor enighet, som skett och som framgår av utskottsbetänkandet.

Jag vill i övrigt tillägga, att vi ha om möjligt varit ännu ivrigare än herr Olsson i Golvvasta att få ned den direkta skatten till 140 enheter, men var och en, som har deltagit i utskottsbehandlingen, vet ju, att det icke gick att komma längre. Vi ha emellertid funnit, att man även skulle ge vida delar av Sveriges näringsliv ett visst stöd genom att gå till mötes det sedan länge uttalade önskemålet om att få en sänkning av fondstämpeln.

Herr Olsson i Golvvasta påpekade den stegring i omsättningen, som ägt rum på fondbörsen, och han ville antyda, att denna stegring vore det bästa beviset för att en sänkning av fondstämpeln icke behövde komma ifråga, eftersom i alla fall fondhandeln arbetat och arbetar under så pass gynnsamma konjunkturer. Jag vill gentemot detta säga, att detta är väl endast till glädje och tillfredsställelse eller borde åtminstone vara det, därför att det är ett tecken på näringslivets tillfrisknande. Vi kunna mycket väl följa fondbörskurvan från depressionstiden och se, hur den, naturligt nog för övrigt, står i direkt analogi med näringslivets förbättring. Vi skola icke heller glömma, att vi ännu, med undantag av Finland och Norge, ha den högsta fondstämpelavgiften i Europa.

Jag vill till slut endast framhålla, att när reservanterna från bondeförbundet säga, att enligt deras mening skulle detta förslag icke bli till något gagn för Sveriges industri, kan jag icke ge dem tillräckligt vitsord, ty jag vet, att inom industri och handel är det en allmänt utbredd önskan att få denna sänkning till stånd. Därom vittnar de föregående årens riksdagstryck mer än väl, och jag har här i min hand bland annat ett till bevillningsutskottet inlämnat yttrande från Stockholms handelskammare, vars ord för mig väga betydligt tyngre än herr Olssons i Golvvasta.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! I anledning av den motivering, som herr Olsson i Golvvasta anfört, ber jag blott att få framhålla, att det icke varit med någon synnerligen stor glädje, som utskottets socialdemokrater gått in för en sänkning av fondstämpeln och därvid gått ifrån sin gamla ståndpunkt. Men herr Olsson i Golvvasta vet ju, att detta ingår såsom bekant i en överenskommelse, som träffades i bevillningsutskottet, när det gällde den omläggning, som skett, i finansplanen. Jag vill dessutom säga, att när man från herr Olssons i Golvvasta sida säger, att det är meningen att söka draga in de små spararnas

Om ändring i förordningen angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper. (Forts.)

pengar i spekulationen, voro ju icke bondeförbundarna mera oförstående för den ståndpunkten än att de skulle ha gått med därpå, om högern uppfyllt vissa krav, som bondeförbundarna uppställde för att de skulle vara med på samma linje som i den nu föreliggande frågan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Härpå föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 28, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelplikten beträffande växlar och räntebesked från bankinrättningar.

Kammaren biföll utskottets i detta betänkande gjorda hemställan.

§ 9.

Ang. förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe m. m.

Till avgörande företogs nu bevillningsutskottets betänkande, nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe, dels ock väckta motioner om upphävande eller sänkning av kaffetullen.

Bevillningsutskottet, som tidigare yttrat sig angående vissa delar av Kungl. Maj:ts den 8 februari 1929 dagtecknade, till utskottet hänvisade proposition, nr 65, med förslag till tulltaxeförordning jämte därvid fogade tulltaxa och taratariff, att tillämpas från och med den 1 januari 1930, hade uti förevarande betänkande företagit till behandling de i Kungl. Maj:ts förslag till tulltaxa under avdelning »II. Vegetabiliska ämnen.» och underavdelning »D. Kolonialvaror och kryddor.» upptagna taxenumren 74 och 75 för kaffe, så lydande.

Nr i de sakkunnigas förslag.[1]				Tull för 100 kg kronor.
		Kaffe:		
83	74	orostat	T	40: —
84	75	rostat, kaffesurrogat med tillsats av kaffe härunder inbegripet	N	54: —

I samband med Kungl. Maj:ts nämnda förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen:

motionen nr 27 i andra kammaren av herr *Herou m. fl.*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte besluta upphäva tullsatserna för de varuslag, som fölle under rubrikerna 155—156 a i gällande tulltaxa;

motionen nr 250 i andra kammaren av herr *Laurin*, som föreslagit, att riksdagen ville besluta att sänka kaffetullen med 15 öre per kilogram eller från 40 till 25 öre per kilogram; samt

de likalydande motionerna nr 90 i första kammaren av herr *Möller* och nr 151 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm, i vilka yrkats, att riksdagen måtte besluta *dels* att avslå Kungl. Maj:ts förslag om sänkning av inkomst- och förmögenhetsskatten, *dels ock* att tullen å kaffe skulle sänkas

[1] Här avses det av 1925 års tulltaxerevision den 12 september 1927 avgivna förslag till förordning med tulltaxa (Statens offentliga utredningar 1927: 20.)

Ang. förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe m. m. (Forts.)

med 20 öre per kilogram, de sistnämnda båda motionerna dock endast i vad de avsåge sänkning av kaffetullen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna II: 27 och 250 samt I: 190 och II: 151, i vad sistnämnda två motioner avsåge sänkning av tullen å kaffe, besluta,

1) att rubrikerna 155 och 156 a i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa skulle under tiden 1 september—31 december 1929 hava följande ändrade lydelse:

Kaffe:

155. obränt ..... 1 kg. —: 30
156 a. bränt eller rostat, även malet 1 kg. —: 42;

2) *dels* att § 13 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor skulle under tiden 1 september—31 december 1929 i nedan angivna del hava följande ändrade lydelse:

§ 13.

1. Vid utförsel sjöledes från stapelstad av följande, utav utländskt råämne inrikes tillverkade varor beviljas efter vederbörande tullförvaltnings prövning restitutionsvis av tullmedlen:

— —

för 1 kilogram kaffe, bränt eller rostat, icke malet 36 öre;

— —

dels ock att restitutionsbeloppet likväl skulle beräknas efter 48 öre för kilogram av exportvara, beträffande vilken tillverkaren under edlig förpliktelse avgivit en av två vittnen bestyrkt försäkran, att varan tillverkats uteslutande av sådant obränt kaffe, för vilket tullavgift blivit erlagd med 40 öre för kilogram; samt

3) att taxenumren 74 och 75 i Kungl. Maj:ts med proposition nr 65 framlagda förslag till tulltaxa skulle hava följande ändrade lydelse:

Kaffe:		Tull för 100 kg. kronor.
orostat	T	30: —
rostat, kaffesurrogat med tillsats av kaffe härunder inbegripet..	N	42: —.

Vid betänkandet voro fogade reservationer:

av herrar *Johan Nilsson* i Kristianstad, *Boman*, *Bengtsson* i Kullen, *Nylander*, *Jönsson* i Slåtåker och *Anderson* i Linköping, vilka inom utskottet yrkat att utskottet måtte hemställa, att motionerna II: 27 och 250 samt motionerna I: 90 och II: 151, i vad sistnämnda två motioner avsåge sänkning av tullen å kaffe, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd samt att riksdagen måtte godkänna taxenumren 74 och 75 i Kungl. Maj:ts med proposition nr 65 framlagda förslag till tulltaxa, så lydande:

Kaffe:		Tull för 100 kg. kronor.
orostat	T	40: —
rostat, kaffesurrogat med tillsats av kaffe härunder inbegripet..	N	54: —; samt

av herr *Leander*, som likaledes ansett, att utskottet icke bort föreslå nedsättning av tullen å kaffe.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Herou:** Herr talman! Genom den höjning av kaffetullen, som ägde rum år 1922 i strid mot de principer, som eljest i viss mån fastslagits beträffan-

Ang. förslag till tulltaxeförordning, i vad angår tullen å kaffe m. m. (Forts.)

de beskattningen, har den allra fattigaste befolkningen utpumpats med över 80 miljoner kronor för reglering av statsbudgeten. Jag skall närmare ingå på denna sak vid ett annat tillfälle och vill nu, med hänvisning till motiveringen i vår motion och med förklaring att vi ämna fortsätta kampen, till dess löftet från år 1922 har förverkligats, yrka bifall till den av undertecknad m. fl. väckta motionen nr 27 om kaffetullens borttagande.

Herr **Björklund:** Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner på de yrkanden, som därunder förekommit; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Bevillningsutskottets betänkande, nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxeförordning, i vad angår därvid fogat förslag till taratariff föredrogs; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 11.

Vid härpå skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 53 § 1 mom. i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. begärdes ordet av

Herr **Björklund,** som yttrade: Herr talman! Jag hemställer om att detta betänkande måtte återremitteras till utskottet, och jag gör detta yrkande därför, att man icke rätteligen bör behandla det föreliggande utskottsutlåtandet, förrän man har behandlat bankoutskottets utlåtande nr 58, som står senare på föredragningslistan.

Jag yrkar alltså, herr talman, återremiss.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

§ 12.

Härpå föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 9 i bil. 4 av elfte huvudtiteln gjorda framställning angående anslaget till allmänna indragningsstaten; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan.

Å föredragningslistan var vidare upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 15 mars 1929 dagtecknad proposition, nr 214, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar,

dels ock besluta, att från riksgäldskontoret skulle till Svenska bostadskreditkassan såsom dess grundfond överlämnas svenska statens fyra och en halv procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 30,000,000 kronor med rätt för kassan att enligt bestämmelserna i förordningen förfoga över obligationerna.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

inom första kammaren:

nr 286 av herrar *Linder* och *Öhman;*
nr 289 av herrar *V. Edward Larson* och *Fehr;* samt
nr 291 av herr *Möller;* ävensom

inom andra kammaren:

nr 437 av herr *Prytz;* samt
nr 442 av herrar *Hage* och *Larsson* i Göteborg.

Utskottet hemställde,

1:o) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas;

2:o) att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och, i den mån denna därtill gåve anledning, förslag i huvudsaklig överensstämmelse med de synpunkter, som av utskottet anförts; samt

3:o) att förevarande motioner I: 286, I: 289, I: 291, II: 437 och II: 442, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Carl E. Svensson, Karl J. A. Gustafsson, Lindley, Dalberg, Bäcklund, Lovén* och *Höglund* i Göteborg, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

A) med förklarande, att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition nr 214 framlagda förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, samt med avslag å motionerna I: 286, I: 289, I: 291, II: 437 och II: 442, för sin del antaga ett av reservanterna framlagt förslag till förordning i ämnet; och

B) besluta, att från riksgäldskontoret skulle till Svenska bostadskreditkassan såsom dess grundfond överlämnas svenska statens fyra och en halv procent obligationer, ouppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av 30,000,000 kronor med rätt för kassan att enligt bestämmelserna i förordningen förfoga över obligationerna.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wohlin:** Herr talman! Den sena timmen gör, att jag skall yttra mig synnerligen kort.

Första kammaren har med stor majoritet beslutat att bifalla den vid betänkandet fogade reservationen, d. v. s. beslutat inrättandet av en sådan bostadskreditkassa, som är föreslagen i den kungl. propositionen.

Jag vill om utskottsmajoritetens motivering säga, att de där uttalade betänkligheterna gentemot en sådan kassa blivit ingående övervägda under ärendets behandling, och jag kan icke finna den omständigheten, att en ny stor statistisk utredning rörande bostadsförhållandena i landet icke föreligger, väger

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

tyngre än det förhållandet, att talrika representanter för skilda samhällen runt om i landet framfört berättigade och vederhäftiga upplysningar om de för närvarande illa ordnade sekundärkreditförhållandena i dessa samhällen. Icke heller kan jag finna, att den föreslagna kreditkassan, vars verksamhet skall omfatta olika kategorier av hus, nämligen egna hem, stadsfastigheter av vanligt slag och kooperativa byggen, därigenom förlorar i styrka, utan detta bredare underlag torde tvärtom innebära en styrka hos kassan under eventuellt kommande kriser på fastighetsmarknaden. Vidare får jag erinra om att genom denna kassas inrättande de nuvarande anordningarna med statens byggnadsbyrå och de statliga lånen ur bostadslånefonden snart nog komma att försvinna. Till sist får jag påpeka, att utskottsmajoritetens farhågor för en fastighetskris icke delas av alla, men även om dessa farhågor skulle vara befogade med avseende å huvudstaden, skall denna kassas verksamhet likväl omfatta hundratals samhällen runt om i landet — industrisamhällen, järnvägssamhällen och andra — där en dylik allmän fastighetskris knappast är att befara.

Vid kommittéförslagets överarbetning i departementet har man tagit hänsyn till de erinringar, som gjorts mot förslaget av länsstyrelser och andra, och man har sökt stärka kassans soliditet genom åtskilliga härför lämpade bestämmelser. Sålunda har grundfonden bestämts till 30 miljoner kronor, vilket ger kassan en stark ställning vid starten. Ytterligare har man begränsat omslutningen av kassans utelöpande obligationsstock till att utgöra högst tio gånger grundfonden. Än vidare har man ökat reservfonden, så att den skall kunna uppgå ända till 15 miljoner kronor vid den högsta omslutningen och kassan skall sålunda kunna baseras på en grundfond å 30 miljoner och en reservfond å 15 miljoner kronor, d. v. s. sammanlagda fonder å 45 miljoner kronor, vilket är ovanligt starka fonder för en kreditkassa. Vid överarbetningen har man likväl ansett detta lämpligt med hänsyn till att kassan ju i betydande omfattning skall giva sekundärlån. Än vidare har man i styrelsen för kassan insatt utöver ordföranden ännu en av Kungl. Maj:t utsedd person, som skall äga särskilda insikter ifråga om fastighetsbelåning, och därtill kan ytterligare läggas, att i de särskilda bostadskreditföreningarna likaledes en med fastighetsaffärer och fastighetsbelåning förtrogen person skall insättas i styrelsen. Det viktigaste gäller emellertid grunderna för de fastighetsvärderingar, som skola tillämpas av bostadskreditföreningarna. Här har man sökt genom stränga bestämmelser rörande dessa värderingar finna garantier för att kassan och bostadskreditföreningarna komma att skötas med tillbörlig försiktighet.

Jag är för min del övertygad — och slutar härmed mitt korta anförande — att inrättandet av en bostadskreditkassa som den föreslagna skall bli till gagn för tiotusentals »egnahemmare» runt om i vårt land i räjongerna av större städer eller i mindre samhällen av allehanda slag. Den senaste tidens erfarenheter ha sannerligen bestyrkt, att den sekundära bostadskrediten, sådan den hittills varit ordnad på privat väg, i ett stort antal fall varit synnerligen illa ordnad, till men och skada för den viktiga verksamhet och de viktiga strävanden, som gå ut på att för de breda folklagren skaffa bättre bostadsstandard och förvärva sig egna hem. Jag tillåter mig alltså uttala förhoppningen, att denna kammare, i likhet med vad första kammaren förut gjort, låter sina betänkligheter mot den föreslagna kassan fara och bifaller den vid betänkandet fogade reservationen. Jag tror att kammaren därmed beslutar en åtgärd, som kommer att i socialt hänseende vara till gagn för vårt folk.

Herr **Bäcklund:** Herr talman! Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har redan hemställt om bifall till den reservation, som jag pliktskyldigast såsom reservant skulle både tala för och yrka bifall till. Som emeller-

tid herr statsrådet utvecklat saken så mycket, som egentligen kan göras vid denna sena timme, skall jag inskränka mig till att yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr C. E. Svensson m. fl., vilken i stort sett innebär bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

Herr **Winkler:** Herr talman, mina herrar! Med den utförliga och övertygande motivering, som finns i utskottets utlåtande, är det icke mycket att tillägga. För min del anser jag, att sekundärkrediten icke bör sammankopplas med primärkrediten, utan, om en sådan kassa som den nu föreslagna skall komma till stånd, bör den uteslutande avse belåning av värden mellan 50 och 75 eller möjligen mellan 60 och 75 procent.

Icke heller anser jag förslaget lämpligt därutinnan, att en husägare eller låntagare nere i Skåne skall vara ansvarig för en husägares skuld för en fastighet uppe i Norrland. Visserligen vet jag, att det är meningen, att det skall inrättas särskilda provinskassor, som skola sortera under huvudstyrelsen i Stockholm, och att låntagarna i främsta rummet skola vara ansvariga för varandra inom samma distrikt, men i det stora hela bli de dock ansvariga för varandra över hela landet.

Man bör icke med stöd av statens obligationer starta en bostadskreditkassa för belåning av fastigheter till så höga belopp som upp till 75 procent av taxeringsvärdet resp. byggnadskostnaderna, bland annat därför att det icke är något lockande placeringssätt för kapital. I betraktande av de många tidigare krascher, som ha förekommit i vårt land inom byggnadsbranschen, vore det säkerligen ingalunda riskfritt för de personer, som placerade sina pengar i dessa obligationer. Vilka tro ni, mina herrar, skulle bli låntagare i denna kassa? De solida låntagarna komma nog att i främsta rummet försöka placera sina lån såsom hittills i sparbanker eller redan befintliga hypoteksföreningar, och först i sista hand, om de icke kunna få lån på annat håll, komma de att vända sig till denna kassa.

Det kan icke heller vara lämpligt att fastställa en så hög belåningsgräns under nuvarande förhållanden, då byggnadskostnaderna, som var och en vet, äro 2 till 2.5 gånger så höga som de voro före kriget. Om man ens någonsin bör gå in för en dylik kassa, så bör man i varje fall vänta till dess byggnadskostnaderna hunnit stabilisera sig, och man bör icke göra det, så länge de äro så oerhört höga, som de för närvarande äro.

Det är ej heller bekant, att man i utlandet någonstädes har gått in för understödjande av byggnadsverksamheten med en sådan sekundärkredit, som här är ifrågasatt. Jag anser även, att det skulle vara möjligt att ordna denna sak på frivillighetens väg. Är det bara så, att det lönar sig för kapitalet att placeras i byggnader, bliva sådana nog också uppförda, utan att detta behöver ske med den konstgjorda hjälp, på vilket detta skett under de senare åren genom mycket höga bidrag från stat och kommun. Det är i alla fall en ganska onaturlig utveckling. Man måste nog säga, att på detta sätt placeringen av pengar i byggnadsföretag har forcerats alltför mycket under de sista åren, även om man naturligtvis måste medge, att det är ett önskemål, att vi alla få så bra bostäder som möjligt.

Herr talman! Det kunde vara mycket mera att säga i denna sak, men jag anser det icke finnas anledning att yttra mera än jag gjort, och jag slutar därför helt enkelt med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Winkler förenade sig herr *Schött*.

Herr **Prytz:** Herr talman! Jag beklagar, att jag vid denna sena timme måste upptaga kammarens tid med några reflexioner angående den framlagda propo-

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

sitionen. Såsom varande en av motionärerna för avslag å Kungl. Maj:ts proposition skall jag be att få litet närmare klarlägga min ställning till densamma.

Den kreditorganisation, varom förslag framlagts i den proposition, vi nu behandla, skulle, såsom utskottet påpekat, »lösa» ett flertal olika kreditspörsmål. Visserligen var det bostadsegnahemmens och bostadskooperationens kreditfrågor, som i första hand framkallade den utredning, som ligger till grund för förslaget. Men själva *förslaget* sådant det nu föreligger, förefaller att i väsentliga delar avse något annat och mera, nämligen en organisation för *sekundärkrediten i allmänhet* med statens hjälp. Finns det då verkligen något behov av en ny och därtill stadsunderstödd organisation på detta område? Det vill närmast förefalla, som om åtminstone de sakkunniga i sitt utlåtande kommit in på sekundärkrediten huvudsakligen för att få ett bredare underlag för den kreditinstitution, som de närmast med tanke på egna hemmen velat skapa, såsom herr statsrådet framhållit.

Den motivering, som av de sakkunniga förebragts för ett ingripande på området för sekundärkrediten, är i allmänhet mycket knapphändig. Man inskränker sig väsentligen till att på en sida i betänkandet hänvisa till bostadskommissionens utredningar. Bostadskommissionen å sin sida påpekar själv en viktig brist i den bild, utredningarna ge av läget på bostadskreditmarknaden, nämligen att långivningen från enskilda personer icke kunnat beaktas. Just för sekundärkrediten spelar dock, som bekant, denna långivning en mycket viktig roll. Men vad som framför allt kan anmärkas mot ett åberopande av bostadskommissionens utredningar är ju, att de äro alldeles *föråldrade*. De avse nämligen förhållandena år 1912. Sedan dess ha vi haft världskriget och kristiden samt de senaste årens oerhörda uppsving på bostadsmarknaden. Det är mycket få sociala förhållanden, som, bedömda efter 1912 års tillstånd, kunna läggas till grund för åtgärder i dag. Att omvälvningar även på detta område ägt rum sedan år 1912, kan väl näppeligen bestridas. Det kan kanske vara av intresse att nämna, att långivningen för den största kreditkällan på bostadskreditmarknaden, nämligen sparbankerna, under denna tid ökats med 200 %, medan samtliga befintliga inteckningar och fastighetsvärden stigit med allenast 100 %. Dessa siffror tyda otvivelaktigt på vissa förskjutningar inom kreditgivningen. Huru och i vilken grad nu dessa förskjutningar inverka, är icke lätt att säga; att de skulle medfört en *försämring* av läget för kredittagarna, är emellertid *föga troligt*. Socialstyrelsen med sin ingående kännedom om förhållandena förefaller tveksam och skulle önska kompletterande utredningar.

Om man emellertid utan den närmare kännedom, som endast en komplettering av bostadskommissionens undersökningar kan skänka, skulle försöka bedöma läget på bostadskreditmarknaden, så vill det verligen förefalla, som om något mera skriande behov av bättre bostadskredit för de egentliga stadsfastigheterna knappast förelåge. Snarast torde väl den oerhört livliga ny- och ombyggnadsverksamheten tyda på att kapitaltillgången är ganska riklig. Icke heller lärer man med skäl kunna klaga på de lånevillkor, som i allmänhet uppställas. Räntefoten för sekundärkrediten håller sig i genomsnitt omkring 6 %. Ur synpunkten av ett tillgodoseende av det *nuvarande* kreditbehovet torde således den föreslagna kassan icke vara av behovet påkallad. Är kassans huvudsakliga ändamål då att stimulera till ytterligare *nybyggnadsverksamhet?* (Denna uppfattning har uttryckligen uttalats av flera motionärer här i kammaren, som yrkat, att den nya kreditgivningen skulle inskränka sig till nyuppförda fastigheter och om möjligt även gå ut på lämnande av byggnadskreditiv.) Emellertid har även minoriteten inom utskottet, som reserverat sig till förmån för propositionen, blivit något tveksam på den punkten. Det må också sägas, att behovet av stimulans förefaller mer än tveksamt i tider, då byggnadsverk-

samheten är livligare än någonsin, och då man samtidigt icke kan undgå att taga hänsyn till den stagnation i befolkningstillväxten, som redan inträtt på landsbygden och kanske icke är långt avlägsen i städerna. Alltså som *allmän* sekundärkredit betraktad torde Kungl. Maj:ts förslag icke kunna anses motiverat ur synpunkten av tillgodoseendet av det nuvarande behovet.

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

Emellertid avsåg uppdraget till de bostadssakkunniga, såsom nyss antytts, i främsta rummet *egnahemskrediten* och krediten till *bostadskooperationen;* och i ett flertal yttranden har uttryckts allvarliga tvivel på att egnahemsbyggandet skulle bliva tillräckligt tillgodosett på det sätt, som här föreslagits. Vidare har i motionerna vitsordats, att sammankopplingen av egnahemsbelåningen och kooperationsbelåningen med belåningen av andra fastigheter måste medföra olägenheter och slitningar mellan de olika intressena. För att bostadskooperationens önskemål skola kunna anses i någon mån tillgodosedda yrkas på en kreditgivning av upp till 80 à 90 % av taxeringsvärdet. Detta är det bästa beviset för huru litet de grupper, som denna kreditkassa är närmast avsedd att tillfredsställa, i själva verket ansett sig tillgodosedda genom det nu framlagda förslaget. Att trots detta de, som närmast ha intresse av egnahemskrediten och bostadskooperationskrediten, icke ställt sig avvisande mot det föreliggande förslaget, kan endast ha sin förklaring däri, att man hoppats på att kunna åstadkomma jämkningar i framtiden beträffande bl. a. dessa belåningsgränser.

Men då kommer man emellertid in på en av de *betänkligaste* punkterna i hela detta förslag. Det torde vara obestridligt, att sekundärbelåningen av bostadsfastigheter ingalunda är utan sina risker. Förutsättningen för en sund utveckling av en kreditinstitution som den föreslagna är, att långivningen baserar sig på noggrann och ytterst försiktig värdering av låneobjekten. Man skulle nu starta denna lånerörelse under tider av högt uppdrivna byggnadskostnader och därav följande höga fastighetsvärden. Man planerar en hela riket omfattande organisation med en central ledning, där det torde bliva ganska svårt att effektivt övervaka de fastighetsvärderingar runt om i landet, på vilka utlåningen skall baseras. Och man gör detta under trycket av ständigt ökade krav på höga belåningsgränser, särskilt från bostadskooperationens sida — krav, som om de så småningom för denna verksamhets del bifallas, näppeligen kunna avvisas från andra och ekonomiskt kanske betydligt starkare lånesökare än de kooperativa företagen. Det är fara värt, att under sådana förhållanden rörelsen utvecklar sig till en statens understödsverksamhet för bostadsbyggarna. Det är rikligt sörjt för medel. Att sedan hela landets fastighetsägare skulle inkopplas med solidarisk ansvarighet för vad som kan ske i överbelåningsväg av kassans ledning, anser jag vara en mycket betänklig sak, som man nog kan få anledning att ångra.

Vad nu slutligen det beträffar, att lånen skulle ställa sig billigare genom kassan än genom den nu tillgängliga krediten, beror det naturligtvis på i vilken grad man kan bibringa allmänheten den uppfattningen, att kassans obligationer utgivas under statens garanti. Men är detta något önskvärt?

Det är givet, att man icke behövde rygga tillbaka för att lämna statens stöd och ikläda staten risker, om det gällde ett verkligt trängande ändamål, där *behovet* av ett ingripande vore klart ådagalagt, och där det vore fråga om en *form* av ingripande, som man visste skulle medföra det önskade resultatet. Men såsom förut antytts är här fråga om tillskapande av en organisation, som väsentligen avser ett ändamål — sekundärkrediten — där behovet av ett ingripande *icke* är i tillräcklig grad understruket. Det möjligen förefintliga behovet av stöd åt egnahemskrediten och bostadskooperationen har av dessa själva icke ansetts tillgodosett utan har från deras håll Kungl. Maj:ts proposition endast accepterats »i brist på bättre» med tanke på att sedermera åstadkomma

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

förändringar i dessa bestämmelser med därav följande faror för hela sekundärkreditens sunda utveckling överhuvud taget.

På grund härav, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande, under vilket herr förste vice talmannen ånyo övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Carleson*.

Herr **Lovén:** Herr talman! Då man i första kammaren såg så framstående högermän som herrar von Sydow och Hammarskjöld tala både varmt och övertygande till kassans förmån, förvånar det, att i denna kammare två industrimän som herrar Winkler och Prytz ha en motsatt åsikt, nämligen att denna kassa icke bör komma till stånd.

Vad angår herr Prytz' invändningar mot denna kassa, tyckte man sig känna ingen en stor del av hans yttrande från den broschyr, som har utsänts av Skattebetalarnas förening.

Sedan, herr talman, endast ett par ord till herr Winkler med anledning av hans anförande!

Både herr Winkler och herr Prytz voro inne på att det var något underligt, att man exempelvis i Skåne skulle vara ansvarig för kredit, som tagits uppe i Norrland, men det är väl så med alla solidariska kassor, att de, som tillhöra en sådan kassa eller förening, var de än äro bosatta i landet, stå i gemensamt ansvar. Herr Winkler skyndade sig ju också att delvis bemöta sig själv genom att tala om att det skulle bli lokala kassor, som var på sin ort skulle ha hand om saken.

Herr Winkler sade sedan, att denna kassa skulle huvudsakligen få låntagare av sämre kvalitet, därför att de solida låntagarna helt säkert skulle bli kvar både med primär- och sekundärkredit i sparbankerna. Jag vill då framhålla, att många av dessa tusentals egnahemsbyggare, som sökt sig till sparbankerna för att få lån, i främsta rummet sekundärkredit, ha ofta blivit avvisade med det beskedet från sparbankerna, att så där små egnahemslån äro vi icke så angelägna om, utan vi vilja helst ha större lån, som äro lättare att sköta och mindre kostbara än de små lånen. Det är således icke alldeles riktigt, att det är så lätt för dessa egnahemsbyggare att kunna få sina lån ens i sparbankerna.

Utskottsmajoriteten säger vidare, att det finns inte något behov av en bostadskreditkassa, synnerligast som utskottet förutsätter, att statens bostadslånefond fortfarande skall vara i verksamhet. Vad är det då för nytta med en bostadslånefond, om det är omöjligt att låna pengar, därför att lånen hos kassan gå genom kommunerna, och då det finns sådana kommuner, där man har den åsikten om egnahemsverksamheten, som herr Winkler, och där man genom kvalificerad majoritet kan förhindra, att något lån upptages i denna bostadslånefond för egnahemsverksamhet? Så har även hänt i den stad, där herr Winkler och jag äro hemma, och där herr Winklers parti genom kvalificerad majoritet förhindrat, att staden tagit upp något lån ur bostadslånefonden för kommande år. Då betyder det inte så mycket, att bostadslånefonden, som utskottsmajoriteten skriver, finns kvar.

Det skulle vara mycket beklagligt, om bildandet av dessa hundratals egnahem kring städerna och stationssamhällena skulle avstanna för att denna kassa inte kommer till stånd, och jag ber kammaren att lägga på minnet, vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet sade i denna fråga, och därefter avgiva sitt votum.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr talmannen övertog nu åter ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hage:** Herr talman! Då jag har väckt en motion i denna fråga, ber jag att få säga några ord.

Jag skulle då först vilja säga till herr Prytz, att jag tror, att det är inte att använda ett riktigt uttryck, när han talar om, att den institution, som det här är fråga om att skapa, skulle bli en *statsunderstödd* låneinstitution. Ty det är inte alls fråga om något statsunderstöd här, utan tvärtom endast, att staten skall taga vissa initiativ, hur denna kassa skall åstadkommas, och dessutom skall staten ställa vissa obligationer till förfogande för en grundfond. Detta sätt att ordna en sådan verksamhet har ju för övrigt tillgripits tidigare, då det gällt den så kallade skeppshypotekskassan, som riksdagen förut fattat beslut om i år.

Dessutom skulle jag vilja säga till en hel del medlemmar av denna kammare, som agiterat på den linjen, att här är det endast fråga om att åstadkomma ett tillgodoseende av ett storstadsintresse, att det är givetvis inte alls på det sättet. Nej, denna fråga kommer, som också herr finansministern berörde, att ha betydelse även för en hel del samhällen av synnerligen liten omfattning. Alltså, detta sätt att försöka göra denna sak uteslutande till en *storstads*angelägenhet är inte att lägga upp saken på rätt sätt.

För min del skulle jag emellertid vilja säga, att då jag nu går att yrka bifall till reservationen, d. v. s. till Kungl. Maj:ts proposition, gör jag inte detta med någon synnerligen stor entusiasm. Ty i motiveringen till denna reservation har man ju rent av polemiserat mot en hel del uppslag och utvidgningar, som påyrkas i den motion, som jag varit med om att väcka. Men just denna omständighet, att reservationen har tagit avstånd från dessa mera radikala yrkanden, borde också kunna övertyga kammarens ledamöter, som äro tveksamma, att denna reservation är synnerligen moderat till sin läggning. Denna omständighet borde alltså kunna övertyga en hel del tveksamma element här i kammaren om att det är rimligt, att man röstar för reservationen.

Från denna utgångspunkt, herr talman, skall jag be att för min del få yrka bifall till reservationen.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! För 20 år sedan behandlades denna fråga av femte tillfälliga utskottet, som kom till det resultatet, att man skulle kunna åstadkomma kredit genom solidarisk ansvarighet medlemmarna emellan. Jag tror inte det gick så långt då, som den kungl. propositionen nu gör, nämligen att det skulle vara solidarisk ansvarighet i sådan stor omfattning. Detta utskotts yttrande var egendomligt nog, det gick ut på att polemisera mot borgenssystemet, som vore så oerhört skadligt, och därför ansåg man, att man skulle skriva till Kungl. Maj:t för att få någon motsvarighet till detta, som dock skulle omfatta smärre område än den kungl. propositionen avsett. Jag tillät mig göra den anmärkningen, att det kunde visserligen vara tråkigt att gå i borgen, ty det har även jag förlorat pengar på, men om jag gick in i en förening, som hade ansvarighet inom hela föreningen, kunde jag inte få i mitt huvud annat än att jag gick i borgen för alla andra i föreningen. Ifall det skulle taga vid i ett hörn, kunde ju hela den fina byggnaden ramla som ett enda korthus. Jag har sett åtskilliga föreningar, som det gått på det sättet med.

Nu är det ju så, att vi blivit mera humana på senare tid, så att, när det ramlar något i stort, men blott när det är i stort, rycker staten in för att hjälpa och helst, såsom det yrkas från många håll, taga alltihop på ryggen. Det var mycket nödtvunget och tveksamt, som jag gick med på hjälpen till Allmänna sparbankens insättare. Jag skall inte yttra mig om vad som var drivfjädern till detta, om det var de allmänna ombuden eller dylikt. Men jag är på det klara med, att går man in för något liknande som den kungl. propositionen, skulle det

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

ju här komma att omfatta hela landet. Först skulle nämligen medlemmarna i en förening vara solidariskt ansvariga och sedan skulle föreningarna i sin tur vara solidariskt ansvariga inom hela centralföreningen. Det blir i så fall staten, som kommer att få driva det hela. Det sägs ju visserligen att staten endast skall lämna bidrag, men det är ju statens 30 miljoner kronor, som skola läggas till grund för de obligationer, som man skall låna på, och då kan jag inte få annat i mitt huvud, än att detta måste vara en mycket vansklig historia, ty man är säker på, att staten, om något händer föreningen, tar på sin rygg hela olyckan, och detta är väl ändå själva förutsättningen för att betänksamma personer skola sluta sig till dessa föreningar. Jag vet inte, om herr statsrådet ansett, att detta skulle vara den innersta säkerheten, eller om han inte ansett det, men otvivelaktigt kan nog så bli fallet, när föreningen till och med är solidarisk. Detta är inte något så ytterst säkert i våra dagar.

När herr statsrådet nedlagt så mycket arbete på att försälja Jordbrukarbanken, tycker jag, att det är en smula egendomligt i grund och botten, att nästan på samma dag, som vi behandla detta ärende, kommer denna fråga upp, nämligen att staten i verkligheten skall upprätta en bank. Denna skall givetvis bli mycket större än den lilla Jordbrukarbanken, och det behöver ingen tvivla på, att det blir möjligt att få denna bank mycket stor, man kan ju kalla den förening eller kassa, det spelar ingen roll. Anledningen, varför man skulle sälja Jordbrukarbanken, var ju den, att den hade dåliga säkerheter, alltför många dåliga säkerheter i förhållande till de goda åtminstone. Men jag undrar, om det blir några vidare goda säkerheter i den nu föreslagna banken? De bli nog inte dåliga till att börja med, men de bli klena allesammans i detta stora företag. Ja, då tröstar herr statsrådet oss med, att staten skall sätta till representanter i respektive styrelser, men i Jordbrukarbanken har ju staten satt till hela styrelsen, men det blev ju inte riktigt bra ändå. Det blir ju i detta fall en klen tröst, om staten endast skall få tillsätta några representanter.

Nu tror jag inte, att det blir bättre genom denna anordning; och jag anser, att detta är en mycket tvivelaktig tillställning. Synnerligast när man gör sig möda att avveckla andra svaga statens engagemang, kan jag icke finna, att åtminstone tidpunkten är synnerligen lämplig, helst som man även tycks åsyfta en tertierkredit. Man kan då fråga sig: Vad blir nästa steg på detta område? Detta blir säkerligen en rätt dyrköpt historia för staten, åtminstone tycker jag, att det vore skäl att man först hade Jordbrukarbanken sanerad och klar, innan man ger sig in på ett nytt oprövat experiment i jättestil.

Jag tror, att det egentligen icke är någon fara med ett kortare dröjsmål, och jag är fulkomligt enig med utskottet, att skall man inrätta sådana kassor, skall man avskära dem, så att inte korthuset blir för stort, utan man kan begränsa en eventuell olycka, som alltid kan inträffa, där kreditbasen är så svag. Detta är den första förutsättningen och för övrigt tror jag, att i de orter, där det finns sparbanker, naturligtvis inte allmänna sparbanker, kan man väl, om man så vill, få låna rätt stort klientel till byggnadsändamål. Där man har hyggliga sparbanker, tvivlar jag inte på, att man där ger en bättre och klokare avvägd kredit för här ifrågavarande ändamål, och jag har sannerligen inte hört, att det föreligger något så synnerligen stort behov av kredit i den nu föreslagna formen. Om man emellertid inrättar dylika kassor i städer och stadsliknande samhällen, blir följden den, att man måste inrätta dem även på landsbygden. Jag tror detta blir ett jätteföretag, som det är bäst att tänka sig för, åtminstone innan man slår tillsammans det hela i en enda röra, vilket jag tror skulle vara det allra olyckligaste.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Edberg* instämde häruti.

Herr **Larsson** i Västerås: Herr talman! Jag måste för min del beklaga, att denna viktiga fråga måste tagas upp vid denna tid på natten. Det medför ju nödvändigheten av att man måste yttra sig kort, om man vill framföra några synpunkter på ärendet. Jag kan emellertid inte underlåta att säga några få ord, då jag för min del anser, att det är ganska viktigt, att den organisation, som det här är fråga om, genomföres. Jag grundar denna min uppfattning framför allt därpå, att det under åtskilliga år varit en allmän klagan över att den kredit, som man nu vill tillgodose i fråga om bostadsproduktionen, hittills inte varit tillfredsställande ordnad. Jag vill endast framhålla, att här är det fråga om att söka åstadkomma lägre räntor för de lån, som behöva upptagas. Om detta krav blir tillgodosett, medför det, att det kan byggas bättre och billigare bostäder, och detta i sin tur för i allmänhet med sig, att denna fråga, om den löses på ett tillfredsställande sätt — och jag tror, att detta förslag är en ganska god början — har en mycket stor betydelse i socialt hänseende.

Nu har man framför allt gjort erinringar mot den solidariska ansvarigheten. Jag ber då att få erinra om att i det förslag, som här föreligger, är organisationen i huvudsak ordnad på samma sätt, som fallet är med de hypotekskassor, som vi ha här i landet förut, och närmast i väsentlig överensstämmelse med konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Även i den kassan ha vi den solidariska ansvarigheten från låntagarnas sida på samma sätt som här är föreslaget, och jag tror för min del, att denna solidariska ansvarighet inte kommer att medföra några särskilt stora risker för låntagarna och ännu mindre för staten, givetvis under förutsättning, en förutsättning, som är nödvändig beträffande alla kreditanstalter, att respektive styrelser både i föreningarna och i kassan gå fram försiktigt. Detta får man väl förutsätta med den sammansättning, som styrelserna komma att få enligt det här föreliggande förslaget, enligt vilket det skall vara gemenskap på de olika områdena. Den solidariska ansvarigheten gör, enligt min mening, att från medlemmarnas, det vill säga låntagarnas, sida, liksom även från respektive styrelser, man blir synnerligen angelägen om att gå försiktigt fram, då det gäller att bedöma de säkerheter, som skola ligga till grund för lånen.

Ja, herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre. Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter, och jag vill ytterligare understryka den sociala betydelse, som ett genomförande av detta förslag kan komma att få för den händelse organisationen får en god start, så att den inte stannar av ett befarat »dåligt före i portgången». Jag hoppas dock för min del, att det skall lyckas så småningom även för denna kassa, att utveckla sig ungefär på samma sätt som konungariket Sveriges stadshypotekskassa. Den har ju kommit till en stabilitet, som jag förmodar ingen i denna kammare vill bestrida. Denna kassa erhöll vid sitt bildande i obligationer från staten 30 miljoner kronor. Detta belopp har sedermera ökats i två omgångar, så att kassan för närvarande har statsobligationer såsom grundfond till ett belopp av inte mindre än 80 miljoner kronor, och det är väl ingen här, som tror, att dessa 80 miljoner riskeras. Det är naturligtvis säkerheten, som gör, att konungariket Sveriges stadshypotekskassas obligationer äro lika högt värderade och gå lika bra i marknaden som statens egna. Om nu, som jag hoppas, detta förslag bifalles, torde de obligationer, som av bostadskreditkassan komma att utfärdas, så småningom komma att vinna samma förtroende från allmänhetens sida. I den mån dessa obligationer vinna förtroende, komma också räntorna att bli billiga.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Järte:** Herr talman! De synnerligen starka *sak*skäl, som tala för utskottets förslag, ha här framförts av herrar Prytz och Winkler. I mångt

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

och mycket ha de därför föregripit min argumentation, varför jag blott har att ansluta mig till dem. Jag vill dock tillägga, att det förvisso vore önskvärt att få till stånd en ordning på detta område. Men varför skola vi här i Sverige ovillkorligen lita till det allmännas hjälp, när denna sak i Förenta staterna, England och Danmark ordnats på frivillighetens väg? Denna verksamhet kan icke fullt jämföras med stadshypotekskassans. Det är en vida mer riskabel sak att giva sekundärkredit, framför allt i nuvarande tider, då man kan befara, att byggnadsverksamhetens snabba uppsving mättat fastighetsmarknaden så, att en kris här och var måhända kan förväntas.

Det är ett fattigdomsbevis, att vi här i Sverige icke äro i stånd att på självhjälpens väg åstadkomma samma resultat, som åstadkommits på det fackliga området, konsumentkooperationens område och på det frivilliga sjukkassevä-sendets område. Vi äro säkerligen lika väl rustade som danskarna att lösa frågan på frivillighetens väg. De sakkunniga skulle också helst hava sett en sådan åtgärd. Jag tror icke heller, att dessa kassor skola få så stort uppsving. Tvärtom kan man hysa den farhågan, att det här kommer att bliva sådana heterogena intressen, som skola förenas, som kooperativa föreningar, enskilda fastighetsägare, egnahemsbyggare o. s. v., att det blir svårt att få livskraft på rörelsen. Därför tror jag, att det är klokt att skjuta på saken och taga frågan i nytt övervägande. Ett sådant uppskov medför inga risker.

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet herr statsrådet **Lübeck:** Herr talman! Jag kan ju gärna erkänna, att det inom regeringen rått tvekan, innan man framlade denna proposition, närmast då hos finansministern och mig, som närmast haft befattning med densamma. Men när den likväl framlagts, torde kammaren i detta kunna se ett vittnesbörd om att den blivit ägnad ett ganska grundligt övervägande från vår sida. Skälet har helt enkelt varit, att man kommit till den övertygelsen, att ett starkt behov föreligger, ett behov, som man i vårt land, som förhållandena utvecklat sig, eljest, efter vad det synts oss, icke kunnat räkna med att inom en rimlig tid och på tillfredsställande sätt kunna tillgodose.

Det gäller ju såväl bostads- och egnahemslån som sekundärkredit för lån i fastigheter i städerna. Vad bostads- och egnahemslånen beträffar, behöver jag, efter vad som sagts, icke betyga, vilken utomordentligt stor social vikt man från alla håll måste tillmäta ordnandet av kreditförhållandena i dessa avseenden. Det har visserligen gjorts den invändningen, att man skulle skilja på primär- och sekundärkrediten samt först se till att ordna primärkrediten och sedan taga upp frågan om sekundärkrediten. Däremot kan man invända, att det lånebehov, som det gäller att tillgodose, individuellt är av en så liten storleksordning, att det är olämpligt att skilja på primär- och sekundärkrediterna. Vad sekundärkrediten för fastigheterna i städerna angår, vill jag säga, att behovet av att ordna denna icke är så stort kvantitativt men att kvalitativt är det ett ofta skriande behov. Det har här och var utvecklat sig ett system, som man bör söka komma ifrån fortast möjligt. Detta är angeläget såväl därutinnan, att man utan tvivel har möjligheter att skaffa billiga räntor och därigenom billigare bostäder, som också därutinnan, att kreditgivarna för närvarande icke äro lämpliga i ett stort antal fall. Bland annat förekommer i allt för stor omfattning att sekundärkrediten beviljas av leverantörer, en metod, som det icke är önskvärt att upprätthålla på det sätt, som för närvarande sker.

Nu har det invänts mot detta — den invändningen kan självfallet göras — att man blandar ihop kreditobjekt, som äro mycket heterogena. Men en annan invändning, som också gjorts mot denna sammanblandning, kan icke med fog göras, nämligen när man säger, att man därigenom ökar riskerna. Där-

om borde alla vara ense, att genom en olikartad kredit — såväl i lokalt hänseende som med hänsyn till beskaffenheten — kommer man tvärtom att skapa ökad säkerhet. När man i denna fråga samrått med banksakkunniga med hänsyn till säljbarheten av de obligationer, som av kassan skulle komma att utgivas, har icke från något håll, såvitt jag erfarit, betygats annat än att denna olikartade sammansättning av kreditobjekten snarast utgjort en styrka och icke någon svaghet.

Nu gjorde herr Winkler den invändningen, att man icke skall starta en sådan verksamhet som denna, när det råder höga byggnadskostnader. Mot det kan man icke invända annat än att en kassa som denna, som skall leva framåt genom tiderna, måste räkna med, att de värderingar, som göras, ske med nödig försiktighet och med hänsyn till läget på bostadsmarknaden och prisfluktuationerna vid varje tidpunkt, så att man får den trygghet i verksamheten, som måste anses nödvändig.

Det har också framhållits, att man icke skulle starta en sådan verksamhet som denna vid en tidpunkt, då behovet av ökad fastighetskredit icke är så stort, därför att en viss mättnad på bostadsmarknaden kan anses föreligga eller i varje fall kan anses närma sig på ett flertal håll. Jag vill däremot framhålla, att jag tvärtom anser detta vara en styrka. Det är en styrka att starta vid en sådan tidpunkt, när behovet icke framträder så starkt kvantitativt utan man har större möjligheter att börja försiktigt, än om det verkligen förelåge ett mycket starkt behov av ökad kredit.

Jag har, herr talman, efter moget övervägande kommit till den uppfattningen, att man ur betydelsefulla sociala synpunkter har anledning att söka få mera stadga och ordning på bostadskreditmarknadens område, och att detta bäst sker genom att tillmötesgå Kungl. Maj:ts förslag och sålunda bifalla reservationen.

Herr **Larsson** i Göteborg: Herr talman! Jag kan för min del icke finna det vara annat än synnerligen egendomligt, att i utskottet efter den grundliga utredning, som företagits på detta område, icke kunnat vinnas enighet om tillstyrkande av ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag finner det egendomligt, att här i kammaren de enda, som uppträtt till försvar för regeringens proposition, varit ledamöter av det socialdemokratiska partiet. Jag åhörde debatten i första kammaren, då en del av högermännen talade för förslaget. Här i kammaren har jag förgäves lyssnat efter instämmanden från högerhåll. Skall jag taga detta uteblivande från debatten som intäkt för att högern i detta avseende lämnat sin egen regering i sticket? I det fallet är det enligt min uppfattning att beklaga, därför att det förslag, som regeringen framlagt i den kungl. propositionen, är förtjänt av ett bättre öde än att falla.

Såsom framgår av de gjorda utredningarna, är behovet av bostadskredit oomtvistligt. Det framgår klart av propositionen på sidorna 38 och 39, där svenska stadsförbundet samt bank- och fondinspektionen bland annat yttrat sig. Ser man efter, vilka myndigheter som tillstyrkt sakkunnigmajoritetens linjer för spörsmålets lösning, finner man att den övervägande delen av de myndigheter, som yttrat sig, hava föreslagit bifall därtill. Jag skall med denna erinran inskränka mig till att yttra något om bostadskooperationen och dess verksamhet, och detta närmast med anledning av det yttrande, som fällts av herr Prytz och varav synes framgå, att han för sin del önskat stoppa den bostadskredit, som bostadskooperationen erhåller och som den förväntas även i framtiden kunna erhålla genom bifall till det kungl. förslaget. Tack vare bostadslånefondens verksamhet har det lyckats bostadskooperationen att utföra ett synnerligen välsignelsebringande arbete för ordnande av den i ekonomiskt hänseende sämst ställda befolkningens bostadsfråga. Sålunda har det i Stockholm tills dato utförts bostäder till ett värde av 42,196,614 kronor

Ang. förordning om Svenska bostadskreditkassan. (Forts.)

70 öre och i Göteborg för inemot 6,000,000 kronor. Detta har varit möjligt att utföra på grund av den sekundärkredit, som ställts till bostadskooperationens förfogande tack vare statens bostadslånefond.

Nu resonerar majoriteten så, att man kan gott avslå den kungl. propositionen, därför att bostadskooperationens kreditbehov även i fortsättningen kan tillgodoses av bostadslånefonden. Jag ser då i herr Prytz' uttalande ett klart tillkännagivande, att han för sin del kommer att gå in för att även den sekundärkredit, som hittills lämnats genom bostadslånefonden, för framtiden skulle komma att upphöra. Dessutom är det ju den omständigheten att taga i betraktande i fråga om bostadslånefondens sekundärkredit, att denna är för varje år beroende av riksdagens beslut, och beloppen kunna variera högst väsentligt. Det är naturligtvis en mycket svår omständighet, att bostadskooperationen icke kan planera sin verksamhet på lång sikt utan måste för varje år taga hänsyn till, att den sekundärkredit, som kooperationen behöver, kan utebliva genom att riksdagen icke beviljar medel till bostadslånefonden.

Jag vill sluta med detta. Samtidigt som jag vill framhålla, att den kungl. propositionen icke på långt när, enligt min mening, kan anses tillfredsställande, vill jag säga, att den är ett steg i rätt riktning.

Jag vill därpå på det livligaste hemställa till kammaren att gå med på bifall till reservationen.

Herr **Ekman:** Herr talman! Jag vill säga, att det nog är alldeles säkert, att propositionen i viss mån ger uttryck åt ett verkligt behov, nämligen att man från statens sida försöker att bispringa jämväl det sekundära kreditbehovet för vissa bostadstyper. Men jag är icke så säker på, att det är rätt att organisera statens bistånd så, som sker enligt detta förslag. Jag tror, att organisationen bör göras mera lokalt begränsad, än vad i detta förslag är fallet. När man åberopar, att vissa högermän uppträtt mycket varmt för saken, förstår jag det. De kunna nämligen vara på ett eller annat sätt intresserade av att få de insatser, som på detta område hittills gjorts av kommunerna, överflyttade på staten. Sker detta i större omfattning, följer därav, att det framlagda förslaget ur de skattedragandes synpunkt kan anses som en lättnad. Men de facto blir det så, att det i regel blir de stora och förmögna kommunerna, som få lättnader genom överflyttandet på staten. Ett dylikt resultat står i strid mot den utjämning till de svagare kommunernas förmån, som man eljest gått in för. Det är denna omständighet, att man organiserar sekundärkrediten för hela landet på sätt, som föreslås, och kastar riskerna från lokalt intresserade och kontrollerade områden på staten och därvid tillskapar en organisation, som saknar motstycke någonstädes i världen, som gör mig betänksam.

Det är slutligen egendomligt, att i samma ögonblick, som vi diskutera riskerna av att staten givit sig in på åtskilliga bank- och affärsområden, engagerar sig särskilt högern genom sin regering för upptagande av en ny sådan verksamhet i en kassa med rätt stora riskmoment, en kassa, om vars omfattning det i detta ögonblick är omöjligt att säga, var den stannar.

När, som här är fallet, förslaget därtill grundar sig på en utredning från år 1912, och sålunda själva utgångspunkterna icke numera torde hava någon motsvarighet i verkligheten, skulle det väl varit anledning, att man på detta område, innan riksdagen gått in för detta, undersökt, huruvida man icke på annat sätt kunnat organisera statsingripandet, än som här föreslås.

Nu förmodar jag emellertid, att saken är avgjord. I första kammaren var det så, att den högerledamot, som tillhörde utskottets majoritet, var försvunnen, när ärendet behandlades. Det dök upp nya intressenter, och beslut i överensstämmelse med reservationen fattades. Jag förmodar, att motsvarande operation inom högern skett här i överensstämmelse med vad som skedde där, och att sålunda även här ett beslut om bifall kommer till stånd.

Jag har ett minne av att statsministern en gång — och flera gånger för resten — uttalat den meningen, att det gäller att skapa »få lagar, men goda» och »få organisationer men väl genomtänkta sådana». Om man ser på vad regeringen gör i nu förevarande fall, saknar detta fullständigt motsvarighet till den lösen, statsministern i det avseendet givit. Jag befarar, att detta är ett exempel på en lösning, som icke kan kallas vare sig god eller väl genomtänkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Herr Winkler begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller den vid bankoutskottets förevarande utlåtande nr 58 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i berörda utlåtande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 14.

Slutligen föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning rörande ordnandet av familjepensionering för vissa befattningshavare vid justitieombudsmansexpeditionen, militieombudsmansexpeditionen, riksdagsbiblioteket och riksdagens hus; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om vissa ändringar i 5 § i lagen den 11 oktober 1907 (nr 85) angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 15.

Herr talmannen meddelade, att följande interpellationer komme att vid kammarens sammanträden nedanstående dagar besvaras, nämligen:

måndagen den 3 juni herr *Johanssons* i Uppmälby interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående anbefalld utredning rörande Åkers styckebruks rekognitionsskog; samt

tisdagen den 4 juni herr *Bengtssons* i Kullen interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående befrämjande av svenska lantmannaprodukters användning för täckande av erforderligt proviantbehov vid statens inrättningar.

§ 16.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneför-

bättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa i samband med 1927 års skolreform stående frågor;

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader m. m.;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden m. m.;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till överståthållarämbetet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel till understöd för upprätthållande av luftfart mellan Malmö och kontinenten vid vissa tillfällen innevarande vinter;

nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande för statens järnvägars räkning av en isbrytande godsfärja för leden Trälleborg—Sassnitz;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för tillfällig löneförbättring under ecklesiastikåret 1929/1930 åt kyrkoherdar och komministrar i nyreglerade pastorat samt åt kontraktsprostar och vissa extra ordinarie präster;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framställda förslag rörande avsättning till statsverkets fond av rusdrycksmedel;

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

nr 260, angående det under fjärde huvudtiteln uppförda extra reservationsanslaget till engångskostnader för anskaffning av flygmateriel m. m.;

nr 261, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln, avd. Flygvapnet, gjorda framställning angående anslag till uppförande av hangarbyggnad å Mäsgarn vid Hårsfjärden;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om medel till bestridande av kostnader för nya byggnader för Stockholms tygstation m. m.;

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställning rörande flygvapnets anslag till tryckningskostnader;

nr 265, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk avlöningsförbättring åt lärare vid folk- och småskolor samt vid högre folkskolor jämte i ämnet väckta motioner, dels väckt motion angående provisorisk löneförbättring för lärare vid folkhögskolor, dels ock Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 291, gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsanstalter;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag dels till polisväsendet i riket och dels till skrivmaterialier och expenser, ved m. m.;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till yrkesinspektionen och dess verksamhet, jämte en i ämnet väckt motion;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräknade kostnader för vanföreanstalt i Härnösand;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bekämpande av arbetslösheten; och

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till tryckningskostnader;

från bankoutskottet:

nr 276, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1923 om sparbanker;

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring under budgetåret 1929/1930 för viss personal inom den civila statsförvaltningen, i vad avser pensions- och indragningsstaterna;

nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa bestämmelser beträffande rätt till pension för överståthållaren samt befattningshavare vid överståthållareämbetets kansli- och polisavdelningar m. m.; och

nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation av undersökningarna av svenska landsmål, ortnamn och folkminnen ävensom en i ämnet väckt motion;

från bevillningsutskottet, nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 3 § i lagen den 27 juni 1924 (nr 320) om förmynderskap m. m.;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 38, 62 och 63 §§ i lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m.;

nr 247, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sinnessjuklag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens åren 1925, 1926 och 1928 fattade beslut; och

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Norge den 11 maj 1929 avslutad konvention angående vissa frågor rörande vattenrätten (svensk-norsk vattenrättskonvention) m. m.

§ 17.

Vidare anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 51, rörande förordning om särskild skatt å bensin och motorsprit m. m.;

nr 52, rörande förordning angående tullrestitution;

nr 53, rörande statsmonopolet å tobakstillverkningen i riket;

nr 54, rörande lag om ändrad lydelse av 6 § i lagen om kyrkofond den 9 december 1910 (nr 141, s. 37);

nr 55, rörande användande av riksbankens vinst för år 1928;

nr 56, rörande lag om ändrad lydelse av 14 § i lagen den 6 juni 1925 (nr 170) om polisväsendet i riket;

nr 57, rörande förordning om uppbörd av utskylder för gemensamt kommunalt ändamål;

nr 58, rörande upphävande av förbudet mot skatteköp;

nr 59, rörande stärkande av skogs- och flottledshärbärgeslagarnas samt den i samband därmed utövade yrkesinspektionens effektivitet;

nr 60, rörande provisoriska pensioneringsbestämmelser i avseende å vissa beställningshavare vid marinen;

nr 61, rörande förordning angående Svenska skeppshypotekskassan m. m.;

nr 62, rörande vissa åtgärder för bekämpande av potatiskräfta;

nr 63, angående inrättande av en personlig professur i limnologi för docenten Einar Naumann m. m.;

nr 64, rörande kungörelse om ändrad lydelse av 11 § i förordningen den 26 januari 1894 (nr 17) angående hushållningen med de allmänna skogarna i riket;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av stöd åt insättare i vissa sparbanker m. m.;

nr 66, rörande förslag till lag om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

nr 67, rörande bokföringslag;

nr 68, rörande förslag till lag om begränsning eller avlösning av avstyckat områdes ansvar för inteckning i stamfastigheten m. m.;

nr 69, rörande förslag till lag om skiljemän och lag om ändrad lydelse av 46 § utsökningslagen;

nr 70, rörande lag om utländska skiljeavtal och skiljedomar;

nr 71, rörande förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång;

nr 72, rörande lag om provisorisk tilläggslön åt kyrkoherdar och kommministrar i nyreglerade pastorat m. m.; och

nr 73, rörande lag om ändrad lydelse av 2—5 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141 sid. 35) om emeritilöner för präster.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

sammansatta stats- och bankoutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt utskottets sekreterare m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 32, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1929/1930, m. m.;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upphävande av förordningen den 15 maj 1925 (nr 117) angående restitution av sockerskatt eller befrielse från sådan skatt för socker, som använts vid tillverkning av exportvaror;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 november 1907 (nr 117) om frihamn m. m.; och

nr 35, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets memorial, nr 64, angående ersättning åt biträden, anlitade av bankoutskottet vid behandling av vissa ärenden; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 91 § i lagen den 22 juni 1911 om ekonomiska föreningar och lag om ändrad lydelse av 55 § i lagen den 13 maj 1921 om ackordsförhandling utan konkurs.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.50 på natten.

In fidem

Per Cronvall.

Stockholm 1929. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.

291877